

Pyretologia, sive tractatus de febribus, in quo, Hippocratis serie servata, novum systema de febribus ... aperitur; antiqua Galenicorum doctrina ad trutinam revocata, penitusque eversa / [Carlo Musitano].

Contributors

Musitano, Carlo, 1635-1714.
Hippocrates.
Galen.

Publication/Creation

Geneva : Chouet, etc., 1701.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/cnexetht>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

A. XXX.m

38156/B

Libreria Antiquaria
ANGELO GANDOLFI
BOLOGNA

Materia *Scienze VIII*

Ubicazione *XL F*

Volumi *1*

Prezzo L. *2*

1910

21451

Scanzia *9*
Casella *6*
N.° d'ordine *4*

10/2/7

50/02

1/12

D. CAROLI
MUSITANI
PHILOSOPHI, AC MEDICI
Experientissimi atque Celeberrimi,

PYRETOLOGIA
SIVE TRACTATUS
DE FEBRIBUS.

In quo, Hippocratis serie servatâ,

NOVUM SYSTEMA DE FEBRIBUS

Singulisque earundem Speciebus, aperitur; Antiquâ Galenicorum
Doctrinâ ad TRUTINAM revocatâ, penitúsque eversâ.

Cum INDICIBUS Capitum, Rerum & Materiarum locupletissimis.

COLONIÆ ALLOBROGUM,

Sumptibus CHOUET, G. DE TOURNES, CRAMER, PERACHON,
RITTER & S. DE TOURNES.

M. DCC. I.

INSTRUMENTA
P. R. B. O. L. O. G. I. A
D. E. F. E. B. R. I. S. U. S.
NOVAE ET OPTIMAE METHODO

30702

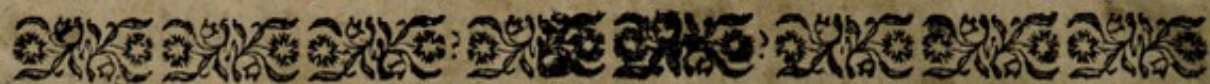
PRÆFATIO.

FATO veluti quodam fuisse factum videmus tantoperè à nobis vitam expeti præ cæteris, quæ desiderari contingunt, aded ut ipsimet Philosophi, qui libellos de contemnendâ morte scripserunt, iidem illam, quia inevitabilem, malorumque omnium finem, meliorisque vitæ adeptionem, patienter ferendam, non tamen exoptandam docuerunt, quinimò ut quâ possit parte immortalitatis quadam specie hominum memoriæ vivant, eorum nomen inscripserunt. Fato, inquam, veluti quodam factum in tantâ re tamque exoptatâ, artem fuisse inventam, quâ juvari valeret, sed aded dubiam, obscuram, difficilem, & penè captiosam, ut parùm, quin verius nihil hominum industriâ contulerit, quod veritatem evincere potuerit, perfectâque rerum notitiâ potiri, quâ tutò sanitas, vitæque ratio instituatur, cùm contrà reliquis in rebus, quæ minûs ad vitam conferre videntur, propria sit adinventata ars, eaque veluti cælo divinitùs prolapsa ad majora semper indies evehitur. Ad gloriam namque & divitias parandas, quibus post vitam homines potissimum vacant, Virtus, Labor, & industria omnia docuit, atque per ipsa pericula, per mortes viam facillimè stravit. Quot incognita maria, supra omnem hominum spem inaccessibleia perdomuit tandem novosque orbis orbi peperit, tam felici ausu, ut quondam mortalium cupiditati invida, & obstantia freta, nunc quæstiosa mercimonia ultrò exerceant, dorsumque illis revectandis supponant? Ad viscera usque terræ, ad profundi, immensique Barathri sinus penetravit audacia, effossisque naturæ thesauris, penitissimisque ejusdem rimatis loculis, eò pervenit, ubi ulterius progredi natura ipsa nequivit. Prætereà cælum ipsum tam longo intervallo à nobis, no-

strâque cogitatione diffusum penetravit unius tubi ope, aded ut penè manu tangatur, quod prius apertis oculis tamdiù nos latuerat. Quot in Sole sunt deprehensa? Quot in Lunâ admiranda, cœterisque planetis? Quot in stellis, atque in ipsâ Cœli materiâ, & structurâ? Et quodtandem negotium faceffere videtur universam cœli machinam, & cœlestium orbium motus parvo in Orbe perstrinxit, quos nostro arbitrio uno digito moderari nunc licet. Itaque (ne longius protrahatur sermo) ad ardua quæque manu, menteque pertingenda, virtus, obstinatusque labor profuit tandem, peculiaremque sibi artem adscivit, qua necessaria, vel utilia humano usui accomodarentur. Ad vitam autem, sanitatemque comparandam, vel tuendam, quis affirmare auferit tanto sæculorum cursu, tanto ingeniorum nisu vel quicquam certi fuisse repertum? Hæc potius, vel illa statâ lege procedere, suosque authores, longamque experientiam sæpessæpius non frustrantur, longâ temporum serie in meliora res evadere compertum est; tempus siquidem maximarum rerum author, opifex, & repertor, quod verò ad medendi normam spectat nil ipso deterius, quandoquidem tanto nobilium ingeniorum molimine, tot novis eorundem inventis, & cogitatis res in pejus abiisse conspeximus; quamquam multis, & propemodum sexcentis medicina illustrata videatur, & ut res est, jure merito nostra ætas gloriatur de tantâ sæculi ubertate, magnarumque rerum accessione, attamen cum ad rerum usum, & morbis medicinam faciendam ut plurimum non satis aptè cohærere rationabiliter inventa visum fuerit, illud certè innotuit indefinitas esse morborum causas, nec veri quicquam per nos statui posse in tantâ varietate, ac naturæ ipsius multiplicitate, sed solum ejusdem vastitatem, & magnitudinem admirari licere, quandoquidem præconceptam prius, & per experientiam probatam rationem tanto perè sensus nostros eludere observavimus. Itaque procul omni dubio affirmare oportet novis inventis, nova ingenia maximam hujuscè rei difficultatem indicasse, & obscuritatem detexisse, ut quilibet ex ingenuo illorum cœtu liberè fateatur se nescire quid primum, quidvè postremum sit in morbis. Siquidem compertum est illis interdum vetita mederi, interdum quæ aliàs profuere, dein obesse, nunc cum Hippocrate, & Galeno tutius committenda esse negotia, quàm cum novâ, & exactiori medicinâ, eventus sæpè docuit, & tot, tamque varia,

varia, & miranda, quæ indies se exhibent spectanda. Ex hac tantâ
miffione, formarumque mutatione facile effectum est, nonnullos
sive spe lucri, sive gloriosâ nominis vanitate ductos, ad imposturas,
ad captiosas artes, & his similia, quibus hominum vulgus facile deti-
neatur, confugisse. Quot igitur in nostris editis commentariis anti-
quorum, Neotericorumque dissertationes protulimus? Quot ipsi
vel ad meliorem formam redegitimus, vel de novo comperta adauxi-
mus? Non ausimus tamen affirmare hanc huic morbo medicinam
potius, quàm illam esse adhibendam, & postquàm illam adhibue-
ris, certè ægrotantium valetudini præstò fuisse. Non nostra igitur
culpanda opera, sed naturæ potius malignitas; siquidè pro virili
enititur optatam metam contingere, omnesque nervos contendi-
mus ad unum scopum cuncta dirigere, illamque uti metam, & ducem
proponimus, sed sæpè post tot labores naufragium in portu facimus.
Quapropter ex his, quæ quotidie conspicimus, decreveramus satius
esse nostræ scriptioni modum ponere, quàm tantis ineptiis effu-
entes, sarcinam pergravare. Sed propter ea, quæ scripsimus, deside-
rari, sæpiusque postulari cœpit tractatiuncula aliqua de Febribus, &
præ cœteris quæ in Medicinâ tractantur hanc omnium præcipuam
esse. Profectò ità se habere fateri licet, quandoquidè nec ætati,
nec regioni, nec tempori parcat, sed per universum orbem grassando,
vel sola hæc Cæmeteria tristi, & exitiabili epulo sagineat, hinc sub
tantâ familiaritatis specie inter omnes versari videtur, ut domesti-
cum vitæ nostræ infidiatorem potius vocaverimus, quàm hostem.
Quippè natus calor nobiscum nascitur, nobiscum alitur, & vivit,
nobiscum tandè moritur, ab hoc febris sua trahit incrementa, quæ
vel si tantisper vitalem ignem præoccupaverit, multa nostræ vitæ
exirianda parabit. Itaque de Febribus aliqua edisserere incipiemus,
quamquàm præter animi sententiam, attamen cùm morem gerentes
de reliquis morbis verba fecissemus, nuac etiam aliorum genio ad-
blandientes de Pyretologiâ unicum librum instituamus.

IN PYRETOLOGIAM

*Viri Excellentissimi, Celeberrimi, Medicina, simul
atque Chirurgia Restauratoris,*

D. CAROLI MUSITANI.
EPIGRAMMA.

E' prelis tandèm Methodus certissima prodit,
Quâ dignoscantur, deficientque Febres,
Magnas Authori grates debebitis, ægri,
Condidit hoc præstans qui sapienter Opus.
Plurima prisca ætas febrium produxit in æstus
Scripta; deditque recens, & dare plura studet.
Ulla quidèm profunt, at inania pleraque turgent,
Quinimmò ipsorum dogmata multa nocent.
Hac methodo intereà MUSITANI extinguitur ardor
Febrilis, fusa ceu perit ignis aquâ.

JOSEPH PRISCO
In Neapolitano Archigymnasio
Iatrias Professor.

ALIVD

Postquàm flammigero ferax à Sole Prometheus
In terras ignis semina rapta tulit.
Incubuère ipsis latè feralia Terris
Agmina morborum, præcipuèque Febres.
Ex quo tu lumen, MUSITANE, medentibus affers,
Instar qui nitidi Solis in Orbe micas;
Ecce salutifero pereunt medicamine morbi,
E' venis fugiunt, visceribusque Febres.

INDEX

INDEX CAPITUM.

- CAP. I. **C**ognitio perfecta constitutionis corporis viventis cognitionem cuiuscumque morbi precedere debet, quem Febrem communiter appellant. Pag. 1
- II. Corporis viventis divisionem in continentia, contenta, & impetum facientia ab Hippocrate traditam optimè fuisse institutam, multumque ad cognitionem constitutionis ejusdem viventis corporis conferre, è contrà Galenum in hoc fuisse sophisticum, illumque veritatem deseruisse demonstratur. 2
- III. Id, quod in vivente corpore est motionum omnium causa, quam vitam, animam, naturam plerique appellant, & Hippocrates impetum facientem dixit, nullo modo ex temperamento primarum qualitatum resultat, ut Galeno placuit. 5
- IV. Id, quod vita, anima, sive natura in viventibus corporibus functiones exercet, est substantia simplex per cuncta corporis organa aequaliter diffusa, quam Hippocrates spiritum impetum facientem appellavit, & Aristoteles principium motus, & quietis, ejus in quo est per se, & non per accidens. 11
- V. Spiritus impetum faciens spermaticis partibus inexistens, movendo eas pro organi dispositione, ad quod constitutum est, exercitium functionis illius organi causat. 13
- VI. Quomodo intelligi debeat spiritum impetum facientem, sive vitam liberè moveri debere, ut inculpatum sanitatem in vivente corpore producat? 15
- VII. De partibus corporis, quae continentur ab Hippocrate appellata fuere, & quomodo ipsa esse possint occasiones motus depravati in spiritu vita impetum faciente? 16
- VIII. De speciebus sive differentiis contentorum in corpore viventium, quae februm occasiones esse possunt. 19
- IX. Quomodo ingesta in ventriculum ante separationem utilis ab inutili possint esse morbi occasiones? 21
- X. Quomodo humida superfluitates, quae ab ingestis cibis in ventriculum opere Lienis separantur, possint esse februm occasiones, & cujus generis? 22
- XI. Quomodo excrementa, quae per pylorum in intestina descendunt, occasiones februm esse possint? 22
- XII. Quomodo pars utilis à cibis in ventriculo, & intestinis separata, & in eorum villos recepta, quae nutrimentum vocatur, possit esse februm, & quarum occasio? 23
- XIII. Quomodo pars illa nutrimenti, quae per universam corporis peripheriam insensibiliter resolvitur, possit esse februm occasio, & quarum? 26
- XIV. Quomodo liquor nutritivus, qui à cerebro, & spinali medullâ elaboratur

INDEX CAPITVM:

- tus per fibrarum substantiam ad sustentandum corpus descendit, febres producat, & cuius generis?* 27
- XV. *Quomodo sanguis in venis, & arteriis contentus possit esse occasio februm, & quarum?* 28
- XVI. *Quomodo serum, quod separatur à sanguine, & in urina formam excernitur, possit esse occasio februm, & quarum?* 29
- XVII. *Quomodo liquor felleus in folliculo contentus esse possit causa occasionalis februm, & quarum?* 30
- XVIII. *Quomodo aqua pericardij possit esse februm occasio, & quarum?* 30
- XIX. *Quomodo enumeratae causa occasionales in diversis corporis partibus, degenerationem, & indolem præter naturam nactæ, depravant cordis motum, & quamvis in certo corporis loco degenerent, morbum tam universalem producant?* 31
- XX. *Periodorum in febribus causa investigatur.* 35
- XXI. *De iis, quæ medicus attentè animadvertere debet in februm quarumcumque curatione suscipiendâ.* 39
- XXII. *De Curatione februm, quæ à cibis, & potu quantitate, vel qualitate peccantibus excitantur.* 40
- XXIII. *De Curatione februm, quæ ex degeneratione serositatum, quæ à ventriculo per vasa brevia à liene alliciuntur, proveniunt.* 43
- XXIV. *De Curatione febris, quæ ab excrementis per intestina descendentibus concitari solet.* 67
- XXV. *De Curatione februm, quæ à degenerato partium nutrimento foventur.* 75
- XXVI. *De febribus ex aëris mutatione.* 138
- XXVII. *De februm curatione, quæ ex prohibitâ transpiratione originem ducunt.* 141
- XXVIII. *De februm curatione, quæ ex humido radicali fibrarum partium solidarum degenerato originem ducunt.* 144
- XXIX. *De februm acutarum ex humido radicali depravato curatione.* 145
- XXX. *De febre Hecticâ.* 145
- XXXI. *De Curatione februm, quæ à sanguine, vel in motu, vel in substantiâ depravato producuntur.* 173
- XXXII. *De Curatione februm, quæ à sanguinis motu intercepto producuntur.* 195
- XXXIII. *De Curatione februm, quæ ex sero urinario in massâ sanguinis stagnante originem ducunt.* 201
- XXXIV. *De Curatione februm, quæ ex liquore felleo fermentescente susciuntur.* 203
- Ultimum. *De Curatione februm, quæ ab aquâ pericardij ortum habent.* 213

D. CAROLI
MUSITANI
IATRIAS PROFESSORIS
PYRETOLOGIA
S E U
DE FEBRIBUS
LIBER UNICUS.

CAPUT PRIMUM.

*Cognitio perfecta constitutionis corporis viventis cognitionem cujus-
cumque morbi præcedere debet, sed illius præcipuè,
quem Febrem communiter appellant.*

MORBUS si pro eo sumitur, quod sanitatis integritatem tollit, præterquam in vivente sano suum habere ortum, progressum, & terminum non potest; Quippè corporibus, quæ vita sensitiva carent, si aliquid accidat, quod eorum substantiam lædat, & ab actuali statu removeat, eam morbum pati

non dicimus, sed alterationem, corruptionem, degenerationem, transmutationem, uersionem, quampluraque similia accidentia in ijs nos animadvertere pronunciamus, ipsa tamen neque talia accidentia sentire, neque animadvertere scimus. Verùm morbus non pullulat nisi in agro vivente, in quo solo ejus semen ipsum excludit, & extra quem nullibi reperitur;

ritur; in ipso suæ productionis exortu ipsa viuenti sensibilis usque in ejus terminum, vel per ejusdem morbi cessationem, vel per foventis morbum vitæ extractionem: est sanè morbus in vivente sensitivo, non secus ac viscum in arbore vegetante, in quâ suum nascitur semen, suam exclusionem agnoscit, ab ipsâ vim vegetatricem, & succum vegetabilem exhaurit, ac tandem ipsius arboris vitâ vivit, qua ermonticè, & ipsum viscum emoritur, & emori ipsum viscum potest, integrâ manente arboris vegetatrice: sic morbus in sensitivis semen nanciscitur in eorum vitâ, excluditur in ipsa, & ex ipsa augetur, in ipsa minuitur, denique vel per successivam diminutionem in ipsa cessat, eamque in sua integritate relinquit, vel per successivum incrementum omnimodè illam subjicit, & simul cum vita ipse morbus extinguitur, quod etiam visco accidit, quod sæpè undequaque suam arborem occupat, ad se omnem ipsius arboris succum trahit, quo in arbore deficiente, & arbor siccescit, simulque cum ipsa iniquum viscus arefcit.

Cùm ergò morbus in viventibus sensitivis semen exortum, progressum, terminumque ejus fuerit in naturâ sortitus, sive passio sit viventis, ut inadæquatè communiter dicitur; ad hoc ut ipsius naturam, atque essendi, agendi que modum clarè, distinctè que cognoscere possimus naturam viventium sensitivorum ex integro priùs cognoscere cogimur, tunc enim præterquamquòd per cognitionem naturæ viventium, ipsam quoque morbi naturam cognoscemus; Innotescat etiam nobis, quibus præ-

sidij sit in naturam viventium ad ius, ut ipsis communicata morbum tanquam monstrum quoddam in ipsâ naturâ perimat, & extinguat.

Sanè si claram, distinctamque naturæ viventis cognitionem quilibet particularis exigit morbus, ut per illam cognitionem & ipsa innotescat febris, quæ rectè morborum omnium morbus dici potest, quippè cùm omnes facultates lædat, morbos ferè omnes complectitur, huic de febribus libro cognitionem constitutionis viventis corporis plusquam alijs medicæ facultati pertinentibus convenit; utrisque enim naturis cognitionis, viventis scilicèt, & febris: facile cuique erit reliquorum morborum naturam comprehendere, & ex fundamento intelligere, cæterùm si sanitatis, & morbi prolixas quasdam tractationes desideratis, *Galenum* consulite *lib. de diff. morb. de causis morb. de sympt. causis*, illiusque alios.

CAPUT II.

Corporis viventis divisionem in continentia, contenta, & impetum facientia ab Hippocrate traditam optimè fuisse institutam, multumque ad cognitionem constitutionis ejusdem viventis corporis conferre, è contra Galenum in hoc fuisse Sophisticum, illumque veritatem deservisse demonstratur.

CUm aliquid, quod nos latet, investigare volumus, vel in investigatione decipiemur, vel finem frustabimur, si per occultiora, obscurioraque eo quod investigamus, opus aggre-

aggredi tentabimus; huiusmodi *Galenum* fuisse comperimus, qui cum naturam viventis corporis in operationibus, & affectibus nobis patentissimam, in ejus verò essentiâ, causis, & principijs obscurissimam, & occultissimam investigare, & cognoscere vellet, res omninò ab ipso vivente corpore remotas, quæ, an in ipso sint, & quomodò inesse possint, penitus latet, suæ investigationis initium fecit.

Equidem ipse, ut naturam viventis comprehenderet, pro fundamento tractatum de elementis primò stravit; deindè logismum de temperamentis apposuit; tertio, hæc in causas, & principia facultatum naturalium adigit; quarto, has humorum quatuor elementis numero, & qualitate respondentium fabricatrices effecit; quinto, tandè ex his reliqua omnia, quæ in corporibus sunt, vel fiunt, sic ille obscurum per obscurius, ignotum per ignotius, incerto semper pede venari visus est, & claudicanti veritati per rhetoricæ, & logicæ peritiam suppetias exhibere.

Ecce nunc ad sensum demonstrarunt rectè philosophantes elementa concreta esse corpora, non autem simplicia, elementum ignis in universitate rerum non esse; calorem, & frigus esse in elementis prout in reliquis concretis, non autem elementa; aërem, & terram nullo modo concurrere ad corporum mixtionem, sed ea tantùm ex elemento aquæ concretere; temperamenta ex quatuor qualitatibus resultantia non esse in naturâ, sed motum, formas, vitam, & animam sensitivorum ab ipsâ naturâ pendere, quæ corporibus inest per se, non per

accidens, ut benè *Aristoteles* dixit, quæ natura, sive motus principium non solum in mixtis, quæ vocant, corporibus inest, sed elementis ipsis, quippè natura prior ipsis elementis est, illisque universalior. Ex his quid verè contineri possit in *Galenis* theorijs constitutionem viventis corporis docentibus, quisquam perpendere potest, cum tot figmenta pro constantissimis fundamentis sustituerit.

At *Hippocrates*, ut naturalem Philosophum, sensatumque medicum decet, minimè quidem remota, & extranea, sed ipsum vivens corpus contemplandum suscepit, & ne de eo aliquid temerè pronunciaret, cum compositum, non autem simplex illud esse animadvertisset, dividere priùs illud, ac deindè, quid esset, definire nos docuit, undè de vivente verba faciens, sic illud divisit: *Corpus vivens constat ex continentibus, contentis, & impetum facientibus*, quod nec clariùs, nec æquiùs dici poterat, quippè nil corpus vivens constituit, quod sub illis tribus divisionis membra continent, quod in vivente non inveniatur.

Est tamen in hac divisione primò notandum, quòd pro impetum faciente intelligit *Hippocrates* id, quod in vivente corpore dicimus esse animam, vitam, naturam, & quicquid aliud, quod supponitur in vivente esse principium motus, facultatum, actionum, & operationum, quodque in corpore organico vitæ functiones exercet, & sine quo corpus merum cadaver manet, ut cum extincta vita sensitiva in equo, vel separata anima immortalis ab homine, quod remanet corporeum, licèt eandem

retineat structuram, quam ante mortem habebat, neque amplius ab intrinseco movetur, neque in organicis facultates exercentur, neque in eo penitus ulla est actio, cum in ipso amplius non sit principium illud impetum faciens, à quo omnia in organis fiebant.

Notandum secundò, quòd primo intuitu Hippocratem non benè remegisse ab aliquo existimari possit; enimverò sufficiens videbatur esse, si author corpus vivens in continentia, & contenta tantùm dividisset: nam impetum facientia pro ijs, quæ continentur, intelligi poterant, quippè vitam, animam, naturam, & siquid aliud his synonymum dicimus, quod impetum faciens denotet, intra corporis ambitum contineri, non videtur, qui ambigere possit; sed in hoc tanti viri non solum errorem non emendare, sed summam sapientiam admirari licet, enimverò vita viventis, quæ ab impetum faciente pendet, in extrema cutis superficie sensum tantus exercet, ità ut à cute contineri vitam rectè dici non possit, imò quia ea, quæ extra nos sunt, sentimus, potius vitam continere corpus, quàm illud vitam dicere congruè possumus, & cum vita corporis machinam erectam sustineat, illamque ad varios motus peragendum adigat, ipsam corpus, quod movet sub suâ auctoritate continere lucidè apparet; cum alioquin cessante vitâ illicò corpus corruat, & ut ad motum adigatur, externo impulsu indigeat. Præterea vita in corpore vivente intra tubulos, & argines non coercetur; non enim ut medulla continetur in ossibus, ut sanguis continetur in venis, & arte-

rijs, ut liquor alimentitius in fibris; liquor telles, & urina in vesicis, uti cibi, & recrementa in ventriculo, & intestinis, & tandèm uti aër continetur in thorace; sed ipsa à medullio cunctarum partium æqualiter diffunditur per totum, ut inculpatum continuum, partesque omnes pervadendo, æqualiter vivificet, ità ut illas in continuâ suâ diffusionem contineat, & foveat; saltèm vitam neque contineri à corpore, neque eam continere corpus certissimum est, cum idem terminus sit utrisque ubi enim in superficie cutis terminatur corpus, ibi & terminatur vita, & quibus æqualis est terminus, neutrum ab altero contineri rectè pronunciamus; sit hujus exemplum ferrum ignitum, in cujus ultimâ superficie, & ferrum, & ignis æqualiter terminantur, imò quodammodò cum ignis ultra suam superficiem calorem diffundat, & ferrum non ultra suam suum corpus ferat, potius ignem continere ferrum, quàm hoc illum fateri cogimur; si continens contentæ rei est terminus, quod etiam in corporibus viventibus accidit, in quibus calor vitalis ultra cutem diffunditur suum esse non habet.

Verùm hæ rationes non moverunt Hippocratem ad sancendum, quòd impetum facientia enumerari inter contenta non debebant, sed illum ea sola ratio movit, quòd impetum facientia ejusdem non sint naturæ cum ijs, quæ in viventibus contenta, adhuc post viventis mortem in cadavere perseverant; etenim cum impetum facientia toto cælo sint naturâ diversa, atque distincta ab ijs, quæ continentia, & contenta, adhuc in cadavere perse-

perseverant, Hippocrates existimavit alterius considerationis, & speculationis esse impetum facientia, & alterius continentia, & contenta, quas considerationes, & speculationes cum Galenus confundisset, utriusque naturam penitus ignoravit, credidit enim ex mixtura continentium, & contentorum, in quæ elementa concurrisset dixit, resultare temperamentum quoddam, quod animam, vitam, naturamque appellavit, ut *lib. de natural. facult. lib. de temperam. lib. An animi mores temperamenta corporum sequantur. Lib. de substantiâ facult. natural.* in quibus rem ex professo tractat, & animam nil aliud, quam temperamentum primarum qualitatum esse obstinatè defendit.

Cum ergo ex serie hujus unici libri notum fiet, in viventibus corporibus impetum faciens spiritus non solum febrium, sed omnium morborum sit causa efficiens effectiva; contenta verò possint esse causæ occasionales, à quibus impetum faciens spiritus excitari potest ad morborum productionem; tandem continentia partes sint subjecta, in quibus facultatum læsiones, symptomatum procellæ, & quæcumque affectiones ex morbo producuntur, sentiuntur. De impetu faciente prius, deinde de contentis, postremò de continentibus doctrinam trademus, ut febris essentiâ penitus innotescat.

CAPUT III.

Id, quod in vivente corpore est motuum omnium causa, quam Vitam, Animam, Naturam plerique appel-

litant, & Hippocrates impetum facientem dixit, nullo modo ex temperamento primarum qualitatum resultat, ut Galeno placuit.

INesse viventibus corporibus, id quod movet, nemo negavit, hoc enim fuisset negare sensum; verum quid sit, quod in viventibus movet, non est facilè determinare, & hætenus non solum inter philosophos, & medicos non convenit, sed res est maximè omnium controversa, & secundum sectarum dogmata agitata: Galenus lib. 5. de natur. facult. cap. 12. in hac re duarum sectarum, quas non ignobiles vocat, sententias magnificiendas affert, reliquas ut ignobiles respuit nullâ memoriâ dignas; primam dicit esse illius sectæ, quæ substantiam eam, quæ generationi, & internicioni est subjecta, totam tùm unitam esse, tùm alterari proponit; alteram dicit esse alterius sectæ, quæ vitam viventium immutabilem, inalterabilemque & in tenuia dissectam, tùm vacuitatibus quibusdam interceptam statuit. Primam dicit esse Hippocratis, alteram Epicuri; & illum sectantium, at cum neutrâ illè contentaretur tertiam addidit sententiam suam, quam ad eò veram existimavit, ut Platonem, & Aristotelem irrideat, qui de animæ hominis immortalitate sentire videbantur; lib. enim in quo probatur animi mores corporum temperaturas sequi cap. 3. hæc ait: *Quamobrem anima essentia erit quodammodo temperatura quatuor, seu qualitatum dicas, humiditatis, siccitatis, caliditatis, sive corporum humidi, calidi, frigidi, ac sicci, facultates autem ex anima substantiâ sequi;*

si deinde quoque adiones proveniunt, probare convenit: Si igitur pars, quæ ratiocinatur, anima species sit, mortalis erit; siquidem ipsa quoque est quædam cerebro temperatura, atque ita omnes anima species, ac partes habebunt suas facultates temperatura consequentes, talisque erit anima substantia. Hæc Galenus, qui postquam Platonis, Hippocratis, & Aristotelis de animâ refutavit sententias, ex iis aliqua transcripsit, quæ licet animam temperamentum esse non pronuncient, eam tamen temperaturam corporis sequi quodammodo insinuant. Conatur deinde suadere animam ab eo ideò temperamentum dici, quia discursus, sive ratio à vino, à cicutâ, ab aliisque medicamentis intrâ assumptis subvertitur, & alienatur. Item quòd à nimium refrigerantibus, nimiumque calefacientibus anima exstinguitur, quod totum ratione moti, & alterati temperamenti fieri contendit.

Verùm nos paulò post & alterari, & moveri posse animam sensitivorum, & pati, quæ patitur, & agere, quod agit, demonstrabimus, atamen ipsam non esse tunc ulterius temperamentum aperiemus, & nunc contra Galenum id assequi conabimur.

Primò contra ipsum hæc ponimus: Elementa non sunt quatuor: ergò ruit integrum Galeni ædificium de qualitatibus, de temperamentis, de humoribus, scilicet tota sua doctrina. Antecedens probatur, nam ignis non est elementum, non solum quia suâ spherâ caret, sed etiam quia suum esse habet in reliquis elementis solitarium, & absolutum; calorem enim, & ignem non in aliquâ mundi parte,

in aëre, aquâ, terrâ, & in corporibus concretis, quæ mista appellantur, in universitate rerum tantum invenimus. Aër verò licet sit elementum ratione suæ simplicitatis, & constantiæ, tamen sui corporis commistionem reliquis elementis non permittit: nunquam enim naturæ, & arti possibile erit aëris partes cum partibus aquæ per minima misceri, nam summa ejus levitas, & summa illorum gravitas negant id assequi posse, & destinatio aëris in naturâ non est, ut concretis se commisceat, sed ut illis præbeat locum, & motus libertatem; quinimò ut cælestia corpora cum terrestribus communicent, sine enim aëris perspicuitate id fieri non posset.

Præterea terra virgo licet elementi proprietatem habeat ob ejus constantiam agentibus naturalibus invictam, tamen nullo modo concreta corpora ingreditur, ut mechanicè per plantarum, & arborum nutritionem probatur, estque terra tantum uterus, in quo rerum semina suos nascuntur motus; neque frigida, & sicca dici meretur, cum ipsa per artem in sal reducatur, quòd igne liquefcit, & ignescit, quod evenire non posset, nisi terra in suâ radice humorem, & ignem foveret.

Demùm aqua, quæ sola est concretorum omnium materia, ut in nostrâ Pyrotechniâ demonstravimus, verum est elementum propter suam simplicitatem, & substantiam, tamen positivè frigida dici nequit, quippè igne calefcit adhuc sub formâ aquæ, quod fieri non posset, si frigiditas esset de essentia aquæ, nam res eadem essentialiter calida & frigida esse nequit, &

aqua

aqua fervens talis esset; porro aqua nunquam ex seipsâ in positivam frigiditatem abit, sed ad loci ambientis temperiem ea componitur, undè in loco calido calefcit, in tepido tepescit, in frigido frigescit &c.

Cæterum *Galenus* indecisam relinquit qualitatem, an formę tantum elementorum, an integra elementorum corpora concurrerent ad mistorum productionem. Cognovit enim, quod quocumque modo rem evenire decernebat, ruebatur mistionis elementaris suppositum; quippè si tantum elementorum formas ad id destinabat, præterimus, quod rem impossibilem dixisset, nam formæ non subsistunt extra suppositum, certè ex illis nulum materiale corpus resultare poterat, quippè illis formis deficiebat materia; Si verò pronunciaffet elementa materialiter ad corporum mistionem concurrere, jam nullum corpus ex ipsis elementis conflatum fuisset unum per se, sed unum per accidens, & per diversa simul aggregata, ut contra *Empedoclem* disputavit *Aristoteles*, & illi occasio data sua constituendi principia physica, quæ materiam esse dixit, non autem quatuor elementa.

Prætereà cum non sit in rerum naturâ concretio, cujus radix non sit humor, siccitatis positivè qualitas in nullo concretorum reperiri potest, undè dicimus os esse siccum, habito ad carnem, quæ humidior est, respectu, sed os non minùs ex humore feminali, quàm caro concrevit; eodem modo in animalibus actu calidis asserere adesse frigus pro constitutione mistionis est in physicis hegare sensum; quod enim ad sensum calidum

est, dicitur respectu alterius calidi magis, vel minus calidum, rectè quidem, sed quod ubi actu calor est, positivum frigus manere imaginari volumus, dementiæ criminari possumus; ità cum ferventi aquæ frigidam injicimus, & minus calida evadit, remissio illa caloris temperamentum dici non potest ex frigido, & calido factum, sed evenit ex eo, quod ubi ante mistionem calor in aquâ excitatus ferventes reddebat decem aquæ libras, simul atque additæ illi fuere tres aliæ libræ ex frigidâ, calor illarum decem librarum additas tres libras excalfacere urgebatur, ac propterea in tredecim libris minor nobis, quàm in decem apparet.

Hæc obiter de quaternario elementorum, eorum misturâ, & temperamento tetigimus, quæ largiùs à recentioribus in mille voluminibus inculcantur, ut innotesceret quàm frivolis fundamentis *Galenus* doctrina nitatur, perpendamus nuhc quatuor humorum suppositionem quatuor elementis in viventium corporibus respondentem, ex quorum temperamento vitam, seu animam oriri *Galenus* asserit, & ex eorum intemperie, vel putredine morbos omnes sine febre, vel febres ipsas fieri docuit. Ultrò in hoc obmutesceremus, ne per tot sæcula receptam *Galenus* doctrinam è suis fundamentis evertere videremur, sed quia in magistri *Galenus* verba non juravimus, solidam, veramque doctrinam suggeremus. Parcite *Galenus* manes, & vos ejus procuratores, qui per epistolam illius causam tuemini, si pro veritate vestigandâ evidentem ejus doctrinæ falsitatem detegemus; nostro enim mu-

neri non faceremus satis, si falsam doctrinam propinarem; id, qui vult, faciat vel deceptus, vel decipiens, nos, qui hanc profitemur facultatem, læderemus potius, quam quæ vera non sentimus, ut vera doceremus.

Galenus ergò in multis suorum voluminum locis, & ubique sibi constans insinuat ab hepatis facultate quatuor humores generari ex chylo in venam portæ per meseraicas ab intestinis attracto, equidè ex temperato calore jecoris sanguinem, ex illius excedente bilem, ex illius remisso phlegma, ex eodem magis pigro melancholiam generari asserit; & cum sæpè humoris tum biliosi, tum melancholici quantitas aliorum symmetriam excedat, ut quod eorum superfluum erat, excerneretur, vesicam felleam jecori apposuit, pro flavâ bile, lienem verò in sinistro hypochondrio pro bile nigrâ, reliqui deindè humores uno in sanguine simul commistos à jecore in venam cavam transire, per quam pars ejus per universum corpus fluens, pars verò per cor in arterias transiens pro suâ temperie nutritionem, & vitalitatem animali suppeditaret; cum verò per aliquam causam eveniret, ut unus ex quatuor humoribus in sanguine contentis exorbitaret, vel corrumpere, illicò temperiem dissolvi asserit, & oriri morbum pro conditione, & proprietate humoris exorbitantis, vel corrupti. Hæc est fundamentalis totius Galenicæ artis doctrina, super quam tot suorum voluminum machina innititur; Videamus, quomodò in naturâ subsistat

Est ipsius *Galenus* placitum per co-

ctionem in ventriculo generari ex cibis chylum, substantiam homogeneam, & in suis partibus similem, qui deindè à suis facibus separatus in intestinis, suggeretur à venis meseraicis, qui cum essent venæ portæ surculi à jecore prodeuntis, per eas ascendens versus hepar, in ipsis venis, tum in ipso hepate ab ejus facultate transmutaretur in quatuoriam asseritos humores, hoc posito, argumentamur sic:

Ubi agentis actio est uniformis in materiâ homogeneâ, & similari, in eodem loco, & eodem tempore necesse est, ut id, quod ex materiâ producitur, sit uniforme, & homogeneum: sed actio hepatis est uniformis in chylo homogeneo, & similari eodem loco, & eodem tempore: ergò quod ex chylo producitur virtute hepatis agentis erit homogeneum, & uniforme, non quadriforme, & ætherogeneum.

Major adeò patet, ut probatione non indigeat, quippè agentia naturalia non sunt libera, sed necessaria, nec possunt ex arbitrio producere ex materiâ id, quod illis placet, sed id, quod materia est ad producendum apta, sic ex tritico triticum, ex fabâ fabam, ex cicere cicer producunt agentia naturalia, non ex fabâ triticum, neque ex cicere fabam: facultas ergò hepatis cum sit univoca causa, in materiam dispositam agit, non potest producere ex eâ, nisi quod est ad producendum apta, & cum chylus sit homogeneus, non potest dici aptus ad producendum aliquod ætherogeneum, sed è contrâ.

Minor constat ex eodem *Galeno*, nam in humorum generatione supponit

ponit facultatem hepatis chylum generantis homogœneum, in venis mœraicis conclusum, ex quo eodem tempore quatuor humores generari asserit. Consequentia oritur ex præmissis.

Argumentum adversariis est insolubile, neque hætenus aliquem eorum reperire potuimus, qui aliquid, quod satisfaceret, responderet; recurrunt aliqui ad assertionem ejusdem *Galenii*, qui in hepate supponit diversitatem calorum, cum quibus agit: sed quæso, quis in hepate caloris gradus pendit, & nunc illum temperatum pro sanguinis generatione exerceat, nunc alium vehementem pro bilis generatione moveat, & sic de aliis duobus. Si hepar per calorem agit in chylum, calor iste resultat à totius hepatis constitutione, qui in eo erit gradu, quem illius constitutio producit, & ad placitum *Galenii* augeri, minui, vel temperari nõ potest.

Fuerunt, qui responderunt in chylo licet homogœneo esse commista quatuor elementa, quæ virtute hepatis in quatuor humores transeunt: sed hoc contra *Galenum* directè pugnat, qui homogœnitatem in chylo requirit, & humorum productionem, non chyli homogœnitatis, sed agentis hepatis effectum esse expressè proficitur, & hoc cautè fuit ab eo dictum, nam si hepar chylum in quatuor elementa resolveret, humores non produceret, sed ipsa elementa simplicia, ac deindè necesse esset, ut hepar simplex unumquodque elementum in unum ex quatuor humoribus transmutaret, quod à *Galenii* mente, & ab ipsâ rei veritate est longè alienum.

D. Car. Musitani de Febris.

Præterea si quatuor sunt humores, cur bili superflua, & excrementitia, quam vocant, natura destinavit suum receptaculum, fellis scilicet vesiculam, reliquis verò tribus illud denegavit? An reliqui tres suis superfluitatibus carebunt? Cur lienem bilis nigrae receptaculum factum est, cum ille cavitatem non habeat pro continendo? An humor ipse melancholicus in arteriis, quibus abundat lien stagnabit?

At respondent *Galenistæ*, cur nos humorum quaternarium non admittimus, si oculis illud in sanguine è venis extracto, & coagulato conspiciamus? Videmus enim humorem subflavum coagulato sanguini supernatare, quis erit, qui negabit illum esse bilem? Videmus deindè florentem sanguinem coagulatum, inter cujus partes fibras quasdam albas conspiciamus, nonnè pars una est, quarta substantia, quam sanguinem dicimus, alterum verò phlegma pro sua parte sanguini commistum? Et si coagulum illud sanguinis subvertamus, nonnè in illius coaguli fundo nigram bilem animadvertimus, quæ quaternarium complet? Itaque ipsa in fundo tanquam gravior, & terrea, in medio stat sanguis, & phlegma veluti humores mediæ, in superficie verò fluctuat bilis, utque calidior, & tenuior sursum semper fertur.

Commentum hoc veluti irrefragabilem demonstrationem pro quaternario humorum stabiliendo adducunt *Galenii* Sectatores, sed falluntur.

Primò, quia nunquam observarunt, cujus naturæ esset liquor ille sanguini coagulato supernatans, nam

B si

si illum gustâssent, neque amarum, neque acutum comperissent, ac propterea pro bilioso humore illum non reposuissent.

Secundò, cogitare debebant, quod liquor ille supernataus sanguini, quia levior est fibroso sanguine, non autem quia bilis est, ita ut si decantato liquori illi à sanguine suo loco substituaturs aqua fontis, ipsa adhuc sanguini supernatabit.

Tertiò, advertere debebant, quòd sanis hominibus per venæ sectionem educitur aliquandò sanguis omnimodè liquore illo carens, & integrè grumescens, ex quo dicere cogentur, quòd homo ille bile carebat, & tribus tantum humoribus sanus vivebat.

Quartò, phlegma, quòd sanguini interspersum supponunt, illud non mereret locum, sed sub coagulatione sanguinis situm habere deberet, nam nullibi videmus aquam aëri commistam; videmus tamen aquam tellurem permicantem: ergò phlegma pro quarto humore commistum esse debebat cum melancholiâ in sanguinis fundo.

Quintò, animadvertere quoque debebant, quòd si cum sanguis grumescere incipit, illum in aliud vas ita transmūtarent, ut superficies, quæ primi vasis fundum tangebatur, sit suprema in altero, completâ tali grumefactione observavissent, quòd superficies fundi sanguinis, quæ in priori vase apparuisset nigra, in secundo eam vidissent floridam, & primam superficiem, quæ in primo vase erat florida, in fundo secundi vidissent nigram, scilicet quòd nigredo

in fundo sanguinis non arguit humorem melancholicum, sed tantum aëris negationem, cujus commercium in superficie superiori floridum colorem effecit. Hæc, & innumerabilia alia afferri possent contra imaginatum humorem quaternarium, quæ si quis discere desiderat *Helmontium* adeat in libro cujus titulus: *Scholarum humoristarum passiva deceptio*. Hoc tantum addemus nostræ inventionis argumentum.

Demus hominem in optimâ sanitate constitutum, certum est, si vera esset quatuor humorum doctrina, talem hominem tum in quantitate, tum in qualitate æquilibratos in corpore quatuor humores habere, certumque quoque erit, quòd si tali homini alicujus humoris quantitas, vel qualitas dematur, quòd temperamentum sanitatis dissolvitur, & infirmus evadet; propinamus tali homini rhabarbari drachmam, & evacuabit sinceræ bilis libras duas, at tamen homo ille in pristina salute perseverabit, licet humori bilioso duæ deficient libras, cum quibus prius sanitatis temperamentum complebat: ergò alibi, quam in humorum temperamento consistit animantium sanitas. Idem arguere potes, si cum pilulis de Mezereon viginti libras phlegmatis à sano corpore evacua-bis, nam absque eo quod infirmetur, integro ferè humore phlegmatico caret.

CAPUT IV.

Id, quod vita, anima, sive natura in viventibus corporibus functiones exercet, est substantia simplex per cuncta corporis organa aequaliter diffusa, quam Hippocrates spiritum impetum facientem appellavit, & Aristoteles principium motus, & quietis, ejus in quo est per se, & non per accidens.

Galenus veritati non satisfecisse suppositione elementorum, humorum, & temperamentorum, pro constitutione vitæ animalium, jam satis superque capite præcedenti demonstratum est; operæ pretium nunc erit videre, si id, quod ab Hippocrate pronunciatum est, ut fuit ab Aristotele confirmatum in hac re, sit magis veritati consonum, quam quod à Galeno fuit prolatum.

Postquam Hippocrates consideraverat perfectorum animalium corpora organica esse, & ex partibus differentibus certo ordine, & situ unitis constare, sancivit in ipsis organis, & diversis partibus unum corpus constituentibus esse consensum unum; consensus iste unus, & conspiratio una à substantiâ quadam, quæ etiam esset una, ac simplex, causari necessarium erat, nullo enim modo in differentibus organis produci poterat consensus ille unus nisi cunctis ipsis organis aliquid inexistere commune, quo uniformiter ea regens, unumquodque eorum operaretur id, ad quod suis dispositionibus esset ordinatum, quod evidens est in machinis, & præcipuè in horologiis, in qui-

bus omnes eorum partes in unum conspirant finem, scilicet in temporis horarij designationem: Id sanè in horologiis non eveniret, nisi tot diversæ rotulæ, & aliæ partes, ex quibus componuntur, ab uno simplici, & uniformi motu regerentur, qui à violenter contortâ chalybis zonâ producitur, & est omnibus horologij partibus, quæ moventur, communis; ità à paricùm corpus animale ex diversis componatur organis, quæ omnia in unum sint directâ finem, scilicet ut corpus illud vivat, & sibi destinatas à naturâ functiones exerceat, uno simplici, uniformique motu indigeat, qui omnibus est communis, ut unumquodque organum moveret pro suarum dispositionem exigentiâ, nam re ità dispositâ, cuncta fierent, quæ in corpore à naturâ essent destinata.

Hippocrates ergo ab adductâ horologij similitudine non discedens, hunc motum organis corporis animalis communem vocavit Spiritum impletum facientem, non secus ac in horologio contorta Zona chalybea, ut ad suum revertatur situm, impetum facit, & in rotulis horologij motum inducit, eâ tamen differentiâ, quod motus horologio exteriùs advenit, & dicitur motus per accidens, in animalium verò corporibus est per se, & suis principiis à naturâ implantatus, & omninò ab intrinseco.

Hanc Hippocratis sententiam de Spiritu impetum faciente animalium corporibus inexistente clarioribus verbis confirmavit Aristoteles, dum definivit Naturam, dixitque eam esse principium motus, & quietis ejus, in quo inest per se, non autem per accidens, & cum quid esset hoc motus princi-

pium, alibi investigaret, protulit: *Illud esse spiritum in corporibus propositione respondentem elemento stellarum.*

Hinc quisque discat, an temerè, & per arrogantiam nos Galeni sententiam deseramus, an ingenuè, & propter veritatis amorem? Cùm saniorum Philosophorum judiciis hæreamus, qui ab ipso Galeno tanquàm magistri venerantur; mens enim Galeni ab elementorum quaternario præjudicata præceptis in errores ivit, sed Hippocratis, & Aristotelis mens veritatem proximè attigit, quippè in utroque gliscebatur veritatis amor, ut nulli præjudicio addicti, sed Galenam elementorum præjudicio addictum errare necessariò contingit.

Hippocratis igitur, & Aristotelis consensu asserere licet *functionum omnium, que in organico corpore sunt, causam, & intrinsecum principium esse substantiam quandam simplicem, tenuissimam per universum corpus diffusam, habentem in se principium motus, & quietis, ea peragentem, que organorum dispositiones requirunt.*

Diximus, *Principium intrinsecum functionum esse substantiam quandam, nam per accidens esse non potest id, quod per se est principium, & per se corpori inest.*

Diximus, *Per universum corpus diffusam*, nam nulla est corporis integri pars in sanitate constituti, quæ ab hac simplici substantiâ vitalitatem non accipiet, in qua re est advertendum, quòd hæc substantia simplex per corpus non est diffusa, ut aqua diffusa manet per pannum madidum, absque eo quod aqua in fibris ipsius panni infixas habeat suas radices; sed hæc substantia simplex radicata est in

fibris corporis organici, ac mediantibus ipsis fibris per corpus diffunditur, & quibus in organis major concurrunt fibrarum numerus, in iis majus est hujus simplicis substantiæ robur, & functiones majoris momenti exercentur.

Præterea diximus, *Habentem principium motus, & quietis*, nam motus quicumque accidit corpori, tam passivi, quàm activi, hujus sunt simplicis substantiæ, nam ejus extincto motu, licet reliqua sint in cadavere, quæ prius illi aderant, non propterea movetur, est etiam quietis principium, nam quoties illa feriat, actualis organi functio cessat, quæ à voluntate dependet.

Diximus, *ea peragentem, que organorum dispositiones requirunt*, ut ex hoc constet erroneam, ac falsam Galeni sententiam substantiam animæ in tres principes facultates dividendam, unamquamque earum ab aliâ distinctam certo visceri tribuentem, nam si ita se res haberet, impossibilis esset in vivente consensus unus, si tria distincta principia in vitæ integritatem concurrerent; non enim animadvertat Galenus se eadem manu tractare posse calamum ad scribendum, gladium ad feriendum, frænum ad regendum equum, penicillum ad pingendum, & similia instrumenta, quæ secundum eorum varietates, & dispositiones in variis peragentibus exercentur, unicâ eademque manu ea dirigendo: nam si id animadvertisset, potius quàm trium facultatum inventum confusum, & multis absurditatibus refertum Hippocratis sententiæ accomodasset, quæ per unicum impetum facientem spiritum pro organorum

rum dispositione omnia in vivente fieri determinavit. Concedimus libenter cor, cerebrum, & hepar corporis partes esse quibus ferè tota corporis œconomia regitur pro earum functionum diversitate, sed id à diversitate principij moventis pendere simpliciter negamus; non enim vita, quæ in cerebro, est principio distincta à vitâ, quæ est in corde, & vita, quæ est in corde est principio distincta ab eâ, quæ est in hepate, & sic ab his vita, quæ est in reliquis organis, sed unica est vita, simplex, & uniformis in qualibet corporis parte; verùm quia ad cerebri, hepatis, & cordis constitutionem multus fuit partium spermaticarum concursus, multum quoque illius simplicis substantiæ, & plusquàm in aliis partibus, in illis stabulatur, textura verò eorum, & partium, & figuræ dispositio exigunt, ut quoties ab ipsâ vitâ moventur, cerebrum eas functiones exercet, quas exercere aptum natum est, sic cor suas, hepar suas, & eodem modo reliquæ corporis partes. Conciipienda mente ergò est in animali corpore natura, unus spiritus impetum faciens, unumque motûs principium, cujus ope partes omnes ipsum corpus integrantes sunt in motu, & vita unaquæque pro proprio suæ compositionis, & texturæ modo; ubi advertendum est, quòd spiritus iste impetum faciens, seu motûs principium ità est fibris, particulisque corporis omnibus intrinsicum, ut nihil in vivente corpore sit illo profundius, neque errabundè per corpus vagatur, sed particulis, quas spermaticas, & primæ conformationis vocant, est inclusum, ac pertinacissimè alligatum, undè est,

quod illa viscera magis vitalia dicimus, quæ ad earum compositionem spermaticarum particularium numerum majorem meruère.

Cæterùm si exemplum quæritis, quo naturam hujus moventis spiritûs pervium corpus diffusi apprehendere possitis, imaginamini Crystallum Luce illuminatam, & in illâ consideratis non esse particulam, quæ illuminata non sit tam æquali diffusionem, ut apprehendi crystalli atomus non possit, quia simul latis atomis non apprehendatur: eodem modo spiritum impetum faciens, ità est per spermaticas corporis particulas diffusus, ut atomus illarum apprehendi non possit, quin atomus inexistentis spiritus non apprehendatur.

CAPUT V.

Spiritus impetum faciens spermaticis partibus inexistentem, movendo eas pro organi dispositione, ad quod constitutum est, exercitium functionis illius organi causat.

CUM jam determinaverimus secundum Hippocratis, & Aristotelis sententiam, naturam, sive vitam in animalibus esse substantiam tenuissimam habentem in se principium motûs, spermaticis particulis inexistentem; operæ pretium nunc erit ostendere, quomodò se habeat hæc tenuissima substantia ad exercitium functionum, quæ in, & à corporis partibus organicis fiunt.

Quid pro functione intelligatur, interpretatione prolixâ non est opus; est enim functio actio alicujus corpo-

ris secundum proprias dispositiones effectum aliquem producens, sic calami functio est actus scribendi, cuius effectus est scriptura, functio penicilli est actus, sive actio pingendi, cuius effectus est pictura, functio oculi est actus videndi, cuius effectus est apprehensio rei visæ, functio narium est actus odorandi: cuius effectus est apprehensio odoris, functio cordis est actus pulsandi, cuius effectus est ipse pulsus, est sic de reliquis. At quia motus ab *Aristotele* definitur, ut sit *Actus rei in potentiâ, quatenus in potentiâ*, scilicet quod res, sive corpus aliquod, quod est in potentiâ ad peragendam actionem aliquam, quoties potentia illa reducitur ad actum, sive est actu, toties corpus illud moveri, vel in motu esse dicimus; unde secundum *Aristotelem*, & secundum ipsam veritatem idem est dicere, corpus aliquod esse in actu, sive in actione sui motus. Præterea cum functiones viventis corporis sint actiones ipsius corporis, partiumque illius, & actiones non sint aliud, nisi motus vitæ, sive illius tenuissimæ substantiæ, quæ in fibris spermaticis stabulatur, sequitur inde, quod nos tunc inculpata sanitate fruimur, cum vita liberè, & absque ullo impedimento particulas spermaticas movet, toties functiones illius partis perfectissimæ erunt, & absque ullâ culpâ; hinc generaliter loquendo dicimus, quod *Sanitas inculpata consistit in motu libero vitæ, quo organa corporis exercentur ad fines eis à naturâ destinatos.*

Diximus, quod *sanitas inculpata consistit in motu libero vitæ*, nam ipsum vivere moveri est, & vitæ radix in eo, quod ex se movetur, sita est, ut ta-

men ita moveatur, ut motus ejus omni vitio careant, necesse est, ut partibus, in quibus movetur, liberè moveri possit, scilicet ut in ijs nullum inveniat obstaculum, nullum offendat impedimentum, etenim ab eo, quod liberum ejus motum impedit, statim vitiatur motus, vitiatur actio, depravatur functio, & tandem oritur morbus.

Diximus etiam in definitione, *Quo organa corporis exercentur ad fines eis à naturâ destinatos*, nam motus ille vitæ directus est ad movendum organum, sine quo actio succedere non potest, quippè actio non est solius vitæ, sed vitæ simul, & organi; undè hinc aliqua distinctio concipi potest inter motum, & actionem, scilicet quod motus sit solius vitæ moventis organum, actio autem sit exercitium organi à vitâ moti; Apposuimus quoque particulam illam, *exercentur*, nam necesse non est, ut organum semper sit in actione, sed sufficit, ut quoties requiratur ejus exercitium ad finem à naturâ sibi destinatum, toties promptum sit illud ad exequendum, ut v. g. Ventriculus destinatus est à naturâ ad promovendam coctionem, sive ciborum fermentationem, verùm si ventriculus sit cibus vacuus, ab actione promovendi fermentationem quiescit, ac statim atque in illum cibaria immittuntur, actio illius quiescens ad suum munus exercendum excitatur, & si liberè in ejus membranis vita moveatur, actio illius inculpata erit, & functio promovendi fermentationem perfecta.

In hoc capite tria hæc attendenda, & memoriæ mandanda, *functionem*, scilicet, *actionem*, & *motum*; functio est

est opus ab actione resultans; actio est liberi motus effectus; motus est solius vitæ, quæ ex seipsâ movetur. Rursus motus est solius vitæ organo inexistens, actio est organi à vitâ moti, functio tandem est opus actionis organi se exercentis.

Diximus, ut tria mente concipiantur, & memoriæ servantur, ex eo quia vera, tuta, & infallibilis theoria tum sanitatis, tum morbi, tum medelæ in perfectâ intellectione motus, actionis, & functionis consistit, & qui hæc clarè, ac distinctè intelligit, certus esse potest, quod non solum februm theoriam, de quibus in præsentia agimus, sed omnium morborum infallibilem theoriam secum habebit, quod quomodo eveniet, in sequentibus capitibus prosequemur.

CAPUT VI.

Quomodo intelligi debeat spiritum impetum facientem, sive Vitam liberè moveri debere, ut inculpatam sanitatem in vivente corpore producat?

TAm secundum Hippocratis, & Aristelis sententiam decrevimus animalium vitam esse spiritum, sive substantiam tenuissimam impetum facientem, & se moventem in organis, quibus inexistit; atque etiam insinuavimus hujus substantiæ tenuissimæ motum causam esse actionum, quæ ab organis, quæ movet, fiunt. Verùm subjunximus, quod ad hoc, ut actiones organorum inculpatæ fiant, requiri, ut vita liberè moveat, erit nunc operæ præmium aperire, quid necessarium sit, ut vita in corpore se liberè

moveat, & ut in suis peragendis motibus omnibus careat obstaculis, eoque modo moveatur, ut solum id agat, quod est illi conveniens.

Ut id lucidè innotescere possit, distinctionem Hippocratis, quam supra memoravimus repetere oportet, dixit enim ille, quod integrum corpus vivens in tria dividitur, in continentia, contenta, & impetum facientia. Jam naturam, & essentiam facientium impetum patefecimus, probavimusque quod illorum est munus movere remanet nunc, ut videamus, quod munus à naturâ sint sortita continentia, & contenta.

Itaque cum munus impetum facientis spiritus sit movere, cum ille inexistat cum in continentibus, tum in contentis, necessarium est horum, ut munus sit ab illo spiritu moveri; nam quoties aliquid intus habet id, quod movet, id moveri necesse est, sed tam continentia, quam contenta intus haberi impetum facientem spiritum: ergo tam continentia, quam contenta debent moveri: moventur sanè continentia, quæ spermatica necessariò sunt, ad hoc ut suas actiones edant, ut supra notavimus; moventur quoque contenta, ad hoc ut disponantur ad fines naturæ cognitos, ad quos disponi non possent nisi per motum: ergo si integro vivente corpore spiritus impetum faciens movet, contenta, & continentia necessariò ab illo moventur.

Hoc cognito, sequitur, ut ad hoc movens vita, sive spiritus impetum faciens liberè movere possit id, quod movere debet, & dirigere hos motus ad illos fines, qui illi à rectè ope-

rante naturâ sunt constituti; requiritur, ut tùm continentia, in quibus movere debet, tùm contenta, quæ movere debet, itâ sint disposita, ut illas habeant proprietates, quæ moventi vitæ omninò parere, & obedire possint, nam si aliquid in ijs est, quod moventi vitæ parere non potest, illicò vitæ adimitur movendi libertas, ac tunc movebitur minimè quidè, ut suum institutum requireret, sed ut illam cogit id, quod in continentibus, & contentis existens, suis non pareat motibus, tunc enim depravati erunt vitæ motus, & per consequens depravata erunt tùm actiones, tùm functiones, quæ morbum in vivente constituerent cum suis symptomatis, signis, alijsque annexis.

Quod ut clariùs elucescat, imaginamini digitum sani hominis, in quo vita ordinatè moveatur, ex eo quia tùm partes continentis, tùm contentæ in digito itâ sunt dispositæ, ut perfecta eorum sanitatis requirit; fingite deindè in talem sanum digitum spinam ingredi, nam tunc quia partes digiti continentis à suæ continuitatis unione lacerantur, vitæ digito auferitur sui motûs libertas, & circa spinam libertatem sui motûs impediens depravatè agitatur, producitque in vicinis continentibus partibus dolorem, & quia per dolorem depravatur motus, qui digiti nutrimentum resolvebat, illud nutrimentum non resolvitur, sed circa spinam coacervatur, hæc nutrimenti coacervatio, cum à continentibus tùm particulis capi non possit, & vita in ijs suos motus omninò depravatos exercent, inflammationem tùm ratione distensionis parcius, tùm ratione furentis vitæ

producit, huic tandè suppuration succedit.

In hoc exemplo spinæ digito infixæ clarè dignoscitur, quod depravata vitæ motus à lacerante continuo spinâ, priùs dolorem, deindè nutrimenti coacervationem, tertio inflammationem, tandè suppurationem producit, spina verò est occasio, ut talia cuncta accidentia fiant; quippè motus vitæ depravatus œconomiam digiti subvertit per ejus indebitas actiones, quæ à motu immediatè dependet & à subversâ œconomia omnes digiti functiones subvertuntur quoque; Undè vobis sint in documentum, quòd morborum omnium radix, & fomes situs est in vitæ motu depravato à præsentia causæ occasionalis intra corpus productæ, vel in ipsum introductæ libertatem se moventis vitæ impediens.

Præterea ut motuum vitalium elucescat tùm libertas, tùm impedimentum, tùm in partibus continentibus, in quibus movetur, tùm in contentis, quas movet, operæ pretium erit priùs de continentibus partibus, de contentis verba facere, ut jam quòd cognovistis principium motûs in viventium corporibus, cognoscatis occasiones, propter quas suos motus depravatos edere illud cogitur.

CAPUT VII.

De partibus corporis, quæ continentis ab Hippocrate appellata fuere, & quomodo ipse esse possint occasiones motûs depravati in spiritu vita impetum faciente?

Partes continentis corporis organici, ut unâ voce assignentur, sunt

sunt omnes illæ solidæ, quæ ad corporis constitutionem fuerunt ex semine productæ, quæ omnes reduci possunt ad tres species, scilicet ad ossa, & cartilagineas, reliqua omnia solida in corpore ex fibris constant, hinc membranæ, nervi, venæ, arteriæ, muscoli, tendines, ex quibus totum corpus, & illius partes conflantur, ex exilissimis, albisque constant fibris vario, diversoque modo contextis, pro organi, quod constituunt, exigentiâ.

Est tamen primò notandum, quòd dictæ partes solidæ ex semine productæ continentibus dicuntur, non solùm quia destinatae sunt ad continendum excrementa, nutrimentum, sanguinem, & alios humores in corpore contentos, sed etiam quia in ijs continetur principium illud motûs impetum faciens, de quo sumus supra locuti; nam principium illud motûs, sive spiritus impetum faciens, sive vita, sive anima, sive substantia tenuissima simplex, voca illud, ut lubet, penitissimè in ipsis spermaticis partibus gliscit, quas per motum ad actiones peragendas dirigit. Itaque possunt primò vitæ motum depravare partes continentibus, si non rectè in generationis fluxu fuerint conformatae, sic enim monstra fiunt, & partium deformitates eveniunt in situ, in figurâ, in magnitudine, quos morbos ad unam Galenus reduxit speciem, quam malæ conformitatis appellavit.

Secundò, depravari possunt vitæ motus à partibus continentibus per solutionem continuitatis eorum; enimverò cum vita circularis sit in toto corpore, nec terminatur nisi à seipsâ continuas requirebat partes

eam continentibus, ut ipsa quoque sibi ipsi semper continua esset: quoties ergò pars aliqua continens à suâ continuitate solvitur, illicò vita suos depravat motus, nam necessariò inter extrema solutæ, vel laceratæ partis aliud intercedere corpus necesse est, à quo vita tanquàm sibi hostili se retrahit, & motûs rectitudinem subvertit, eveniuntque ea; quæ supra de spinâ digito infixâ notavimus.

Tertiò, depravari possunt vitæ motus à partibus continentibus, si violenter à situ distrahantur, ut in luxationibus, fracturis, alijsue similibus accidentibus evenit; continens enim pars, ubi suum situm non servat, ut requiritur moveri nullo modo potest.

Quartò, depravari, imò aboleri potest vitæ motus, quoties continentibus partes gangrænam, sphacelum, vel mortificationem concipiunt, nam ab illis in aliquâ corporis parte mortificatis veluti aufugit vita, & tandem extinguitur.

Quintò, tandem depravari potest vitæ motus in continentibus, quoties id, quod continent, secundum earum exigentiam non est dispositum, tunc enim vita ipsis inexistentis à præsententiâ rei illi hostilis à rectè movendo avertitur, & partes continentibus depravatè movere cogitur. Nunc ad contenta nobis eundem est, quæ cum varia, ac diversa sint in corpore viventium, & non uno, eodemque modo contineantur, prolixiori indigent examine, & eò magis qui motuum depravationes vitæ rarè à continentibus, & frequentius, imò frequentissimè à contentis exoriantur.

Verùm antequàm ad contentorum

examen accedamus, ex hætenùs dictis colligere debemus.

Primò, quòd corpus animale constat ex continentibus, contentis, & principio movente.

Secundò, quòd sanitas corporis animalis consistit in actione, sive motu principij moventis secundum naturam.

Tertiò, Quòd actio, sive motus est principij moventis secundum naturam tam continentium, quam contentorum.

Quartò, Quòd morbus consistit in motu principij moventis depravato à continentibus, & contentis dispositiones secundum naturam non se habentibus.

Quintò, Quòd morbus efficiens, & effectivè fiat à vitâ in illo tunc, quod non movetur secundum naturam, seu liberè, sed præter naturam, seu depravate.

Sexto, quòd tam continentia, quam contenta occasiones esse possunt morborum, non autem ipsi morbi, nec eorum efficiens causæ, cum materia morbi sit ipsa vita se movens, forma verò sit actualis depravatio sui motus secundum naturam: subsistitque in vivente morbus per modum aliorum entium naturalium per materiam scilicèt, & suam formam.

Septimò, quòd vita cum alia sit insita partibus, alia insua, quoties depravatur motus vitæ insitæ, particulares morbi fiunt, quoties verò depravatur motus vitæ insuæ, tunc universales morbi fiunt.

Octavò, Cum fons insui spiritus sit cor, quoties motus cordis depravatur, toties universalis morbus producitur, nam ubique corporis vitæ

motus depravantur, lædunturque actiones; morbus iste universalis totum corpus crucians, febris à medicis nuncupatur, ex eo quia ferè semper calorem habet conjunctum.

Nonò, Hunc morbum, quem febrem appellant, nos definimus, quòd sit motus cordis, & partium sibi continuarum à materiâ præter naturam in corpore productâ depravatus, calorem naturalem aliquandò usque ad frigoris sensum imminuens, aliquandò usque ad igneum gradum adaugens.

Apposuimus in hac definitione, Motus depravatus, loco generis, quilibet enim morbus motus est depravatus, ex eo quia sanitas est motus, sive actio corporis secundum naturam, ut Galeno quoque placuit: ergò morbus erit motus præter naturam, sive depravatus, estque motus simpliciter tam sanitatis, quam morborum genus.

Apposuimus deindè Cordis ad differentiam reliquorum morborum, qui febres à medicis non appellantur, ex eo quia in ipsis cor secundum naturam se movet, licèt aliqua corporis pars proprio morbo laboret, ut oculus cæcitate, auris surditate &c.

Apposuimus *continuarum sibi partium*, ut connotarem depravatum motum cordis morbum esse universalem, totius scilicèt corporis, non tamen sui ipsius, nam cum venæ, arteriæ, membranæ, & sanguis sint partes corporis cum corde continuæ, & quæ à corde motum habent; depravato cordis motu, & motus partium etiam depravatur, at quia venæ, arteriæ, membranæ, & sanguis univèrsim ferè corpus componunt cum reliquis partibus sibi continuis: ergò depravato motu

motu cordis, universi corporis motus depravatur, quod idem est, ac universum corpus ægrotare.

Apposuimus *A materiâ præter naturam in corpore productâ*, ad connotandum occasiones, propter quas motus cordis secundum naturam efficitur præter naturam, & depravatus; nam cum in naturâ quicquid movetur, ab alio moveri necesse sit, ut cor, quod secundum naturam movetur, depravate, & præter naturam moveri possit, necesse est, ut in corpore producat causa præter naturam, ut quod movetur secundum naturam, præter naturam deinde moveatur.

Apposuimus denique *Calorem secundum naturam*, aliquando usque ad frigoris sensum imminutum, aliquando usque ad igneam gradum adaugens, ut connotaremus symptomata, quæ alternatim hunc morbum semper comitantur, nam utrumque symptoma à relatione causæ præter naturam moventis ad motum cordis pendet, ut infra.

CAPUT VIII.

De Speciebus, sive differentiis contentorum in corpore viventium, quæ Febrim occasiones esse possunt.

Quicquid animantia, ut vivant, in eorum corpora ingerunt, & quod contineri in ijs dicere rectè possumus, in duplici primò haberi potest differentiâ; vel enim utile illud erit, vel inutile: utile quidem est illud, quod separatum ab inutili, semper in intimiores viventis corporis lares se

insinuat; inutile verò est illud, quod ab utile segregatum, quam celerimè potest, per destinatos ductus foràs extra corpus egreditur: hoc quod inutile est, communiter excrementum appellatur, utile verò nutrimentum, quamquam id, quod utile est, & nutrimentum appellatur, postquam vitam recreavit, per cutem tandem excernatur, & excrementi nomine non esset indignum: utamur itaque nos his nominibus, inutilis scilicet, & utilis pro majori rei intelligentiâ, & claritate.

Quæ ab animalibus ingeruntur itaque cibaria in ventriculum primò reipiuntur, in quo per fermentationem prima fit utilis ab inutili separatio, inutile excrementum à liene serosum, cænosum, & terrestre attractum per renes in vesicam cum urinâ excernitur; habet lien magnâ vasorum Symphticorum copiam; utile ab ipsâ solidâ ventriculi substantiâ excipitur; inutile verò crassum, & consistens per pylorum in intestina descendit, verum quia non integrè, quod utile erat, ab eo fuerat in ventriculo separatum, residuum utile à solidâ intestinorum substantiâ excipitur, reliquum omninò inutile tandem foras excernitur opportunis temporibus, si integrè valeat animal.

Utile verò, quod à substantiâ solidâ ventriculi, & intestinorum fuit exceptum per fibrarum intercapedines in uniuersum corpus diffunditur celeri quodam motu, recreatque famelicam cunctarum partium indigentiam, ac tandem in spinalem medullam, cerebrumque fibrarum omnium per corpus dispersarum in radices successivè se recipit, ubi veluti crassescit,

devenitq; liquor quodammodo spermaticus, qui per fibrarum substantiam iterum in universum corpus refluens, intra canales venarum, & arteriarum à fibris decidens cum sanguine in ijs stante commiscetur, & in ipsius sanguinis augmentum cedit. Interea dum utile per intercapedines fibrarum in cerebrum, & spinalem medullam fluit, & post elaborationem per fibrarum substantiam in ipsum corpus refluit pars illius tenuior, & aquosior per cutis poros aliquando insensibiliter aufugit extra corpus, aliquando sudoris formâ.

At pars illa perfectior, quæ in fistulas venarum, & arteriarum simul cum sanguine se commiscuit, per venas in dextrum cordis ventriculum fluens, deinde per venam arteriosam in pulmones, postea per arteriam venosam in sinistram cordis ventriculum, demum per sinistram ventriculum in arterias fluens, ultimam perfectionis entelechiam acquirit; quippe excitatur in illo fomes, & tenuis spiritus, qui totum corpus penetrans, illud in assiduo, & æquali calore conservat, reliquum verò sanguinis excitato illo à corde spiritu in arterijs privatum à venis excipitur, per quas iterum in cor fertur, iterumque excitato in eo spiritu, iterum arterias ingreditur, sic in circuitum actus perfectorum animalium vitam corpora fovet; interim si aliquid ferri inutilis per circuitus deponat sanguis, per vasa lymphatica in renes transmittitur, à quibus in vesicam descendens, foras egreditur. Separatur etiam à sanguine in hepate liquor, quem felletum appellant, ad necessarios quosdam usus destinatus,

ut diximus, qui liquor etiam inter contenta habetur, & per intestina excernitur.

Itaque contentorum in corpore viventium differentia sunt, prima cibi in ventriculo ante ullam separationem. Secunda excrementa, quæ per intestina descendunt. Tertia humiditas cœnosa, quam aliqui à ventriculo lienem sugere credunt, ut eam in renes, & vesicam transmittat. Quarta alimentum, quod per intercapedines fibrarum in totum corpus diffunditur, & in spinalem medullam, & cerebrum fertur. Quinta hujus nutrimenti serosa humiditas, quæ per corporis peripheriam insensibiliter effluit, estque sudoris materia. Sexta ipsa substantia nutrimenti à spinali medulla, & cerebro elaborata & per substantiam fibrarum iterum in corpus reflua. Septima sanguis à dictâ substantiâ in cerebro elaboratâ in venis, & arterijs productus. Octava serum sanguinis, quod in renes, & vesicam transmittitur, differtque hæc urina sanguinis ab alba, quam retulimus, quæ est ciborum. Nona liquor felletus, qui in hepate separatur, & in intestina fluit. Decima addi potest aqua pericardij, quæ ab alimento ipsius cordis producitur, differunt sane hæc decem, quæ in corporibus continentur tum substantiâ, tum loco, ac quoties per degenerationem à statu naturali occasiones morborum fiunt, toties pro contentæ substantiæ, & continentis loci differentijs morborum differentia proprium instituemus, ut serviemur, quid ex ijs degeneribus eveniat.

CAPUT IX.

Quomodo ingesta in Ventriculum ante separationem utilis ab inutili possint esse morbi occasionēs.

Ingesta in ventriculum triplici modo esse possunt morborum occasionēs vel ratione multitudinis, vel ratione pravæ qualitatis, vel ratione non rectè operantis ventriculī.

Ratione multitudinis, si ità vis ventriculī obruatur, ut resistantem multitudinem superare non possit, corrumpuntur tunc ingesta, non fermentantur, & multitudo corrupta nisi vomitu, vel diarrhœâ evacuatur, suo nidore principium illud motus, quod actionum ventriculī est causa ità conturbat, & irritat, ut omnes ventriculī actiones depravatas & inordinatas efficiat, quibus depravatis non solum id, quod in suâ cavitate retinet ventriculus, sed etiam alimentum, quod in suis fibrīs continet, degener efficit; quod si eo sit obstinata alimenti ventriculī degeneratio, ut a continentibus illud partibus ad pristinum naturalem statum restitui non possit, jam in fibrīs ventriculī producta est causa occasionalis pessimi moris, quæ prius in corde, deinde in toto corpore manifestatur, eo modo, quem infra, ubi de febre ex nutrimento degenerare agemus.

Ratione verò pravæ qualitatis ingestorum non solum actio ventriculī à promovendo in ijs fermento desistit, sed principium motūs ipsius actionis à pravâ qualitate ad depravatè movendum adigitur, totamque

ventriculī œconomiam subvertit & consequens, proprium nutrimentum degener reddit, quòd si citò ad statum secundum naturam non redigitur, occasio erit febris, de qua paulò infra, ubi de nutrimento degenerare agemus, læsionis modum aperiemus, poterit tamen ventriculī vis vel per vomitum, vel per diarrhœam pravæ qualitatis ingesta eijcere, & tunc ab imminente febre liberatur.

Ratione non rectè operantis ventriculī vel fermentatio ciborum, vel separatio utilis ab inutili depravatur, undè congeries fit in illo superfluitatum, quibus asluefactus ventriculī rector spiritus non adeò vehementer in suis motibus turbatur, undè est, quòd superfluitates illæ potiùs chronici morbi, quàm acuti occasionēs esse possunt; obstructiones enim, inappetentiæ, affectiones hypochondriacæ, ariduræ, tabes, hydropes, & similes morbos inducere solent, quorum dignotionem, & curationem alibi tradidimus.

Cùm his tribus traditis modis ingesta in ventriculū ante utilis ab inutili separationem possint esse acutorum morborum causæ, de quorum curatione capite proprio suo agemus: Videndum nunc nobis est, quid evenerit, cum dicta tria secundum naturam se habuerint, & ingesta in separationem utilis ab inutili properent.

Fuit Hippocratis sententia lienem à ventriculo attrahere serosas, & cænosas superfluitates, quod an verum sit, de *Anatomicâ lienis Historiâ* examinavimus; enimverò putavit superfluum potum fermentationem ingestorum in ventriculī impedire, nisi opportunè separaretur, & hac separa-

cio necessariò supra pylorum in ventriculo fieri deberi, nam si superflua humiditas per pylorum dependeret, nimium lubrica essent intestina & continuo ferè excernerent, ut avibus evenit, quæ vesicâ carent. Itaque cum in ventriculo fieri deberet superflui potius separatio, à nullo viscere hoc opus peragi poterat, nisi à liene per multiplicia vasa brevia fundo ventriculi connexa, qui in renes haustam humiditatem transmittens, & per vesicam excerneretur, hinc lege nature sancitum est animalia omnia, quæ liene carent, renibus & vesicâ carere, & contra, sit itaque

CAPUT X.

Quomodo humida superfluitates, quæ ab ingestis cibis in ventriculum ope lienis separantur, possint esse Februm occasiones & cujus generis?

Lien spongiosum habet corpus ex arteriolarum multitudine contextum, & copiosis vasis lymphaticis re-tis instar donatum, ideòque quod affatim potatur, postquam in ventriculum descendit statim à liene per ipsius vasa lymphatica, quæ in ventriculo continentur, fugitur; id quod lien fugit, ut nature leges servet, trans-mittere debet ad renes, quòd si propter sui imbecillitatem, vel propter copiam non transmittit, turgidum & durum ipsum lienem fieri conspici-mus, ex eo quia in eo remanet id, quod attrahit: hæ humidæ superflui-tates in liene stagnantes, chronicor-um morborum sunt occasiones & inter febres eam, quam quartanam ap-

pellant, producant, quippè earum præsentia motus totius visceris, quo ejus actiones fiunt, depravatur, à qua motus depravatione in illis arteriolis viscus componentibus aliquid etiam depravatum producit, quod quarto quoque die se fermentescens, occasio erit, ut visceris natura quarto etiam die depravate moveatur, oriturque quartanæ paroxysmus, de cujus periodo & depravationis modo infra loquemur, nunc sufficiat dixisse, quæ febris species à sero lienis ope è ventriculo educto producat. Nunc sit

CAPUT XI.

Quomodo excrementa, quæ per pylorum in intestina descendunt, occasiones februm esse possint?

VT in ingestis cibis utilis ab inutili separatio in ventriculo succedat, fermentatio opus est; utile est id, quod æthereæ nature est, inutile verò quod fœculentæ & terreæ crassitudinis est. Itaque separato à liene humido superfluo, ventriculi calor cibos fovens, efficit, ut pars ætherea in ipsis clausa moveatur, ad hoc ut per motum à crassis fœculentijs se explicet, motus iste fermentatio dicitur, cujus opus quicquid æthereum est in cibis, fœculentias relinquit & in ventriculi amplexantes vellos se recipit, ut deinde per fibras per totum corpus dispergatur. Interim fœculentum, quod remanet, per pylorum in intestina descendit, quod fellei liquoris auxilio, si aliquid ætherei in ventriculi fermentatione in eo remansit, omninò in ip-sis

sis intestinis se separat, & in fæces omninò corpori inutiles transit.

Nunc notandum est, quod si fæces istæ, dum per intestina descendunt, vel ob nimiam moram, vel ob pravorum ciborum, quorum sunt fæces, proprietatem, vel ob defectum facultatis separatricis intestinorum, quæ ab eis non fugit, quod fugere debet, vel ab eis attrahit, quod non debet, degeneres fiunt, acquiruntque indolem intestinorum naturæ hostilem; statim principium motus æconomia intestinum gubernans suos motus depravatos edere cogitur ob præsentiam degeneratarum fæcum, depravaturque per consequens nutrimentum in fibris intestinorum degens, quod deindè motus depravationem proximè sustentat & fouet, usque dum cordi fit particeps, ut infra exponemus exoriturque continua febris.

Possunt etiam fæces in intestinis degeneres diversos concitare morbos, ut diarrhæam, dysenteriam, lienteriam, cæliacam, & alios quam plures, ex quibus quoties febris etiam concitatur, eodem modo, quo supra, occasionaliter ab humoribus degeneratis concitatur; scilicet quod materia naturæ intestinorum inimica eorum motum depravat, depravatio motus depravat nutrimentum in fibris eorum existens, nutrimentum depravatum deindè proximè fouet febrem.

CAPUT XII.

Quomodò pars utilis à cibus in ventriculo, & intestinis separata, & in eorum villos recepta que nutrimentum vocatur, possit esse februm, & quarum occasio?

Pars illa ciborum æthereæ naturæ, quæ per fermentationem in ventriculo & intestinis à fæcibus separatur, utilis dicitur & nutritioni totius corporis destinata, hanc excipiunt primo villi tum ventriculi, tum intestinorum, & quia tenuissima est inter fibrarum spermaticarum texturas per univèrsum corpus se diffundit, non secus ac oleum per ellychij fibras ascendit, ut accensam flammam sustentet; pars ita ciborum utilis à motu continentium eam fibrarum regitur, & ad majorem semper perfectionem adigitur per separationem ab eâ illius, quod aqueum est, & serosum, ut purius remaneat spiritus volatilis, salsus, & vitæ sensitivæ dispositionibus proximus. Interea dum passim depuratur in intercapedinibus fibrarum alimentitius iste liquor, paulatim in cerebrum, spinalemque medullam, à quibus fibræ spermaticæ omnes corporis originem ducunt, fertur ad illum finem, quem sequenti capite explicabimus; nunc de eo agemus, ut præter naturam fieri possit eo tempore, quo à ventriculo & ab intestinis usque in cerebrum, & spinalem medullam per fibras fertur.

Liquor iste alimentitius, ut jam prædiximus, regitur à motu fibrarum, in quas recipitur, qui motus, si se-

cutis

cundum naturam fiat, sic quoque ipsum alimentarium liquorem disponit, si verò præter naturam fibræ moveantur, & ipse liquor præter naturam dispositiones adipiscetur.

Moveri præter naturam fibræ possunt, cum ijs adhæret materia aliqua præter naturam; estque tunc materia illa occasio, propter quâ fibræ motus depravetur, depravatio verò motus efficienter non producitur ab illâ materiâ præter naturam fibris adhærescente, sed à principio motus ipsis fibris inexistente, id est actiones in morbis non læduntur à materiâ præter naturam fibris adhærescente, sed tantùm occasionaliter, efficienter verò læduntur actiones à principio motus fibris inexistente, quod ut natura requirit, non movet, sed longè aliter.

Materia ista occasionalis præter naturam multiplex esse potest, & in diversis locis, ut jam supra innuimus; esse enim possunt cibi in ventriculo tum quantitate, tum qualitate peccantes; esse potest potus à liene educus, si non transmittatur in renes, vel præter naturam disponatur; esse etiam potest excrementum in intestinis quomodocumque præter naturam affectum: attamen hæ causæ occasionales fugacem, & extemporaneum morbum producerent, si depravatio motus fibrarum, quibus adhærent, contentum liquorem alimentitium non depravant; quippè notatæ causæ occasionales licet sint intra corpus, sunt tamen extra substantiam partium, adhærentque superficialiter partibus, non tamen illis infixæ, undè est, quòd faciliter ab ijs amoveri possent cum morbi quiescentiâ, verùm

quia cum ex causâ occasionali superficialiter adhærescente depravetur motus fibrarum illius partis, & per consequens depravatur, quoque nutrimentum in ipsis fibris contentum, quod per illas est intrinsicè dispersum; licet causa occasionalis abstergatur, morbus non cessat, sed sustentatur, à nutrimento inter ipsas fibras depravato.

Hac occasione operæ præteritum est notare, quòd non omne id, quòd est intra corpus viventis, est ipsi viventi intrinsecum; ità cibi in ventriculo sunt intra corpus, sed non sunt ipsi viventi intrinseci: ventriculus enim suam habet cuticulam, qua suas fibras tegit, & cum qua cibos amplexatur. Ità etiam excrementa in intestinis & vesicâ sunt intra corpus, non tamen sunt ipsorum intestinorum substantiæ, & vesicæ intrinseca. Ità sanguis est intra corpus, dum est in venis & arterijs, sed intrinsecus non est ipsius venæ, & arteriæ substantiæ. Nutrimento vero illud, quòd à ventriculo & intestinis versus cerebrum, & spinalem medullam per intestitia fibrarum ascendit, tum illud, quòd ab ipso, & spinali medullâ per substantiam ipsam fibrarum in corpus distribuitur, intrinsecum viventi ritè dici potest, nam dictæ fibræ ultimæ sunt, & profundiores totius corporis partes, neque ipsi viventi aliud est intimiùs ipsis spermaticis fibris, quæ sunt sui corporis fundamentum.

Hac distinctione positâ, sciendum est, quòd non eodem modo lædit id, quòd est viventi intrinsecum, ac id, quòd est ipsi externum, licet intra corpus quomodocumque præter naturam; nam id, quòd est viventi ex-

ternum

ternum, neque illum crudeliter torquere potest, neque assiduo, quippe cum tantum adhæreat, soliditatem partium lacerare non potest, & naturæ motibus abstergi, vel resolui non est difficile, experimur id in partibus externis nostri corporis, quibus si acus adhæreat, ita ut eas leniter pungat, non tamen cutem lacerat, nos punctiorem illam sentimus, neque nimiam dolemus, ac si partem retrahamus a puncturâ, illico liberamur: verum si acus trans cutem adigatur, ut ibi infixâ remaneat, & maximum causat cruciatum, & non ex eo quod manus retrahatur, vel moveatur, acum à se rejicit, perseverabitque uniformiter in eo dolor, usque dum aliquâ vi externa educatur acus.

Ab hoc exemplo nunc discite, quod omne id, quod intra corpus in cavitatibus, ductibus, & meatibus residet, quoties à proprietate naturali degenerat, est quidem naturæ partium inimicum, & hostile, & eo modo, quo acus cutem pungens, & illam non lacerans, est cuti inimica, & hostilis, scilicet quod neque assiduo, neque vehementer illam cruciet, quod abstergi, & separari facillimè potest, cum non sit intrinseca, hujusmodi adhærescentes parietibus partium degeneratæ materiæ, dummodò ad maximum pravitatis gradum non sint exaltatæ, ephemeras febres aliquandò producere solent, concitant enim earum præsentia in principio motus illius partis, cui adhærent vehementiam & impetum movendi cum rigore, & horrore prius, deinde cum calore, quibus motibus, si concitans materia omnino abstergatur, post vigin-

ti quatuor horarum spatium principium motus à movendo quiescens, in naturali suo remanet movendi modo.

Verum si vehementibus suis motibus adhærescens materia occasionalis, vel non vincitur, vel omnino non abstergitur, si cum ad quietem se recipere satagit principium motus iterum ipsam materiam parti adhærescere animadvertit, iterum ad eisdem motus recurrit & ad expulsionem præsentis nocui assurgit & hoc modo à præsentia materiæ degeneratæ alicui corporis parti adhærescentis occasionaliter concitatur, & febres, quæ successivis accessionibus fiunt, excitantur.

Interea si dum à pertinaciâ adhærescentis causæ occasionalis febres per accessiones fiunt, & principium motus in assiduâ sui motus depravatione perseverat, liquor alimentitius, qui inter fibras stagnat, à naturali indole degenerat, & præter naturam fit. Jam febris, quæ à simplici materiâ occasionali adhærescente concitata, mitis apparebat, & absque symptomatum pravitate, pessimi fieri incipit moris inualescunt symptomata, vires languent, facultates omnes labefactantur, accessiones ante remissionem præcedentium superveniunt, & tandem omnia malè se habent, quæ cuncti ex eo pendent, quod liquor alimentitius degeneratus intrinsecus est ipsis partium substantiis, & principium motus, quod eas regit partes, ex continuâ præsentia degenerati illius nutrimenti continuo depravatè movere cogitur, atque ad naturalem motionem se componere prohibetur, non solum ab eo liquore

alimentitio priùs degenerato, sed etiam ab eo, qui successivè degeneratur per sui motùs depravationem.

Febres itaque quæ sub tertianæ duplicis nomine militant communiter apud medicos, quæque quotidie sensibile incrementum habent absque notabili præcedentis accessionis remissione, à nutrimento in fibris degenerato dependent, & præcipuè in fibris partium intra abdominis cavitatem contentarum; quippè cum nutrimentum illud degeneratum sit in ipsis fibris intrinsecum, intermissio motùs depravati expectari non potest, ut evenit in materijs tantum adhærescentibus, quæ per accessionis motum, saltem à superficie, cui adhærent, remouentur, & per illud saltem spatium, quo adhærere cessant, intermittitur depravatus motus, & natura suo motu gaudet, at cum nutrimentum degeneratum est in causâ depravati motùs, sive febris, cum illud semper fibris adhæreat, & removeri non possit, post accessionis cursum, in quo motus principium laboravit, ut materiam à se removeret, cum perseverare eam ibidem animadvertat, absque eo quod tantillum interquiescat, iterum ad pugnam accingitur, & depravationes suorum motuum vehementius sollicitat; Interea semper magis confunditur, semper magis à recto aberrat, semper depravati alimenti copiam, & qualitatem adauget, undè semper in pejus ruere has febres observamus.

CAPUT XIII.

Quomodo pars illa nutrimenti, quæ per universam corporis peripheriam insensibiliter resolvitur, possit esse febrium occasio, & quarum?

DUm nutrimentum à ventriculo, & intestinis inter fibras, ad cerebrum, spinalemque medullam fertur, motus fibrarum semper illud purius reddere satagit, sepatatque ab illo aliquid, quod ejus perfectionem impediret, id, quod à nutrimento separatur in circumferentiam corporis in specie halitùs partium natura transmittit, à qua continuo, insensibiliterque exhalat, materia ista exhalabilis, si integrè separatur, & integrè expellatur, optimè valebit animal: verum si integrè non evaporet, quod evenire potest, si repentè refrigeratâ cute, ejus pori constipentur, remanet materia illas inter fibras corporis præter, & contra naturæ institutum, devenitque tunc occasio febrium ejusdem moris, cujus capite præcedenti eas esse diximus, quæ ex degenerato in fibris nutrimento eveniunt, continuæ scilicet cum superventionem accessionum absque remissione præcedentium, nam cum locus sit idem, & materia, quæ degenerat, sit ejusdem naturæ, ejusdem speciei producere motum consentaneum rationi videtur; faciliùs tamen febres curantur, quæ ex prohibitâ transpiratione fiunt, quàm quæ ex nutrimento transpirationi non destinato, de quibus præcedente capite, eveniunt: nam illæ, medicamine exhibito sudorem promovente, solvuntur, istas verò sudore solvi posse non est adeò facile.

CAPUT XIV.

Quomodo liquor nutritivus, qui à cerebro, & spinali medullâ elaboratus per fibrarum substantiam ad sustentandum corpus descendit, febres producat, & cujus generis?

Nutritivum à cibis separatum, & in ventriculi, & intestinorum fibras receptum, tum per processus, quibus mesenterium per vertebrae lumbares spinali medullâ inseritur, tum per alios, quibus diaphragma per dorsi vertebrae ipsi spinali medullâ fit continuum, in ipsam spinalem medullam, in ipsamque cerebri medullam recipitur, ibi elaboratur, & indolem animale acquirit, transmutaturque in hoc aliquid, quod gluten album, spermaticumque representat, gluten, ros, & cambium dictum antiquis per fibrarum spermaticarum substantiam distribuitur, ferturque per universum corpus, nam universum corpus à fibris conflatur, à spinali medullâ, & cerebro descenditibus. Hic liquor partes substantialiter nutrit, hic liquor nervos, & partes omnes albas in corpore sanguine orbatas in vitam sustentat; hic liquor humidum est radicale partium corpus constituentium; hic liquor intercipitur in resolutis, & paralyticis, qui exsiccantur, licet in partem resolutam venæ, & arteriæ sanguinem deducant; hic liquor, dum acescit in sinuibus articularibus, podagram producit; tandem hic liquor ita in fibrarum substantiis degenerare potest, ut febres producat om-

nium pessimas, ferèque semper lethales, uti sunt febres castrenses, febres ex peste, febres quædam pusillæ, ac frigidæ, quæ infirmi vites uno, vel altero die omnimodè sternunt, & omnes facultates veluti ex improvise extinguunt, & mors morbi cognitionem, & remedium non expectat, infirmi suspiriosi sunt, & anxij, & parùm constant, parùmque aut nihil advertunt.

Dupliciter præter naturam fieri potest liquor iste in substantiis fibrarum, vel per degeneratum nutritivum inter fibras ipsas, de quo cap. 12. locuti sumus, vel per vehementissima animi pathemata, uti sunt metus, timorque vehemens propter vitæ, æstimationisque periculum, ut certitudo invincibilis de suscepto pestis contagio, ut etiam rabidi canis morsus; hinc est, quod tam in iis, qui ex rabie pereunt, quàm in iis, qui ex animi passionibus vitam privantur, pericardium sine aquâ exsiccatum invenitur, aqua enim pericardij ex hoc liquore producitur, qui in dictis casibus cessat. Febres istæ per accessiones incrementa non habent, sed passim, & quotidie declinant, ex eo quia vita tendens ad occasum vix sensibiliter movet, & ratio est, quod cum liquor iste sit primum subjectum, quod principium motus in viventibus movet, cum illud jam degeneratum moveri non possit, à movendo reliquas partes illic cessat, totumque sub morbi jurisdictione deferit corpus. Præterea cum ex hoc liquore sanguis in venis, & arterijs generetur, quoties præter naturam fit liquor iste, sanguis etiam cada-veroso nidore veluti contaminatur,

gumescitque in ipsis vasis, ut in peste, febribus Castrensibus, & omnibus frigidis febribus observatur.

CAPUT XV.

Quomodo sanguis in venis, & arteriis contentus possit esse occasio febrium, & quarum?

Liquor nutritivus à medullâ cerebri, & spinali elaboratus, dum per substantiam fibrarum tunicas venarum, & arteriarum constituentium fluit, in cavitates dictorum valorum exstillat, & sanguinem, qui per ea ferrur, commiscetur, perfectamque acquirit sanguinis indolem assiduis per cordis ventriculos, & pulmones circuitibus; sanguis iste est viventium corporum balsamum, à naturâ eorundem corporum per assiduos labores ad ultimam perfectionem evectum, spiritus est enim volatilis, falsus, & quodammodò se movens: nàm liquores omnes, qui in viventium corporibus continentur, non ex ipsis sed ex motu partium continentium loco moventur, tantùm sanguis ob ætheream suæ substantiæ naturam, quæ quiescere non potest, impetu vehementi per venas, & arterias fertur, dispensatque universo corpori æthereis suis effluvijs placidum illum calorem, quo mediante conservatur in vitâ, sanguis ergò in viventium corporibus, cum æthereæ sit naturæ, quiescere non potest, nàm cessante à motu sanguine, calor illicò in vivente cessat, & per consequens vita, quippè ex motu partium substantiæ sanguinis usque dum per corpus refe-

runtur, calor producitur; at si in substantiâ sanguinis partes illum constituentes quiescunt, cessat illicò calor, nàm cessat illius causa.

Præterea cum sanguis in vasis sit semper in motu, quicquid intra, vel extra corpus, quod ipso sanguine calidius sit, producat, sanguinem ipsum ad vehementiorem motum, & calorem excitabit, qui motus vehementior, & calor in sanguine fermentatione à recentioribus dicitur, scilicet quòd partes æthereæ substantiæ sanguinis, quæ leviter movebantur, ab externo calore sollicitatæ in vehementissimum motum, atque effervescentiam concitentur, cumque fermentum à fervimento dicatur, quoties fervor rei alicui accidit, eam fermentescere, sive fermentationem pati asserant.

Dupliciter ergò sanguis esse potest febrium occasio vel ob vehementiorem, quàm corpori convenit motum, vel per totalem à motu cessationem.

Per vehementiorem, quàm corpori convenit motum, cor inter angustias ponit, nàm in arterijs præter modum ebulliens sanguis, rarefcit, & spatium majus requirit, quàm ab ipsis arterijs præstatur, ac propterea cor versus regurgitat, prohibetque nè sanguis à sinistro cordis ventriculo in ipsas arterias recipiatur. Interea sanguis venosus ob acceleratum motum, & fervorem magno impetu in dextrum cordis ventriculum illabitur, in dextrum itaque ventriculum facto celeri sanguinis accessu, & in sinistro præpeditus ejus transitus in arterijs, cor utrinque inter angustias positum, agitari præter modum.

dum frequentius, & inæqualiter moveri contingit, producitque synocham febrem unicâ accessione constantem, scilicet utque in motus, & fervoris durationem, dummodo fervoris occasio non in solidis corporis partibus, sed in ipso sanguine suum fomitem habeat; nam ut infra dicemus, cum per accidens, & non per se sanguis fervet, tunc febrem synocham non producit, sed eam, quæ per accessionum recursum manifestatur, accidit.

At per totalem à motu cessationem intelligi debet, cum pauca sanguinis portio, & in vasis capillaribus cessat à motu; nam si tota sanguinis massa, vel in vasis magnis sanguis à motu cessat, illic mortuum est animal, cessante enim sanguinis motu, & vita necessariò cessat: cum itaque in vasis capillaribus præcipuè arteriosis aliqua sanguinis portio stagner, quo per aliquam obstructionem in venas capillares transire non potest, I. Ibi motum amittit. II. Grumescit. III. Continentium vasorum motum depravat. IV. Incipit dolor. V. Apparet tumor cum inflammatione, & febre, quæ synochum typum servat. VI. Circumstantium partium motus grumefactum sanguinem in pus concoquunt. VII. Completur suppuratio, & cessat inflammatio, & febris.

Discite hinc juvenes quàm ineptè, & inscitè medici vulgares putredinem in sanguine vobis suadent, & in continuis febribus eam in vasis magnis prope evenire sine fundamento vobis insinuant; sanguis enim putrescere non potest, nisi prius cesset à motu, & deinde grumescat, imò

tantum abest, ut putredo sanguinis in factio esse sit causa febrium, ut febres cessent integrè completâ suppuratione, undè pronunciatum fuit ab antiquis. *Dum pus fit, febres, & dolores accidunt*, scilicet in eo actu, quo sanguis motum amittit, & in grumum concrevit, in pus deinde digestus à lædendo cessat.

CAPUT XVI.

Quomodo serum, quod separatur à sanguine, & in urina formam excernitur, possit esse occasio febrium, & quartæ?

Natura in sanguinis præparatione ultimam perfectionem intendit, præter ea, quæ ad illum elaborandum tot digestionibus separavit, si aliquid salæ serositatis in eo esset, residuum per vasa lymphatica in pelvim destillat, & deinde in ureteres, & vesicam descenderet, ad hoc ut è corpore deturbaretur. Serum hoc si ante à sanguine separationem naturam mutet, & sua salia confundat, fit venis, & arterijs inimicum, & hostile, producitque in ijs febrem, quam synochum putrim appellare solent vulgares, quippè cum concitetur à materiâ cum ipso sanguine mobili per accessiones non recurrit, sed unicâ accessione suam terminat periodum, ut evenit in fermentatione, & effervescentiâ sanguinis, differt tamen febris à simplici sanguinis fermentatione procedens ab eâ, quæ à sero urinario sanguini commisto excitatur, nam hæc ut plurimum malum morem sapit, & pravis comitatur sympto-

matibus ob salium ætherogeneorum fermentationem, quæ in sero urinæ delitescunt; illa verò symptomatibus caret, & in salutem ut plurimum terminat, ut infra notabimus, ubi de utriusque signis, & curatione verba faciemus.

CAPUT XVII.

Quomodo liquor felleus in folliculo contentus esse possit causa occasionalis februm, & quarum?

Felleus liquor in parenchymate hepatis separatur à sanguine, qui per venam portæ in ipsum hepar ascendit, munus hujus separationis concessum est poro bilario, qui per hepatis substantiam multiplici furculorum sobole distributus humorem illum educit, & in intestinum duodenum post insertionem cum ductu cystico ad necessarios naturæ usus evomit. Liquor iste felleus vehementissimos continet spiritus, qui si fermentationis motum concipiunt, totam massam in vehementem effervescentiam concitant, undè evenit, quod ex vehementi impetu tum in hepar ipsum regurgitat, tum in intestinum, & ventriculum præter modum erumpit, vasa ergò hepatica cum impetum fermentantis bilis tolerare non possint, in motus depravationem adiguntur, pariuntque, quæ de tertio in tertium, illam febrem, per accessiones recurrit, nam liquor felleus est de ijs, quæ quamvis sint intra corpus, intrinsicæ tamen substantiæ continentium vasorum non sunt, cum itaque tunicis vasorum adhæreat, & non sit illis in-

trinsecus, continuò in ijs depravatum motum concitare non potest, sed uti per accessionem removetur, ita à lædendo desistit, usque dum per novam suam approximationem iterum per motus depravationem concitetur; ubi notare debemus, quod tam in hepate ab effervescentiâ bilis, quam in liene ob depravationem attractæ humiditatis à ventriculo, quia sanguinea sunt viscera, ab excitatione in ipsis intermittentibus febribus non facilis est transitus in continuas, ut evenit in alijs corporis partibus exanguibus, vel paucò sanguine irroratis, & quæ albo nutrimento gaudent; nam sanguis, qui est de naturâ balsami, à motu visceris depravato non ita faciliter depravatur nutrimentum in alijs partibus exanguibus, undè evenit, quod adhærescens dictis visceribus occasionalis causa, licet in ijs depravatum concitet motum, quia sanguis in ipsis stagnans depravationi resistit, efficit, ut non producat nova materia depravata in visceris substantiâ, quæ continuitatis febris esset occasio, ut supra de nutrimenti depravatione latè disservimus.

CAPUT XVIII.

Quomodo aqua pericardij possit esse februm occasio, & quarum?

Aqua pericardij non secus ac bilis in felleo folliculo continuò absumitur, & reproducitur; indigebat cor ad motus perennitatem exercendum vaporosâ quadam humiditate, quæ ejus æstum temperaret, hoc munus æquabiliter ab aquâ pericardij com-

completur; quæ à substantiâ fibrarum ipsius pericardij continuò in ipsum destillat, & continuò ab ipso cordis calore absimitur, hæc aqua à vehementissimis animi perturbationibus eo suo statu naturali immutatur, emititque cor versus suos halitus, qui ipsum vehementer lædunt, illius motum depravant, & febrem in eo accendunt continuam, pusillam, & uniformem, mali moris, & malignitatis participem; quippè vires languent, pulsus inæquales, & intermittentes sunt, æger frequentibus defectibus, & lipothymijs corripitur, faciliter in delirium incidit, & spirandi difficultate laborat. Difficilis est talium febrium curatio, & rarò ab ipsis liberantur infirmi; quippè remedijs in pericardium undequaque præclusus est aditus, & neque sanguinis missione, neque purgante medicamento hujusmodi febres remitti possunt.

C A P U T X I X,

Quomodò enumerata causa occasionales, in diversis corporis partibus degenerationem, & indolem præter naturam nacla, depravent cordis motum, & quamvis in certo corporis loco degenerent, morbum tam universalem producant?

CAusa occasionalis febrium omnium, à qua immediatè depravatur continentium eam partium motus in ipsâ cordis substantiâ, vel in ejus ventriculis coadunari, vel produci non potest, nam in viscere tam nobili, à quo omnis viventis motus naturalis dependet, mortale illicò ef-

feret, quicquid præter naturam constanter in eo perseveraret, quod etiam ab antiquis medicinæ patribus, & à medicis omnibus cognitum fuit: Cùm itaque cordis motus, & ejus actio depravari debeat, ut morbus universalis, qualis est febris, produci possit, operæ pretium erit investigare, quo pacto lædatur cordis motus, ponaturque in calefacto esse, ut vulgares asserunt; à causis occasionalibus alibi in corporis partibus à corde remotis existentibus. Mysterium hoc altiùs latet in naturæ penetralibus, nec facile hætenùs fuit in veritatis signum collimare.

Communis, magisque recepta sententia ab hac difficultate se extricat, asserendo elevari ab humoribus putrescentibus, vel putridis ubique corporis id patientibus vapores versus cor etiam putrescentes, vel putridos, quorum accessu laceffitum cor calidam acquirit intemperiem; & ponitur in calefacto esse; verùm qui sic difficultatem solvunt, ostendere deberent, per quas vias à panaritio, in extremo digito febrem excitare ascendant putridi vapores ad cor? Quomodò vapor extra thoracem excitatus thoracis cavitatem ingrediatur, ut ad cordis locum ab illis inveniatur aditus? Atque estò per falsi suppositionem vapores putridos thoracis cavitatem ingredi, quo sanè pacto pericardij membranam penetrabunt, ut ad cor accedant, cùm cor in pericardio, tanquàm in suâ capsulâ undequaque maneat clausum? Rude nimium est inventum hoc vaporum pro tanto solvendo dubio, nec cum rei veritate congruentiam ullam habet, at tamen creduli homines, quibus quicquid

quid propinatur, diglutiunt, hanc sententiam veluti continentem veritatem irrefragabilem recepere, subque eodem sacramento eam tyronibus insinuant, adimuntque illis investigandi libertatem, ijs pro vero irrefragabili venundando id, quod neque remotissimè cum rei veritate congruentiam habet.

Alij sanioris iudicij existimârunt à loco, in quo putrescit humor pro febris excitatione per partem post partem continuari usque ad cor putrescentis humoris quædam qualitas, quæ simul atque cor attingit, illud intemperat ad calidum; Verùm si hæc sententia locum haberet, illius qualitatis transitus per sanguinis massam fieri deberet, cum ad cor nihil accedat præter sanguinem, & vasa; quæ cum ipso sunt continua, qualitas ergò illa in sanguinem recepta à sanguine vinceretur potiùs, quam illum vinceret, priusquam ad cor accederet, quippè qualitas illa vel ex primis erit, vel ex secundis; si ex primis, sitque illa calida, humida, frigida, vel sicca, sanguini potiùs talis qualitas imprimeretur, quàm ad cor accederet; si verò esset ex secundis, eò magis in sanguinem reciperetur: Undè sequeretur, quòd sanguis ob receptam quandam qualitatem à materiâ, quæ in aliquo loco putrescit, lædit cor, dum ad ipsum accedit, quòd si ità rem intelligerent, nostræ favent sententiæ, quæ in circuitu sanguinis firmata ipsum sensum iudicem habet.

Quo pacto ergò ipsum sensum iudicem habeat nostra sententia, de motu cordis aliqua suggerere priùs convenit: Motus cordis à naturâ non est

institutus ad cordis conservationem; nam quòd ad se attinet, magis præstaret, ut quiesceret, motus itaque cordis ordinatus est ad totius corporis vitalitatem, nam cum vita consistat in motu, & calore, qui etiam motus est, necesse erat, ut in corde veluti à primo movente motu cieretur id, quod toti corpori motum, & calorem impertire debebat; Id quod toti corpori calorem & motum impertit, sanguis est, deficiente enim in corpore sanguine, motus, calor, & vita etiam deficiunt: ergò cor per suum motum sanguini motum conferre debebat, ut per illius effusionem in universum corpus vitalitatem impertiret; ad hunc finem ipsum natura duo vasorum genera cordis basi affixit, quæ per universum corpus distribuuntur, venam scilicet, & arteriam, sancivitque, ut jam experienciâ constat, ut venæ omnes sanguinem ab omnibus corporis partibus emungerent, & in dextrum cordis ventriculum per earum magnum truncum eveherent, & ut truncus magnæ arteriæ à sinistro ipsius cordis ventriculo venosum sanguinem ab ipso corde elaboratum reciperet, & per minores ramos in universum corpus effunderet.

His positis, quæ ad ipsum sensum patent, sequimur, quòd ad hoc ut sanguis à dextro ventriculo exprimeretur in sinistrum, & deinde in arteriam, necessarium erat, ut cor moveretur motu quodam æquabili, & perenni, qualem observamus esse illum systoles, & diastoles, quo cor exercetur in animali integrè sano, & à cuius rithmo pendet accedentis, receden-

cēdentisquē sanguinis motus, qui ab illo motu, quem illi cor impertit, non exorbitat, sed proportionaliter ad motum cordis respondet sanguinis motus, scilicet quod sanguis appellit ad cor per venam pro dispositione motus cordis, non autem per præcipitem quendam, & inordinatum affluxum; & è sinistro ventriculo effunditur in arteriam etiam pro ejusdem cordis ordinato motu, tum in ratione temporis, tum in ratione quantitatis, ita ut concipiatis in animali in integrâ sanitate constituto sanguinem recipi in cor per venam, & effundi per cor in arteriam secundum imperium motus ejusdem cordis, non autem secundum ipsius sanguinis quantitatem, vel affluxus celeritatem, & ut paucis dicamus verbis, in animali sano sanguis paret motui cordis, non autem cor paret motui sanguinis.

Præterea notandum est, quod sanguis, cum æthereæ sit substantiæ, claudatque in se ipso spirituum faciliter mobilium copiam, ex levi quavis causâ excitante suos spiritus, in fermentationem adigitur, quæ efficit, tum ut citatori motu feratur, tum etiam ut quam maximè rarecat, exigatque duplum, triplumvè spatij plusquam ante fermentationem exigebat, ita ut vasa distendi cogantur, ut illum capiant, ut fermentanti musto est omnibus obvium.

Demum est hîc adnectendum, quod à nemine in dubium vertitur, scilicet quod unaquæque pars corporis vel in se, vel circa se surculos habeat saltem capillares tum venosos, tum arteriosos, & quod fibræ cujuscumque partis depravatè moveri non possint, quin simul vehulæ, & arteriolæ per

D. Car. Musitani de Febris.

ipsas distributæ depravatè non moveantur, & ipsæ contentum sanguinem depravatè non moveant.

His ita suppositis devenimus ad demonstrationem, quæ nos luculenter docebit modum, quo à causâ occasionali in aliquâ corporis parte degeneratâ cordis motus depravatur ad universalis morbis productionem.

Excitatur in extremo digiti alicujus panaritium à nutrimento ipsius digiti degenerato, jam extremi illius digiti partes omnes depravatè moveantur, & cum inter particulas ipsius extremi digiti venæ, & arteriæ enumerentur, has quoque depravatè moveri necesse est, & continuo sanguis, quem continet, depravatè movebitur, motus depravatus in sanguine aliud non est, nisi ipsius fermentatio, quæ tres effectus simul, & semel in ipso sanguine producit. Primus est, ut celerius moveatur; Secundus est, ut majus spatium occupet; Tertius, ut successivè tota sanguinis massa eandem fermentationem patiat, ut in panificio observamus, in quo parum fermenti integram massæ molem ad fermentescendum sollicitat.

Ergo fermentescente sanguine in venis, & arteriis per digiti extremum distributis ob productum panaritium, primò citator fit motus sanguinis venosi, & arteriosi, secundò ob utriusque rarefactionem vasa distenduntur, fitque ejus regurgitatio quorsum amplior est vasorum capacitas, tertio tota sanguinis massa ob excitatam fermentationem ad fermentescendum adigitur.

His positis effectibus in sanguine, jam contrarium experimur id, quod in animali integrè sano evenire diximus

E mus

mus, motum scilicet sanguinis regi, & gubernari à motu cordis, nam fermentescens sanguis, & citiori motu agitur, rarefactusque in vasis non solum motui cordis non parer, sed motus cordis à suis motibus dependet, fitque celerior, inæqualior, remissior, vehementior pro conditione impetus sanguinis, ejusque fermentationis; Enimvero sanguis, qui per venas in sano animali placidè versus cor movetur, arrepto fermento à causâ occasionali in aliquâ corporis parte existente vehementissimo motu, & magis rarefactus ad cor fertur: urgetque illud, ut sibi transitum præstet; ex alterâ parte sanguis arterialis, qui ob suam tenuitatem à causâ occasionali in vehementiorem fermentationem adigitur, rarescitque magis quam sanguis venosus, & ab arteriæ substantiâ venâ crassiori locum amplior non exigit, à parvis arteriis in aortam, & versus cor regurgitare cogitur, retruditque in sinistram ventriculorum advenientem sanguinem. Imaginamini nunc qualis sit cordis status in eo casu, quo sanguis per venas in ipsum magno impetu allabitur, & sanguis arterialis versus sinistram ventriculorum regurgitans, impedit, ne sanguis venosus transfundatur, absque dubio suadere vobis potestis cor in illis angustiis vehementius agitari, celerius, inæqualiusque moveri, excandescere, inflammari, œconomiam subvertere, & ea omnia efficere, quæ in magnis febribus observare solemus; felix itaque qui remedium comparavit, quo causam occasionalem à loco efficaciter resolvat, & sanguinis fermentationem inhibeat, nam completum habebit

medicamen pro omnibus febribus quæ curationem admittunt, quippè ubi coctionis tempus in febribus expectatu pro maturæ victoriæ, rarus erit felix eventus, nam pejora sunt, quæ in universo corpore à depravato cordis motu successivè producuntur, quàm prima causa occasionalis, à qua motus cordis depravatio originem duxit.

Concludimus igitur in febribus quibuscumque & cujuscumque speciei motum depravari in corde à sanguine fermentescente, qui per venas nimio impetu cor allabens, & per arterias versus ipsum cor regurgitans, cordis, quod in medio urgetur, œconomiam subvertit, motumque depravat, à quo æstus febriles producuntur.

Ubi notandum est, quòd sanguinis fermentatio pendet à motu causæ occasionalis in aliquâ corporis parte existentis, nam augetur fermentatio sanguinis, cum causa occasionalis vehementer movet, & cum hujus motus remittitur, remittitur quoque fermentatio, & si illa omninò à movendo cessat, & omninò in sanguine fermentatio, & ex hoc dependent accessionum tempora, quæ in febribus observantur, principium scilicet, augmentum, status, & declinatio; enimvero sollicitata natura à causâ occasionali, licet ejus motus ab illâ depraventur, semper tamen intendit illam remove à se, vel resolvere, vel consumere, at cum ad id peragendum insurgit, quodammodo pigre procedit, nam proximum onus lædenti materiæ non sinit naturam vehementer movere, imò quodammodo veluti timore quodam percussa, in primo illo

lo insultu trepidat, & languet, & per consequens sanguis motum etiam languidum reddit, insolitâque novitate languet etiam cor, contrahuntur pulsus, friget corpus, totumque mutatur, & tunc accessionis principium dicitur; paulatim deinde audentior fit natura, & omnibus suis viribus ad pugnam insurgit, vehementissimè se movet, excandescit, furit, universumque corpus summoperè agitatur; tunc sanguis eisdem motus vehementes patitur, & cor vehementer urget, producitque tunc accessionis majus incrementum. Interea causa occasionalis per dictum vehementem naturæ motum à partibus, quibus infixata erat, abscendere incipit, & natura suos motus ulterius non intendit, sed sistit, estque tunc accessionis status. Demùm cum natura paulatim animadvertat causam occasionalem aliquantulum se retraxisse, paulatim etiam se ad quietem componit, ad quam etiam se componit sanguis, & successivè cor, observaturque tunc accessionis declinatio.

Sanguis ergò in venis, & arteriis eodem modo se habet ad causam occasionalem, quò se habet olla aquâ plena ad accensas circa se prunas, eò enim usque in ollâ aqua fervet, quousque prunæ circa eam fervorem concitant, sed si vel prunæ removeantur, vel paulatim reducantur in cinerem, cessat etiam fervor aquæ in ollâ contentæ, reducitque aqua ad temperiem ambientis aëris: Ità à pari materia degenerata in aliquâ corporis parte se habet velut pruna quædam, quæ fervorem in sanguine concitat; sed si materia degenerata vel removeatur à partibus, quibus vel

adhæret, vel est infixata, vel resolvatur, vel omninò abstergetur, sanguis venarum, & arteriarum extemplò reducit ad temperiem naturalis sui statûs, cessatque urgere, cor, & cessat per consequens febris.

CAPUT XX.

Periodorum in Febris causa investigatur.

Febres omnes sive intermittant, sive sint continuæ, earum accessionum certa observatur periodus, viginti quatuor horarum spatio quælibet terminatur accessio, sive intermittat deinde febris, sive alia subintret accessio; potest quidem viginti trium horarum esse accessio ob parvitatem materiæ occasionalis, sed spatium viginti quatuor horarum nunquam transcendit, præterquam in synochis, in quibus ratione circuitûs sanguinis perseverat accessio usque dum sanguinis fervor perseverat.

Hujusmodi causa inter occultas habetur apud medicos, & licet humorum quaternario accessionum recursus refundant, insulse tamen satisfacere annuntur, ipsarum accessionum tamen periodo dignam plures hætenus non invenere causam.

Nos, ut promptius ad rei veritatem accedamus, ea repetere cogimur, quæ in principio hujus libri tradidimus; demonstravimus enim ibi causam efficientem morborum in vivente esse viventis naturam, sive principium motûs in corpore latens; humores verò putridos, vel putrescentes, ut cum communibus Scholasti-

cis loquamur, sive materiam aliquam præter naturam in corpore existentem, esse meras occasiones, propter quas natura viventis ad depravatos, inordinatosque motus adigitur: hoc supposito, quod supra luculentissime demonstravimus, sciendum est, quod agentia naturalia infinitæ non sunt virtutis, sed agendo laxantur, nec eorum actio uniformis esse potest, & ejusdem semper tenoris, nam eadem ratione, qua agendo vires intendunt, eadem sanè ab agendo declinare coguntur, quod non solum in agentibus merè naturalibus verum est, sed etiam in ijs, quæ arbitrio prædita liberè in aliquam actionem feruntur, ut in nobis experimur.

Prætereà sciendum etiam est, quod cum verum sit id, quod *Aristoteles* protulit, *moveri scilicet ab alio, quicquid movetur*, cum viventium corpora moventur, ea ab alio moveri necesse est, ut si dicamus à naturâ eorum ea moveri; remanet, ut investigemus, quid sit illud in universo, quod viventium naturam movet, hoc enim cognito, facile erit, ut quoque innotescat ratio motuum periodicorum, quos in orbe evenire conspiciamus. Nos nobis suademus solem esse, qui motionum totius universi regit habenas, & quod ab ejus motu agentia omnia naturalia normam modumque suarum motionum suscipiunt; nec id suadere erit quidquam à veritate alienum, cum constet ex accessu, & recessu solis ab hujus regionibus omnia in iisdem immutari, omniaque solis revolutiones sequi, quandoquidem id, quod in rebus naturam, & motus principium vocamus de naturâ lucis solaris fortasse

erit, & eundem servat in movendo suum corpus tenorem, ac servat Sol in regimine universi.

Sol ergò viginti quatuor horarum spatio universum circuit orbem, imminente ejus ortu, crepuscula producuntur, & aër contrahitur, diciturque tunc diurni sui motus initium, post ejus ortum versus medium Cælum ascendit, producitque tunc sui motus, & caloris in universo incrementum, quod tribus horis ante meridiem, tribusque post, veluti in uniformi caloris diffusionem sistit, declinat postea paulatim in occasum, declinatque in orbe calor, tepescitque ferè omninò, cum sub terrâ circa mediam noctem nos integrâ quiete relinquit. Itaque Sol macrocosmi vita, ejusque principium motus viginti quatuor horarum spatio suam terminat periodum cum distinctione temporum, principij scilicet, incrementi, status, & declinationis, quibus diversimode calor in ipso excitat macrocosmo; enimverò tribus horis ante suum ortum initium supponitur, quo in nostrum emisphærium agere incipit, illudque durat usque ad tertiam horam post suum ortum, in qua incipit suum caloris incrementum, quod in meridiem usque semper augetur, sistit tunc in eodem gradu usque ad horam tertiam ante suum occasum, in qua declinare incipit, declinatque semper usque ad horam tertiam ante mediam noctem, tribus deinde reliquis horis post illam declinatio ad integram quietem se componit; in hoc est notandum, quod status semper de incremento, & declinatione participat, nec possunt agentia naturalia in medio duorum

extre-

extremorum longo tempore sistere, quin ad utrumque non inclinet.

Cùm ergò animale corpus microcosmi nomine sit insignitum, ex eo quòd quicquid est in macrocosmo, in eo est contractum, & brevium principium caloris, & motus in eo se habet tanquàm sol in magno mundo spatio viginti quatuor horarum suorum motuum periodos complens; itaque existente in corpore materiâ aliquâ præter naturam id, quod est natura in vivente, ejusque motus principium agere in illam incipit, deinde suas vires, quoad potest, excitat, sistit deinde in illo majori suo impetu, & ab actione paulatim declinare incipit, in qua declinatione, si victam omninò materiâ agnoscat, ad omnimodam quietem se componit; si verò perseverat, denuò ad agendum accingitur, eundemque agendi modum profectur, quam doctrinam ex uno tantum hoc exemplo veram esse vobis suadere potestis, quòd si homo quilibet post necessarij cibi assumptionem aliquem corporalem laborem incipiat, per duas, tresve horas ob cibi pondus in ventriculo pigre se exercebit, vires deinde acquirendo, per sex, aut octo alias horas alacrius, ac vehementius laborem profectur, sistet deinde aliquantulum in vehementi illo labore, ac latus jam à vehementiâ declinabit, demum omninò resolutus ab ingestis cibis recepto vigore, intra viginti quatuor horarum periodum, velit nolit, à labore cessabit, quem resumere poterit, si recenti cibo recreetur, motus ergò vitæ animalium diuturnus non est; eoque recenti motus causâ post viginti quatuor horas, ut recentem motum

instituat, aliàs in totalem quietem, quæ mors est, properabit.

Cæterum quid sit in causâ, quòd aliquandò immediatè post viginti quatuor horas in fine declinationis unius accessionis alia suum initium nanciscatur, aliquandò post quietem unius accessionis viginti quatuor horæ intercedant, priusquam sentiat alterius initium, ut in tertianis; aliquandò tandem quadraginta octo horæ quietis habeantur, ut in quartanis, licet in superioribus capitibus aliquid tetigerimus, quòd id quodammodò insinuavimus; luculentiùs hinc arcanam hanc in naturâ causam patefaciemus.

Materia degenerata occasionalis vel adhærescit tantum superficiem partis, in qua existit, vel in intimam ejus partis substantiam est infixâ.

Si adhærescat tantum, est iterum distinguendum, vel enim pars, cui adhærescit, sanguinem intra se habet, vel exanguis est, ex albis tantum fibris constans.

Si sanguinem intra se habet, uti sunt venæ, arteriæ, hepatis, & lienis parenchymata, vel tertianam, vel quartanam febrem concitabit; tertianam, si in venis, vel hepatis parenchymati adhærescat; quartanam verò, si in arterijs, vel lieni.

Si verò exanguis parti materia degenerata adhærescat, viginti quatuor singulis horis excitabit recentis accessionis initium, recurrentque diuturnas accessiones usque ad totalem occasionalis materiæ consumptionem, & id etiam distinguendum est; vel enim nutrimentum partis, cui materia occasionalis adhærescit suam servat temperiem in accessionum recursibus;

bus, & tunc typum duplicis tertianæ, ut medici dicunt, servabit, sive secundum Galenum typum febris continuæ absque accidentibus, & symptomatum pravitate; At si per accessionum recursum nutrimentum partis, cui materia occasionalis adhærescit, suam temperiem amittit, fitque ipsum quoque degener, tunc continuam excitabit febrem varijs accidentibus, & symptomatum pravitate formidabilem, quamque malignam, licet abusive, appellitent medici.

Hujusmodi etiam febrem excitabit materia occasionalis, si non adhærescat parti, sed illa sit infixæ; nam id, quod infixum, & intrinsicum est partibus, ipsum est earum nutrimentum, quod vel proprio motu depravetur, & degener fiat, vel à materia adhærescente in sui depravationem adigitur, id per accidens est, at de essentiâ nutrimenti degenerati quomodocumque est, semper continuam producere febrem cum symptomatum pravitate.

Est nunc reddenda ratio, cur partibus exanguibus adhærens materia degenerata quotidie accessionem excitet? Cur eadem vasis, & hepatis infesta tertio quoque die recurrens accessionem faciat? Cur denique eadem arterias, & lienem contactu lædens, quartanam excitet febrem?

Id ut in apertum veniat, repetere est operæ pretium, quod partes exanguës à nutrimento vix à cibo separato irrorentur, quod adhuc ætherogeneitatem sapit, nec salis volatilis indolem acquisivit, hinc est, quod à quolibet depravato fibrarum motu ipsum quoque depravatur, nam caret essentiâ balsamicâ, quæ illud con-

servare posset, licet depravate moverentur continentes ipsum fibræ: itaque materia ipsis exanguibus partibus adhærescens, tantum abest, ut removeatur ab effluvijs contenti inter fibras nutrimenti, ut potius ipsum nutrimentum naturam ipsius materiæ degeneratæ assumat, transeatque illud ipsum in materiam occasionalem excitatæ febris; hinc fit, ut principium motus fibrarum illius partis semper circa se habeat causam depravati motus concitativam, nam si quodammodo esset illa, quæ primò adhærendo, tantum depravatum motum concitavit, perseverat altera, quæ inter fibras jam facta est præter naturam, undè est, quod natura completâ sui motus viginti quatuor horarum periodo, cum circa se etiam materiam degeneratam sentiat, iterum contra illam movere incipiat, & sic quotidie profequitur, usque dum vel superans, vel superata, vel ad naturalem suum motum se componat, vel omninò à movendo cessat per mortem.

At sanguis cum balsami essentiâ à corde per circuitum sit nactus, habeatque salis volatilis naturam, ita ut degenerare à suâ indole non possit, nisi per totalem cessationem à motu, cum in grumum concrevit; vasis, quibus continetur, & parenchymatibus, in quibus est undequaque diffusus, suum quoque balsamum impertit, & licet in vasis ipsis, & parenchymatibus materia aliqua degenerata adhærens depravatum concitat motum, efficere tamen non potest, ut contentus sanguis à suâ indole degeneret; undè fit, quod remotâ materiâ adhærescente per motum unius accessionis, nihil

nihil remanet, quod iterum immediata ipsam naturam concitare ad motum possit, ac propterea ad naturalem suum motum se componit, usque dum remota à se materia iterum appropinquetur, itémque ad motum illam provocet.

At sanguis venosus, quo etiam hepatis turgescit, quia spiritu à corde elaborato caret, vix per viginti quatuor horas suo balsamo continentes eum partes à materia degenerata insolentia perseverat, appropinquetur iterum interea, & iterum ad pugnam naturam provocat, & sic de tercio in tertium.

Sanguis verò arterialis, quia totus balsamus est, & maximam habet salis volatilis copiam, quo etiam lien gaudet per vigintiquatuor horas à continentibus eum vasis remotam eam causam occasionalem iterum appropinquari non sinit, quo intervallo paulatim se insinuans, iterum adhærescit, & occasio recurrit de quarto in quartum.

C A P U T X X I.

De ijs, quæ medicus attentè animadvertere debet in febrium quarumcumque curatione suscipiendâ.

Nulla occasio per se est sufficiens ad febrium excitationem, sed ut optimè notavit *Gal. lib. 2. de diff. febrium*, requiritur etiam patientis dispositio, aliàs omnes à crapulâ ægrotarent, omnes in peste interirent, quòd falsum est. Imò multoties ad febrium morem magis concurrat patientis dispositio, quàm occasio, quæ

licet levis, cum corpus malè dispositum reperiat, lethalem producere potest febrem.

Notandum est itaque quòd in corporibus viventium dispositiones pro magnis morbis rarò, fereque nunquam ex improvviso producantur, sed semper sensim, & temporis progressu, toleratque, quò ad potest, natura id, quod successivè in corpore advenit contra suum institutum, & propter vires suæ activitatis: Interea lassatur, semper contrahitque ignaviam, qua quicquid agit, imperfectè agit, & in suis motibus veluti languet, undè scriptum legimus apud *Hippocratem: Spontanea lassitudines morbos prænuñtiant*, per longum ergò tempus ita fatigata natura ex supervenienti levi aliquâ occasione, in pessimi moris febrem prorumpet, quæ si ex levitate occasionis tantum mensuretur à medico, parvi momenti existimabitur. Dispositiones patientis, quæ febris initium præcessere, ex ante actâ infirmi vitâ accuratè medicus cognoscere debet, ut legitimè ferre possit de morbo iudicium, ut opportunè laboranti naturæ medicaminibus opitulari. Occasiones, quibus malæ dispositiones pro magnis febribus in corporibus producantur, multæ esse possunt, eas ad quinque tamen veluti ad principales reducuntur, ad excessus quotidianos tum in cibis, tum in potu; ad labores corporis assiduos supra quàm à viribus tolerari possunt; ad excessus repentinos frigoris, & caloris, si ijs multoties corpus corripiatur; ad excessus Venereos, & ad animi vehementissimas agitationes; addi potest his epidemica constitutio, quæ non corpora particu-

ticularia, sed omnes viventes respicit.

Hæ occasiones si per aliquod notabile tempus in corpore febre correpto præcesserunt, dispositiones in illo produxere, quæ ex leni quadam recenti occasione in febrem properant, qua semper mortis periculum comitatur, nam quod magis natura se sustinuit in præcedentium occasiohū procellis, eò magis omnibus laxatis habentis in incipientem morbum præceps illabitur, & in sui confusionem magis intenditur.

Discite hinc, dum ad ægrum acceditis vos curiosos esse debere in investigandis ijs excessibus, qui ægritudinem præcessere, nam pro matitudine, & temporis longitudine iudicium salutis, vel mortis facile erit in medium proferre; prætereà neque prodest ægri assuetudo in ijs exercendis excessibus, nam assuetudo facit, ut non ita celeriter morbi dispositiones producantur, sed postquam morbus advenit, tantum abest, ut assuetudo in excessibus faustum iudicium arguat, ut potius illud in deterius inclinare faciat, natura enim assueta quoties lassatur, suarum virium omnimodam jacturam eam fecisse ostendit.

Prætereà sciscitari medicus debet, an solitus sit infirmus magnos evadere morbos, nam si aliàs illos evasit, spes aliqua superest præsentem etiam evadendi; contra verò si patientis ægri natura nunquam magnos morbos passa sit, facile erit, ut illo adveniente succumbat, & sæpè evenit, ut ij, qui nunquam infirmati sunt, à primo vehementi morbo in vitæ discrimen adducantur.

Tandem rem sanè paradoxicam vobis animadvertendam proponimus, quam Hippocrates memoriæ prodidit, & nos eventibus quamplurimis verum esse didicimus, scilicet maximum ægrorum virium robur in febribus pravi moris non solum salutis securitatem non præferre, sed suspectissimum esse de mortis periculo; contra verò, qui graciles sunt, & chronicis aliquibus morbis sunt obnoxij, si à febre mali moris corripiantur, quamvis omninò tuti de eorum salute esse non possint, ut plurimum tamen mortis periculum evadunt, dummodo senectus hujusmodi ægrotos non comitetur, & ratio est, quia quò valentior, atque robustior est natura, eò vehementius à causâ occasionali pravæ qualitatis in inordinationem suorum motuum adigitur, & universam corporis œconomiam ita subvertit, ut difficilis, serèquè impossibilis sit ejus ad pristinum salutis statum ejus restitutio; in ijs verò, in quibus non adeò elata, sed remissior est natura, & tolerandis morbis assueta à materiâ occasionali concitata febris non adeò abhorret, nec ob sui tenuitatem in vehementes furores adigitur, ac propterea facilius est ejus ad naturalem statum reductio.

C A P U T X X I I.

De Curatione Februm, quæ à cibis, & potu quantitate, vel qualitate peccantibus excitantur.

Cibus, & potus adeò ad tuendam vitam necessarij sunt tam sanis, quam ægris, ut sine ipsis diutiùs vivi non

non possit; partes enim tam continentes, contentæ, quàm impetum facientes, quæ continuò absumuntur, eorum debitâ quantitate, & qualitate reparentur oportet: Si verò in his peccent, alius exitus vix esse potest, quàm cruditas, anorexia, lienteria, diarrhœa, cachexia, hydrops, innumeraque alia mala, vel mortis occasio, vel huic intemperantiæ febris accedit, de qua in præsentia agimus.

Signa.

Signa, quæ hujusmodi febrem comitantur uno, atque altero die, sunt urinæ aqueæ, capitis dolor, lingua alba limo obducta, & amarulenta, ructus acidi, vel nidorosi, renum, & lumborum dolor, inappetentia, calor moderatus, pulsus celeres, & languidi, & febris initium cum horripilatione.

Causa Occasionales.

Siquis febre correptus medicum accersit, illicque referat se præterquamquòd multum comedit, & bibit, vel cibos mali succi ingessit, nullam aliam febrim dedisse occasionem, à cibo, & potu superfluo, vel ab eorum pravâ qualitate originem duxisse febrem credendum est.

Prognosis.

Si vomitu spontaneo, diarrhœâ, urinæ profluvio infirmus exoneretur ante secundam accessionem, licet vehemens fuerit primus paroxysmus, altero die immunis erit à febre. Si dictis evacuationibus non exoneretur

D. Car. Musitani de Febris.

infirmus, & altero die accessio non superveniat, licet prima accessio ad integram infebrecitationem non devenierit, quarto die immunis erit à febre, si iterum in victu non erraverit. At si dictis evacuationibus non exoneretur infirmus, & altero die novâ corripiatur febre, jam continua facta est febris, quam prava symptomata comitantur, & vitæ discrimen; nam novæ febris accessio secundo die certissimum est argumentum nutrimentum inter fibras ventriculi dispersum esse degeneratum ob depravatum ipsarum fibrarum motum à lædente ingestorum vel quantitate, vel qualitate; Si hoc modo res evenerit, instituenda erit curatio, quam paulopost trademus, cum de febris à nutrimento degenerato concitatis verba faciemus.

Curatio.

Si prima die, & in primâ accessione sit vocatus medicus, & inveniat ægrotum adhuc ingestorum farcinam in ventriculo sentientem, vel acidos, vel nidorosos ructus habentem, præsentaneo vomitu illum à febre liberare poterit, pro quo

℞. Vitrioli albi ℥B.

fiat pulvis,

Exibeatur in aquâ mentha, vel hordei, vel in alicujus syrupi cochleari.

Vel

℞. Aceti scillitici,

Syr. de cort. citri ana ℥ij, ℥ss.

& ægroto propina.

Vel

℞. Aquæ ferventis ℥ij.

injiciatur in has

fol. tabaci Brasiliensis ℥j.

F

stena

stent simul per horæ quadrantem, deinde aqua à folijs separetur, & infirmo exhibeatur.

Vel exhiberi potest *Aqua Esculapij*, cujus conficiendi ratio hæc est:

℞. *Aceti fortissimi q. u.*
destilla in Alembico plumbeo magno, abjiciendo quartam partem aceti primò extillantis, tanquam nimis debile, reliquum excipe ad siccitatem ferè totalem, cavendo tamen, ne ab aceti melagine tetrum acquirat odorem. Dulce est gustatui, & datur ad ℥j. ij. iij. usque ad iv.

Celebre, tutum, & omni dignissimum laude Vomitorium est nostrum *Hippocras Emeticum* in nostrâ *Trutinâ* descriptum *lib. 1. cap. 2. De Apoplexiâ*, & in nostrâ *Mantissâ* in *Armamentario Hadriani Amynsicht*, & omnibus emeticis palmam præripit, nullique comparandum, quod ad multos annos asservatur absque suæ operationis deperditione, cuicumque ætati, & anni temporis adaptatur magno cum emolumento, undè apud nostrates medicos in maximo usu est in illis morbis, quibus emetica conducunt. Non displicet nobis ejus confectio-nem hîc repetere ad reipublicæ medicæ cultum, & proximorum utilitatem, cum medicamentum tam captu jucundum, & blandum, quam palato gratum sit, ut meritò divino Nectari possit, & omnibus morbis, quibus vomitoria conveniunt, est velut Dei manus. Compositio talis est:

℞. *Vini Græci lib. ij.*

Mercurij vitæ ℥℞.

Caryophyll.

Cinnam. acuti ana ℥j. ℞.

fiat pulvis, & inde in vas vitreum amplum, cujus orificium claudet, trade-

igni cinerum, vel arena, & immédiate post primam ebullitionem vas aufer, & serva. Dosis cochlear j. vel ij. vel iij.

Hoc nostrum Hippocras est mirabilium omnium maximè admirandum & inexhaustos in se continet thesauros, & quamvis ex eo sumas, si reafundas, vires ejus non imminues, est alter *Philosophorum Lapis*, cujus confectio-nem in *Mantissâ* tradidimus.

Verùm ad magnam ingestorum farcinam è ventriculo evomendam sine ambagibus, & ullis sumptibus tutissimum vomitorium haberi potest, immittendo digitum in fauces, in eisque tamdiù titillando, donec vomitus sequatur.

His medicamentis, ut diximus, uti debet medicus, si ciborum moles in ventriculo perseveret, quod ex acidis, nidorosisque eructationibus conjicere potest; cæterum si de eo probabilem certitudinem non habeat, à dictis vomitivis se abstinere debet, nec ulterius ijs afflictum lacessere ventriculum, sed recreare illum debet tum externis fortibus ex *absynthio*, & *menthâ calidis*, & aceto inspersis, vel applicetur *sacculus ex menthâ, absynthio, & pulegio consutus*, vel ventriculi regio inungatur *salsâ chymicâ*, ut

℞. *Ol. nuc. mosch. express. ℥ij.*

essentia absynthij,

mentha ana ℞. j. m.

quibus addi potest

essentia melissæ ℞℞.

Præ omnibus celeberrimum erit *scutum stomachicum* ab *Andræâ Battimelli* in additione *Armamentarij Hadriani Amynsicht* descriptum.

Tum internis medicamentis, quibus magna inest vis ventriculum corroborandi, & ab ejus fibris nidorem

sub-

subducendi, qui febrē deinde pro-
ducere potest, ita sunt:

℞ Syr. de cort. citri ℥j.
elixir propriet. destill. ℥j. β.
ol. cinnam. gut. j. m.

Vel

℞ Zulep. Cinnam. ℥β.
Syr. de cort. citri ℥j. m.

Vel

℞ Syr. de menthâ ℥ij. β.
aqua cinnam. ℥β.

pulv. aromat. 205 Gabrielis ℥β. m.

Ad idem valet syrupus de cinnamomo,
tinctura ejusdem, elixir Helmontianum
stomachicum, Paracelsi, tinctura choco-
latis &c. quibus palmam præcipit
Balsamus Catholicus nostra descriptio-
nis in Mantissâ apud Armentarium
Amynsicht. Credibile non est, quan-
tū hæc nobilia medicamenta afflu-
xum à languoribus ventriculum sub-
levant.

Præterea nullo modo purgante
medicamento per inferiora in hujus-
modi febre utendum est, nisi prius
coctionis signa in urinis apparuerint,
ut optimè notavit Gal. de arte curati-
vâ ad Glauconem, & in libro quos, &
quandò purgare oportet, quod prius
ab Hip. fuerat insinuat.

Verum si in primâ accessione fe-
bris ex ciborum plenitudine, vel qua-
litate eorum prava exorta, sponta-
neus vomitus, diarrhœa, vel urinæ
profluvium non evenerint, nec sit
medico locus movitivum medica-
men exhibendi, imperatâ infirmo to-
tali inediâ, tempus secundæ accessio-
nis expectare oportet, quæ si non ad-
venerit, solâ victus ratione, & medi-
camentis ventriculum roborantibus,
tertiâ, vel quartâ die ad integrum sa-
nitatem infirmum adducet.

At si secunda accessio supervene-
rit, accuratè debet medicus de ante-
actâ infirmi vitâ perquirere, nam si
excessus, vel aliquis eorum, quos su-
prâ commemoravimus, per longum
tempus præcesserit, pessimi moris fe-
brem superventuram pronuntiabit,
de cujus curatione paulo infra tracta-
bimus; si verò excessus non præcesse-
rint, & ab illo præsentis errore in vi-
ctu febris tantum fuerit concitata, in
bonum cessurum esse morbum pro-
nuntiabit, quod cognosceret à v. g. ac-
cessionis insultu, nam melior erit,
quàm primæ, & tertius, quàm secun-
dæ, & dietim omnia in meliùs abi-
bunt, tunc apparentibus coctionis
signis in urinâ, cum omni securitate
purgans medicamentum infirmo ex-
hiberi potest.

CAPUT XXIII.

*De Curatione februm, quæ ex degene-
ratione serositatum, quæ à ventricu-
lo per vasa brevia à Liene alli-
ciuntur, proveniunt.*

Ilius febris curationem aggredi-
mur, quæ à serositatibus per vasa
brevia in lienem attractis generatim
agnoscitur: hæ serositates in liene adeo
in excrementum Cœnosum, crassum,
fæculentum, & terrestre degenerant,
ut lentam, & diurnam concitent
febrē, quartanam nempe, quæ me-
dicorum opprobrium nominatur.

Signa.

Si homini febrilis accessio super-
venerit cum refrigeratione, horrore,

pandiculatione, oscitatione, capitis dolore, labiorum livore, ventriculi nausæ, lumborum, renumque dolore, jam quartanam adesse judicabis. Lenis horror primò invadit, deindè frigus totum corpus ad intima penetralia usque perfrigerat ita ut ossa stringi, & confringi videantur, omnesque artus intimè tremant, ac dentes vehementer tremebundâ collisione concutiantur, postmodum pigrè incalescit ægrotus, & sequitur æstus febrilis, mitior tamen quàm in tertianâ, instante autem paroxysmi fine, sudor acidum olens subsequitur, unde hac febre laborantes ob acidum illud famelici fiunt; imò & paroxysmi die famēs viget, at graviolem efficit paroxysmum, si patiens tum non abstinat: corpus illis grave est, & parùm perspirat, vires languent, & morosi sunt, vitam eligunt sedentariam, sic & magni sputatores esse solent, pulsus semper est debilis ob impeditam sanguinis spirituascentiam. A quarto die nominatur, eo quod semper ab antecedente paroxysmo dies quartus paroxysmum reducat, interpositis binis diebus tranquillis. Terminatio ejus longiùs protrahitur, ad viginti, nonnunquam etiam vigintiquatuor horas, & sic per longum tempus de quarto in quartum prosequitur. Urinæ in principio sunt ut plurimum aquosæ, & crudæ, procedente morbo, sunt coloratiores, & crassiores, febrilis locus est lien, undè color facilè, & oculorum plumbeus est, & tumor sinistri hypochondrij.

Est quartana itidem alia simplex, alia composita. Simplex est, quæ, ut dictum est, quarto quolibet die recurrit. Composita est, quæ intermedios

quoque occupat dies, estque vel duplex, vel triplex. Duplex dicitur, quæ unum habet diem, duosque sequentes affligit. Triplex est, in qua nullo die tranquillitas datur, sed quotidie novus paroxysmus vexat.

Causæ Occasionales.

Ut supra notavimus superfluæ ventriculi ferositates à liene per vasa brevia alliciuntur, quod ab Hippocrate fuit etiam memoriæ proditum; hæ ferositates vel quantitate insuperabiles, vel qualitate degeneres lienem vel lædunt, vel turgidum reddunt, ejusque coctio vitiatur, & magna inibi cruditatis suppellex ex viscosis, ac lentis, simul tamen acidis, & malè figuratis particulis aggeritur, undè contumax, & diuturna oritur lienis obstructio. Hinc sanguis arterialis per splenicam arteriam ad lienem post vertiginosos motus adventus, cænosus, terrestris, effæctus, fegnis, ac spiritibus depauperatus, veluti cruoris fæx, non concoquitur, nec fermentatur, undè nec spirituosus, nec volatilis fit, & estò succi pancreatici, qui acidus est, portio aliqua ad lienem feratur, sanguis arteriosus in lienem ad fermentationem ineptus est, quia sal ejus fixum in propriâ indole degener fit à limositate tartareâ, lentâ, tenaci, aliisque liquaminibus viscosis in meatuum angustis; lienis namque corpus ex complicatis constat arteriis, ac propterea sanguis arterialis spiritibus orbatu ex succi affluxu fermentationis motum non subit, & spirituosus, ac volatilis non fit, nec reliquum sanguinem volatilisat (de his vide plura Cap. De lienis anatome ejusque

eiusque usu,) imò sanguini venoso commistus illum deturpat, mucidum, austerum, & segnem ob spirituum pauperiem reddit: & qui huiusmodi affectione laborant, vulgares appellant melancholicos, & qualis humor, talis color, undè colorem fuscum, lividum, & sublividum habent. Sanguis arterialis in liene effœtus ob degeneratas serositates, & sal fixum dilutum succi pancreatici irroratione fermentationem non subit, nec volatilifatur, undè hæ serositates terrestres, salinæ, aluminosæ, tartaræ, austæræ, vini acescentis instar, arterioso lienis sanguini commistæ fermentescunt, ut febrem concitant, ac de quarto in quartum diem per accessiones exaltantur ob fermentationis ineptitudinem, novamque effervescentiam excitant.

Si ex laboribus, vel febre aliquâ vehementi, à qua convaluit, multum sitis contraxerit homo, multumque potaverit, neque respondeat urinæ exitus ad potûs quantitatem, intereà rugitus in sinistro hypochondrio sentiat, lienem turgescere conspiciat, jam proximam esse febrem quartanam sibi persuadeat.

Prætereà, si in Lacustribus, paludosisque locis aliquis vitam ducat, aquamque bibat, vel in eâ cibos coquat, aliquâ labe pollutam obstructionem vasorum lienis contrahet, & ex serositatibus ibi stagnantibus facilliter in febrem quartanam incidet.

Demùm quisquis in potu modum excesserit, illumque per urinam non reddat, si à naturæ robore potus ille superfluous vel per vomitum, vel insensibiliter per cutem non deturbetur, in lienis obstructions, & in quar-

tanam febrem sine dubio incidet.

Prognosis.

Quartana febris quamvis longiturnem præferat, tuta semper est, & omni periculo vacat, succumbere enim morbo natura non potest, quæ per 48. horarum intervallum ab illo non lacescit, & naturali gaudet statu. Longissima, & diuturna est quartana ob succi terrestreitatem, & quamvis Avicennas dicat, quòd si in eâ non committatur error, non extenditur ultra annum, tamen observatum est ad plures, & plures annos durâsse, undè Gabelchoverus centur. 6. observ. 74. quartanarum exempla congerit, quæ 8. 12. 21. imò 48, 58. durârunt, quod creditu operosum videtur. Hinc ortum fuit apophthegma: *Hydrops, & quartana medicorum scandala planâ.* Verùm nostris hisce temporibus tam diuturna non est, quin abbreviari non possit ob innumera antifebrifuga tam à naturâ, quâ ab arte reperta, quæ priscis ignota fuère. Prætereà quartanæ, quæ æstate contingunt, sunt breviores; quæ autumno, & hyeme longæ, ut habetur aph. 25. sect. 2. *Æstiva quartana plerumque breves, autumnales longæ, & inter eas maximè, quæ ad hyemem usque pertinent.* Inveteratæ quartanæ rarò solvuntur, nisi vere, & æstate. Quæ diuturnas lienis obstructions nactæ sunt, diuturniores sunt, non sine periculo plerumque in hypochondriacum malum, scorbutum, cachexiam, vel hydropem terminantur. Si scirrhus lienis succedit, desperatæ est restitutionis, in hecticam enim aliquandò terminatur. Infantes facilius à quartanâ liberantur, quàm mediæ, &

occiduae ætatis viri. Simplex facilius toleratur, quam duplex, vel triplex; ex simplici enim si duplex, vel triplex fiat, periculosa est.

Quam hæc febris contumax, & diuturna est, quæ *Saturni filia*, & *medicorum opprobrium* vocatur, tam tuta est, & adeo omni vacat periculo, ut neminem jugularit, præcipue in regionibus calidioribus, undè illud Italicum manavit proverbium:

Sopra Quartana non sona campana.

Solvitur quartana quandoque per vomitum, quia crudorum humorum congeries in primis viis impacta exturbatur. Interdum motu critico, sudoribus nempe, urinis crassis, & nigris, menstruis, aut hæmorrhoidibus, non verò narium fluxu, ut habetur *sect. 8. aph. 3. Quibuscumque in quartanis febribus sanguis è naribus defluerit malum est.*

Quartanarios solatur *Plato*, cui se subscribit *Hippocrates*, asserunt namque eundem hominem non bis in quartanam febrem incidere, cujus verba sunt: *Primum quidem quartanâ febre idem homo bis neque capitur, neque unquam captus est, neque de cætero corripitur, si semel sanus fiat.* Sed hanc tantorum virorum sententiam falsam deprehendit quotidiana experientia, cum plures compertum sit eundem infirmum iterum quartanâ febre correptum, quinimmò *Avicennas* inter quartanæ indicia etiam patientis consuetudinem annumerat. Quartana in morborum chronicorum censu principatum tenet, undè in tantâ annorum multorum continuatione nullum alium morbum in par consortium admittit, quod magnum est quartanæ encomium; quartanâ enim laborantes

magno morbo non corripuntur, si verò jam alio gravi detineantur morbo, & tunc quartana superveniat, liberantur. In exemplum adduci potest convulsio, à qua quartanâ superveniente, liberantur ægri, ut habetur *aph. 70. sect. 7. Qui quartanâ corripuntur, non admodum convulsionibus tentantur; si verò prius tentati fuerint, superveniente quartanâ, liberantur.*

Curatio.

Cum quartana febris pertinax, & diuturna sit, ut etiam vulgò *medicorum opprobrium*, & *infirmorum supplicium* dicatur, medicus in eâ curandâ cò majorem seletiam adhibere, atque in id attendere debeat, ne medicamentis importunè datis duplex, vel triplex efficiatur, vel ex intermittente in continuam transeat. Præcipua itaque curationis spes in proba diætæ constitutione posita est, aliter selectissima remedia vix proficere poterunt, & nisi ægri obedientia cum medici industriâ copuletur, & ambo concorditer in malum conspirent, incassum laborant. Maxima igitur sex rerum nonnaturalium habenda est ratio, & primò

Aër sit temperatus, purus, & Lucidus, qui ad calidum potius vergat; æstiva enim quartana brevis est. Vitetur aër nebulosus, & uliginosus, quia quartanarum est ferax, undè si æstas calida præcesserit, & autumnus pluviosus, quartanas quasi epidemicas producit.

Cibus sit boni succi, facilisque coctionis, sub mole tamen mediocri, in quo censu ferè sunt caro volucrum montanarum, & sylvestrium, ut ficedulæ

dulcæ, à laudæ, perdices, phasiani, turdi, merulæ, & non tamen partum suum in locis palustribus quærentium, ut anates, anseres, fulica &c. Conveniunt ova sorbilia, pulli gallinæ, caro hædina, vitulina, leporina &c. Vitentur carnes porcine, bubaline, cervine &c. quæ viscidum generant succum.

Itè omnium animalium intestina, & extremitates. Pisces saxatiles sunt laudatioris, & è piscibus omnes illos damnamus, qui in cœnosis, palustribusque degunt locis, ut sunt anguilla, tinca &c. quia pingue, & glutinosum aliquid insertum habent. Similiter cane rabido pejus fugiantur alimenta fumo indurata, & sale condita. Cibos ergò salinos, acidos, viscidos, glutinosos, terrestres, & flatulentos summoperè repudiamus. Fructus arborum immaturi, austeri, horarij, pyra, poma, melones, castanæ, juglandes, quia succum crassum progignunt, nocent. Conveniunt amygdalæ dulces, uvæ passæ, poma dulcia, pruna. Nocent quoque legumina, ut fabæ, pisa, lentes, oriza, cicercula, faseoli. Victus attenuandi, incidendi, & obstructionibus resistendi vim habeat, eapropter alimenta condiantur, & temperentur boragine, radice fœniculi, petroselini, cichorei, capparibus, cinnamomo, croco, pipere, zinzibere. In primis tribus, vel quatuor paroxysmis quartanarius tenuiori utatur victu, ut habetur *aph 4. sect. 1. Victus tenuis, & exquisitus in morbis longis semper &c.* Si quartana ex se incæperit, quia in morbi principio materia morbifica copiosior, & crassior est; si verò alium secuta sit morbum, primò ex Hippocratis præcepto, vi-

ctus crassior adhibendus est, atque sensim versus statum de eo aliquid detrahendum; non enim consultum est, ut vires præcedente morbo tenuiori diætâ ab initio institutâ magis debilitemus. Si æger id ferre possit, commodissimum est, ut die paroxysmi nihil cibi sumat: qui tamen inedia assueti non sunt, & jejunium facile non ferunt, ijs aliquid cibi liquidi, & facilis coctionis post paroxysmum exhibendum.

Tempus cibos exhibendi in omnibus febribus intermittentibus *aph. 11. sect. 1.* describit *Hip. In accessionibus abstinere oportet, nam cibum dare nocuum est: & quibus per circuitum fiunt accessiones, ipsâ accessione abstinere oportet.* Et *aph. 19. sect. 1. His, qui per circuitus accessiones habent, nihil dare oportet, neque cogere, sed subtrahere adjectioni ante judicationes.* Danda itaque opera, ut paroxysmus ingruens, imò humorum fermentatio, quæ ante sensibilem paroxysmum sæpè satis diù antecedere solet, vacuum ventriculum inveniat, quod tempus, qui brevissimè definiunt, sex horarum spatio metiuntur; nam cibi, qui tunc dantur, non corpori, sed febrili alimentum sunt. Multæque tertianæ, & quartanæ producuntur non suâ naturâ, sed diætæ erroribus, atque isto in primis, quod ægri instante paroxysmo, cibo non abstineant.

Potus sit vinum album, tenue, maturum, non austerum, vel si æger vinum non bibat, utatur agrimonie decocto. Quies summa requiritur in ipsis exacerbationibus, interjectis verò diebus inter quosque paroxysmos, ad consueta se transferat exercitia, vel equo, aut curru vehatur
ager.

æger. Somnus largiſſimus ſit, non ita multum à mediocritate diſſidens, & vigilia mediocriter ſe habeat. Excreta, & retenta ſint naturæ conſona. Alvus molliatur, quantum ejus fieri poteſt per conſuetos cibos, ſi verò hi nihil profecerint, infuſis per clyſterem utendum eſt, per initia quidè mollibus, poſteà acribus. Si hæmorrhoides ſint ſuppreſſæ ad conſuetum fluxum proritentur, & ſi menſtrua ſubſiſtant purgationes, procurandæ ſunt, aliàs tartarei humores coacervantur, & acidum multiplicatur. Animi paſſiones, ut timor, mæror, terror, lucubrationes, curæ &c. validæ ſunt occaſiones ad quartanæ productionem, quia ſanguinem ſpiritibus reddunt effæctum. Terrore panico multos quartanarios ſanari poſſe ajunt, ut inopinatâ aquæ frigidæ perfuſione, ſubitaneo ſerpentum, & murium aſpectu, vel præcipitio ex alto, vel ſclopetæ ictu ſine glande.

Febris quartana, cùm ſit chronica, & obſtinata, medicus magnam ſolertiam adhibere debet, & ægrorum perſeverantia neceſſaria eſt, ut affiduâ medicamentorum mutatione occasionalis cauſa concoquatur, & eliminetur: undè ſi remediorum ſeries intermittatur, unica ferè cauſa eſt, ut quartanarij incurati remaneant; ſiquidè poſt paucorum uſum, tædio affecti, reliqua prorsùs reſpuuntur, & dedignantur. In medicamentorum curſu curare debet medicus, ne eorum importunâ exhibitione, vel ex ægri erratis ex ſimplici in duplicem, vel triplicem, vel ex intermittente in continuam tranſeat. Id etiam ægro præſagiendum eſt febrem hanc

brevi curari non poſſe, & ſat citò curari, ſi ſat benè.

Vulgares medici indicationem curativam à cauſâ morbifica ſumunt, qui eſt humor melancholicus frigidus, & ſiccus, undè ut crasſus attenuandus, & incidendus, ut putridus corrigendus, & ut aduſtus refrigerandus, ac deindè idoneis medicamentis evacuanus. A principio itaque quartanarios mollioribus tractant præſidijs, acrioribus ob ſucci crasſitiem, & terreſtreitatem vitatis, qui non niſi attenuantibus cedit medicamentis; Undè ſufficit circa initia, ut mollioribus enematis inſtina mundentur, quaſi inteſtinorum ſtercus quartanam cuderet, poſtmodum lenientibus medicamentis, ſiqua ſuccorum colluvies in primis vijs appareat, utuntur, ut melle roſaceo, vel mannâ, aut ejuſdem generis medicamentis, minuenda.

Ubi primæ viæ evacuata fuerint, de ſanguificinâ cogitant; verum non omnes eodem vivunt voto, nam nonnulli coctionem expectant, ut ſanguinem mittant, quia tunc temporis ſanguis fluxior, & tenuior eſt, ſed cùm morbus eſt coctus, medicus eſt decoctus. Alij in quartanâ ſanguinem non detrahunt, niſi redundantiâ per venarum turgentiam, & alia indicia videantur: ſed hæc redundantiâ rariffime eſt in morbis Saturninis, & præcipuè ſi quartana febris mali moris ſucceſſerit.

De loco ſanguinis mittendi rixantur, ſed antiſignamus *Galenus* brachij ſiniſtri medianam ſecandam jubet, quem plerique ſequuntur vulgares, nec id ſine ratione in praxi obſervant, nam lien in quartanâ labo-

rat, ejuſque ſanguis ſæculentus eſt, nec ſuo ſatisfacit muneri, nempe ſanguini deſæcando, & hinc vitioſi ſanguinis cumulus in liehe fit, qui proximè ex ſiniſtro latere evacuat. Verùm ſiniſtri brachij vena nullam cum liene rectitudinem per ſe habet, ſed mediante hepate cum venâ cavâ lien connexionem habet. Verùm ſi fluens ſanguis craſſus, & niger appareat, liberaliùs illum mittunt, ſi autem ruber, ac floridus, ſupprimunt. Nonnulli ſanguinem in quartanâ propter craſſitiem, & frigiditatem per ſuperas venas evacuari non poſſe meditantur, ideòque *aph. 3. ſect. 8.* habetur: *Quibuſcumque in quartanis febris ſanguis è naribus deſluxerit, malum eſt.* Quia ſanguis ſæculentus, & craſſus per ſuperas venas excerni non poſteſt, niſi purus, venas infernas tundere cenſent, tum quia per has ſanguis craſſus, & ſæculentus excernitur, tum quia raro accidit, quin huiusmodi febres ex ſuppreſſis hæmorrhoidibus, menſtruis ut plurimum geneſim agnoſcunt, ac proinde venas in ani foramine, vel in malleolo aperiendas jubent, & poſtmodum ad venas ſuperas aperiendas accedunt.

De tempore ſanguinis mittendi vulgares digladiantur, nec omnes in eandem ſe colligunt ſententiam, nam plerique cum *Galeno* commodiſſimam venæ ſectionem in principio inſtituendam judicant, primis vijs evacuatis, diebus ab acceſſionibus vacuis. Aliqui in ipſo acceſſionis die ſanguinem detrahunt, quinque aut ſex horis ante febris paroxyſmum, quod utiliſſimum eſt, quia tunc temporis humores moveri incipiunt, &

D. Car. Muſitani de Febris,

faciliùs educuntur. Alij venæ ſectionem in plenilunio celebratam plurimum conferre aſſerunt, quia tunc temporis ob lunæ motum humor ille craſſus, & ſæculentus ebullit, & fluxior redditur, & promptiùs per venæ ſectionem educitur.

Rixantur vulgares in quartanâ de ſanguine educendo, & perpetuò extra rem loquuntur, nam in morbis frigidis, ut eſt quartana, ſanguinis miſſio refrigerat, & frigidiores morbi oboriuntur, ut Scirrh, hydropeſ, vel contumax ſcorbutus, vel ex intermittente in continuam degenerat, & lethalis evadit, quia materia morbifica craſſior, & contumacior redditur; craſſis enim, & terreſtribus remanentibus partibus, ſubtiliores evolant particulæ, à quibus omnis excitabatur motus, & deinde calor, ac quod remanet, irrefolubile eſt, & contumacium morborum cauſa.

Non deſunt, qui in quartanâ, & morbis melancholicis ſummis extollunt *ehcomijs* venæ, quam ſalvatellam vocant, incisionem in ſiniſtrâ manu factam inter digitum anularem, & minimum, cum per hanc ſectionem lienem evacuari cenſeant; attamen nullam aliam huius rei rationem adducunt præter experientiam, quæ incerta eſt, nam ut certa ſit, & omnis effectus alicui auxilio adſcribatur, ipſum ſolum uſurpatum fuiſſe neceſſarium eſt, nam ſi plura ſimul in uſum trahantur auxilia, atque aliquis effectus inde ſequatur, cui is tribendus ſit, dubium eſt; Id, quod etiam in ſalvatellâ locum habet: Nam ſi alia plura præceſſerunt remedia; & poſtea ſalvatella quoque aperiatur, atque

G æger

æger meliùs abeat, certè soli salvatellæ apertæ effectus is assignari non potest. Cæterùm salvatellæ venæ sectio frustranea, & absque fundamento est, nam ramus iste è cubiti venis propagatur, undè nullum cum liene peculiarem habet consensum. Præterea sanguis iste melancholicus crassus est, & per talem exilem ramum commodè evacuari non potest.

Sanguine evacuato, materiam peccantem præparant *Syrupis de lupulis, fumariâ, de pomis, boragine, de tribus radicibus Gentilis, bizantino, vel de corticibus citri &c.* Præparatam materiam purgant *Syr. de fumariâ majori, de polypodio*, qui hîc communiter *Suessanus* appellatur, *confectione Hammech. Diacatholicon, diasenâ, electuario Indo, syrupis magistralibus &c.* quæ melancholicos, succos educendi vim habent. Inter pilulas utuntur *pilulis de lapide lazuli, de fumariâ, fatidis, aggregativis &c.* Ex his varias parant formulas juxta diversam patientium dispositionem, & libitum, quùm quoad ætates, tùm quo ad sexus, tùm quo ad corporis habitum, anni tempora &c. Et quoniam succi sunt melancholici, & pituitosi, ut in quartanâ spurâ per vices eos præparant, & evacuant, ac propterea à levioribus priùs exordiantur, & ad validiora transeunt, inter quæ multùm commendant *pilulas tartareas, vel de ammoniaco à Quercetano descriptas.*

Præter dejectoria pharmaca laudant vomitoria contra *Hip. aph. 9. sect. 4. Melancholicos verò plenius per inferiora eadem ratione contraria apponentes.* Cujus rei ratio est, quia quemadmodum biliosus succus ob sui levitatem faciliùs per superiora

purgatur, sic melancholicus ob sui gravitatem nequit per superiora educi, nam deorsùm semper inclinatur. Primò vomitoria mitiora adhibent, ita sunt *succus raphani cum oximell. vel decoctum hyssop. & sem. aneth.* Secundò vomitoria potentiora, ut *asarum, gratiola, sambucus, rad. bellebor. alb. &c.* quæ ante paroxysmum propinant, quia tunc natura materiam morbificam mover.

His vicissim utuntur medicamentis, nempe purgantibus, & vomitorijs, quia quartana morbus chronicus est, & obstinata perseverantia necessaria est, ut assidua remediorum vicissitudo, & rejeteratio illius causam concoquat, & expurget. Intermedijs purgationum temporibus frequentes injiciunt clysteres, quibus naturam ad intestina humores noxios expellere assuefaciunt, & sensim aliquid de materiâ morbificâ per anum educunt. Miseros itaque quartanarios in assiduis medicamentorum angustijs versant absque ullâ salutis spe, undè diuturno medicaminum usu fatigati, tædio affecti; & viribus enervati omnia respuunt, & incurati medicam artem, & medicos devovent. Tandem exactam, & diuturnam diætam perosi, in cibo, & potu quùm in quantitate, tùm in qualitate delinquant, imò cibos pravæ substantiæ expetitos avidè ingurgitant, & magno artis, ac medicorum dedecore à quartanâ liberantur.

Præter purgantia, & vomitoria in quartanæ progressu aperientia, & deobstruentia usurpant, inter quæ utiliter commendant pilulas ex chalybe præparato, post quarum assumptionem ægum deambulare jubent; cha-

lybis enim usus in febre quartana utilissimus est, quia contumaces lienis obstructions, quae illam fovere solent, potenter aperit, & resoluit.

Observant vulgares in quartana primis diebus non multos sudores, attamen in morbi progressu, attenuata materia, copiosos sudores, quapropter ad naturae imitationem diaphoretica in quartanae declinatione ad illius reliquias discutiendas, ad intemperiem longo morbo contractam, ad malum corporis habitum emendandum, ac lienem, ventriculum, & alia viscera chronico morbo debilitata corroboranda, utilissima censent. Ex his potissimum obtinet locum *Theriaca*, quam ʒ. j. pondere hora una ante paroxysmum cum vino, vel decocto chamædrios exhibent, & per plures paroxysmos reiterant, sed paulò ante paroxysmum felicius operatur, quia frigoris augmentum prohibet, & humorem febris causam jam effervescente incipientem commodius discutit, & modò paroxysmum imminuit, vel modò, si materia parciore sit, illum prorsus tollit. Inter diaphoretica commendant quoque *Mithridatium*, *carduum benedictum* &c. & præ alijs *radices salsa parilla*, *china*, quarum decoctum primarium per viginti dies ante accessionem exhibent, & secundarium pro potu ordinario, & contumaces interdum curasse quartanas referunt. Cæterum succus melancholicus ob sui lentorem, & crassitiam ineptus est, ut in sudorem transeat, estò melancholici multo abundant sero, ista serositate in sudorem resoluta, quod remanet, contumacior, & fixior redditur, & in scirrhum degenerat, & pro tuto curando

morbo, pejorem, & pertinacionem inducunt. Præterea si quartana est in declinatione, & sudores natura movet, quia materiam attenuavit, sudorifica, diaphoretica nullo prorsus modo conveniunt, ut innuit *Hip. aph. 20. sect. 1. Quae judicantur, & judicata sunt integrè, neque movere, neque novare aliquid, sive medicamentis, sive aliter irritando. sed sinere oportet.* Idem repetit *lib. de humoribus* per hæc verba: *Quae perfectè judicantur, non movere: neque medicamentis, neque aliter irritando, novare quicquam.* Si itaque vel integra judicatio facta est, vel adhuc fit, totum opus naturae committere, & nihil nos novare oportet: ubi verò, ut inquit Gal. in comm. ejusdem aphorismi, indeficienter judicatur, id, quod deficit, supplere nos convenit.

Ad liniendum rigorem utilissimas spinæ dorsi inunctiones dijudicant, quas frequentet usurpant, quando rigor est ita vehemens, & importunus, ut ægrum valdè molestat, fiuntque inunctiones *ex oleo anethino, chamæmelino, rutaceo, costino, de piperibus, laurino cum Mithridatio, & theriaca*, ut

ʒ. Theriaca ʒ. ʒ.
 caryophyll. ʒ. j.
 castorei ʒ. j.
 ol. laurini,
 chamomal. ana ʒ. j.
 fiat linimentum.

addi potest aliquid *spiritus Vini rectificati*: Dùm inunctiones fiunt, iteratas, sed leves frequentant purgationes.

Tendèm ad quartanae appropriata recurrunt, quorum tamen agendi rationem nesciunt, qualia sunt *succus absyn-*

thii, vrbena, radices imperatoria, thapsi barbati, plantaginis, decoctum genista, & inter cætera hoc commendant, ut

℞. succi absynth. recentis,

theriaca ana ʒ. j.

vini alb. potentis ʒ. j. m.

& ægro propina tribus horis ante paroxysmum, quod ter, vel quater repetunt. *Radices Imperatorie pulverisate ʒ. j cum vini haustu* ante paroxysmum propinata, & aliquoties repetita paroxysmum non tantum mitigat, sed etiam sæpè planè profligat.

Ultimò supra carpos, & pulsus varia applicant topica, ut *Radices urtica mortua contusa* carpi manuum applicat. *Tinca per medium dissecta*, & manuum carpi applicata. *Rondoletius jubet folia salvia sambuci pedis columbini, ruta ana m. ʒ. calthæ p. j. trita cum modico salis, & vini* carpique manuum alligare ante paroxysmum, coctionis apparentibus signis.

Pro febris quartanæ curatione omnes intentiones eò sunt dirigendæ, ut ferositates lentæ, lutosæ, tenaces, & tartareæ in liene, quæ sal fixum à propriâ indole degenerare faciunt, incidantur, subtilientur, & fluxiles redditæ per convenientia emunctoria eliminantur; undè sanguis arterialis in ipso lienis corpore, mediante sale fixo, ab humorum glutinositate veluti soluto, succi pancreatici affluxu fermentationis motum subit, & volatilis, ac spirituosus evadit. Deindè ut acidum, vel austerum sanguini (qui dulcis, spirituosus, & balsamicus esse debet) per singulos paroxysmos imperitum, quod sanguinis naturalem turbat fermentationem, & efficit, ut ejus salia fermentativa non ritè invi-

cem agant, edulcoretùr, emendetur, infringatur, deleatur, ac suas veluti deponat exuvias, & simul effervescencia febrilis coërceatur, & sanguis in naturalem reducatur statum. Tandem visceribus valdè labefactis, ut ventriculo, lieni, hepati, & mesenterio pristinus robur, & vigor restituatur. Quibus ritè peractis, quartana febris feliciter profligatur.

In febris quartanæ curatione controversia est inter medicos, plerique eorum, qui specificum, certumque remedium pro eâ curandâ ignorant, sunt voti, ut febris quartana curari non debeat, sed relinquenda, ut post annos spontè evanescat; sic quod ipsi ignorant, nec per alios fieri permittunt, admonentes infirmum, ut à remedijs curativis se absteineat, ne majus malum illi superveniat.

Quamplures deindè audaciores, qui specificum remedium quartanæ curatium adepti fuère, quàm citò fieri potest, adhiberi debere suadent; ajunt enim indignum esse medicum, qui morbum aliquem curare certò potest, illum in longum protrahere, ut infirmi naturam affligat, & excruciet.

Nos utrumque improbamus, nec ut spontè cesset quartana, expectandum laudamus, nec temerè specifico remedio, exclusis, quæ materiam solvunt, adoriendam esse quartanam censemus; enimverò specificum remedium, quod materiæ fermentationem compescit, sed ipsam non resoluit, & à loco non deturbat, tutum esse non potest, quippè necessariò vel morbi recidiva succedet, vel alius morbus à materiâ non resolutâ concitabitur.

Quartanæ igitur curationem aggressuri, aegroto primò victûs rationem præscribimus, eique imperamus, ut ab immodico aquæ potu omninò se absteineat, & præsertim accessionis tempore, in ipso verò vigore conceditur, & maximè cum sudoris eruptio, tuncque potus liberalior non nihil concedendus, sic enim promptius erumpit sudor, & feliciter cedit febris. Secundò, hypochondria tangamus oportet, an adsit tumor, vel scirrhus, in specie quandò quartana est diuturna, adest tumor, vel scirrhus lienis; nec potest esse diuturna, nisi tandèm vitium, & noxa lienis superveniat, ideòque tunc in omnibus medicamentis simul ad lienem respiciendum erit, ut feliciùs eradicetur morbus. Hinc quartanæ non fiunt vitio splenis, sed hujus vitio contumaces, & obstinatæ redduntur, nam in hujus principio hoc viscus est incolume, & illæsum, sed occasionalis causa est nimia aquositas à ventriculo per vasa brevia ad lienem deportata: hac febre diuturnâ redditâ, aut pertinaciter reluctante, vel perperam curatâ, subindè supervenit tumor, aut scirrhus lienis: supervenit imprimis talis hujus visceris affectus, adeòque potius est productum morbosum, quàm radix morbi originaria, cum remota causa ex serositatum degeneratione in stomacho fabricetur.

Hinc menstruis, vel hæmorrhoidibus suppressis quartanas oriri observamus, ut multa extant apud auctores exempla, verùm hæc suppressiones ad has febres sunt dispositiones. Verùm horum causæ præcedentes in stomacho cuduntur, ejusque digestionem fundamentali totum corpus insigniter

turbante. Undè neque vasa majora, neque minora, nec tandèm ipsum cor est harum febrium primarium subjectum, sed adest certum viscus, seu focus, in quo seminium febrile, & causa occasionalis latitat, & radicitur, ut in febribus symptomaticis patet, (attamen juxta nostram sententiam omnes febres sunt symptomaticæ), sic ulcera, vel vulnera febrem inducunt, & focus est in parte ulceratâ, vel vulneratâ.

In hoc foco seminium, seu fermentum hoc febrile, seu sal illud, quod est naturæ fermentativæ fermentescere incipit, & miasmata, seu corpuscula exotica, quæ emittit, sanguini commiscetur, ejusque crasim invertunt, vitæ economiam subvertunt, sanguinis missionem turbant, ejusque salia naturalia confundunt, & non ritè agunt, undè ex corpusculorum ætherogeneorum cum homogeneis actione, & reactione simultaneâ calor naturalis intenditur, qui cor in calefacto esse ponit, & non est de febrium essentiâ, sed tantummodò symptoma sequens.

Pro quartanæ igitur curatione tam causæ occasionales removendæ sunt, quàm seminium febrile in foco latitans eliminandum est, proficua præceteris in quartanâ auxiliantur emetica, si ægrotus facilliter vomat; hæc namque ventriculum aquositatibus exonerant, & facilius materia per vomitum, quàm per inferiora purgatur. Propinanda sunt hæc ipsa ulâ, vel alterâ horâ ante paroxysmum, movet enim hoc ipsum natura, quæ sæpissimè ingruente paroxysmo, se per vomitum exonerat. Emetica, quæ quartanæ materiam domant, ex du-

plici Règno, vegetabili scilicèt, & minerali desumenda sunt, & inter vomitoria vegetabilia primum obtinet locum *Asarum*, & tanquàm singulare febrifugum in quartanâ commendatur, ut

℞. *Rad. asari mediocriter pulverisat.* ℥. j. vel ℥. iv.

vinicalidi ℥. iv. m.

& propina horâ unâ, vel alterâ ante paroxysmum, blandos provocat vomitus, & æger stragulis benè tectus sudores expectet. Vel alio modo præparatum asarum blandum admodùm vomitorium ex folijs præbet, ut

℞. *Asari folia viridia, & succolenta, benè crassa, à madore nocturno, & diurno purgata num. viij. x. ad xij. ad summum, hac folia convoluta scinde ad modum tabaci in longa segmenta, (non minima, quia tunc vehementius dant vomitorium) infundantur per noctem in aqua cardui benedicti ℥. iv. stent ita in loco tepido, manè colatur per linteum rarum, vel cum oxymel. simpl. ℥. β. detur, vel per se.*

& nullâ molestiâ vomitum movet.

Post asarum est *Nicotiana decoctum*, ut

℞. *Aqua ferventis* ℥. ij.

injiciatur in illas fol. nicotiana ℥. j. stent simul per hora quadrantem, deinde aqua separetur à folijs, & infirmo exhibeatur.

Multi commendant *Sal vitrioli a* ℥j. ad ℥β. sed quia aliquid remanet, quod in totum ventriculum destruit, & vim suffocantem habet, ac œsophagum, & fauces exulcerat, merito ab emeticorum suppellectili proscribimus.

Verùm omnibus quibuscumque

emeticis præferuntur antimonialia, ut

℞. *Vini in Regulo antimonij infusi per duodecim horas* ℥. ij. & exhibe.

Vel

℞. *Croci metall. gr. xij. fiat pulvis, & exhibe.*

Vel

℞. *Merc. Vitæ gr. vj.*

infund. per noctem in vin. alb. ℥. ij. manè vinum coletur per inclinationem, relinquendo pulverem, & vinum propina.

His omnibus præferimus nostrum *Hippocras emeticum* ad cochlearia duo, vel tria.

Ex his omnibus vomitivis quodlibet eligere potest medicus, ut ventriculum exoneret, & quartanæ materiam in aliquâ portione educat; quòd si æger vomitiva non leviter ferat, tunc sequentibus dejectivis uti poterit medicus, sed blandiora esse debent, & die antè paroxysmum præbeantur,

℞. *Tart. vin. alb. ℥. iij.*

sen. or. ℥. iij. β.

cinnam. acut. ℥. j.

f. omnium pulv. subtiliss. & m. exhibe in jusculo.

Vel

℞. *Cremor. tart. ℥. ij.*

diagridij gr. xv.

f. utriusque pulvis,

qui misceatur, exhibeaturque in jusculo ante prandium.

Vel

℞. *Cons. flor. persic. ℥. iij. β.*

sumat immediatè ante prandium.

Vel

℞. *Pilul. de tribus Gal. ℥j.*

& ut suprâ exhibeantur.

Vel

℞. *Extrakt. Catholici ℥ij.*

f. pilul. iij. inauranda.

Vel

*℞. Extract. hellebori nigri ℥ij.
reducantur in pilul. ij.*

& infirmo exhibe ante cibum.

Vel exhiberi possunt *Pilula Tartarea Quercetani*, vel de ammoniaco. Quòd si æger pulveres, & pilulas respuat, & purgans medicamentum in formâ potûs exoptet, exhiberi potest *syr. de fumar. mai. helleborat.* cum suo decenti decocto.

Vomitu, vel secessu exonerato quartanarij ventriculo, si obstructio, vel tumor, vel scirrhus lienem infestet, ad ea, quæ lienis vasa deobstruunt, deveniendum est, quæque utinam laceffunt, sunt hujusmodi hæc:

℞. Salis prunell. n. d. ℥b.

aque cort. fabar. ℥ij. m.

exhibe infirmo quolibet manè per viginti dies.

Vel

℞. Tart. vitriolat. ℥ij.

propina quolibet manè in cochleari cum *syr. de quinque radicibus aperientibus* per 20. dies.

Vel

℞. Comar. absynth. num. x.

contundantur parùm, & infundantur per noctem in

vini albi ℥ij.

manè fiat colatura, & infirmo per dies ut suprâ præbe.

Vel

℞. frustuli chalybis ℥ij.

immergatur in vin. alb. lib. ij.

per xxiv. horas.

utaturque eo infirmus in prændio, & cœnâ per xx. dies; altero quolibet die ejusdem chalybis in recenti vino factâ præparatione.

Vel

℞. limatura chalybis ℥ij.

f. ejus infusio in succo

limonum per 24. horas.

separetur à limaturâ, deindè succus, qui reducatur cum saccharo in syrupum longum, hujus *℞. ℥ij.* & infirmo propina per 20. dies.

Tandem tanquàm Arcanum ad quamlibet pertinacissimam obstructionem solvendam

℞. Salis absynth. ℥b.

vitrioli Martis gr. vj. m.

Exhibe infirmo quolibet mane per xx. dies, augendo dosim vitrioli Martis quolibet mane duobus granis, usque dum ejus quantitas sit scrupuli unius, & illa absynthij sit semper eadem.

Credibile non est quantum hoc medicamen omnibus lienis affectibus, & reliquorum viscerum obstructionibus sit proficuum; assignavimus xx. dierum spatium his deobstruentibus medicaminibus, nam xx. dierum circuitu septem præteriêre quartanæ accessiones.

Pulverem cacheticum simplicem magnarum virium in viscerum obstructionibus, & præcipuè lienis felici eventu semper experti sumus, cujus compositionem ingenuè exarâmus:

℞. Chalybis præp. part. j.

cassia lignea part. ij.

sacch. albiss. part. iij. m.

Dosis ejus tantum, quantum mucrone cultri arripi potest, detur ter quotidè, manè jejuno ventriculo, horâ tertiâ vespertinâ, & ituro cubitum, tandiù donec omnis obstructio fuerit expedita, etiam ad aliquot septimanas continuando. Chalybs in bracteis tulus tantisper tunditur super incudem, postea subtiliter pulverise-

ur; incus behè mundetur undiquè.

Proficua sicut suprà notata remedia deobstruentia, sed potior est *crocus Martis aperitivus*, vel *unctura Martis aperitiva ex Andrea Battimelli inventione in Hadriani Amynsi. h. Anctuario*, & plus valent unâ hebdomadâ assumpti, quam alia mediam nta integro mente, quorum descriptionem, vires, usum, & dosim apud eundem legere potestis.

Simul cum deobstruentibus internis adhiberi debent inunctiones externæ in sinistro hypochondrio circa lienis regionem, ut

℞. *Ol. de capparibus* q. v.
f. inunctio manè, & vesperi.

Vel

℞. *farina hordei* ℥. iv.
verbena cum radicib. caulis, & folijs m. iij.

contunde, & misce cum ovi albumine, fiat cataplasma, quod loco lienis superponatur, & per tres dies recens applicetur, nam resudabit extra cutem cruenta lienis sanies, resolvitque omnes ejus morbos, sæpèque etiam quartanam. At mirabilis erit inunctio, quæ omnes alias superat, ex *oleo laterino*, cujus recipe q. s. locumque lienis manè, & vesperi inunge. Si lienis obstructio, vel scirrhus fuerit contumacior, omnem absolvit paginam *emplastrum de succo cicuta*, vel de *Mandragorâ*, utrumque cum *ammoniaco distemperatum*; succus namque mandragoræ ebur dissolvit, & hinc à medicis in utrumque introductus fuit. *Helmontius* in quibusdam suis chirographis sequens in quartanâ commendat emplastrum:

℞. *Tabaci* q. u.
adde vini q. s.

coquantur per mediam horam, post colatur, & fortiter exprimatur, colatura addatur

mellis communis, &

ol. comm. q. s. ad consistentiam empl.

applicetur tepidè regioni lienis cum oleo capparum. Idem *Helmontius* in quartanâ extollit emplastrum ex paucis solventibus, & abstergentibus paratum ut

℞. *Cera* ℥. j.

styracis calamit. ℥. ij.

ladani liquidi ℥. β.

asa dulcis,

olibani opt. ana ℥. iij.

f. empl. s. a.

quod lieni applicetur, cujus Archeus ab acido stomachi ab ipso censetur ad iram commotus, ut odoratis his ille mulceatur, & sopiatur, in quem finem, & varia commendat unguenta, quibus solis quartanam curare posse contendit.

Eximium est *oleum Verbena* à nobis in *Mantissâ* descripto ad rebelles lienis obstructions delendas; nam ejus canales, ac glandularum poros crasso, viscido, & tenaci limo obductus, aut particulis terrestribus infartos, vel sale austero, & rigido imbutos solâ per plures auras inunctione incidit, attenuat, & dissolvit: ea propter meatus, & glandularum poros obstructos referat, aperit, ac per diureticam semitam obstruentem materiam exturbat.

Multæ ad demulcendum rigorem, & horrorem, quando vehemens, & importunus est, commendantur inunctiones, quibus ante paroxysmum spina dorsi usque ad os sacrum juxta ignem inungitur, sic in quartanâ rigor,

Cor, dum à foco febrili elevata austeritate aciditas in paroxysmo partes nervosas, & membranaceas vellicat, & hinc rigor modò minor, modò major juxta vellicationis qualitatem succedit; in rigore enim primariò panniculus carnosus vellicatur, sed abdominais partes vellicatæ corpus quatunt. Undè & frigus intensum in abdomine, lumbis, cæterisque partibus percipitur. Ingruente paroxysmo pulsus fit minor, & debilis propter debilem sanguinis fermentationem, interdum verò omninò non observatur, & intercipitur; aciditas namque ista massæ sanguinæ communicatur, ipsamque quodammodò obruit, nonnihil quasi coagulat, aut inspissat, & cordi communicata per venas, ipsius ventriculos, & substantiam, quæ tota musculosa est, contrahit, constringit, convellit, coartat, undè cor angustiatum suum motum edere non potest, nec arterias movere, sed quasi feriatur, & sanguinem in sinistrum ventriculum propellere nequit, ac spirituum vitalium, ex quibus animales fiunt, cum sanguine elaboratio, ut circulatio imminuitur, undè spirituum pauperies, & hinc insignis lassitudo artus premit, & pulsus quasi feriatio succedit, sub qua luctâ calor naturalis sensim deficit corpori, & frigus notabiliter augetur, quod tamen diù non perseverat, sed subactò acido à sale volatili oleoso, componitur in calefactò esse, circulatio augetur, & calor, & æstus satis molestus succedit, sed remissior, quàm in tertianâ. Ad demulcendum igitur paroxysmi rigorem sequens inunctio commendatur:

D. Car. Mustani de Febris

℞. Ol. laurini,
vulpini.
de lavendulâ,
nucis moschatae,
terebinthina ana ʒ. ij. m.

qua inungi debet tota dorso spina, à nuca incipiendo, & ad os sacrum procedendo.

Vel.

℞. Ol. moschelini,
de enulâ Mesua,
de castoreo ana ʒ. ij. ʒ.
styracis liquida ʒ. ij.
theriaca q. s. ut f. inunctio.

Verùm ad frigus compescendum, & rigorem tollendum nil melius esse salibus fixis experientiâ comprobavimus.

His omnibus præmissis, instat nunc tempus, quo specificis cum omni securitate in quartanæ curatione uti possimus absque recidivæ, vel alterius damni metu.

Multa per ora vulgi circumferuntur specifica pro quartanâ, non tamen omnia eventus certitudinem præferunt; unum tamen infallibile semper experitur *china china* dictum, seu *cortex Peruvianus febrifugus*, dicitur febrifugus, quia primum contra febres intermittentes, etiam chronicas, sed in specie contra quartanas expertus est, undè *Antiquarium Peruvianum* appellatur, nobile sanè remedium nuperrimè ab Americâ supeditatum, & unicum, & quo eventus certitudinem medicus polliceri potest. Verùm isto sub cortice magna mercatorum fraus delitescit, dum insigniter illum adulterant, adeò ut inter libram unam vix reperiat unciâ una veri. Ne decipiâmini, dignoscitur

H tur

tur à genuino adulteratus ità : Qui est saporis similis ferè cum cinthamo no, non est legitimus, sed adulteratus, genuinus autem est spissior, & crassior, quodammodò albicans, si dentibus contundatur, & in ore detineatur, primò quendam cinnamomi saporem pandit, paulatim deindè amarissimum manifestat saporem, gentianæ nostratæ instar, undè à quibusdam china de chinâ vocatur *Gentiana Indorum*, qua de re impostores ad hunc amarissimum saporem simulandum, in aloës decoctum infundunt, sed facilè à peritis aromatarijs sapor à corticis Peruviani sapore discernitur. Verùm hæ notæ pro illis inserviunt mercatoribus, qui hunc corticem integrum vendunt, sed non pro fratribus Jesuitis, maximam quorum versutiam & imposturam bardim minimè effugere possunt; isti namque in pulverem redactum, alijsque corticibus tritis refertum vendunt, & hujus febrifugi libra una vix capit unciam unam veri, & magno cum quartanarij incommodo propinatur, & ubi una dosis pro debellandâ quartanâ est satis, plures non sufficiunt.

Hujus corticis operandi modum, quomodò intermittentes supprimat febres, rimemur oportet, & ex sensibilibus qualitatibus, quibus decoratur, hoc inquirendum est; pollet namque amaritie cum aliquali stypticitate, ut gustus fidelis est index, ut in multis febrifugis, radice gentianæ, centauro minori, chamædry, absinthio &c. experimur, quæ impensè amara sunt, & hanc ob qualitatem in supprimendis fermentorum præternaturalium viribus maximâ pollent energiâ. Cortex itaque Peruvianus

cum actu intensè amarus sit, fermenta febrilia præcipitat, & effervescentias mitigat febriles, nullam inducendo sensilem evacuationem, quomodocumque sumatur, & ferè in omnibus paroxysmos tollit. Præcipitare vocabulum est ex chymicis desumptum, nam sicut cum contenta in vasis fundum proijciuntur: ita propter similitudinem præcipitationis voce hîc utuntur recentiones. Præcipitantia ergò fermentationem febrilem compescunt, & sordes effervescentes crassam massæ sanguinæ perturbantes separant, & quasi ad fundum præcipitant. Corticis Peruviani particulæ ingestæ sanguini permiscuntur, ipsumque discrasia affectum in novam adigunt fermentationem, & adeò excrementitias particulas exagitat, & febriles turgescencias concitat, ut completâ fermentatione, particulæ excrementitiæ, & heterogeneæ in massâ sanguineâ, & in foco febrili separentur, præcipitentur, devincantur, & in sanguine innatent: subactæ, & circulent, donec vel medicaminis ope exhauriantur vel per urinam, vel per sudores, vel per insensiles evacuationes eliminentur. Quandoque materia excrementitia sopitur, cicuratur, nec radicitus perdomatur, & quantumvis sopita, & cicurata videatur, per aliquot dies accessiones suspendat, post breve tempus, quæ relinquitur, novo arrepto fermento, veluti excusso somno exurgit, resavitque ac novâ diathesi sanguinis missionem perturbat, tunc denuò febriles paroxysmi constanter redeunt, & medicina dolosa, & curatio palliativa videtur. Cæterùm id accidere potest vel obstructionis cau-

sa, quæ nisi tollatur, laterem medicus lavat, undè pari certitudine, qua isto pulvere febriles supprimuntur paroxyismi, eosdem postea reverti observamus: remotâ itaque obstructione, à qua febris fovetur, unicâ istius pulveris dosi, vel nullâ sponte dispareret. Verùm hujus pulveris reiteratio sat erit idonea, cum paroxyfinorum nimia assiduitate ægrotantium vires plurimum atteruntur, hoc modo inducias procuramus, ut natura vires reassumat, & imposterum hosti validius reluctetur, etiam ut quartana febris, durante autumnò, & hyeme, minori cum molestia traducatur, hic cortex commodè adhibetur: qui autem à febris istius insultibus longiores exoptant inducias, pulverem hunc minori dosi, & crebriori vice assumere debent, scilicet ℥ij. vel iij. per tres continuò periodos capiat, sive accessiones redeunt, necnè; hac methodo diutius immunes persistunt, & usque tamen hostem licet sopitum intus latentem retinent, quousque his anni temporibus transactis, adventante vere, vel æstate, unicâ pulveris exhibitione vel inquilinum expugnent, vel tempestatis anni ope, vel alius medicaminis suppetijs sanguinis diathesis in melius alteretur, adeoque febris sensim evanescit.

Peruvianum corticem non tantum febris, quæ cum frigore ægros corripuit, ut quotidianis, tertianis, & quartanis ab alijs, & à nobis mederi compertum est, sed eas quoque quas nothas appellant, & continuas curare novimus. Item hypochondriacis, & cachectivis singulo mane ad unius drachmæ pondus cum vino, quatuor horis ante

prandium prodesse testis est quotidiana experientia.

Nonnulli rudes medici de chinâ usu hæsitare cœperunt, timent namque ne ejus usus hecticam pariat febrem, sed undè talem conceperunt timorem, ipsi ignorant, cum hectica à nutrimento acidiori deriveatur, & ad partium assimilationem ineptiore reddito, quæ eadem acidum corrigentia exposcit remedia. Non ergò ejus usus ob febrem lentam, vel hecticam imminuentem formidandus est, sed eos certiores faciat experientia, vel saltim experto credant Roberto. Si verò intellectum habent limitatum, & hujus usum reformidant, nova excogitent febrifuga, vel nostris infrascriptis utantur, quæ nunquam nos, nec febrientes deluserunt.

De tempore chinam de chinâ exhibendi certant medentes, & multi in eâ versantur sententiâ non præberi corticem nisi adustis febribus, & in longum propugnatis, vel saltim per multos dies confirmatis, præsertim in tertianâ sperandum est tempus, ut bilis mitescat, & in quartanâ, ut melancholici humoris lentor attenuetur. Imò nonnulli coctionem expectandam esse arbitrantur, ne coctionis lex, quam tantoperè commendat *Hip. sect. 1. aph. 12. Concocta medicari, atque cruda non movere, neque in principiis, modo non turgeant, plurimâ verò nonurgent.* & medentes severissimè observant, frangatur. Prætereà quartana morbus est chronicus, à multis morbis præservat, multum intermittit, nec vitæ periculum minatur, licet producat coctio. Caterum non expectandum est tempus, ut febris altas emit-

tat radices, quia non facile eradicatur; febris namque leuiusculè oboriri incipit, & adeò adolescit, ut vehementior magis, magisque fiat, donec tandèm in exaltationem deveniat, & febrientes periculis obnoxios reddat. Tempus acutum est, & singulis horis aliquid novi affert, non itaque medicus tempus negligat, quia suam detigit inscitiam. Nova semina subiti morbi extemplò opprimenda sunt, & in principio levi medicinâ curantur, post verò minimè. Ità cecinit *Ovid lib. 1. de Remed. amoris.*

Principiis obsta : serò medicina paratur:

Cùm mala per longas convaluère moras.

Expectent, ut per productum tempus biliosus mitescat humor, & melancholicus attenuetur: sed quis nobis fidus hujus rei sponsor, & pollicitator erit? Nonnè immitis, vel crassior, tenaciorque fieri potest cunctando? Obstinata istarum febrium prolixitas nos, ut subitam manum adhibeamus medicam, admonet, ne malum interim augeatur, & insanabiles morbi, ut obstructions, scirrhi, cachexiæ, & hydropes, viscera corripiant, vel ex simplici in duplicem, ex intermittente in continuam, & ex benignâ febre in mali moris degeneret, ut pluries nobis observare datum fuit. Beatam coctionis spem exoptant, quæ præsertim vix illucescit post plures menses, & annos, & interim vanis præsidis ægros diù torqueri, & febris diurnitate extenuari permittunt. Equidèm coctio non ità juxta auctoris aph. mentem intelligenda est: Concocta medicari oportet, non cruda: per hoc medicari intelligitur quæ-

cumque evacuatio, sive fiat per urinam, sive per sudorem, sive insensibiliter, sive per alvum per cocta separata. Prætereà cortex Peruvianus materias excrementitias, ad novam adigendo fermentationem, separat, præcipitatque quod est concoquere, ut suprâ innuimus, undè in sanguinis malsâ velut caput mortuum innatant, & sic separatæ, & præcipitatæ excerni possunt per sua enunciatoria. Insuper in his febribus, quas cortex curare potest, datur urgentia, ideòque non expectatâ humoris coctione, sine morâ præbendus est cortex, nam diurnæ esse solent, & pertinaces obstructions, scirrhos, cachexias, & hydropisim sibi asciscunt; non enim solum in brevibus, & acutis datur urgentia, sed etiam in diurnis, superadultis, & in iis, qui magnos minantur languores. Nostra itaque sententia est, ut sine cunctatione, omni posthabitâ segnitie, nec diù expectatâ coctione propinandus sit cortex sub quacumque præparationis larvâ, quia occasio præceps, atque adeo dicimus cum *Ovid. lib.* ut suprâ:

Sed propera, nec te venturas differ in horas,

Qui non est hodiè, cras minus aptus erit.

Illa medicamenta, quæ Altissimus ad hominum utilitatem de terrâ creavit, medicus propter imperitiam, vel lucri cupidinem abhorrere non debet, ne fructum afferant in tempore suo. Ægri decumbunt, languent, torquentur, squallent, exeduntur, pereunt, opem petunt, & non est, qui porrigat eis: actutum ergò porrigatur cortex, alioqui quæ utilitas in eo?

Vulgò præcipitur, ut hujus corticis utui lienis præmittatur purgatio, verùm nos sine præviâ pharmaciâ solitariè hanc obtulimus, & extinctâ febre postmodùm pharmacum præbuimus; præstat enim patientem absque febre expiare, quàm cum febre, ità namque materias excrementitias, febrifugus cortex præcipitavit, purgans deturbat, quòd si ante corticis usum purgamus, remotâ febre, iterùm ad purgans deveniendum est, aliàs si quæ relinquuntur in morbis non eliminantur, recidivam faciunt. Hac etiam methodo in quibusdam imbecillis, vel lecto affixis utimur, & semper laudabiles observavimus effectus, & unâ, vel alterâ dosi quartanas, quæ ad anni medietatem, & ultra duravêre, profligavimus.

Peruviani corticis dosis ab aliquibus præscribitur drachma una, ab alijs drachmæ duæ, hîc verò ʒijss. tunduntur, & in pollicem rediguntur. Cæterùm varianda est pro ætatis, temperiei, & adjunctorum ratione; in tenellis namque & delicatulis minor dosis propinanda est.

Infunditur chinæ de chinâ pulvis horâ unâ, vel duabus, vel tribus ante paroxysmum in vino, & inchoante febre cum partium extremarum refrigeratione, vel febrili frigore sumitur tota dosis præparata, ægerque se componat in lecto, vel sumi potest horâ unâ antequàm febrilis paroxysmus invadat. Potest minùs in vino macerari, & vix infuso pulvere, extinguntur febres, imò quandòque in ipso accessione articulo cum vino miscui-

mus pulverem, & sublata fuit febris. Præterea assumptum poculum post horæ quadrantem evomisse, & febrem curatam fuisse notavimus. Vel diutiùs in vino maceratur, ut per duodecim horas, quadraginta, & quinquaginta, mò post triduum, quatrividuum, per octiduum &c. & eosdem laudabiles effectus peperisse comperimus: Potest infundi non solum in vino, aquâ cardui sancti, & sero lactis, sed multifariam præparari, aliquas in tyronum gratiam describemus formulas, ut

℞. China de Chinâ ʒj. vel ij.
vel iʒss.

fiat pulvis subtilissimus,
qui infundatur per tres, vel quatuor, vel ultra horas ante accessione in

vini albi generosi ʒiij. vel iv.

& in accessione initio, cum jam extrema frigent exhibeatur infirmo vinum simul cum pulvere, nam post illam accessione amplius non recurret quartana, & dignum est admiratione, quod licet post horæ quadrantem, ut supra notavimus, hoc medicamen ob ventriculi nauseam, vel imbecillitatem vomitu rejiciatur, non propterea infirmus febris curatione defraudabitur.

Pro puerulis, & delicatulis:

℞. China china ʒss. vel ʒj.

infunde in vin. alb. generosi ʒj.

post trium horarum spatium infusionem decanta, & propina, nam virtus vino impressa satis est ad febres fugandas; adultis quoque corticis infusionem per decantationem reddimus claram,

& rejecto pulvere, pari laborantium emolumento exhibemus.

Ex eodem cortice parati potest *Tinctura*, ut

℞. Corticis peruvian i ℥j.

f. pulvis subtilissimus.

quem injice in vas vitreum, superad-

dendo

vini sublimati lib. ℔.
orificium vasis deinde exactissime ob-
struatur, & sepeliatur in ventre equi-
no per xv. dies, post quos aperiatur
vas, & vinum sublimatum pulcherri-
mè tinctum à facibus separa per incli-
nationem, & serva in vase vitreo opti-
mè clauso, & pro exigièntiâ

℞. Tinct. cort. Peruviani ℥j.

vini generosi ℥ij. m.

& exhibe quartanario, incipiente pa-
roxysmo; cessabit enim quartana,
non secus ac si poculum chinatum
devoraretur.

Vel *Tinctura* hoc alio modo parari
potest, ut

℞. Chinae de china ℥iij.

salis tartari ℥j.

spiritus vini q. s.

extrahel. a. tincturam.

Joannes Zuvelfer, in pharmaco-
pœiâ Regiâ ex china china cum ad-
junctis *Extractum antifebrile* ita pa-
rat:

℞. Cort. china china ℥ij.

rad. calami aromatici ℥i.

gentiane,

flor. Centaurij min. ana ℥ij.

ex incis, & crassiusculè contusis eli-
ciatur cum sufficiente quantitate spiri-
tus vini repetitis vicibus affusi, virtus
rota, quousque spiritus vini colore ru-
bro inficiatur: spiritus tincti omnes fil-
trati in alembico vitreo per M. B. ad
extracti spissioris consistentiam destil-

lando, leniter abstrahatur.

Servetur extractum residuum ad
usum, quod præsentaneum est reme-
dium in febribus tertianis, & quar-
tanis, cum intermittentibus, tum
continuis, instante paroxysmo, vel
horâ unâ, aut alterâ antè exhibitum.
Dosis ℥j. aut ℥℔. sive in formâ pilu-
larum, sive in liquore appropriato so-
lutum. Nota: ex solâ coctione chi-
næ chinæ (quæ Romæ, & Venetijs
venalis prostat) extractum simplici-
ter confectum, easdem obtinet vir-
tutes paroxysmos, fermentumque
febrile extinguendi, & dissipandi,
quo certè præsentius remedium, aut
febrifugum hucusque non sit inven-
tum, vel rarò, vel nunquam fallens
medicum, aut ægrum, modo debito
tempore, opportunè, ac præmissis
præmittendis exhibeatur.

Corticis Peruviani pulverem in pi-
lulas etiam redegimus, & unâ, vel
alterâ horâ ante accessionem pati
eventu propinamus, ut

℞. Cortic. Peruv. ℥j.

f. pulv. subtiliss. &

cum syr. de card. sancto f. pil. vij.

& deaurentur.

Itè cortex cum purgantibus mis-
ceri potest, ut

℞. china china ℥j.

diagrydij gr. viij.

salis absynth ℔. m.

Vel ℞. Chinae de china ℥j.

scammonij gr. vij. m.

& exhibe in fine paroxysmi. Vel mis-
cetur cum sudoriferis.

Habemus nos nobile *extractum*
febrifugum in nostrâ *Mantissa* descrip-
tum, & ob ejus eximias virtutes pla-
cet hîc etiam describere:

℞. flor. centaur. min.

fol.

fol. absynth.
 cardui sancti,
 feordij ana. m. j.
 rad. gentiana,
 china de chinâ ana ℥j.
 imperatoria,
 aristoloch. rotund. ana. ℥jß.
 cort. cupress. median.
 rad. fraxini ana. ℥ij.
 aurant. exterior. exsicc. ℥ß.
 lign. visci querc. ℥ij.
 nuc. mosch. num. iij.
 cass. lign. ℥ijß.

Contundenda, & incidenda contundantur, & incidantur, affundanturque in vini spiritum rectificatum ad trium digitorum eminentiam, stent in loco tepido, extrahatur tinctura, & novus spiritus reaffundatur, & iterum extrahatur, quod tinctum est, & toties fiat infusio, & extractio, donec spiritus non amplius tingatur. Tincturas omnes filtra, & ex cucurbitâ vitreâ lento igne extrahatur spiritus ad extracti liquidi remanentiam, cui postmodum admisceantur sequentes pulveres tenuissimi, ut

myrrh rubr. ℥ij.
 castorei ℥j.
 croci or. ℥ij.

salis ammoniaci volatilis ℥j. m.

& lentissimo igne reduc ad extracti consistentiam, & ad sequentes usus serva.

Omnes febres abigit, potissimum quotidianam, tertianam, quartanam, hemitritæum, & febres omnes cum rigore, & partium extremarum perfrigeratione invadentes. Ante paroxysmum, vel instante ℥j. in pilulas tres redacta exhibetur, & tribus vicibus has exterminat febres.

Sed ne D. O. M. ijs remedijs Eu-

ropeos privasse, quibus Americanos ditavit, proponemus corticem alium arboreum, qui nil chinæ de chinâ in febrium intermittentium curatione cedit, nostrâ industriâ, ex proprietate saporis in nostris regionibus repertus, & usu, ac experienciâ confirmatus, si eodem modo, & eâdem Peruviani corticis quantitate exhibeatur, hætenus hoc remedium inter arcana habuimus, nunc primum ex pauperum commiseratione in publicum proferimus, cum arbor, à qua cortex evellitur, in omni regione sit frequens, illa Cupressus, quæ quamvis feralis, & funebris sit, magna tamen condit contra mortis spicula medicamina: Mense ergò Mōij in ipsamet cupressi arbore rami decorticentur usque in ligni duritiem, ita tamen ut decortitatio incipiat fieri à parte trunci, & prosequatur versus extremos ramos, à quibus non omnino auferantur, ut spontè siccescant, ijs appensæ remaneant cortices, cum sicci erunt, inde auferantur, & sub tecto serventur, in quo liber sit aër, & eò siccescant, quò in pulverem redigi possint:

℥. Horum corticum ℥ijß.

f. pulvis subtiliss. &

ut de chinâ chinæ scripsimus, exhibeatur.

Idem experimentum præstat cortex ramorum visci quercini, sed necesse est, ut bis, vel ter repetatur, inveniuntur tamen certæ cujusdam arboris visci rami, quorum cortex cum quartanam, tum epilepsiam curat, sed id palàm facere tempus non est opportunum.

Injuria fuisset nobis natura, & illam ut iniquam Novercam accusare debe-

deberemus, si pro intermittentibus febribus extinguendis ab Indijs occidentalibus remedia mendicaremus. Actum esset de curationis spe, si à disitis terræ plagis, si ab ultimâ Thule pro nostratibus curandis morbis exotica expectarem præsidia, quæ subdolos quæstus libidine allectus in nostras magno cum nostro impendio oras asportat mercator. Profectò in nostratibus plantis adhuc summæ virtutis medicamina latitant, quibus grassantes nostris in regionibus morbos curare valemus: ità cupressi, & visci querni cortex, & præter hunc multis alijs potimur, & præ omnibus *Gentianæ radice*, cujus sapor est acris, & impeasè amores fortiter penetrans, & aliquantisper adstringens, & hinc meritò Peruvianæ cortici, quæ gentiana Indorum dicitur, substituitur, cum adamussim omnes hujus gaudeat notis, nec adulteratur, & ante Americani corticis in nostras regiones asportationem in magna veneratione habita fuit, & in percurandis tertianis, & quartanis tum chronicis, quàm nothis usitatissima, & proficua semper experta, & etiam nunc à cordatis medicis felici eventu propinatur tam sub pulveris, vel decocti, quàm extracti, vel salis volatilis formâ.

Post gentianam planta febrifuga est *Centaurium minus*, quod terræ fel nominari solet, propter egregiam, & expertissimam virtutem, quam exerit in febribus intermittentibus quibuscumque sive sint simplices, sive compositæ, sive erraticæ, sive periodicæ &c. eliminandis, & persanandis, & profectò nullum da-

tur melius vegetabile in febribus intermittentibus.

Inter febrifuga non infimum tenet locum *Absynthium*; hoc enim quascumque stomachi cruditates potenter abstergit, & quodcumque in corpore vitiosum acidum corrigit, & emendat, crassos incidit, & attenuat succos, & in specie quascumque intermittentes sanat febres.

Cæterùm hæc febrifuga in formâ pulverum, vel potionis ingrata sunt, quoniam non parùm amaricant, præscribi possunt extracta plantarum febrifugarum sub formâ pilulari tam solitariè ad scrup. j. vel ʒb. quàm concomitanter, quia virtus fortior, ut

℞. *Extracti gentianæ,*
centaur. min.
absynthij ana ʒb.
formentur pilul. xv.
℞ deaurentur

quarum quinque assumantur unâ horâ ante paroxysmum, præmissis universalibus, & his curata est febris. Nos pro hominibus tenuioris fortunæ ità cum fructu præscribimus:

℞ *Rad. gentianæ ʒj.*
flor. Centaur. min. ʒj.
pulverisa, ℞ cum theriacâ
formentur pilul. xii.
pro duabus dosibus.

Imperatorie radix contra febres intermittentes quascumque ceu expertum specificum commendatur, sive adhibeatur essentia in formâ liquidâ, sive sal fixum, quod velut catholicum febrifugum æstimatur à ʒj. ad ʒb. ante paroxysmum.

Inter

Inter hæc vegetabilia febrifuga summoperè commendatur *Myrrha*, & in specie in quartanâ, quæ propinatur ante paroxysmum à ðj. ad 3ß. vel solitaria, vel etiam secundum antiquorum methodum cum castoreo, & id non eleganter. Utrumque castoreum, & myrrha permiscetur ad ðj. & propinatur in haustu vini ante paroxysmum.

Antiquissima fuit Galeni methodus in curanda quartanâ, primò propinando vomitorium, & sequenti die bibendum absynthij succum dedit, tandem duabus horis ante paroxysmum theriacam præbuit, & sic quartanas omnes curabat Galenus.

Nos multos quartanarios curavimus, propinando per octo dies syr. de quinque radicibus cum cremore tartari, & postmodum specificum Crollij exhibuimus, & curata est quartana. Itè prægresso vomitu, in paroxysmo propinavimus *Cumini*, & *nucis moschata ana ʒj. in vino generoso infus.* per tres vices, & multos quartanarios curavimus.

Præterea *Sal Ammoniacum* est egregium, & nobilissimum febrifugum in febribus intermittentibus, & præsertim in quartanâ, cujus curatio perfecta in hoc sale consistit, si præmissis præmittendis, in specie vomitu, ante paroxysmum exhibeatur, & melior est expectandus successus, si maritetur cum lapide cancrorum, ut

℞. Salis ammoniaci depurati gr. xv.

Lapid. cancrorum ʒß.

m. f. pulvis.

Rarò bis assumitur, nisi altas egerit radices, quin febris cesset quartana. Cæterum ejus spiritus est febrifugum catholicum, si cum appropria-

D. Car. Musitani de Febris.

to vehiculo assumatur à guttis x. vel xv. ad summum. Eiusdem efficaciam etiam erunt flores ejusdem salis.

Lazarus Riverius Centuriâ 3. insignè antiquarium in omnibus suarum centuriarum observationibus eximijs decantatum encomijs exhibet, quod nos in nostrâ Pyrotechniâ sôphicâ lib. 4. cap. 3. art. 4. explicuimus, cujus ipse obscuram, & tenui velo obvolutam, fidelem tamen, & omni fraude vacuam descriptionem proponit, quam nos hic in quartanariorum gratiam libamus, inquit enim: Componitur ergò pretiosum hoc medicamentum ex triplici Hercule duodecim laboribus ad summam nobilitatem evecto, quibus tandem quartus athleta additur, operis complementum efficiens. Paratur ex auri, & vitri antimonij ana ʒß. Mercurij vivi ʒiij. unumquodque seorsim in sua aquâ solvitur, solutiones omnes conjunge, & aquas destilla, iterum affunde, & rursus abstrahere ad XII. usque cohobationem, tunc isti pulveri præcipitato vini spiritum affunde, quem renovatum ab eo abstrahere, donec fixus, & inspidus evadat, tunc sub tegulâ igniatur; quibus tandem de scammonio nonnihil additur, operis complementum efficiens. Hinc est, quod vomitum, sudores, & sedes movet ratione vitri antimonij non ritè correcti.

Helmontius postquam omnia scholarum contemnit remedia, & irridet, febrifugum universale proponit tracto de febribus cap. 14. vocatque præcipitatum diaphoreticum, vel Mercurium diaphoreticum, quem dum describit, margaritas subtrahit porcis, & velum adhuc perspicacissimis ante oculos objicit. Est iste Mercurius diaphoreticus fixus, & tinctus cum sul-

I phure

phurè Veneris, seu elemento ignis ex vitriolo Veneris, de quo fufius in noftrâ *Pyrotechniâ* libro ut fuprà.

Febrifugis extindâ quartanâ, infirmi corpus purgandum eft poft quartum diem ab affumpto febrifugo, id alijs omnibus dejectivis præftantius efficit conferva ex floribus perficorum, quæ cum fit maximè folutiva, & hydragoga, fiquid aliud fuperest in liene refolvit, illudque tum per inftina, cum per veficam deturbat.

Cæterum fi tumor, vel durities aliqua in liene fuperfit, non erit incongruum, ut omninò recidivæ timor auferatur, fuprà deobftruentia notata poft fpecificam curationem iterum exhibere; nam illorum ufus nec medicum, nec infirmum pænitebit.

Pro noviffimâ intentione perfolvendâ refat viscerum corroboratio, & acoris peccantis major emendatio, pro qua in ufum revocandæ funt mifturæ confortativæ ex *aquis cordialibus temperatis*, *lapidibus cancrorum*, *antihæftico Poterij*, *corallijs*, *saccaro perlato*, *margaritis pro divitibus*, *pro pauperibus cornu cervi preparato*, *marerialibus*, & fimilibus acorem abforbentibus, & fanguinis craffim, ac viscerum tenorem emendantibus.

Tædet huc omnia medicamenta referre, quæ proficua effe poffunt, cum naufeam potiùs quàm quid boni lectori pariant; felectiora, & magis falutaria defcripfimus, & quæ indubitata nobis experientia patefecit. Præftat quifque ut paucis, & optimis contentus fit, quàm plurimis, & fruftaneis uti.

Contentaneum effet pro quartanæ curatione medicamenta extrinfeca retentere, ut quæ carpis admoveri fo-

lent, cum non infimæ fortis auctores illis aliquid tribuant, ut eft *Radix urtica contufa*, *Ranunculus*, *folia ruta*, *Tinca per medium difsecta*, *allium contufum cum croco*, *aceto* &c. Sed non voto respondent: funt medicamenta ab impoftoribus excogitata, tunc cum omnia incalfum tentarint, ut eorum applicatione expectent beatam curationis fpem, optatos quardòque peperiffe videntur effectus, quia poft longam applicationem venit *beata illa Vetula*, *quæ accedit in fine morbi*. Nonnulli vulgares medici magnificiunt *Amuleta* contra quartanam, ut *tres plantaginis radices ante folis ortum collectæ*, & *ex collo fuffufa*. *Aranea viva in putamine nucis avellane*, & *de collo fuffufa*. *Scarabeus vivus in marsupilio inclusus*, & *de collo geftatus*, perfeverat febris, vivente fcarabeo, mortuo verò extinguitur. Nonnunquam tanta eft medicorum ignorantia in curandâ quartanâ, ut agri, ademptâ omni falutis fpe, ad incantationes, fuperftitiones, & maleficia, vel ad amuleta, quæ ridicula poftèa inveniuntur, pro valetudine comparandâ confugiunt. Non inutile erit huc referre quasdam febres curatas per amuletum ridiculum deindè compertum: Erat quædam Vetula, quæ multis menfibus quartanâ laborabat, fruflrà omnibus vulgarium calicibus exhaustis, falutis anxia, fecretum, ut à tam pertinaci, & rebelli febre fe extricaret, percontabatur: quidam Monachus feftivus ex joco fe infallibile arcanum pro fanandâ quartanâ habere dixit, eique promifit, exindè quotidieangebatur ab anu, ut promiffis ftaret, tandè impatentiſſimus fchedulam

conscriptam, fortiter obvolutam, & vinctam illi consignavit, mandavitque ne eam referaret, aliter curandi febrem facultas amitteretur, impo-
suitque, ut instante paroxysmo, brachio alligaret, quod alacriter peractum fuit, nec præconcepta spes eam fefellit, nam ex alligatione febris amplius non rediit. Vagabatur scheda hæc per urbem, & curando febres quotidianas, tertianas, & quartanas, increvit rumor, pervenit tandem in cujusdam febrientis manus, qui, abactâ febre, tanti arcani exemplum secum retinere cupiebat, clam cum agnatis, soluto nexu, reclusa, ac visâ scheda, hæc verba Italicè conscripta oculis deprehendit:
Zia Antonia, quando eri giovane, eri puttana, adesso che sei vecchia, sei ruffiana. Quot fuere crepitus, risus, & cachinni, non est facile aperire, & scheda contra febres omni virtute cassa jacuit.

Si quæras, quomodò febres per amuleta, etiam ridicula aliquoties currentur? Respondemus in his solâ imaginatione, & forti Ideâ curam peragi, citra ullam materiæ occasionalis excretionem, naturâ reliquum fatagente.

Præter febrem quartanam, quæ quarto quoque die recurrit, si paroxysmi quinto quoque die recurrant, dicitur *Quintana*; Si sexto, *Sextana*; Si septimo, *Septana*; Si nono, *Nonana* vocatur. Quin & dantur febres *Menstruæ*, singulis mensibus redeuntes, talem febrem menstruam observavit *Lindanus* in muliere, quæ toties quoties menstruam patiebatur purgationem, ordinariò per triduum febricitabat. Imò dantur febres *Anni-*

niversaria seu singulis annis certo tempore redeuntes: Verùm quia hæc febres infrequenter eveniunt, de his nullam habemus rationem.

CAPUT XXIV.

De Curatione febris, quæ ab excrementis per intestina descendens concitari solæ.

DE serositatibus, quæ in ventriculo ab ingestis separantur, jam egimus, nunc de crassis eorum faculentis, quæ per intestina excerni debent, erit sermo.

Duplici modo excrementa, quæ per intestina descendunt, febrem excitare possunt, vel quia nimium exsiccata moram in ijs faciunt, & opportuno tempore non excernuntur; vel quia ob digestionum errores in fluorem adiguntur, & intempestivè præcipitant; si primum eveniat, dicitur intestinorum constipatio; si secundum, intestinorum fluxus.

Signa.

Hic non loquimur de omnimodâ intestinorum constipatione, in qua nihil per inferiora excernitur, qualis in Ileo contingit, sed tantùm de pigrâ, & tardâ alvi dejectione, qua ciborum reliquæ rarò pro assumptorum ratione dejiciuntur, cui febris supervenit, undè si quis quotidie fæces ciborum quantitati respondentes non excreverit, & capitis dolore vexetur, cibum non appetat, vel ingestum agrè ferat, circa vespertinas horas totum corpus languidum sentiat, facies paulatim palleat, signum est febrem ex alvi constipatione imminere si

urinæ excessus excrementorum defectum non suppleat, febris hæc excitari solet levi cum calore, dolore capitis, & siti; circa vespervas aliquantum invalescit, noctes facit aliquandò vigiles circa auroram remittitur, sed ad integram infebrecitationem non pervenit, & à cibi assumptione iterum invalescit. • Urinæ vel aqueæ sunt, vel languidum præferunt colorem.

Causæ occasionales.

Causæ, quarè alvi fæces in expulsiõne remoram contrahant, multæ sunt, ut quandò non stimulant, quia ad intestinum rectum non perveniunt, vel quia nullæ adsunt, vel ob earum paucitatem ex paucis assumptis alimentis, vel propter ineptitudinem ad peristalticum intestinorum motum: quandò enim ineptæ sunt in motu, fit, ut intestinorum cellulis, imprimis coli stagnent, & non possunt protrudi, vel ineptæ sunt propter exsiccationem, & indurationem, & in calidâ corporis constitutione, febribus ardentibus, & cæteris, in quibus viscerum humiditas resolvitur, & fæces indurantur. Quidam salivantia quotidie usurpant, quibus salivæ ubertas in os attrahitur, & tam opiparè expuitur, ut sæpè totum pavementum sputo madeat, ista humiditas ab inferioribus partibus sursum rapitur, ità ut intestina tum similiter parum succi retineant, ut etiam his accidit, qui consuetudinem arrogant ad quodvis verbum expuendi. Itè hoc idem his, qui in suis cibis radicibus, vel seminibus diureticis, vel diaphoreticis delectantur, undè major humiditatis pars quotidie assumptæ ad renes, vel

cutis poros transit, ac per urinam, vel sudorem educitur.

Duritiem contrahunt, quia nimis exsiccantur, quod provenit ex cibis nimis siccis, ità sunt ova ad duritiem cocta, carnes assæ, caseus vetustus, hyppax, cæteraque lacticia, vel si paucò diluantur potu. Itè edulia constipantia, & austera, quæ in delicijs habentur, ut mala cydonia, mespila, sorba, cerasa cum nucleis comesta, amarenæ, corni, amygdalæ dulces, castaneæ, glandes, præsertim si primâ sumantur mensâ.

Si per aliam viam fæces rejiciantur, ut contingit in Ileo, alijsque vomitionibus ab intestinis causatis, ut & in vulneribus, ac per tunicas penetrantibus intestinorum ulceribus.

Idem accidit intestinorum vitio, si intestina superiora occudantur, & fæces ad intestinum rectum non descendunt propter tumorem, scirrhum, inflammationem, gangrænam, vel si coalescant, ut *Marcellus Donatus de nobili equite Carolo Nuvolono refert de hist. mirabili lib. 4. cap. 10. Huic enim cum alvus supprimeretur, nec alijs modis aperiri posset, undecimo die mortuus est. Corpore aperto, intestinum rectum ità in parte superiori per digiti transversæ longitudinem cojuisse, & coaluisse inventum est, ut vix tenuioris funiculi crassitiem aquaret, utrinque in confinio intestini partibus in tumorem quendam velut glandulosum elevatis. Nonnunquam post dysenteriam in fine ità coalescunt, & invicem consolidantur intestina, ut exindè non raro postmodum lethalis alvi suppressio sequatur. Idem accidit, si stupore,*

ore, vel paralyfi laborent, nam etiam tum temporis parum, aut nihil excernitur. Unde non rarum est, ut in apoplexiâ frustra injiciantur chysteres propter intestina paralyfi affecta, Vel musculorum abdominis vitio, qui in facum excretionem expultrici opem ferunt, quia vel in ipsis vicinis abdominis partibus affectus aliquis est, qui dolorem parit, ob quem ipsorum motus impeditur.

Siccior redditur alvus à facum visciditate intestinorum parietibus adhærente, quæ impedit, quò minus excerni possint. Unde ij, qui uberibus alimentis crassis, & viscidis utuntur, seu qui eadem in copiosum mucum ex depravatâ digestionem mutant, alui obstructioni obnoxij esse solent; hinc hypochondriaci, quorum intestina hac referta sunt mucagine, semper de alui obstructione queruntur: Sic qui vitam agunt sedentariam.

Vel tandem alius tardè suum deponit onus, quia fæces non stimulant, vel quia nullæ sunt, vel esto adsint, mordacitate, & acrimoniâ vacant; hæc autem irritatio in intestino recto fieri debet, & licet in reliquis intestinis fæces adsint, tamen si ad intestinum rectum non descendant, nulla fit irritatio, ut diximus in vomitu, Ileo, vel ob alios intestinorum superiorum morbos, vel si per alium excernantur locum, ut per vulnera, & ulcera. Vel non deponit onus venter; quia mordacitate carent, vel dum ex alimentis viscidis, & crassis genitæ sunt fæces, mordacitas namque viscidis obtunditur, & non sentitur. Vel quia bilis, quæ intestinis pro facum excretionem inservit, deest, vel aliò

transfertur, ut fit in ictericis, vel evacuata est, undè post medicamenta purgantia alvus ad unum, vel plures dies subsistere solet, donec novus bilis proventus regignatur, & intestina excrementis sint referta. Vel estò acrimonia sentiatur, retineantur fæces, in retentione assuescunt, & indurantur, ut ijs accidit, qui propter forentia, vel alia negotia præter debitum tempus retinent.

Præterea immediata alui retentionis causa est succus felleus, vel pancreaticus malè affectus, & à suâ naturali indole recedens vel secundum quantitatem, vel qualitatem delinquens; undè si succus felleus, qui vulgò bilis dicitur, non deferatur ad intestina propter ductum biliarium obstructum, vel bilem in calculos concretam, vel pituitam viscidam ipsum ductum obstruentem, & id ob assumpta alimenta viscida, & simul pingua, vel quoties ob alimenta crassa ejus sal volatile obtunditur, vel parciore quàm par est, vel debiliore, ut est in mulieribus, ad intestina deferatur, vel si iners, & viscida reddatur, perpetuò alvinarum facum secretionem remoratur. Hoc ita esse imprimis ostendit Icterus: in hoc ipso enim quia hujus succi ad intestina denegatur transitus, ob ejus absentiam aut omninò, aut maximâ ex parte indurata fæces esse albicantes, nec tinctæ prodire solent. Peccat succus pancreaticus, si suam non servet crasim, ut si acidior, acrior, acerbior, vel austerior sit. Hinc hypochondriaci, itè mulieres hystericæ ut plurimum obstructâ laborant aluo propter nimiam succi pancreatici austeritatem, cuius austeritate indurata fæces diu

tiùs in intestinis subsistunt.

Diximus alibi quòd peractâ ventriculi fermentatione, & æthereâ ciborum parte secretâ, ac per fibrarum intercapedines in universum corpus pro nutritione diffusâ, ciborum reliquæ per pylorum in intestina descendentes, quia æthereæ substantiæ portionem in penetralibus, quæ non integrè secreta fuit in primâ fermentatione, vinctam continent, secundâ indigent, ad hoc ut excutiantur: ad hunc finem natura quatuor ut plurimum transversis digitis sub pyloro ductum biliarium & pancreaticum implantavit, per primum succum biliarium è suo folliculo, & alterum pancreaticum immittit, qui ciborum reliquijs se commiscentes, magnam excitant effervescentiam; succus namque biliaris suo sale volatili, & oleoso, ut pancreaticus suo spiritu subacido abundat, ut ex falso, & acido magnam effervescentiam in multis operationibus ex chymiâ petendis excitari observavimus. Hinc ciborum reliquæ in iduntur, fluentes redduntur, & ætherea, ac spiritiuosa pars à sæculentijs se extricat pro corporis nutritione, & fæces omni æthereâ parte depauperatæ per intestina ad anum detruduntur, & foràs eliminantur.

His causis occasionalibus tam mediatis, quàm immediatis adductis, dicimus, quòd fæces per intestina descendentes febrem concitant ob nimiam moram, qua mediante earum sulphur fit fætidum, degenerant fæcum proprietatem amittunt, acquiruntque indolem naturæ intestinorum hostilem. Hinc statim principium motûs intestinorum œconomiam gubernans, suos depravatos motus ede-

re cogitur ob degeneratarum fæcum præsentiam, & consequenter nutrimentum in intestinorum fibris degens depravatur, quod deindè motûs depravationem proximè sustentat, & fouet, usque dum cordi fit particeps, & exoritur continua febris.

Prognosis.

Alvi constrictio malum frequens est, nec lethale, sed si diù protrahatur, secundum magis, vel minus periculosum est, & pro minori, vel majori causarum gravitate lethum inferre potest sive mediatè, sive immediatè, sequente Ileo, de quo in nostrâ *Trutinâ* diximus. Si ab inflammatione, vel alio intestinorum tumore, gravissimum, & plurimumque lethale est, & præsertim si à coalescentiâ ortum ducat. Quondòque tam pertinax, & diuturna est alvi constrictio à scybalis induratis, ut colicos dolores diuturnos faciat, qui semel sedati, frequenter recurrunt quia purgantibus alvus soluta licèt videatur, & excrementa liquida eliminata sint, vel nova fit fæcum exsiccatio, vel non pauca excrementa indurata, & solida in intestinis subsistunt, quæ novos pariunt dolores; excrementa enim liquidiora præterfluunt, & sicca, & dura adherent. Undè non nulli bardi vulgares, quia in latere sinistro colon fit angustius, & ibidem hærentia scybala talem inferunt dolorem, quem pro splenico accipiunt. Alvi constipatio multa secum vehit symptomata, ità ut in excrementorum nixi, & expulsionè interdum superveniat animi deliquium, narium hæmorrhogia, enterocele, aneurysma &c. Tandem obstructa
alvus

alvus; semper capitis symptomata au-
gere solet, corpus ingravescit, ven-
triculi coctio læditur, reliquæ co-
ctiones malè se habent, & flatus ge-
nerantur. Præstat propterea tam in
sanis, quàm in ægris aluum quotidie
suum peragere munus, quàm adstri-
ctam esse. Hinc præmonentur in ca-
pitis vulneribus, & quibuscumque
capitis affectibus, ut alvus serve-
tur libera propter consensum, quem
mediantibus nervis copiosissimis
omnia interna viscera, in specie in-
testina, habent cum suo principio ce-
rebro.

Quoad febris ab excrementis per
intestina descendentibus concitata
prognosis attinet, dicimus: si dispo-
sitiones ab excessibus, quos supra
notavimus, constipationi præcesse-
rint, pessimi moris febris expectan-
da est, nam eo casu nutrimentum ma-
lè dispositum inter intestinorum fibras
à constipatione fit degener, & fove-
bit illam febrem, de qua latius infra
agemus, ubi de nutrimento degenerato;
Verùm si excessus, & disposi-
tiones non præcesserint, constipatio
facum potius in chronicum morbum,
quàm in acutum properat, in obstruc-
tionem scilicet, & hypochondria-
cum affectum.

Curatio.

Indicatio in hujusmodi febribus
curativa est, ut venter primò emol-
liatur, & ea conveniunt, quæ faeces
fluxiles faciunt, & vias lubricant;
deindè ea adhibenda sunt, quæ sti-
mulant, & hæc salina sunt, quæ leni-
ter intestina irritant, quod primò
enematibus tentare oportet, & ita
præscribenda sunt:

℞. Decoct. com. herb. emoll. q. s.
olei, & mell. viol. ana ℥iv.
diacatholic. ℥j. m.

fiat injectio per sedem uno, atque al-
tero mane. fiat etiam inunctio per
universum abdomen hoc modo:

℞. Butyri recentis q. s.
ablatur quinquies cum vino albo, &
eo inungatur abdomen bis in die.

His peractis, & victus ratione insti-
tuta, si febricula illa perseveraverit,
ad ea, quæ per os assumpta constipa-
tionem tollunt, deveniendum est. Fu-
gienda sunt in facum constipatione
purgantia, quæ solvunt; hæc enim
lædunt potius quàm proficiunt, cum
post eorum usum alvus sisti, & ad-
stringi soleat, ut diximus. Sunt ad-
hibenda, quæ leniter stimulant, &
quæ aperiendo abstergunt, ad hunc
finem:

℞. Cremoris tart. ℥ss, vel ℥j.
fiat pulvis,

qui infirmo exhibeatur in juscule ante
prandium. Vel exhibeatur *Diatarta-
rus in formâ pulveris* alibi à nobis des-
criptus.

Vel

℞. Tartari alb. ℥ij.

fiat pulvis, qui

ebulliat in aqua font. ℥iij.

ad dimidia libræ consumptionem, tunc
injice

fol. sen. or. ℥j.

cinnam. contusi ℥ij.

bulliant parim, & auferatur vas ab
igne, quo refrigerato, fiat colatura abs-
que expressione, & hujus *Aquæ solutive
simplicis* exhibe infirmo ℥viii, singulis
diebus per tres dies.

His peractis, & abactâ febre, si
constipatio perseveret, instituenda
est curatio emollientibus, & irritan-
tibus,

tibus, & primò omnes causæ occasionales, quæ aluum desidiosam reddunt, detrahendæ sunt: Postmodùm causæ internæ, quæ multiplices sunt, appositâ medelâ auferendæ. Si scilicèt intestinorum inflammatio, aliusque tumor, si icterus, si ani stupor, & consimiles causæ sint, tollantur ijs medicaminibus, quæ in proprijs capitibus descripta sunt; non enim ràm varias causas uno capite explicare, & his mederi facile est. Semper constipationis causæ contrariam causam admoveere oportet juxta vulgarium medicorum famigeratum effatum: *contraria contrarijs curantur*; Undè si ciborum paucitate alvus sit constipata, cibi plures, si siccitate humidiores præbendi sunt: si austeritate, & acerbitate dulcibus, & pinguibus cibandi sunt ægri. Si constipatio oriatur ratione ætatis, ut habetur *aphor. 20. sect. 2. Quibus juvenibus alvus humecta est, ijs senescentibus exsiccatur.* His nullum, vel leve auxilium adhibeatur, alusque interim cibis lubricantibus laxa per vices servetur, & omnia contraria adstringentia vitentur.

Ad scybala fluxilia reddenda, & intestina leviter irritanda, ut eorum motus peristalticus concitetur, & contenta ejiciantur; primo exhibendi sunt cibi alvum lubricantes, ut *spinachia, blitum oleo, vel butyro condita*, vel quæ simul acria, & nitrosa sunt, ut *brassica, beta, mercurialis*, & pro certo ventrem laxat, si *fol. beta, & mercurialis ana m. j. coquantur in aliquo vulgari jusculo*, idque capiatur horâ unâ

ante pastum. Plurimi sunt fructus, qui ventrem solvunt, quia facile corrumpuntur, præsertim si diù in stomacho retineantur, verùm ab ijs abstinendum. *Ficus* alvum subducunt, si in hordei decocto coquantur, cæterùm nimius ficuum usus improbandus est, quia pediculos generat, quòd an verum sit, ambigimus. *Ova sorbilia* insigniter alvum movent, & quo magis sorbilia, eò magis movent, imò in aliquibus subjectis parvam quasi diarrhœam excitant, quod procul dubio evenit, cum in cruditate nidorosa ova degenerent, quàm per alvum natura exturbat. Ex *passulis* præcipuè *zibibis* fit *vinum passulatum* gratissimi saporis, & odoris, ac velut Deorum Nectar, delicatulis egregium ad ciendum alvum remedium; *passulæ* namque nihil aliud sunt, quàm mustum concentratum, temperatæ in se, & quæ blandam irritandi vini habent. Itèm *passulæ* assumptæ egregiè hypochondriacis, quibus alvum sustinent apertam, conveniunt. Ex *passulis* multæ concinnantur compositiones, quæ laxativæ dicuntur, quarum descriptiones in pharmacopœis videantur.

Inter medicamenta alvum cientia utilissimam censemus *Aloëm*, si ʒβ. ad ʒj. horâ unâ ante cœnam exhibeatur, hec copiosè, nec assiduè, nam si alvus valdè laxatur, & sequentibus diebus adstringitur. Hæc vitiosos humores in primis vijs stagnantès subducit, estque medicamentum stercoraceum, & ex purgantibus sola aloë censetur

setur in hoc, quia stomachum, & intestina à subjectis vindicat excrementis; imò intestina, & ventriculum roborat, eorum expulsionem sollicitat, pituitam ijs substratam abstergit, & vim expultricem irritat. Est naturæ balsamum, quod corpus à putredine conservat, noxia detergit, & abstergit, est specifica vermium antidotus, quos enecat, & expellit, estque arcanum ad vitam longam, undè Italicè dicitur: *Chi vuol vivere l'anni di Noe, prenda l'aloë.* Perperam præscribitur aloës lotio, quia per hanc pars mucilaginosa, in qua tota purgandi vis consistit, facile per aquam separatur, & relinquatur pars adstringens, & ex medicamento purgante fit adstrictivum. Verus parandi modus est per succorum imprægnationem, & dicitur insuccatio; sic cum succo rosarum vocatur *Aloë rosata*, cum succo violarum *Aloë violata* &c. Verùm qui ficcâ corporis constitutione sunt præditi, aloëticorum usum vitent, undè senibus propter ficitatem non convenit, sed potius cibus laxantibus eorum alvus emollienda est. Nec propinanda ijs, qui fluxui hæmorrhoidali obnoxij sunt, quia aloë cum sit media inter resinas, & gummata, facile ani extremitati, vel intestino recto adhærere potest, & hæmorrhoidum fluxum assiduâ suâ irritatione, & apertione provocare; undè aloeticas pilulas suppressis hæmorrhoidibus utiliter adhibemus: Mulieribus verò utero gerentibus non convenit aloë, solet namque menses proritare, & expellere fætum.

Serum lactis leniter obstructam proritat alvum, & præcipuè si ob-

D. Car. Musitan. de Febris.

structio ex succo pancreatico nimis austero, & acido fæces coagulante eveniat; nam serum lactis præbet falsum nitrosum volatile, cujus ratione salis succi pancreatici austeri, & subtilis acrimoniam temperat, & unâ fæces emollit, sive solum usurpetur, sive per tamarindos imprægnetur, quod egregiè febris tam ardentibus, quàm malignis, & scorbuticis confert, quia moderatè sanguinis effervescentiam compescit, & blandè alvum subducit.

Ad subducendam alvum constipatam mirificè prodest *Diatartarus Petri Castelli* ad ℥j. sumptus immediatè antepandium. Itè *syr. fol. sen. or.* post cœnam. Ad hunc etiam finem obtinendum variæ conservæ laxativæ parari possunt, ut *conserva rosarum rubrarum, rosarum moschatarum, vel violarum*, & præcipuè si sacchari loco addatur *Manna corporis Calabrina*. Nos felici eventu utimur *conserva prunorum*, quæ ita fit:

℥. Prunor. Damasc. exsicc. sine ossibus lib. j.

infunde calidè in decoct. ex

fol. sen. or. s. s. ℥jss.

polyp. querc. ℥iij.

anisorum ℥ijss.

donec turgescant, deindè bulliant, & cum saccharo simplici, vel syrupato, vel cum mannâ fiat conserva. Dosis est cochlear. j. vel ij horâ unâ, vel duabus ante partum: Leniter movet alvum, lubricamque conservat, & potissimum ubi clysteres odio habentur, prodest.

Quandòque alvus per multos, & ad longos dies obstructa est, & scybala indurata, & ita exsiccata, ut medicamenta per os assumpta alvum

vincerè non possint, & periculo sunt plena, ne per os rejiciantur, & passio succedat Iliaca: tunc ab alvum momentibus abstinendum est, & per clysmata subducenda, & scybala rejicienda, hæc namque via compendiaris est, tuta, & absque pernicie. Primò itaque parentur ex emollientibus clysteres, & pluries ingerantur ex *oleo olivarum*, itè ex *oleo lini*, vel injiciantur communes, vel ex decocto communi; quibus addi potest *cassia extracta*, *diaphænicon*, *diacatholicon*, *benedicta laxativa*, *mel rosatum solutivum*, vel *mel violatum cum oleis* juxta curantis medici peritiam. His nihil proficientibus, in obstinatissimâ alvi obstructione fiat clyster ex *jusculo carnis cum melle rosaceo solutivo*, cui addantur *salis gemmæ* ℥ij. Hoc namque sal quascumque induratas emollit fæces, & fluxile reddit. Quòd si sal gemmæ non sufficiat, commodissimè in clysteribus incoquitur *pulpa colocynthidis*, vel *trochisci Alhandal*, *pulpa colocynthidis ad ℥j. in nodulo ligetur*, bulliat in decocto, & exprimatur. Nonnulli in desperatâ alvi constipatione ad ultimum clysterem confugiunt ex *croci metallorum infusione*, vel ex *aquâ benedictâ in decocto emollienti*: Verùm tutus non est, quia posset affectum in Ileum commutare. Sed quia clysmata est ani remedium, meritò repudiamus, & tanquam belluinum, & instrumentum . . . . devovemus, medicis tamen vulgaribus consignamus. Præterea periculo pleni sunt clysteres, nam si nimium quàm par est, sunt calidi, intestinum ustulant; si nimium frigidi, ingentes excitant cruciatus; si in injectione distortè injiciantur, in-

testinum excoriant, exulcerant & difficillimè curatur, quia locus humidus est, & excrementis dicatus. Insuper pessimum est frequenti clysmatum usu naturam sollicitare, quandoquidè assuescit, torpescit, & tandem semper illis irritari vult, ut alvum deponat: melius ergò est eis non assuescere, sed alijs supra notatis medicamentis votum obtinere.

Post clysteres suppositoria conducunt, quæ parantur ex sale gemmæ, melle, & pulvere hellebori, vel extracto trochiscis Alhandal, hierapicra cum paucâ quantitate salis gemmæ, quorum formulas in pharmacopœis videre est. Cæterum pudendum petulantium est remedium, quod in unâ ex illis civitatibus, quas ultor ignis combussit, inventum fuisse censemus: Undè ex hac ratione, & quia facillimè intestinum rectum inflammari potest, à recentium medicorum aulâ recessit, tantum suppositoria, & glandes apud vulgares in frequenti sunt usu.

Multi exterhè adhibentur unguenta laxantia ad motum peristalticum procurandum, ut alvus laxetur, & prostat in officinis *Unguentum de Arthanitâ majori*. Itè *emplastrum de felle tauri*, & *colocynthide umbilico applicatum*.

Verùm si in fluorem intestinorum excrementa adigantur, id vel optimè valentis naturæ robore eveniet, & criticus tunc erit fluor, qui dignoscitur, ex eo quod cessato fluore, natura ad integram tranquillitatem se componet; vel ab aliquâ præviâ materiâ pertinaciter infixâ natura lacescita, & irritata fluorem concitat, & tunc symptomaticus erit fluor, & licet

cet cesset, quia causa intus remansit, morbus sequitur.

Si chronicus fluor fuerit, nihil, aut parum agendum superest medico, nam licet incipiente fluxu, febris concitetur, eodem cessante, cessabit etiam febris, & in hoc casu victus ratio est infirmo praescribenda, exterioribusque fortibus est ventriculus roborandus, mulcebitque intestinorum irritamentum drachma dimidia optimae theriacae.

At si symptomaticus fuerit fluxus, omnia post illum in infirmo pejora se habebunt, & ob causam occasionalem fibris infixam, quae vel omnino a concitatione floris desistet, & ad interiora se vertet, & pessimi moris continuam febrem fovebit, de qua late in sequenti capite agemus; Vel in intestinorum cavitates omnes corporis superfuitates convocabit, & diarrhoeam, lienteriam, coeliacam, fluxum hepaticum, dysenteriam, aliosque intestinorum morbos excitabit, de quibus opipare in nostra *Trutinâ Medicâ lib. 4.* per propria capita tractavimus.

Admonitos hinc vulgares, & sanguinarios medicastro volumus nos in februm curatione, quas tribus capitibus precedentibus tractavimus, nullam sanguinis missionis mentionem fecisse; non ex eo quod a sanguinis missione abhorreamus, sed ex eo quod dictae febres sanguinis evacuationem non requirunt: in ipsis enim sanguis praeter motum, quem a causis occasionalibus patitur, inculpatus omnino est, & nullo crimine reus, nec motus, quem patitur, adeo vehemens est, ut ventilatione ob partium rarefactionem indigeat;

nec temere fundendus est sanguis, cum indicatio pro eo mittendo in aegrotis non inveniatur, ut plerique medicorum faciunt, credentes sanguinis missionem obesse non posse, ubi non profuerit, nam non solum obesse potest, sed in ultimam perniciem infirmum adducere, ubi indicatio non fuerit, teste Galeno in *lib. de curatione per sanguinis missionem, in lib. de arte curativa ad Glauco. in lib. de crisibus, & alibi.*

CAPUT XXV.

De Curatione Februm, quae a degenerato partium nutrimento foventur.

Eodem tempore, quo a cibis per digestionem in Ventriculo serositates a Liene fuguntur, & crassa excrementa per pylorum in intestina descendunt; pars illorum nobilis, essentialis, & nutritioni apta in penitiores corporis lares fertur, ut suo muneri satisfaciatur.

Hanc substantiam nutrimentalem vasa sanguinis ingredi, ut in sanguinem transmutetur, creditur ab illis, qui a sanguine nutriri corpus existimant; nos per demonstrationes, pro quibus adducendis hinc tempus non suppetit, cognitum habemus substantiam nutrimentalem, quae separatur a cibis, non vasa sanguinis ingredi, sed fibrarum partes constituentium interstitia pervadere in formam tenuis liquoris albi, qui per fibras ipsas in cerebrum, & spinalem medullam fertur, ut ibi pro proximam sanguinis materia elaboretur.

Verùm, ut rei novitas confusionem non pariat, admonitos volumus medicos, ut cum partium nutrimentum dicimus, intelligant substantiam illam roridam, & quodammodò viscosam, quæ per substantiam ventriculi, intestinorum, mesenterij, peritonæi, septitransversi, mediastini, pleuræ, aliarumque membranarum, partiumque corporis solidarum est diffusa; has partes humorem quendam inter suas fibras habere compertum est, nemo est, qui unquam negavit, vel qui negare possit; nam in animali nuper mortuo ipsis oculis, & tactu humentes esse observantur, nec sanguine eas humescere dici potest, nam albæ sunt, & si prælo exprimantur, album reddunt succum: hunc succum nos roridum partium solidarum nutrimentum appellamus, quod temperie, & motu fibrarum ipsarum partium solidarum regitur, conservatur, perficitur, fluit, & resolvitur; quoties ergò partes solidæ secundum naturam moventur, & actiones earum secundum naturam sunt, nutrimentum per ipsas diffusum secundum naturam etiam se habet, disponiturque secundum naturæ exigentiam, ut animal in sanitate conservetur; at si præter naturam se habeant, depravari necesse est.

Signa.

Antè febris adventum lassitudines, artuum dolores, ventris constipationes, ventriculi nidores, insomnia, & inquietudines erunt febris prodromi, adveniet deindè febris cum extremorum refrigeratione, & totius corporis horrore, cum capitis dolore, artuum doloribus, ventriculi nausæ,

pulsuum suffocatione, quæ usque in accessionis statum perseverabit, calor post frigus debilis, sed pungens cum vigiliâ, & siti, cum urinis turbidis, & pallidis; his altera superveniet accessio, in qua refrigerationem vix persentiet æger, incalescet cum ingrato quodam topore, pulsus languidi, frequentes, & inæquales erunt, urinæ eadem, & spumosæ, nox insomnis, & omnium inquietudinum genere referto, lingua alba, tenacique limositate oblita; his, vel ex his aliquibus signis in primâ, & secundâ accessione apparentibus judicabit medicus ægrotum febre esse correptum, quæ tum in quantitate multum, tum in qualitate pravum succum nutrimentalem pro fomite habet; prædicet etiam tunc, quod talis febris quolibet die nova, & horrenda pariet symptomata, quæ erunt omnium facultatum lapsus, lumbricorum excretio, efflorescentia exanthematum per cutem, linguæ asperitas, & livor, absque eo quod infirmus se sitire sentiat, corporis supinus situs, mentis confusiones, phrenitis, paraphrenitis, coma, carus, lethargus, sudor frigidus, excretiones symptomatiçæ, animi defectus, lipothymia, oculorum rubor, in diebus paribus exacerbationes, parotides, & quamplurima alia his pejora symptomata sunt expectanda, quæ non solum materiæ morbificæ coctionem, sed semper morbum in principio esse arguunt, & spem salutis omninò non adimunt.

Harum febrium signa non adeò certa, & infallibilia sunt, ut non solum vulgares medicos, sed etiam peritos decipiant; est enim morbus infidius.

diolus, qui clam hominem carpit, & non ab similibus homini maligno, qui aliud habet in ore, & aliud in corde: Et velut canis, qui caudam adulatur, & mordet; ideoque fallacia, & optima notæ medicos infamant: in principio latent hæ febres, & malignitas altius agit radices, & interim opportunum agendi tempus præterit, & æger in vitæ discrimen ruit. In principio non est tanta malignitatis vehementia, quanta aliquandiu in obscuro delitescit, & interim benigniorem mentitur febrem, nec se manifestat, donec tota domus irreparabilem concepit ignem, & cordis arcem occupavit lethale venenum. Eapropter signa diligenter ponderanda sunt, ne cum ægrorum detrimento addiscamus, nec febris, quæ maligna non est pro tali habeatur, ut quidam nostrates medicastri faciunt, qui inspectam febre continuam, vel auctam, statim pro malignam buccinant, vel si maligna sit, pro benignam accipiatur. *Pulsus* sæpius initio naturali simillimus est, aut non nihil ab eo discrepare, & febricitare non videtur; attamen ex eo deprehenditur malignitas, quia postmodum subito fit debilis, & parvus: interdum mox ab initio formicanti similis, id est minimus, & frequentissimus. *Urina* quandoque est bona, & sanæ similis, ac suspecta, interdum in statu concocta apparet, licet ægri ad interitum properent. Quandoque urina nullas patitur alterationes, & febre malignam correpti cum urinis optimis, & sanorum simillimis intereunt, unde *Galenus* solitus dicere: *Pulsus bonus, urina bona, & æger tendebat ad necem.*

Nullum ex his signis, quæ ad-

maximus horum februm, verè pathognomonicum dari notamus, quoposito, febris maligna necessario ponatur, quo ablato, auferatur: Verum ex omnium signorum syndrome, & collatione certum signum facile stabiliri potest. Notamus, quod omnia signa à nobis adducta in omnibus febricitantibus non reperiuntur, sed tantum eorum partem, quæ tamen ad morbi speciem adamussim constituendam sufficiat.

Cum nullum pathognomonicum signum habeat febris maligna, ne incautis imponat Medicis, per quædam inter se improportionata symptomata malignitatem rimabimur, tanquam per celeberrimum malignitatis signum. Quando ægri de intensissimo calore interno conqueruntur, & partes externæ parum, aut nihil calent, pravum malignitatis signum. Quando sitis intensa caloris febrilis modum superat; quando verò non sitit cum intensam febre, & linguæ siccitate, utrumque malignitatis indicium est. Si potus ad restinguendam sitim porrectus non solum nihil prodest, sed etiam lingua scabra, & arida fiat, malignitatis indicium portendit. Si ægri insigniter calent, & de nullam conqueruntur siti, etiam malignitatem subesse certum est. Cerebri, & partium nervosarum morbosæ affectiones subito inductæ, neque legitimam servantes proportionem, malignitatem denotant. Alvi, & vesicæ excreta insigniter foetentia pestilentem significant malignitatem.

Sunt aliqua præter illa, quæ descriptimus signa, quæ præsentem arguunt malignitatem, ut cardialgia, quam tanquam malignum damnat Hippo-

crates: sed in specie ubi hæc tria symptomata in genere reperiuntur, primum subita virium prostratio: Secundum sitis admodum intensa, & appetitus dejectus citra causam ordinariam, & manifestam: tertium vigiliæ pertinaces, aut leve delirium citra causam manifestam, ut plurimum malignitatem argumentantur.

Putant aliqui proprium, & pathognomicum febrium malignarum signum esse exanthemata, seu maculæ purpureæ pulicum morsibus non assimilēs, peticulæ, vel petechiæ à recentioribus appellatæ, præsertim in lumbis, dorso, & pectore apparere solent, & proprium, ac pathognomicum dicunt, non quod necessariò in omnibus febribus malignis hujusmodi exituræ apparere debeant, cum multoties non exoriantur, sed cum apparent, inferre licet: ergò febris est maligna, quia peculiariter febrem malignam significant, & nullo in febrium genere reperiuntur, nisi ubi malignitas adest. Verùm apparent aliquandò in alijs affectibus citra febris malignitatem quædam maculæ dictis consimiles, sed à diversâ prodeunte causâ, à nimiâ scilicet sanguinis tenuitate, qui à calore agitated extra capillares venas in cute efflorescit.

Exituræ, quæ malignitatem sapiunt, in cute erumpunt cum aliquali, licet nimiâ, ipsius cutis elevatione, & tunc propriè exanthemata appellantur, & nullatenus cutem in tumorem elevant, sed tantum apparent in eâ maculæ pulicum morsibus assimilēs, & propriè papulæ appellantur (vulgò *Pasticci*,) vel petechiæ. Differunt à pulicum morsibus, quia istæ punctum in medio non habent, ut

morsus pulicum. Distinguuntur etiã petechiæ à pulicum morsibus per experimentum, quod *Zacutus Lusitanus lib. 3. prax. admirand. obs. 14.* docet: Experimentum facit cum farinâ lupinorum cum aceto, aut oximellite subactâ: quæ si applicetur pulicum morsibus, hi ipsi morsus subitò evanescent: maculis verò malignis applicata hæ ipsæ non disparent.

Causa Occasionales.

Si motus, & actiones partium solidarum ab aliquâ causâ præter naturam ipsas partes solidas lædente depraventur, substantiam nutrimentalem per ipsas diffusam etiam depravari necesse est, & exoticam, naturæque hostilem qualitatem acquirere; undè degenerat fit, & tantum abest, ut ipsas partes recreet, & restauret, ut potius illas vellicet, lacestat, distrahat, eoque agitet, ut in furorem adactæ, omnimodè earum œconomiam subvertant, totiusque corporis actiones depravatas reddant; hinc febres oriuntur continuæ, pessimi moris, quas malignas ob symptomatum supervenientium multitudinem communiter appellant, quæ rarò mortis periculo vacant, rarò remedijs cedunt; sæpissimè omnem salutis spem adimunt; quandòque vitam in discrimine ponunt, & salutis spem non auferunt, cujus ratio est, quia natura partium solidarum, cui incumbit causam morbi concoquere, separare, & expellere, ad eò subversa est in hujusmodi febribus, ut semper pejora, nunquam meliora moliantur.

Præter ergò quantitatem, pravam ciborum qualitatem, & præter inte-

stinorum excrementa, quæ occasiones esse possunt, ut tùm fibræ ventriculi, tùm intestinorum ad depravatum motum irritentur, & per consequens evenit, ut succus nutrimentalis per eas diffusus à naturali suâ indole degeneret, quòd nisi dispositiones præcedant, non faciliter evenit, præter inquam dictas rationes aliæ in ægroto præcedere possunt, quæ vel ipsas partes solidas insolentibus motibus irritantes, vel ipsum succum nutrimentalem indebitè agitantes, vel utrumque simul peragentes; febre ex nutrimento degenerato producere possunt, sunt quidè ipsæ.

Primò, si quis laboribus supra vires corpus exercuerit, ex nimio enim labore, motuque fibræ relaxantur, debitamque temperiem amittunt, undè & succus nutrimentalis in ipsis paulatim degenerat, torpescit, nidorem concipit, tandè que febrem excitat.

Secundò, si quis vel motū, vel calore externo vehementer incalescat, statimque deindè refrigerat, & hoc multoties eveniat, succus nutrimentalis, qui calore fluebat, frigore congelascit, & in his extremis suam temperiem perdit, fitque febris materia.

Tertiò, si quis meraci vini potu se impleat, frequentibusque commestrationibus vacet, nutrimentum in quantitate superfluum producitur, quod à solidis partibus regi, subigique non potest, ceditque in naturæ onus potius quàm in sustentamentum, promovetque continuam febrem.

Quartò, si quis assiduâ Venere præter modum utatur, partes solidæ cremantur, dissolvuntur, & arescunt, ac

per consequens nutrimentum, quod regunt, marcidum reddunt, transitque in pessimæ febris causam.

Quintò, si quis assiduis animi affectionibus, itâ, odio, invidiâ, ambitione, timore amittendæ vitæ vel existimationis excrucietur, tùm partes solidas, tùm nutrimentum ipsidem impressionibus imbuit, subvertunturque itâ ut lethales producant febres.

Sextò, si quis per longum tempus omnimodè vigilet, vel longissimo somno indulgeat, in easdem ex nutrimento degenerato potest incidere febres.

Septimò, quæ ex aëris intemperie, & mutatione epidemiales producuntur febres, etiam in degenerato nutrimento fomitem habent.

His præcedentibus occasionibus succi nutrimentalis naturales dispositiones immutantur, & præter naturam fiunt, concitantque febres continuas, malignas, & ut plurimum lethales. Sedulo ergò eas debet inquirere medicus, nam pro ipsarum occasionum vehementiâ, duratione, assiduitate, complicatione, subjectorumque dispositione certum, infallibileque febris judicium proferre poterit.

Prætereà est advertendum, quòd succus iste nutrimentalis degeneratus multoties in quantitate, & qualitate peccat, multoties in qualitate solum, quod ex proprijs signis dignoscitur, & ex erroribus ægroti, qui febrem præcessere.

Prognosis.

Febris ex nutrimento degenerato, seu maligna sæpius pessimi ominis est,

est, ideòque prudens medicus de morbi eventu suum iudicium differre, & suspendere debet, cum mox, & inopinatè ad vitam, vel mortem terminetur, ut habetur *aph. 19. sect. 2. In acutis sunt incerta pradictiones vita, & mortis.* Ridiculi sanè sunt aliqui nostrates medicastri, qui inspectà febre non intermittente, statim pro malignà, & venenatà accipiunt, & lethali, at quia æger in nullo vitæ discrimine versatur, miracula patrâsse videntur. Proponemus nos præcipua, quibus mediantibus magnam conjecturam educere poterimus, an febris salutariter, an lethaliter finitura sit, quorum ope quid metuendum, aut sperandum de ægroto augurari poterimus, ne dubiâ spe decipiamur; conpertum namque habemus plurimos cum perniciosissimis signis evasisse, alios verò cum salutatibus occubuisse: peculiaria igitur signa prognostica adducemus, quorum adminiculo securiorem prognosim elicere poterimus, quam ex diagnosticis petimus, & hîc tria attendenda sunt, virium robur, symptomata, & coctionis signa.

Primò virium Vigor spectandus est, nam sicut viribus constantibus, nil mali contingere potest; ità cum earum dispendio nihil salubre expectandum. Virium robur, earumque jactura ex pulsûs vigore, & languore deprehenditur; pulsus namque quò magis est æqualis, & tenorem servat, licèt febris maxima appareat, eò aliquid spei pollicetur: contrà verò inordinatus, inæqualis, debilis, & quasi contractus, periculosus, præsertim si in morbi principio appareat. Quò pulsus est major, (quod raro

contingit) eò melior, quò minor, eò deterior; nihilominus tamen pulsus parvi non tam sunt mali ominis in febribus malignis, quàm in benignis. Pulsus in febre malignâ intermittens lethalis est, attamen licèt lethalis, plurimos pueros, & senes cum pulsu intermittente evasisse à nobis conpertum est, juvenem verò neminem: Attamen *Riverius* inquit: *In febribus tamen malignis nos juvenes non paucos pulsum intermittentem per multos dies habentes evasisse vidimus.* Nihilominus pulsus intermittens in febre atendente ordinariò est periculosissimus. Pulsus minutus, & frequens, qualis est formicans, aut miurus lethalis; significat enim vires sensim deficere, & in proximam ruinam delabi. Non solum pulsus parvus, rarus, & debilis, sed etiam sano similis cum alijs pravis signis admodum periculosus est. In febribus malignis interdum ægri febre carere videntur, cum tamen in pejus, & ad interitum ruant.

Secundò, Symptomata supervenientia expendenda sunt, ex quibus harum febrium variatur eventus, ac proindè partes principes, earumque actiones, ut animales, vitales, & naturales sedulò præ oculis medicus habere debet; his namque benè constantibus, bonum: contrà verò se habentibus, malum.

Quod ad actiones læsas, & facultatem animalem attinet, inquit *Hip. aph. 33. sect. 2. In quovis morbo mente constare, & benè se habere ad illa que offeruntur, bonum: contrà verò se habere, malum.* Est autem mente constare, agere, & loqui, quæ rationi consona sunt, & consuetò, ac decorè omnia agere: mente non constare ægri di-

cantur, qui aliquam actionem voluntariam non rectè faciunt, & præter consuetudinem vel parùm, vel multùm, vel ferociùs, vel absurda, aut obscæna loquuntur, manus in vanum jactant, festucas colligunt, lodices veluti sarcinas colligunt, obscænas denudant partes. Quæ omnia breviter complexus est Hip. *Præter consuetudinem aliquid facere, & velle aliquid priùs non consuetum; aut contrà, pravum, & delirio proximum.* Hinc si febrì malignæ delirium superveniat, periculum portendit, ut multi apud Hip. passim extant aphorismi. 2. *coac. aph. 14. In homine moderato ferox, & audax responsio malum. 1. progn. aph. 23. Qui à febre continuâ, aut pulmonis, aut capitis dolore manus ad eos fert, aut frustra venatur muscas, aut colligit festucas, aut de veste evellit pilos, aut de pariete stipulas carpit: id omne malum exitialeque.* Ideòque nullum delirium est tutum. Verum enim verò delirium, quod cum risu fit, tutius: quod verò cum audaciâ, & furore, periculosius, & hoc omnium pessimum. Si perpetuum non est, & per paroxysmos recurat, & leve, minùs periculosum, verùm attendendum est, ut pulsûs robur, respiratio inculcata, & appetitus salvus sit, ne medico imponat. Et quamvis delirium perpetuò malum sit, ex eo tamen ægrotantis interitus non est perpetuò prædicendus, nisi cum eo alia signa mala, & lethalia concurrant. Est minùs periculosum illud delirium, quod somnus excipit, ut habetur 2. *aph. 2. Ubi somnus delirium sedat, bonum, & præsertim si copiosus sudor simul jungatur; post somnum autem perseverans admodum periculosum est.*

D. Car. Musitan. de Febris.

Somnus comatosus in febrè acutâ periculosus, & cum virium imbecillitate proximam mortem portendit: quandò autè hujusmodi coma diuturnis succedit vigiliis, est magis perniciosum ob spirituum absorptionem; significat enim omnimodam caloris nativi extinctionem, & sic quandò phrenetici comatosi evadunt, jam morti sunt proximi, attamen lethargus comate, & carus utroque periculosior est. *Siquis laboriosâ febre obstupescat, & veluti cathoche afficiatur, morbo laborat pessimo lib. 1. coac. 47.* nam sicut coma in febris acutis est periculosum, sic cathoche multo periculosior est, quæ fit à materiæ acidioris translatione in cerebrum, & nervos, undè nervorum tensio, atque ideò qui hac affectione laborant, in eodem statu manent, in quo reperiuntur & apertis oculis rigidi consistunt, & ita à comatosi differunt, qui perpetuò oculos habent clausos. In eo, qui periculosè ægrotat, insomnia mortuoarum, sepulchrorum, & sacerdotum, futuram mortem, prænunciant; moriturus enim aliquando animæ suæ à corpore separationem præsentit, eamque corpori per insomnia repræsentat, per species eorum, quæ mortem significare valent.

Surditas in febris malignis periculosissima est juxta Hip. doctrinam, verùm id in principio apprens, militat, sed in statu in his febris apprens, salutaris est, ut nos multoties observavimus, quantumvis periculosi symptomatibus existentibus; denotat enim cerebrum satis validum, & noxios humores ab internis ad externas detrudere partes.

Si per somnum candidæ partis

L

oculo

oculorum demissis palpebris aliquid appareat, nec alvi fluor, nec inedia in causa est, nec ita æger dormire consuevit, vitiosum indicium, lethaleque admodum est; facultatis enim palpebras moventis extinctionem significat. *Si in morbo aucto oculus unus altero minor fiat, lethale est, Hip. 1. progn.* denotat facultatis regentis imbecillitatem, quæ illum oculum deserere incipit. *Si autem perversa fiat, aut pallida palpebra, aut labrum, cum aliquo aliorum signorum scire oportet, morti proximum est. Lethale etiam est labra resoluta pendentia, & frigida, & alba esse reddita. Hip. 1. progn. & aph. 9 sect. 4.* In febre non intermittente, si labrum, palpebra, vel supercilium, vel oculus, vel nasus perversatur, vel non videat, vel non audiat; jam debili existente corpore: quicquid horum eveniat, mors proxima est.

Lingua tremula in acutis, mortifera; significat enim maximam animalis facultatis imbecillitatem, & summam cerebri læsionem, ideoque in phreneticis jam morti proximis lingua hoc modo contremiscere solet.

Fauces exulcerati cum febre malum, verum si aliud superveniat signum eorum, quæ diximus, pessima esse, prædicere oportet, cum periculo esse hominem. Hip. 2. progn. Hæc namque exulceratio à pravâ, & malignâ causâ generatur, & periculosa est, & cum illâ non possunt non apparere alia signa prava. Oportet itaque alia signa considerare, & si aliquod aliud pravum appareat, mortis periculum prædicere.

Multa corporis jactatio, anxietas, & inquietudo in febre acuta mala; ostendit enim humorum feritatem,

& turgentiam, qui cum tenues sint, & valde mobiles, & vehementer in corpore agitentur, fit, ut maximum immineat periculum, ne in principes irruant partes, & perniciosum producant effectum. Jactatio, anxietas, & inquietudo multa de morte exhibent præfagia, ut si æger varias decubitûs formas mutet, nec uno loco quiescat, sed variè se jactet, ac moveat, modò se attollat, modò dejiciat, modò in latus, modò in ventrem, modò in dorsum decumbat, nec ullam fervet figuram, dummodò crism non præfagiat; *Si seipsum æger continere non valens, subindè ad pedes delabatur, funestum, Hip.* Significat enim virtutem animalem esse propemodum extinctam, ut corporis pondus regere, aut sustinere non possit, undè illud propriâ gravitate ad inferiora prolabitur. Perniciosum etiam est pervolvere se ad marginem lecti, ac primùm pedes excludere, deindè corpus erigere, nisi cohibeantur, vel excidere, vel surgere; obscurum enim delirium, & adeò funestum ostendit, ut ex hoc signo nemo convalescit.

Stillæ sanguinis è naribus paucae effluentes malæ, sicut & quælibet excretio exigua, & in paucâ quantitate, vel postquam apparuerit, illicò cessaverit; denotat enim naturam in opere decumbentem vel ex succi maligniâ, aut ejusdem mole prostratam: siquidem omnis excretio in morbis acutis, quæ inchoatur tantum, & non perficitur, maximè damnatur ab Hip. quia major est securitas in febribus, in quibus natura nihil excernit, quàm in quibus pauca, & inutilia. Adde, quòd nulla apparente stillâ, materiæ beni-

benignitas elucescit, quæ inepta est nte tempus naturam irritare.

Nares præter modum dilatatae in morbo acuto periculum portendunt; denotât enim magnam facultatis animalis imbecillitatem, quæ cum thoracem sufficienter dilatare nequeat ad summum temperandum incendium, in dilatatis naribus compensare conatur, ut per illas aër copiosior attrahatur.

Quid per actiones vitales in febribus malignis de ægri salute, & morte præfagiendum suo ordiæ dicemus: Cordis palpitatio, syncope, vel lipothymia in hisce febribus sumum vitæ prænunciant periculum, siue cor per consensum, siue per essentiam afficiatur; indicant enim vitalis facultatis dejectionem, & cor in angusto esse positum à causâ malignâ, & rarò mortem effugiunt, sed citò ob spiritûs exolutionem intereunt.

Respiratio præternaturalis pessima est, undè *Hip. 4. aph. 50.* inquit: *Ubi in febre non intermittente difficultas spirandi, & delirium acciderit, lethale;* quia duo vitæ principia cor nempe, & cerebrum vehementer læsa sunt, & ad mortem conjurant, utraque autem passio, spirandi scilicet difficultas, & delirium diù persistere debent, ut lethalia dicantur: nam in perturbatione criticâ utrumque salutariter interdum contingit. Magna, & rara respiratio cum febre acutâ pessima; delirium enim vel præsens est, vel imminet, mens namque à specierum ubertate valdè occupata est, quæ in delirio repræsentantur, facultatem musculos thoracis moventem aliò avertit, ut non fiat respiratio, nisi magnâ urgente necessitate, undè ra-

ra efficitur, sed raritas magnitudine compensatur. Hac eadem etiam ratione melancholici, & amantes non rarò hujusmodi respirationem magnam, & raram habent, quia profundis defixi cogitationibus respirare obliviscuntur. Frigida spiratio in morbis acutis proximam mortem significat; indicat enim caloris nativi extinctionem.

Quò ad actiones naturales læsas: *Dejecta omnino in morbis appetentia, valdè periculosa.* Quibus cum strepitu alimenta in ventriculum descendunt, ut in puteum projici videantur, malum; significat enim œsophagi fibras esse retolutas, ut descendencia alimenta continere nequeant, & ad ventriculum veluti manu ducere, ut in naturali diglutatione fit.

Si quis in laboriosâ febre singultiat, morbo laborat pessimò, 1. coac. 47. fit enim singultus à malignis humoribus interiorem ventriculi tunicam vellitantibus, quæ ad eorum expulsionem insurgit, & ferè nullus febre malignâ correptus, cui singultus supervenit, servatur.

Vomitus paucus, & laboriosus in acutâ febre, malus; quæ enim decretoria sunt, exigue non discernuntur, sed quæ ita evacuantur, omnia duorum alterum significant, aut materiæ copiam, quam natura tolerare nequit, & ex eâ aliquid symptomaticè effunditur, vel naturæ imbecillitatem, quæ superflua frustra expellere nititur. *Vomitus synceri, & impermissi in acutis febribus, mali, 10. Pro-rhet.* Nam humor syncerus non tantum est crudus, sed etiam incoctilis, & omnem coctionis actum, & potestatem excludit, cujus generatio vel

particularis alicujus vitio fit, vel fervore, & incendio febrili, exhaustâ aquosâ, & ferosâ parte: ideòque in acutâ febre magnum intûs incendium laere ostendit, plerùmque à naturâ invincibile. Sic vomitus variegati, ex multis humoribus constantes mali. Vomitus porraceus, æruginosus, lividus, niger, aut fatidus lethalis. Itè dejectiones syncerae in morbis acutis pessimæ. Pingues, viscosa dejectiones lethales. Spumosa dejectiones in febribus acutis malæ. In febre vermes prodire, malum, tam vivos, quàm mortuos, potissimum si soli, & sine stercore exeant. Si lumbrici in morbi declinatione exeant cum excrementis, apparente coctione, bonum.

Uberior alvi dejectio in quolibet morbo, mala, vires namque maximè resolvit, & naturam prostermit, & animæ defectionis periculum imminet. At si cum ventre tumido, & crescente efferatur, pessima; significat enim nativi caloris exolutionem, undè cruditates, & multi flatus generantur, quibus venter intumescit. Pauca dejectiones, vel quæ statim ubi incæperint, sistuntur, malæ; pauca enim inutiles sunt, nec ad morbi causam tollendam sufficiunt: at si incæperint, & cohibeantur, significat pravos humores, qui per intestina ferebantur, aliò esse conversos, ubi gravem noxam inferre possent. Liquida dejectio, quæ cum morbo aucto incipit, & cum eodem perseverat, mala. *Alvi dejectiones vitellina, virides, æruginosa, nigra, aut valdè fetida, mala. 2. progn.*

Urinæ in febribus malignis, atque pestilentialibus substantiâ, colore, &

contentis urinæ sanorum similes exitiosæ; denotant enim venenatam/qualitatem, & nihil succorum noxiorum per urinas excerni, quod summe perniciosum est. Urina, quæ inscijs ægrotis, & non recordantibus mingitur, pessima; vel enim cerebrum valdè læsum significat; vel partium naturalium robur extinctum, ut suas functiones amplius exercere nequeat. Urina, quæ crassa, turbida, & confusa meijtur, deindè per seipsam clara evadit, & limpida, bona; significat enim victoriam naturæ secernentis heterogenea, & quod sibi noxium est, expellentis, & eò magis, si post hujusmodi clarificationem crassior pars in fundo subsideat alba, lævis, & æqualis. Urina, quæ clara meijtur primùm, deindè verò post aliquod tempus conturbatur, bona; denotat naturam coctionem inchoasse, & illius insigne rudimentum edidisse. Urina crassa, turbida, talisque permanens, ut igni apposita clarescere non possit, mala; Si vires fuerint constantes, chronicum ferè morbum ostendit; Si imbecillitas adsit, ægri mortem præhunciat: fit enim ex crudorum, & crassorum humorum copiâ, quos multi status ijs permisti conturbant, & exagitant, atque ita si vires sint debiles, periculum est, ne ab hujusmodi humorum copiâ suffocentur; si verò validiores sint, longo indigent tempore, ut materia illa concoquatur, & edometur. Urina, quæ turbida mingitur, & talis permanet cum fœtore insigni, pessima; significat in vesicâ, aut alijs vicinis partibus gangrænam adesse. Urina nigra in morbo acuto apparens, perniciosa. Denotat insignem humorum torre-

torrefactionem, quæ in atræ bilis naturam eos degenerare facit, undè lethales producuntur effectus. Urinæ subsistentes in morbis acutis perniciosæ; talis enim urinæ suppressio fit vel ab igneo calore serum sanguinis prorsus absumente, vel à naturalium functionum extinctione. Urinæ sedimenta livida, aut nigra, pessima. Enæorema divulsam, inæquale, aut nigrum, malum. Nubecula juxta urinæ superficiem circuli modo everta in morbis acutis, pessima; instantem denotat phrenitidem, & ex eâ mortem. Urina pinguis, oleaginosa, nigra, & livens cum sedimento nigro, vel livescente certum exitium pronunciant.

Sudores quoque sæpè in febribus accidunt, & ipsi etiam salutem, vel mortem præaunciant. Sudores, qui cum manifestæ coctionis signis die critico, & rigore præcedente, ex toto corpore, calidi, copiosi, stillantes, & cum vapore erumpunt, & quibus febris, vel perfectè solvitur, vel admodum imminuitur. Ex his boni sudoris conditiones, & regulas elicimus; bonus itaque sudor sex conditiones habere debet, quarum *Prima* est, ut ante sudoris eruptionem coctionis signa apparere debeant. *Secunda*, ut boni sudores die critico erumpant. *Tertia*, ut boni sudores criticum aliquem sequantur rigorem; natura siquidem cum è venis tenues, acutosque humores detrudit, & in corporis habitum propellit, vellicatis partibus sensibilibus, quas illi humores prætergrediuntur, rigorem concitat cum partium extremarum refrigeratione, rigorem verò, & refrigerationem, si

natura satis robusta fuerit, calore foras erumpente, febris acuta, & magna consequitur, cujus calore humores extenuati in copiosum resolvuntur sudorem. *Quarta*, ut sudores copiosi sint, & calidi, atque ex toto prorumpant corpore. Tunc enim robustam denotant facultatem, cum æquè per omnes corporis partes calorem diffundat, ipsosque superfluos humores in sudorem digerat, & æquè per omnes partes resolvat; quod ei quidem prælanguidæ non succedit, aut cum maligno laborat morbo: sudores enim tunc inæqualiter vacuantur, in quibusdam partibus plus, in quibusdam parum, vel nihil. *Quinta*, ut sudor stillans effluat, & cum vapore; ostendit enim naturam pravis humoribus dominari, eosque valdè ad superficiem expellere. *Sexta* tandem, ut ex eo sudore morbus tollatur, vel admodum minuatur:

Ex allatis boni sudoris notis facilius, qui mali sunt, sudores innotescunt, ac proindè sudores in morbi principio apparentes, mali; in principio namque omnia sunt cruda, & nihil potest salutariter excerni, nisi prius debitè concoctum sit. Idcirco vera est hæc doctrina de omni evacuationum genere, quæ in principio morbi nunquam possunt esse salutare. Sudores, qui die non critico contingunt, mali; sunt enim symptomati, à vi morbi concitati, qui enim à naturæ motu benè operantis fiunt, diebus tantum criticis contingunt. Si inter sudandum horror, vel rigor sæpius recurrat, malum; Novus iste naturæ conatus magnam illius perturbationem denotat, quæ

non potest propositam evacuationem convenienter perficere, sed denuò insurgit cum magno virium, & vitæ periculo. Undè *sect. 7. aph. 4. A sudore horror non bonum.* Sudatiuncula omnis præcipuè, quæ circa caput, & cervicem apparet, mala. Hæc sudatiuncula plerùmque contingit ob magnam imbecillitatem virium, quæ humores circa cutem existentes continere nequit, ut videre est in syncope, ubi exiguus sudor circa caput, collum, aut pectus emanat, aut etiam in moribundis talis sæpenumero sudor contingit, qui Diaphoreticus vulgò nominari solet. *Frigidi sudores cum acutâ quidè febre, mortem: cum mitiori autem, longitudinem morbi significant. aph. 37. sect. 4.* Frigidi sudores fiunt à calore naturali partium solidarum penè emortuo: cum nimirum sudor ob calorem febrilem intus ferventem erumpens in partibus exterioribus calore naturali jam destitutis refrigeratur. Et quidè ejusmodi sudores semper mali sunt, quomodocumque erumpant, seu copiosi, seu pauci, seu ex toto corpore, seu ex capite, collo, pectore: perniciosiores tamen, qui circa caput solùm, aut extremas partes conspiciuntur. Sudor, qui cum erumpere cœperit, statim desinit, malus; significat enim naturam excretionem moliri, & præ imbecillitate non posse opus comple- re. Sudores assidui, sive modici illi, sive copiosi in febre acutâ, mali; denotant enim naturæ imbecillitatem, quæ humores retinere non potest, ideòque qui continenter sudant, sed modicè, si evaserint, diù saltè ægrotare solent: At si crebrò magnam sudoris copiam profundant, palam

est non multò post eorum virtutem resolutam iri. Addimus, quod sudores quicumque qui per plures dies perseverant, symptomatici sunt, quia critici intra unum diem absolvuntur. Sudor, qui non effluit, sed instar granorum milij in cute apparet, malus; hujusmodi namque sudor in capite, aut cervice tantum apparere solet per synopes, aut alias virium exolutiones, quæ copiosum sudorem effundere non possunt, sed exiguum tantum, qui in tales globulos granis milij similes efformatur. Fætidii sudores in morbo acuto pessimi; summam enim corruptelam significant, quæ naturalem corporis œconomiam destruit, & evertit. Sudor multus in febre acutâ apparens, eam non imminuens, malus; ostendit enim humorum multitudinem, quam natura difficilè superare potest, & non nisi longo post tempore, quod in morbis acutis non conceditur: ideòque periculum est, ne natura succumbat, antequàm coctionem perficere potuerit.

Restat tandè, ut advertamus, quæ mortis, vel salutis signa exituræ præfagiant: Maculæ purpureæ, quantum est, ex vi coloris salutem portendere solent, cum plures sunt, majores, & coloris benignioris, ità & albicantes, & subpallidæ, quoniam mitiores succos peccantes denunciant, & criticè erumpunt, ac naturæ victoriam ostendunt. Si verò pauciores, minores, & pravi coloris, ut violaceæ, virides, vel lividæ, aut nigrae, symptomatice excernuntur, & naturam succumbere significant, & certam mortem semper pronunciant. Prætereà si postquam apparuerint, &

retro cesserit, pessimum signum est; indicant enim materiam morbificam ad interiora refluere, & mortis formidinem augent, & eò magis si in exigua quantitate fuerint, nec alia signa salutaria habeant annexa. Exanthemata in varijs partibus apparentia majoris malignitatis soboles sunt, quam maculae purpureae, atque adeò majus portendunt periculum.

Tertiò attendenda sunt coctionis signa, quibus etsi non sit fidentum, cum succi maligni coctionem non admittant, tamen si cum alijs annectantur salubribus signis, salutem portendere solent; temper autem in hujusmodi casibus generalis constitutio attendenda est, quæ si ut plurimum ad salutem terminatur, bonus sperandus erit exitus: si verò ad mortem, nequaquam erit fidentum.

Non incongruum erit hinc in prognosis calce, ea signa, quæ proximam animæ exhalationem arguunt, subnectere, præter ea, quæ notavimus, ut cum mors præ foribus adsit, domestici magis curent patres spirituales vocare, qui præstò sint in animæ auxilium.

Frigida spiratio in morbis acutis proximam mortem significat, denotat enim caloris nativi extinctionem. Si corpus adeò grave est, ut unguis, ac digiti lividi sint, expectanda continuo mors est. Unguis nigri, digiti pedum frigidi, nigri, demissi, vel proclinati mortem proximam esse portendunt. Hip. 8. aph. 12. Si oculi caligant, vel lucem averfantur, qui somno multo, & æstus detinetur, extra spem est.

aph. 15. facies, quam Hip. penicillo describit, quæ Hippocratica vocatur, mortem ante oculos denotat: fuerit autem sanè facies hujusmodi, oculi concavi, nares acute, collapsa tempora, aures frigida, & contracta, cutis in fronte dura, intensa, & arida, color pallidus, vel niger, lividus, aut plumbeus. Quæ omnia ex pessimis causis internis contingere solent.

Pessima est respiratio, quæ fit cum stertore, qui omnibus ferè morientibus accidit, ut aliquandò ante mortem in gutture quædam veluti ebullitio, fervor, seu strepitus audiatur (Italicè hic *spera* vocatur): quicumque igitur morbo ingravescente, stertor pertinaciter perseverat, & intenditur, proximi sunt morti, & unum, aut alterum diem ante obitum apparere solet, & ægrum veluti laqueo suspendit; significat enim extinctam omninò facultatem, quæ excrementa ab asperâ arteriâ, & faucibus excernere nequit. Est tandè etiam morti proximus, & extra omnem vitæ spem positus æger, tunc cum inferior venter à suo motu quiescit, & thorax tantum se movet, & hoc cessante, scapulae cum claviculis, nariumque pinnis moventur, & his tandè motu quiescentibus, mentum per tres vices movetur, & tunc de ægri vitâ conclamatum est.

Curatio.

Cum continuarum febrium lædendi modus non sit in omnibus unus, & idem, & ex læsionis, symptomatumque modo indicatio pro curatione desumi debet, regulam tradamus oportet, cujus

cujus usu in curationis indicatione desumenda est, ne error committatur; sciendum itaque est, quod succus nutrimentalis, dum degenerat, & in continuæ febris fomitem transit, in quatuor differentijs esse potest; Primò, si quantitate, & qualitate sui pravâ eò naturam in solidis partibus opprimit, ut earum motus non solum depravet, sed etiam retardet, ferèque aboleat; Secundò, si quantitate paucus, qualitatè pessimus, idem præstabit. Tertiò, si quantitate multus, qualitate verò non adeò pravâ, naturam gravabit, sed non adeò subvertet; Quartò, si tandem neque quantitate, neque qualitate adeò pravus, ipsam naturam irritabit, sed non opprimeret.

Primò, & secundo modo eas febres pariet succus nutrimentalis, qua continuas cum accidentibus appellavit Galenus, medici communiter malignas indigitant.

Tertiò, & quarto modo eas concitabit febres, quas Galenus continuas absque accidentibus appellavit, medici communiter continuas sub typo duplicis tertianæ malignitate carentes indigitare solent.

Uniuscujusque modi ex quatuor assignatis signa, & symptomata docuimus, ut certa, & non scrupulosa ex eorum cognitione norma curationis emergat. Si quantitate multus, & in pessimam qualitatem degeneratus sit succus nutrimentalis, ex eo quia aliqua ex suprâ enumeratis dispositionibus præcesserit, assignavimus signa.

Hoc febris genus sicut & aliarum duplici debellatur præsidio, diætetico scilicèt, & pharmaceutico; diæteti-

cum in sexrerum nonnaturalium regimine consistit, & quodad primum.

Aër sit purus, serenus, lucidus, & temperatus, & si talis naturâ non sit, saltèm arte paretur: sit itaque ex calido temperatus. Nimis calidus vitandus, quia febrili combinatus magnum incendium, & suffocationem, vel saltem ex spirituum resolutione maximam virium imbecillitatem pareret; frigidus maximè arcendus, poros namque occludit, & diaphoresim inhibet, quæ in hoc febris genere summoperè medicamentis promovenda est, imò omnes ægri febrè malignâ laborantes, aëri frigido se exponentes, omnes moriuntur, ut pluribus compertum est exemplis.

Cibus debet esse rarus, & paucus, sed optimus, & facilis coctionis, qui non faciliter corrumpatur, talis erit panis contritus in pulli juscule excoctus, à carne omninò abstinendum, nam in hujusmodi febribus vis ventriculi digestiva ferè penitus adimitur & caro in pessimam abit corruptionem, & cadaverescit; sorbitionibus itaque potiùs, quàm cibus solidis alendos esse ægrotos inquit *Hip. aph. 11. sect. 2. facilius est impleri potu, quàm cibus.* Ejusmodi enim diætæ naturæ magis convenit, citiùs namque reficitur natura his, nec revocatur à pugnâ, quam cum morbo inivit. Vitanda plurium ciborum ingurgitatio, ne in febrilem degeneret materiam, quia qui tali laborant febre *Corpora habent impura, & quò magis nutries, eò magis lades. sect. 2. aph. 10.* Medicus, & adstantes in ægri incolumitatem conspirare debent, aliter si adstantes, quæ medicus præscribit, aut omittunt, aut intempestivè adhibent,

aut inconsulto medico aliquid circa ægrotum moluntur, certè in ægri vitam conjurant. Verum enim verò nostrates mulierculæ, quæ ægrotis inserviunt, affines, & amici, qui ægrum adeunt, ad vires sustentandas, ut nugantur, pluribus, & varijs edulij, ac crebrò in eorum perniciem infarcire solent. Verùm victûs ratio virium incolumitatem, & per accidens curationem respicit. Non tantùm mulierculæ insimulandæ sunt, sed etiam medici, qui politici evaserunt, nimium ægrotis indulgentes, & tantùm student, ut nobilibus, & plebeis placeant, ac de ægroti viribus solliciti esse videantur, quarum conservatio non ex nimia eduliorum ingurgitatione, sed ex exactâ diætâ, & commodâ remediorum administratione dependet, nec quod ingeritur, sed quod digeritur, nutrit, nec cibus, aut potus est graviorum morborum medela, sed medicaminum est sanatio. Febrientium ventriculus unâ cum toto ægrotat, febris namque morbus universalis est, nec natura materiam morbificam, & cibum simul concoquere potest, sed deficit ambobus, & interim materia febrilis cumulatur, & ob alimentorum copiam læditur digestio, fermentatio corrumpitur, febrili causæ fomentum, & fomitem præbet. Hinc *Hip. aph. 55. sect. 7.* inquit: *Si quis febricitanti cibum præbeat, quem sano exhibet, valenti robur, ægrotanti morbus fit.* Infarciunt febrientes carnibus contusis, quæ in nidorofam, & cadavericam transeunt corruptionem, itè juribus consumptis, ovibus forbilibus, testibus pullo- rum, avium, caponum, vitulorum assatis, vel elixatis cum endivia, cicorio,

D. Car. Musitan. de Febris.

aut borragine, & pro secundâ mensâ fructibus, & bellarijs non sine insigni multorum pernicie, & morte. Itâ *Asclepiades* Romæ olim ægris balnea, vinum, carnes, & quicquid gratum, & optatum erat, concedebat, & sic Civium Romanorum mentes mirabili artificio ad se trahebat non sine discrimine, & morte. In acutissimis ergò ut plurimum quatuor primis diebus tenuissimus requiritur victus, procedente verò tempore pleniusculo utendum est. Non possumus non commendare Turcas, qui statim ac in febrem incidunt, per tres dies neque cibum, neque potum assumunt, & perfectè absque medicis curantur. Sed hîc observari debet anni tempus, ætas, & morbus, quibus in febris expedit, aut non, juxta *aph. 17. sect. 1.* *Quibus etiam semelne, ambis, & plus, minusvè, & gradatim præbere cibum convenit, spectandum. Dandum etenim aliquid tempori, regioni, ætati, & consuetudini.* Fructus horarij, & omnes, aut ex fructibus parata, & olera, fermentando sunt nocua; nam omnia, quæ augere, & ciere fermentationem possunt in febris nocent. Mellita, saccharata, alimenta nimis salita, & aromatica quæcumque in febris insigniter lædunt; hæc enim admodum fermentativa sunt adeoque fermentescendo fermentationem præternaturalem intendunt, & febrem adaugent. Non impellendi sunt febricitantes ad cibum neque blanditijs, neque minis, aut quovis alio modo, quia alimenta quæcumque citra appetitum, & cum nausâ ingesta non digeruntur, sed putrescunt, & scorias febriles adaugent, undè in continuis febris ad aliquot dies nihil comeda-

M tur,

tur, hinc consultius est ad cibum non cogere, vel persuadere ægrotos. Cibandi tempus docet *Hip. aph. 11. sect. 1.* In ipsis tamen exacerbationibus cibum adimere oportet; nam præbere noxium est, & cum per circuitus redeunt morbi, in ipsis accessionibus abstinendum. Qua in re hoc nostro ævo multum peccatur, ut diximus, in quo plurima hominum pars indiscriminatim alunt ægrotos, nullâ observatâ temporum ratione; Natura enim dum in accessione adversus morbos congregitur, conficiendo alimento minus intenta est, quo fit, ut illud non fermentatum febrem, ejusque symptomatica augeat.

Quò ad potum attinet, abstinentiam à potu in febribus detestamur, estò febris in Galenistarum opinamento sit passio calida, & sicca, cui frigida, & humida correspondere debet. Anhela sitis magnum est symptoma in febribus, & de nullo alio queruntur febrientes, quàm de hoc, nec alio restinguitur, nisi potu, cujus interdictum ingentes suscitât molestias, cruorem, solidarum partium alimenta cum viribus, & humidum deprædatur innatum; ideòque stricta sitis sex millies, & ultra aquarum latrocinia patravit, & totidemquæ medicis attulit opprobria. Interdicitur aquæ potus à vulgaribus sub penâ mortis, sed febrientes vulgarium mortem non expavescentes, potiùs morti se destinant, quàm sitim tolerare velint; fracto funesto decreto, restinctâ siti, & per sudorem abactâ febre, rigidos deludunt medicos. Vulgares ad febrientium sitim deludendam, circa thalamum varios arte factos aquarum salientium fon-

tes imponendos jubent, præter frondentium arborum ramos, quibus parietes, & pavementum sternunt, ut aquarum murmure pellatur sitis. Miseri febrientes medijs in aquis aquam quærunt, & parem cum Tantalò fortiantur sortem? Ità *Horat. lib. 1. Serm. Satyrâ 1.* cecinit:

*Tantalus è labris sitiens fugacia captat
Flumina*

His sic stantibus, aquam non affatim potandam concedimus, sed intra limites: *Nè quid nimis.* Non calidam præbemus, quia febrientes non appetunt, quia talem non sitiunt: frigidam autem in remisso, non in summo gradu, & in summo calore; non igitur sitis toleranda, nec quidè subter sudorem, & tùm potus calidus esto.

Febrientium potus sit *aqua cardui sancti, scorzoneria, vel galega*, sed his omnibus palmam præripit *decoctum cornu cervi*, quo nos pro ordinario in febribus præsertim malignis utimur, & plus auxiliij hoc, quàm omnia alia medicamenta affert. Maximoperè *aquam cardui benedicti, vel communem, in qua gelatina cornu cervi dissoluta sit*, commendamus, vel *serum lactis optimè depuratum*, depurari debet, ne pars calcæosa remanens malum exasperet, & cum pomo absque acido in taleolas dissecto purificatur. Vulgares extollunt *Lactis serum depuratum, & succo citri acidulatum.* Itè ad malignitati, & pravitati obfistendum, in potu addunt *citri, aurantium, limorum, vel granatorum acidorum succum, spiritum vitrioli &c.* Verum acidularum in his febribus usus tutus non est.

Vini potus à vulgaribus medicis arctè

arctè interdicitur, cùm febris in eorum sententiâ non sit, nisi merus calor, & ab Hippocrate ignis vocatur, ac proindè febricitanti vinum præbere est veluti oleum ad extinguendum ignem: sed pessimo utuntur consilio, nam calor, seu Hippocratis ignis in febris definitione perijt, cùm non sit febris constitutum, sed accidentaliter consequens, & calor, & febris sunt radicaliter distincta; & concessio, quòd calor augeatur, non per hoc & augetur malignitas: crescit calor, quòd vita fortiùs ad causæ occasionalis expulsionem insurgit, imò si caloris molestia vini potu increverit, virium scœnore compensatur, quæ morborum sunt medicatrices. Vini haustulum in febre malignâ nos non improbamus; est enim virium conservator, & præstantissimus restaurator: calor, qui timetur, est à spiritu volatili, in integro verò vini generosi haustu vel scrupulus unus, vel drachma dimidia continetur: quæ noxa à tam parvâ dosi contingere potest? Vinum namque est humanum nectar, idèque naturæ amicissimum, & vitæ nostræ analogum continet spiritum, est summè cardiacum, vires insigniter conservat, & deperditas restituit; imò pars ejus spirituosa nutrit, & non ratò sanguinem adèò promovet, ut ad diaphoresim, vel diuresim disponat. Qui modicè in febris vino utuntur, vires conservant, & faciliùs convalescunt, qui vino non utuntur, vel naturæ beneficio evadunt, vel diù valetudinarij decumbunt. Nemo ambigit, quin pestis sit febris atrocissima, acutissima, & celerrima, quin absque sudoribus, & vini meracioris potu solvatur. Vinum lymphaticum in

febris tanquàm valdè proficuum, malignitati maximè adversum, & ut ventriculi languentis lenimen concedimus, verùm à nimio potu abstinendum hortamur.

Motus, & quies modum servant, ne succorum degeneratorum particulae ob motum nimium agitentur, nimiam concipiant fermentationem, & febrem adaugeant, conveniunt tamen frequentes, & vehementes frictiones, ad hoc ut natura ad noxij expulsionem excitetur, Quies magis convenit, ut continuatâ diaphoresi corpus per insensilem evacuationem degeneratos succos deturbare possit, ut pristinus restituatur tonus: Verùm nimia quies nocet, particulae namque magis torpescunt, & ob cunctationem pejorem nanciscuntur naturam, quæ deindè ob nimiam copiam turgescunt, sanguinem turbant, & febrem intendunt.

Somnus, & vigilia debitam servant vicissitudinem, quòd si alterutra excedant, debitis emendentur modis; est tamen infestus somnus sub primum morbi accessum initus, verùm post statum multum est necessarius, præsentim sumpto sudorifero, quia tempore somni sudores copiosè fluunt, *Et somnus omnem evacuationem tollit præter sudorem.* Itè somnus post cibum, & horis quietioribus procuretur.

Sic animus in tranquillitate detineatur, & animi pathemata, ut in primis cura, terror, pusillanimitas, morror, excaudescencia sedulo vitentur; his enim vitam, sanguinem, cæterosque succus alterandi vis inest, vel rectæ rationis moderamine saltem compescantur, aliter febriens in his in-

compescibilis majorem sibi febris malignitatem comparabit, & mortem accelerabit; forti itaque sit animo, & speret in Deo, & ipse eum eripiet.

Excreta, & retenta in statu naturali conserventur, & alvus, nisi suum deponat onus, arte quotidiano clysmatum, vel glandium usu ad scybala deponenda proritetur, quibus addenda hiera, ut naturam ad aliquid molliendum promoveat.

Perlustrata diætetices orâ, Chirurgiam, & Pharmaceuticam peragrandam aggredimur, & primò, an in hac febre sanguis sit detrahendus, ambigimus. Veteres Galenici in his febribus, præmissis clystere, sanguinem mittunt, præsertim verò circa febris initia, aliqui non ultra quartum, alij ulteriùs, cum vires constent, quia in his præter malignitatem adest etiam putredo, & *Saluberrimum esse in omnibus putridis sanguinem mittere*, ita dictante eorum Antesignano Gal. II. meth. censent. Vel quia ut plurimum malignitas à putredine ortum ducit, ubi autem ingens fuerit putredo, ingens quoque malignitas, & pariter erit incendium præsertim circa viscera; quapropter ingens desideratur ventilatio, & refrigeratio, & præcipuè si adsit, vel immineat aliqua interna alicujus visceris inflammatio, quæ non rarò febribus malignis contingere solet. Ad duo itaque spectant vulgares vel ad malignitatem, vel ad putredinem; Si malignitas putredini prævaleat, minori copiâ sanguinem educunt: Si malignitas putredo magis quàm malignitas prævaleat, majori copia detrahunt, quia ex putridis humoribus intra venas translatis ma-

ligna oritur febris, tutò phlebotomiam semel, bis, aut ter reiterant, donec tota putridi humoris in venis contenti sarcina exonerata sit, & præsertim sanguinem fundunt, si ab aliquâ evacuatione sanguineâ suppressâ ortum habuerit febris, ut in mulieribus sunt menstrua, in viris hæmorrhoides, vel hæmorrhagia.

Cæterùm vulgares in sanguinis missione hallucinantur, & præsertim in febris principio, nam vires, morborum medicatrices, quæ tantoperè in superando hoste tam maligno necessariae sunt, perfringuntur, & vix deindè pro ferendo, & vincendo morbo sufficient, & malignitas, quæ velut anguis in herbâ latebat, vires colligit, eas exserit, & sævitiem intendit. Præterea febris hæc non est cognitu facilis, ut non tam vulgarem, quàm etiam cordatum decipiant medicum, quia non statim ostentant pravitatem; blanditur enim hæc, & fallit canum instar, qui caudâ blandiuntur, non latrant, & acriùs mordent: Veluti sirenes, quæ cantûs dulcedine sopiunt, sopitos demergunt, devorantque demersos. Insuper in febrium principio nunquàm sanguis mittendus est, quia maxima adest humorum cruditas, & detracto sanguine, calor imminuitur, & cruditas eò magis augetur.

Nescimus, qua ratione in omnibus putridis sanguinem mittere saluberrimum esse putarit Galenus; supponit enim ipse ex humorum putrescentiâ putridas oriri febres: Verùm si febres putridæ darentur, omnes tali laborantes febre, essent veluti tunc ex putri nati, & putridi absque ullâ salutis spe interirent, quia secundum

Quam vulgatum scholarum axioma: *Quod tangitur à putrido, putrescit.* Dicant quæso, quomodo putridum à sano adimunt in harum febrium curatione? Venæ sectio plethoræ, & non putredini debetur; non sanguinis missione putridi humores evacuantur, sed aliâ ope medicâ indigent. Præterea putridi humores vel sunt intra venas, vel extra; si intra, vel in parietibus adhærent, vel cum sanguine fluctuant; si in parietibus, frustratoria est sanguinis missio, nam etsi totus auferatur sanguis, causa febrilis intacta remanet, imo illæsa, quia auferitur sanguis, qui ipsam eluere, vel dissolvere potest. Si in venis fluctuant, & totas occupant venas, quantum libet minutas, non proficies, ex eo quia quod remanet, eodem modo se habet ad vires debilitatas, ac se habet totus sanguis ad vires integras. Si non totus corruptus est, quis pro te spondeat venæ sectione corruptam tantum partem, & non bonam extrahi? Si extra venas est febris causa, ad quid sanguinis missio? forsitan ad trahendam, ut vulgi volunt, illam intra venas? Quicquid sit de hoc, certum est sanguinis missione vires minui, & consequenter morbum augeri. Incertum tamen est in vulgari opinionem ipsam juvare, quia ipsorum confessione etiam non demonstrationes, sed probabiles conjecturæ sunt, quæ pro illâ afferuntur: In ambiguis autem melius est vires servare, quam perdere. Adde, quod febres tenuem expostulant victum ex quo etiam minuuntur vires, quod agnoscetes medici, *Hippocratem, & Galenum* deseruerunt, imò rationem,

& experientiam, atque in statu morborum pleno victu uti coguntur, ex eo quia venæ sectionibus, & purgationibus ægrorum vires sustulere, & magis læduntur à venæ sectionibus afflicti ægroti, qui in statu pleno utuntur victu, quam ij qui illarum tyrannidem experti non fuere, ex eo quia ob imbecilles vires concoquere bene non possunt; quapropter cumulantur excrementa, viæ occluduntur, per quas forsitan natura crissim tentare vult, & ipsa defatigatur, undè morbo, & medico succumbit. Ad id, quod dicunt venæ sectionem conducere, ut sanguinis massa ventiletur, & calor supprimatur, merum figmentum est, nam ad hoc ut sanguis ventiletur, aëri exponi, vel intra venas aërem attrahi necesse est, quod dolosum est effugium, cui praxis repugnat: Nam ubi sanguis est insigniter calidus, & in vasis coarctatur, vix ebullitioni sufficiens spatium habere potest, tunc sanè quandò vena aperitur, potius effervescentia augetur, quia pro ebullitione majus adipiscitur spatium. Tandem suppressæ evacuationes, ut menstruorum, hæmorrhoidum, vel hæmorrhagiæ, sunt harum febrium causæ mediatae, non verò immediatae.

Venæ sectionem in hujusmodi febribus tanquam noxiam, & maledictam repudiamus, quia sanguinis effluvia, quæ calida sunt, dum è venis, & arteriis per corpus diffunduntur, tum materiam resolvere, tum naturam sublevare possunt, quæ omninò tor-

pet, ut ad pugnam se accingat; quòd si è venis educatur sanguis, cum novus non regeneretur ex coctionis ventriculi defectu, cessat unica illa spes effluviolum sanguinis pro caloris corporis conservatione: præterquam quòd in harum febrium principio semper adest virium imbecillitas, & facultatum lapsus, quibus præsentibus, sanguis mitti non debet. Præterea malignitas sanguinis missione non tollitur, sed alexipharmacis. Item ex sanguinis missione vasa concidunt, & diaphoresis non facilè procuratur, & natura segnior facta crises moliri non potest, sed morbo succumbit; in specie verò in febribus cum macularum, vel pustularum excretionem conjunctis venæ sectio instituta est lethalis, quia crism ad cutem factam impedit. In his itaque febribus sanguinis educatio nullum habet locum, adeò ut quòd malignior sit febris, eò magis noceat; idque eò magis quòd seriùs fuit instituta. Tandem vulgares febres malignas venenatas vocitant, atque ideò in his semper venenum inculpant: atqui venenum sumentibus sanguinem non detrahunt, nam ex sanguinis detractio- ne venenum magis ad partes internas diffundi dicunt: ita neque in hac febre venenata sanguis mitti debet, nam ita venenum, seu malignitas augetur, & magis in partes nobiles irrepit. Neque dicant vulgares, quòd disparatio de veneno est, nam in veneno nulla febris adest, nullaque putredo. Non ita dicant, nam quotquot *aquam Taphaniam*, quæ venenum est, quòd febrem inducit, sumunt; omnes, quibus vena secatur, è medio tolluntur; quibus intactus est sanguis, omnes evadunt

absque alexipharmaco, quòd appropriatum est limonis, vel citri succus. Ex his itaque colligimus febres malignas secta venâ magis perniciosas fieri, imò ipsa phlebotomia est ipsa malignitate malignior, & in certum vitæ discrimen conjicit ægrum, & pauci, quos æquus amavit Jupiter, evadunt. In morbis, qui epidemicè grassantur, ut in pleuritide, dysenteria, ophthalmia, catarrho, angina, febribus &c. sanguinem mittere est certò ægrum jugulare. Infelices, qui in morborum epidemiis decumbunt primi, quia antequam specificum, & appropriatum remedium per ægrorum funera, quòd morbum extinguit, comperiat, omnes morti succumbunt.

Neque in his febribus audiendi sunt illi, qui hirudinibus per venas sedis febris materiam educere existimant; nam sanguis ille innocens est, & omninò inculpatus, favetque suo calore mesenterij partes, in quibus febris materia copiosior stagnat: quòd si sanguinis educatione mesenterij partes refrigerarent, omninò de spe salutis, & vitâ infirmi actum erit.

Uno tantum modo extractus sanguis in febribus nocere non solum non potest, sed multum produsse: est ille, si scarificatâ cute, cucurbitulis sanguis educatur, sed cornettis educi præstat; sanguis enim cutaneus in his febribus veluti grumescit, & non solum naturæ non opitulatur, sed illi onus adauget, impeditque ne per cutem febris materia resolvatur; extrahi potest ad libræ pondus semel, aut bis, post quartum, vel septimum febris diem pro morbi acutis, & validitate.

Maximoperè apud nostrates medi-

castros in febris malignis curandis in statu decantantur Vesicantia, taliter appellata, eo quod vesicam quandam tenuibus repletam ichoribus in partibus, quibus applicantur, excitant: componuntur autem ex *cantharidibus preparatis, seminibus sinapi, euphorbio, fermento veteri, & aceto scillitico*, nam horum prælidiorum ope plures ab his affectibus vindicatos fuisse, aut saltem plurimum utilitatis consequutos quotidianæ ferè testantur observationes. Sed quoniam nullum in arte medicâ extat præsidium, quod adeò sit tutum, ac felix, ut nullâ indigeat arte, sed indistinctè in omnibus affectibus, naturis, & quovis tempore adhiberi possit; propterea de vesicantium usu plurimæ ab authoribus institutæ fuere disceptationes, nùm scilicèt eorum usus salutaris sit, in quibus morbis, aut quo tempore conveniant, & quibus in partibus sint applicanda, & inter plures signanter opus hoc aggressus est *Hercules Saxonia in suo opere de Phoenigmis*, quorum etiam utilitatem insigniter commendat *Hoëferus in Hercule Medico*.

In frequenti usu vesicantia sunt apud Italos, Gallos, & Hispanos in febris malignis, in statu, ad magnitudinem thaleri, in carpis manuum, vel in pedibus ad promovendam malignitatis expulsionem, quoniam rarò sudorifera usurpant. Prodit ex vesicis quidam ichor, quem humorem venenatum, malignæ febris causam appellant, & in primis commendant tunc cum extèrna frigent, & interna utuntur. Itèm in tumoribus aperiendis, præsertim malignis, in bubonibus, & anthracibus commodissimè ra-

les vesicas excitare solent, nè venenata materia introrsum versus regurgitet, & ità cum præsentis ægri periculo repellatur. Similiter ad capitis affectus apprimè convenire dijudicant, in affectibus soporosis, apoplexiâ, vertigine, lethargo, caro, comate, si hæ vesicæ in nuchâ excitentur, quoniam ibi opus est, ut concitetur dolor, & vigilet æger & si vesicantia sint lenia, & non excitentur cum doloribus vesicæ, tunc sine fructu adhibentur. Tùm etiam in oculorum affectibus cum fructu applicant, in specie in inflammatione, lippitudine, & similibus affectibus. Vel dentium doloribus applicant pone utramque aurem in semilanzæ formam. Ad catarrhum vesicatorium cervici, & scapulis adhibent. Itèm tanquàm optimum præsidium commendant à capite in distillationibus. Tùm etiam in arthritide, & dolore ischiadico, & similibus morbis à lymphâ acidâ oriundis optimè conducunt pro evacuandâ tali lymphâ, ut ejus motus inhibeat. Tùm quoque in hydrope, ut lymphâ malignâ causa evacuetur, sed vesicantia hîc non adeò sunt tuta, estò nonnulli aliquandò profuerint, quia partium calor pusillus facilè extinguitur, & gangrænâ sæpè afferre solent. Tùm tandèm in paralyâ, & atrophîâ, ac sexcentis aliis affectibus, ut alimento conmeatus concedatur.

Profectò hos non infimæ notæ auctores circa tam perniciosum medicamentum delirasse, & insudasse, ac hostem pro amico, & pro alexipharmaco venenum expiscatos fuisse obstupescimus, omnia vesicantium ingredientia sunt malifica, & venenata, abundantque sulphure inflammabili,

nimio

nimio sale volatili, acri, exurenti, & caustico, principale quorū fundamentum sunt cantharides. Hæc sulphura, & alia mobilitate suâ, & volatilitate in sanguinis massam se insinuant, ejusque mictionem conturbant, febrilem calorem adaugent, mictum sanguineum cum dysuriâ excitant, & cum lotij stillicidio sanguinem extrahunt, erosio vasis non sine intolerabili ardore, & angustâ; hinc perennes vigiliæ, quærule dolores, inquietudines, virium lapsus, facultatum prosternationes, & ægrotantium clades. His cruciatibus non medela, sed bina in die ronforum laniena adjungitur. In tantâ symptomatum procellâ natura, quæ est morborum curatrix, in varios præternaturales tumultus agitata, à materiæ morbificæ coctione distrahitur, & à futurâ crisi, quam forsan moliretur impeditur. Omittimus ulcera, (si quândoque ægri evadant) quæ ut plurimum tum ob cachexiam, tum ob malam curandi rationem sæpè chronica, vel cachectica fiunt.

Hoc fallacis medicamenti genus corticem attingit, & nucleum intactum relinquit: corporis superficiem discerpit, & hostem in centro latentem non perstringit: centrum laborat, & insontem laniat peripheriam: & quot spei lineas ducit, omnes ad mortis centrum properant. Ichor ex vesicis extillans non est nisi latex sanguini innatans, in aquam mutatus, non aliter ac in ambustis observamus, nec ichor iste est malignæ febris causa, quia per vesicantium lanienam eductus, febris, vel salem malignitas imminueretur, quod oppositum experimur. Celebrant vulgares in affectibus soporosis vesicantia, ut in

lethargo, caro, comate, &c. at non soporosus, quia dormit, malè se habet, sed quia malè se habet, ideò dormit, nec somnum impedire utile est, sed solum somni radicem tollere necesse est. Qui itaque per dolorum lanienam somnum suspendunt, ejus radicem non tollunt, & ægrum crudeliter perimunt.

Unicam tantum indicationem habere possunt vesicantia brachijs, & crucibus applicabilia, quam habet sanguis scarificatâ cute cucurbitulis eductus; verum si vesicantibus tantum spes salutis infirmi reponatur, de illius vitâ actum jam est. Pro signo, non pro horum effectuum curatione applicari possunt vesicantia, quia applicatis his, si nulla sequatur operatio, nulla excitetur vesica, certissima mors expectanda est. Hinc etiam corporibus mortuis vesicatoria etiam fortissima applicata, nullam excitant vesicam; undè si in ægro non operentur, curatio ad mortem terminatur, sic etiam si excitatâ vesicâ, nullatenus purgatio sequatur mors imminet, sed hoc signum multoties fallax experti sumus: Unum tantum pro certo asserere possumus; quòd quândo locus vesicatus nigrescit, de vitâ ægri conclamatum est.

Expediti à primâ medicinæ columnâ, nempè à Sanguinis missione, ad secundam transitum facimus, scilicet ad purgans Medicamentum, quibus tota vulgare medicina per sanguinem, & merdam innititur: appellant enim vulgares has duas columnas duo magna præsidia; quibus indiscriminatim omnibus in magnis morbis utuntur, & pro his inquit *Hip. Magnis morbis magna præsidia*

conveniunt. Verum, an in febre malignâ purgans medicamentum conveniat, & quando, maximoperè ambigimus. Eapropter dicimus nullo modo convenire, quia purgante turbata sanguinis mistio non tollitur, & purgatio directè cacochymix, non verò febrî, & præsertim malignitati debetur; hæc namque antidotis solùm, seu alexipharmacis expugnatur: Si ergò conveniat, id indirectè solùm, & per accidens, quatenùs scilicèt unâ cum malignitate quoque in corpore magna nutrimenti degenerati illuvies primis vijs, stomacho, intestinis &c. inhæreat ex prægressis erroribus in potu, cibo, cæterisque à quibus non solùm malignitas fovetur, sed etiam augetur; sic enim degeneratorum succorum ubertas minuitur, primæ viæ mundantur, natura faciliùs sublevatur, crisesque molitur. Id ex appetitu prostrato, nausæ &c, hariolamur ventriculum à peccantibus humoribus esse gravatum, qui priùs évacuari debet, nam aliàs alexipharmaca, & sudorifera, si dentur, in ventriculo pravis succis immista infringentur, & non facilè claustra perrumpere possent.

Purgans medicamentum præter quàm in principio, primâ die, & non ultra secundam vel tandèm tertiam exhiberi potest absque infirmi damno; in principio diximus antequàm quamcumquè excretionem aliam per cutem moliatur natura, elapsa est, quia occasio præceps: sed absque spè, quod multùm prodesse posset, primâ enim, & secundâ die turbata, atque confusa adèò natura non est, ut ad purgantis stimulos aliquid moliri non possit, quod saltem ali-

quam materiæ portionem non deturbet, id etiam ab authore aphorismorum insinuatum fuit, *aph. eim 29. sect. 2. Cum morbi inchoant, siquid movendum videtur, move: cum verò consistunt, ac vigent, melius est quietem habere.* Et *aph. 10. sect. 4. Purgandum in valdè acutis, si incitet materia, & eâdem die, differre enim in talibus malum est.* Et generosus esse debet medicus in hujusmodi febris, si causæ pro ijs præcesserint, primo, vel altero die in purgante medicaminè exhibendo; fieri enim potest, ut à purgante sollicitata natura contra materiam febrilem insurgat, & in posterum sub illius onere torpeat, quod multùm interest ad morbi curationem. Caveant medici, ne quæcumque propinent purgantia in specie in morbi cursu, & à quocumque apparentibus sudoribus, petechijs, aut maculis, & à quocumque stimulo abstinendum, & ne quidèm ad clysteres, aut suppositoria accedendum sit, quia sic insigniter naturæ motum retardant. Purgantia itaque ab initio tradenda sunt, quo planè elapso, omittenda, fortiora nocua sunt; nihil enim exitius est, hominem febre malignâ correptum certius ad interitum trahit, quàm quæcumque in specie ingens, & superflua purgatio, ut pluries experientiâ comprobavimus. Purgantia itaque ab initio tradenda sunt, quo planè elapso, omittenda, fortiora nocua sunt. Lene medicamentum esse debet, quod vulgares minorativum appellant; propinant isti duo purgantium genera, minorativum unum, quod utique in harum februm principio admittimus; eradiciativum alterum, quod impro-

bamus, & ita vocari credimus, non quia febrem, sed una febricentem e viventium terra eradicat.

Inter medicamenta, quæ succum nutrimentalem degeneratum à fibris educunt, intestina, & ventriculum non lædunt, & naturam non laceſſunt, primum habet locum conserva florum persicorum, ut

℞. *Cons. flor. persic.* ℥. iv.

Exhibe infirmo immediatè ante prandium.

Mirabiliter etiam id præstat *extra-ctum catholicum*, vel sequentes *Pilulæ*, ut

℞. *Pilul. de tribus Gal.* ℥j.

reducin v. pilulas,

& infirmo exhibe. Reduci etiam posses in formâ potûs nobile medicamen hoc modo :

℞. *fol. sen. or.*

polyp. querc.

tart. pulverisati ana ℥j.

manna coacta ℥iij.

cinnam. contus. ℥iij.

aque font. ℔j.

fiat decoctio in vase clauso, & deinde colatura absque vehementi expressione, de qua

℞. ℥viii. & in eâ diff.

syr. flor. persicor. vel

de succ. ros. persic. ℥iv.

m. f. p. & exhibe.

Describemus nobilissimum, & gratissimum medicamentum, quæ *Manna potabilis* vocatur, vulgè hîc *Aqua Angelica*, quæ pulchrum nanciscitur colorem, & facilè delicatulis, infantibus, & his, quibus nausæa premitur ventriculus, & qui solo aspectu medicamentorum odorem perhorrescunt, propinari potest; hæc namque adeo gustui, & palato grata redditur, ut

languentibus in delicijs sit, ut

℞. *Tart. opt. pulv.* ℥vj.

bull. in aqua borag. ℔j.

ad medietatis consumptionem, coletur;

& in colaturâ infunde per noctem

fol. sen. or. s. s. mund. ℥ß.

& manè factâ levi ebullitione, coletur;

& diff. in eâ.

Manna elect. Calabrensis ℥iv.

Clarificetur cum albumine ovi, & tra-

jiciatur per manicam Hippocratis. Si

libet, addatur aqua cinnamoni, vel

florum Nampb. Aliqui addunt succi

limonum, vel citri portionem, ut potio-

acida reddatur ad gustatûs oblecta-

mentum, alij in odoratûs gratiam ad-

dunt aquam florum citri, vel aurantio-

rum, &c.

Hac methodo omnes potiones solutive clarificari possunt, & loco manna addere syrapiâ solutiva, confectio-

nes, electuaria solutiva, &c. conveni-

enti dosi, clarificando cum ovi al-

bumine, & trajiciendo per manicam

Hippocratis.

His lenibus purgantibus in formâ

potûs in decocto semper admiscet

laudabiliter vulgares aliqua in pravi-

tatis gratiam, ut sunt *cortices citri, ra-*

dix tormentilla, scorzonera, scordium;

ulmaria, succisa, vincetoxicum, vel

contrayerva, &c. & in ipsâ potione

Tryphera Persica unicam unam dissol-

pergantur, tùm antequàm caput pe-
tant, & deliria, vel lethargum &c.
excitent, antequàm cor opprimant,
ac syncopes excitentur, & ideò ma-
gis hoc faciendum suademus, quia in
his non est expectanda cœctio; mali-
gni cœctionem non admittunt. Verùm
hanc doctrinam non in omnibus in-
differenter cœmmendamus, sed so-
lùm particulariter in aliquibus casu-
bus, & Primò, si febris valida & acu-
ta sit. Secundò, ut diximus, si ma-
gna degeneratorum succorum conge-
ries in primis vijs stagnet, à qua æ-
grum sublevari expediat. Tertiò, si
degenerati succi ab initio in motu ali-
quod membrum motum minentur,
vel si aliqua turgentia species in cor-
pore appareat, verùm hæc turgentia
rarissimè contingit.

Si ventriculus subversione, vel
nauseâ infestetur, vel adhuc cibo sit
repletus, provocandus est vomitus,
quatenùs ventriculum evacuat. Ex
vomitorijs præferuntur cæteris anti-
monialia propter sulphur malignitati
resistens. Pro vomitu itaque ciendo
medicamentum proponimus, quo qui
hujusmodi febribus correpti usi sunt,
(primâ, secundâ, & tertiâ die, sed
non ultra, quibus exactis, est po-
tius febrientem necare, quàm cura-
re) omnes mortem evaserunt, nec un-
quàm nos fefellisse recordamur, cùm
illud multoties exhibuerimus: Hoc
est medicamentum metallicum spa-
gyricâ arte paratum, quod *Mercurius Vita* à pharmacopolis communi-
ter appellatur. Circumfertur etiam
in aliquibus chartulis sub *Algoethi*
nomine, ob inventoris cognomentum,
qui fuit *Victorius Algoethus*. Vis hu-
jus medicamenti ex sulphure antimo-

niali dependet, quod per artificium à
suo corpore fuit extractum, & uni-
versum corpus mundificandi, & na-
turam sublevandi vires obtinet, nam
unico actu profusissimos movet sudo-
res, & per superiora, & inferiora
ventriculi, & intestinorum saburram
exturbat; hujus medicaminis effectus
non admirantur nisi ij, qui illud in
frequenti habent usu; modus exhi-
bendi hic est:

*℞. Mercurij Vita gr. vj.
f. ejus infusio in
vini alb. generosi ℥ij.*

*spatio decem horarum, separetur tunc
vinum à pulvere, & vinum infirmo
exhibeatur.*

Optimum quidè m emeticum est
Mercurius Vita, sed omnibus emeticis
vehementior est, & eo non nisi in ro-
bustis, & in summâ virium fiducia
utimur, & adeò potentissimè humo-
res à toto corpore eradicat per vom-
itum, secessum, sudorèm, & urinam,
& unâ cum his pravitatem eliminat,
ut nihil relinquat, quod recidivam
faciat, & sicut aurum integrè ab omni
inquinamentorum genere purgat an-
timonium, ita corpus humanum ab
omni impuritate abstergit; ideò que
primis diebus cùm vires vigescant,
propinandum curamus. Sed cùm non
omnibus liceat ire Corinthum, pro de-
bilibus, & delicatulis cautè, & mul-
tâ circumspectione in hoc exhibendo
opus est, ac pro his *Mercurij vita* ve-
hementia cicurari debet, ne evadat
Mercurius mortis. Nos ex *Mercurio*
vita nobilissimum, tutissimum, &
blandissimum præparamus emeticum,
quod *Hippocras emeticum* appellamus,
infundendo

Mercurij Vita ℥ijss.

cinnam. acuti,
caryophyll. ana ʒij.
in vin. alb. generosi ℥ij.

Et post levem ebullitionem clauso vase in igne arena cum omnibus ingredientibus servatur ad usum, & in exhibitione decantatur. Tanta est inexhausta hujus nostri Emetici virtus, ut lapidem philosophorum æmuletur, nam quò magis de emetico exhauries, & magis reaffundes, in infinitum, & ultra emetica exhauritur virtus. Est blandum emeticum adeò tutum, ut puerulis ad cochlear unum, adultioribus ad duo, & robustis ad tria exhiberi possit; Leviter omnem saburram in stomacho, & duodeno stagnantem per vomitum rejectat, & lenes movet secessus: nam trium horarum spatio universum corpus sudore, vomitu, & secessu purgabit, & cessatâ medicamenti actione, quod dignoscitur, si per mediæ horæ spatium infirmus non amplius vomat, cibo refocilletur solido, nam liquidum facillimè revomet.

Idem præstat, sed non adeò efficaciter, crocus metallorum, ut

℥. Croci metallorum ʒj.
 fiat pulvis,
 infundatur in vini generosi ʒij.

per decem horas, vinum à pulvere coletur, exhibeatur eodem modo, quò de Mercurio vitæ scripsimus. Ad idem, sed minori efficaciam, valet Calix chymicus ex Regulo antimonij conflatus, ut

℥. Vini generosi ʒij.
 injiciantur in calicem chymicum, ibi detineantur per duodecim horas, deinde infirmo eodem modo exhibeantur, quo supra.

Est advertendum, quòd dum infir-

mi ex dictorum medicaminum assumptione vomunt, si per vices parum calidi jusculi sorbeant, facilius voment, & medicamen tolerabunt. Robustis, juvenibus & ætate consistentibus absque ullo scrupulo exhiberi possunt præscripta medicamenta, cautè verò cum ijs procedendum in pueris, gracilibus, & senibus; isti namque securitatem, incolumitatemque in nostro Hippocras emetico solummodò nanciscentur.

Verumenimverò ultra secundam, & tertiam diem in hujusmodi febribus purgans medicamen, vel vomitum cibus exhibere temerarium est, & contra antiquorum regulas, documenta, & contra ipsam rationem; nam postquam natura infirmi unum, atque alterum febris insultum passa est, confusa est in suis operationibus, neque agit nisi id, ad quod à morbi materia urgetur, & non amplius in suâ potestate est ad opportunos fines medicamentum dirigere. Præterea per illos duos insultus morbi materia in penitiores corporis partes se insinuavit, & quia separata non est, sed per universum corpus per minima diffusa per motum medicaminis non solum non purgatur, sed vehementius agitur.

In his ergò ultra secundam omninò medici parere debent Hippocratis textui i. aph. Concocta medicari, atque movere non cruda, modò non turgeat, & Galeni regulis in comm. ejusdem textus, & libro quos, & quando purgare oportet, scilicet quòd nisi in urinis coctionis signa appareant, interdictum sit medicis ijs remedijs movere naturam, quæ illam urgere possunt ad agendum id, quod in statu salutis agere non solebat; Remanet tamen

ei libertas ea conferre naturæ præstidia, quæ ad illas agendas actiones eam promovent, quas in salutis statu exercere solebat, ac propterea licet medico injectionibus per sedem intestinorum excrementa sollicitare, urinam ciere, & præcipuè insensibilia effluvia per cutem affluenter promoverè: nam degenerato nutrimento nullum expeditius est ad exitum iter, quàm illud per cutis poros, in quod naturaliter inclinatur, licet ergò medico hæc omnia tentare, & si opportunè id fecerit, morbi victoriam per naturæ crifim reportare feliciter poterit.

Notamus interdum esse febrem purè malignam, & interdum esse cum febre continuâ ardente conjunctam, & raram est febrem ardentem esse, cui non subsit modò major, modò minor malignitas: in tali ergò casu morbi sunt quasi complicati, & ad illud, quod magis urget dirigenda est præsertim curatio, adeoque interdum ad malignitatem respiciendum est per alexipharmaca, interdum febrì per nobilia præcipitantia, quandoque utrique per moderata acida, aut sulphura metallica fixa antimonialia, nam hæc & ardentibus, & malignis conveniunt. Considerandum itaque, an in febribus malignis pura, scilicet simplex adsit, an conjuncta sit febris ardens, ut pro circumstantiarum varietate medicamenta propinanda nunc præcipitantia, nunc sudorifera, nunc sola, nunc mista invicem variare possimus.

Injectionum per sedem variæ sunt formulæ, sed hæc erit præstantior:

℞. Decoct. comm. q. s.

olei.

mell. viol. ana ℥iv.

salis comm. ℥j.

hieræ picræ ℥ß.

m. f. injectio.

Hoc, vel alia enemata non solum in febris principio, ad primam regionem ab excrementis liberandam, sed etiam in toto febris decursu usurpanda sunt, si alvus non fluat spontè, idque singulis, vel alternis diebus; his enim quotidiana subducuntur excrementa, & quædam materiæ morbificæ portio sensim detrahitur. Tum etiam humores ad partes vergentes in contraria loca, eaque naturæ consentanea retrahuntur. Hæc clysmata ex decocto emolliente componenda sunt, adhibitis laxantibus benignioribus: acria, & diagrydiata, quia naturam ad excretionem nimium irritant, & sæpè perniciosos alvi fluxus inducunt, cane pejus vitentur.

Quòd si in morbi decursu alvus liquida appareat, non idcirco ab enematis abstinendum, sed modicè detergentibus, & refrigerantibus utendum est. Verum si maculis, & pustulis apparentibus fortè superveniat alvi fluxus nequaquam suppressendus est, nisi copiâ excesserit, aut maculas retrocedere faciat, aut ægrotum sensibilibiter debilitet; est enim quodammodo naturæ motus evacuationem sensibilem molientis, & idèò cautè suppressendus. Cæterum tales alvi fluxus alio tempore venientes, cum sint symptomatiçi, ac subindè lethales, propterea alexipharmacis adstringentia simul miscenda sunt, ut præcaveantur, tanquam funestum symptoma id, quod in febribus præsertim malignis cum excretionem ad cutem conjunctis notandum est.

N 3

Uri-

Urinam provocant *spiritus vitrioli, oleum sulphuris, sal prunelle, sal absynthij, sal tartari vitriolatum, ut*

℞. Tartari Vitriolati ʒj.

in jusculo infirmo exhibe. Optimus etiam est *spiritus salis dulcis* ad guttas decem in jusculo propinatus. Mirabilia hæc medicamina sunt, & præterquam quòd urinam movent, corruptioni resistunt, degeneratum nutrimentum resolvunt, disponuntque illud, ut Naturæ pareat.

Præmovent degeneratum nutrimentum ad transpirandum per cutem ea omnia, quæ cardiaca communiter appellantur, uti sunt *elixir vita, magisterium perlarum, coralliorum, confectio alkermes, confectio de Hyacintho, julepus gemmatus, diamargariton frigidum &c.*

℞. Elixiris Vita Quercet. ʒj.

exhibe in jusculo, vel in syr. de scordio,

℞. Magisterij Perlar. ʒʒ.

propina in cochleare de acredine citri
Syr,

℞. Confect. Hyacinth. vel alkermes ʒʒ.

exhibe in vino generoso.

Quidam recentiores perlas, margaritas, corallia, gemmas, & omnia cardiaca, in quæ hæ ingrediuntur, à penù medico prorsùs proscribere conantur, & reverà mulierum auribus, collo, & brachijs magis, quàm ægrotantium stomachis conveniunt; verùm nos non omninò inutiles in medicinâ productas, & tantùm ad mulierum cultum existimamus; nam harum præparationes in pollinem, salia, magisteria &c. redactæ in aceto, limonum succo, spiritu vitrioli, vel alio menstruo dissolvuntur, omnis horum liquorum acrimonia dul-

cescit, & infringitur. Eodem experimento hæc medicamenta internè assumpta degenerati nutrimenti aciditatem, humorum acrimoniam, & malignitatem demulcere, & obtundere conjectamus. Præterea quæ cardiaca communiter existimantur, quodammodò vim habent diaphoreticam, sed valdè debilem, & his superandis febribus imparem; Nunc efficacia ex triplicato naturæ regno medicamenta, quibus ut plurimum felici eventu utimur, trademus. Omnia erunt sudorifica, vel saltem diaphoretica, quæ nutrimentum degeneratum incidunt, attenuant, & subtiliant, illudque à centro ad universale corporis emunctorium vel in sudoris, vel insensilis halitûs formam evocant, vel alexipharmaca, quæ malignitatem expugnant. Hæc medicamenta medicus in promptu, & præ digitis habere debet, eaque per vices variare, ne natura uni, eidemque usurpata nimium assuescat, illiusque energiam propter nimiam familiaritatem contemnat. Addimus, quòd febrium malignarum non semper, nec in omnibus est una, eademque ratio, sed peculiari malignitatis gradu insignita, ideòque pro corporum, anni temporis, & symptomatum varietate admodum diversa: ità ut quod uni profuerit, alteri non conferat. Ideò postquàm per aliquod temporis spatium uno usus fuerit alexipharmaco, ad aliud, & aliud transire necessarium erit, mutatio namque medicamentorum multùm juvat, & licèt alexipharmaca in omnibus eadem usurpári possint, subindè tamen appropriata adhibenda, aut pro symptomatum varietate specificanda.

Hic

Hic notandum volumus, quò major est malignitas, eò frequentius copiosus provocandus est sudor, & ter spatio 24. horarum propinanda sunt medicamenta sudorifero-alexipharmaca, semper tamen habito virium respectu, ne nempe sit nimius, neque æger nimis est stragulis tegendus, experientia namque docuit nimis contactos cum sudore expirasse. Præterea nimia, & profusa sudoris prolectio, serum nimis exhauriendo, sanguinem coagulat, & inspissat. Cùm sanguinis massa à sale acri, admodum volatili, & realgarino (in hoc enim sale malignitatis causa consistit, ut de Pestilitate dicemus) ita plus æquo sit dissoluta, ut propriam amittat consistentiam, tunc sal acre, volatile, & realgarinum malignitatis causa corrigi, & emendari debet acidis, austeris, terreis, remedijs oleosis permistis sudoriferis, & alexipharmacis, idque eò magis, quò crebrius sudore coguntur ægri. Huc referimus omnes terras sigillatas, ipsumque adeò sulphur minerale, aut metallicum omne, sed ritè præparatum vitrioli, antimonij &c. Huc etiam spectat *Diascordium*, & *Opiata alia*, quæ impetuosorum humorum effervescentiam, & motum inhibent, ac particulas salinas obtundunt. Sic ad salis hujus acrioris correctionem faciunt salia volatilia blanda, & oleosa, quatenus salem volatilem, acrem, & realgarinum foras è corpore pellunt; sic sanguini debitam restituunt consistentiam, & ægros debilitatos reficiunt. In ipsâ sudoris torturâ acida spirituosis mista naribus applicentur, quæ ægros debiles nonnihil animant, ita sunt *acetum theriacale*,

oleum cinnamomi, *tinctura alkermes*, *aqua apoplectica acida*, *spiritus vini*, & similia. Si inter sudandum æger valde sitiatur, & lingua sit arida, jusculum succo citri ad gratiam temperatum propinandum, quo non tantum sudoris eruptio promovebitur, sed insuper salis peccantis acrimonia noxia corrigetur.

In vegetabilium Regno *Scordium* inter sudorifera, & alexipharmaca primam sibi vendicat sedem, quomodocumque usurpetur; fiuntque ex eo julepi, syrapi, acetum, aqua &c. valde commendabiles in febribus malignis tam curandis, quam præservandis, & præsertim celebre est in morbis malignis, & pestilentialibus *Electuarium Diascordij Hieronymi Fracastorii*, quod ita componitur:

℞. Cinnam. elect.

terra lemnia,
caff. lign. ana ℥ss:
scordij ℥j.
dictamn. Cretici,
tormentill.
bistort.
gentiana.
galbani puri,
gummi Arabici ana ℥iv.
opij Thebaici,
semin. acetos. ana ℥i℥.
styracis calamita ℥iv℥.
boli Armen. præp. ℥i℥.
piperis longi,
zingiberis elect. ana ℥ij.
mell. opt. ℥i℥ss.
vini generosi ℥℥.
syr ros. ℥j.

Misceantur exactè, & fiat elect. s. a.
 Dosis à ℥j. ad ℥j. tam solitariè, quam cum alijs sudoriferis, vel alexipharmacis

macis misceri, vel propinati potest.

Secundum obtinet locum *Contra-yerva*, quæ planta decantata est contra venena, quod vocabulum herbam alexipharmacam significat, quoniam illius pulvis adversus venena præsentissimum est remedium, eaque per sudores; aut insensilem transpirationem evacuat, & tota sudorifera, & alexipharmaca est. Hæc nostro sæculo ab Hispanis ex Indiâ occidentali allata est. Hanc plantam Indi scriptores existimant commune esse alimentum, quo Capræcervi lapidem bezoardicum generantes vesci consueverunt, & ex eâ præcipuè vim alexipharmacam lapidi bezoardico tribui. Dosis est à ℥j. ad ʒß. in formâ pulveris, quæ exhiberi cum aquâ cardui benedicti, aut cum alijs alexipharmacis, & sudoriferis permisceri potest.

Non infimum tenet locum in abigendis morbis malignis *Scorzoneræ*, præcipuè quæ Viperaria nominatur ob insignis virtutes, quas in venenis resistendo per morsum ab animalibus inflictis habet, in quo nulli cedit simplici, & vis ejus venenis resistendi alexipharmaca satis nota est; unde ejus radix quomodocumque usurpatur, accommodatissima est morbis malignis, & pesti, eapropter in syrupos, electuaria, essentias antipestilentialia, acetum bezoardicum, & conservam paratur, itèm decoctum radicis scorzonæræ cum cornu cervi paratur, quo tanquàm basi pro julepis in malignis febribus utimur.

Galega, seu *Ruta capraria* experta est contra viperæ morsum, & historiam refert *Forestus de lacertâ cum*

Viperâ pugnante, quæ quotiès vulnerata fuit à *Viperâ*, confugit ad hanc *Galegam*, & aliquid contra morsum decerpit, postmodum verò hac deficiente, mortua est; in cujus remedium herba per se estur, atque etiam exterius illinitur. Undè maximoperè in febribus malignis, petechialibus, & pestilentialibus maximum est alexipharmacum, & sudorificum: fit ex hac aqua, syrupus, & in emulsionibus, & misturis propinandis usurpatur in morbis malignis.

Tormentilla vi diaphoreticâ, & alexipharmacâ pollet, quapropter sudorem movet, & sub formâ sudoris malignitatem, & venositatem eliminat, & quia una est ex plantis adstringentibus celeberrimis, quæ tota, quanta est, adstrictoria est propterea in quibuscumque morbis malignis cum fluxibus nimis alexipharmaca, & adstrictoria est eximia. Undè ejus decoctum, extractum, vel pulvis in morbis malignis cum dysenterijs, & diarrhæis conjunctis, itèm dysenterijs epidemicis, & in morbis malignis cum hæmorrhagiâ maritatis valdè convenit, nam fluxum sistit, & malignitati resistit. Prætereà in hæmorrhagijs, fluxibus uteri sanguineis, & vomitu sanguineo præsentaneum est remedium.

Imperatoria epidemijs morborum, venenis ferè omnibus, ac venenosorum animalium tum morsibus, tum ictibus opem præbet, quia sudorifera, & alexipharmaca est, quapropter febribus malignis egregium præbet remedium.

Angelica etiam venenis mirificè resistit, & ad rabiosorum, & venenosorum morsus exterius imposita, & in-

terius assumpta valet, ac proinde alexipharmaca est, quia sudorifera, undè in morbis malignis ejus extractum, vel quocumque usu sudorem promovet, & unà malignitatem expellit.

Succisa, aliàs ab herbariorum vulgo *Morsus Diaboli* appellatur, hoc superstitiosum obtinuit nomen, quia radix semper ex unà parte mutila videtur: Unde dicunt nonnulli superstitionibus dediti, quos credulum sequitur vulgus, Diabolum ob tantæ efficaciam radicem humano invidere generi, atque hac de causâ ubi succreverit, statim eam undequaque dentibus succidere, & circum rodere: quò pervenit humana ignorantia, & superstitio. Hujus radix alexipharmaca est, & sudorifera, undè in febribus malignis ad ℥. j. multum commendatur.

Ulmaria tota, quanta est, planta alexipharmaca, & egregiè sudorifica est, malignitatem expellens foràs sudoris beneficio. Hinc etiam in morbis epidemicis malignis frequentis usus est, & in specie in alvi fluxibus, diarrhœis, & dysenterijs epidemicis autumno ut plurimum grassantibus, ejus aqua stillatitia sæpius pro vehiculo medicamentis bezoardicis in morbis malignis inservit. Extractum ejus à *Quercetano* contra pestem, & febres malignas commendatur.

Cardus benedictus, præter vim antipleuriticam, quia sanguinem ab acido præternaturali coagulatum dissolvit, sudoriferus est, & ob id alexipharmacam obtinet virtutem. Undè febribus malignis, & morbis contagiosis egregiè succurrit. Eadem vi antipleuriticâ, & alexipharmaca *Cardus Marie* potitur:

D. Car. Musitan. de Febris.

Hæc ex vegetabilium regno præcipua legimus tanquam majori vi sudoriferâ, & alexipharmacâ pollentia, sunt & alia, quæ describere productum esset negotium, & extra chœram progredieremur, minori virtute prædita, quæ brevitatis gratiâ prætermittimus. Ex his, & alijs multa efficiuntur pro febribus malignis medicamenta, ut decocta, conservæ, aquæ stillatitiæ, syrups, julepi, spiritus, essentia, extracta, & salia volatilia, tam sola, quam cum alijs combinata propinantur. Eadem nunc hoc, nunc illo modo diversimodè combinata varia conflant sudorifera, & alexipharmaca.

Raymundus Minderus Chylostagma diaphoreticum componit, quò valenter sudorem pellit, venenatamque omnem materiam, & malignitatem à centro ad corporis circumferentiam pellit, & suâ subtilitate corpus undique pervadit, ac putredines abigit. Undè peste correptos adjuvat, febribus malignis adversatur, morbos contagiosos strenuè oppugnat, exanthemata, maculas pulicares, seu petechias, variolas, & morbillos excludit, ejus compositio est:

℥. *Succor nuc. jugland. immaturar. limonum,*
acetose,
pimpinella ana ℥. j. ℥.
card. bened.
scordij,
ruta ana ℥. j.
scabiosa.
hedera terrestris,
calendula,
melisse ana ℥. viij.
chelidonie,
galega,

aceti de rubo Ideo,
sambucini,
rosati ana ℥. iv.
rutacei ℔. j.
Rad. tormentilla,
gentiana,
dictamni albi ana ℥. ij.
vincetoxici,
carline ana ℥ij. ℔.
petasitidis,
ostrutij,
angelice,
zedoaria,
Cort. citri ana ℥. iij.
boletorum cervinor. ℥. ij.
fol. dictamni Cretici,
scordij,
chamadryos ana ℥. j.
santal citrin. ℥. iij.
ligni Rhodij pulv. ℥. ij.
theriaca Andromachi ℥. ij.
mithridatij Damocratis ℥. j.
baccar. juniperi recent. ℔. j.
cortic. median. sambuc. recent.
fraxini recent. ana m. iij.
Cortices sambuci, & fraxini unâ cum
baccis juniperi contundantur in morta-
rio vehementer, & extrahantur inde
succi cum sufficiente quantitate aceti de
floribus tunica, aqua pimpinella, & ro-
sarum sumendo singulorum partes equa-
les. Hic expressus succus permisceatur
cum succis, & liquoribus supra comme-
moratis, diluaturque in his theriaca, &
mithridatium. Tandem verò cetera in-
cisa, & contusa, in succis, & liquoribus
jam dictis infundantur, atque ijs sic
tridui spatio macerentur, postmodum
lento roridi balnei calore per destillatio-
nem liquor evocetur, in cuius medietate
suspendatur camphora in nodulo se-
rico ligata drachma una, altera me-
dietas. pro iis, qui camphoram non

ferunt, seorsim reservetur. Datur
ejus portio in syr. de acredine citri,
additis speciebus liberantis, corpore
ab ejus usu ad sudorem composito.
Verum Joannes Zuvelferus in animad-
versionibus in Pharmacopœam Augu-
stanam Raymundi Mindereri Chylosta-
gma diaphoreticum jure merito corri-
git, quòd perperam Theriaca, & Mi-
thridatium destillationibus commit-
titur, quia utriusque potior pars sit
mel, neque ejus vires mediante destil-
latione elicinequeunt, nisi ad totalem
humiditatis expulsionem urgeantur,
quod in lento roridi balnei calore per-
fici non potest. Reliqua videte apud
eundem.

Nos sequentem miræ efficaciam *spi-*
ritum alexipharmacum composuimus,
 qui talis est:

℥. Radic. scorzonera,
imperatoria,
angelice,
bardana,
zedoaria,

contrayerva ana ℥. iij.

Herbar. scordij.

galega,
morsus Diaboli,
vincetoxici,
dictamni Cretici.

cardui sancti ana m. j.

Semin. citri ℥. ij.

ocymi ℥. ℔.

Cort. citri recent. extim.

aurantior. ana ℥. ij.

baccar. juniperi ℥. j℔.

hedera arborea ℥. ij.

incidenda incidantur, & contundenda
contundantur, & infundantur in
vini spiritus ℔. vi.

stent per octiduum in loco calido, in cu-
curbitâ vitreâ, imposito alembico cæco,

jun-

Juncturis optime clausis, ne quid expiraret. Tandem imposito alembico rostrato, fiat destillatio in B. M. Lentissimo igne ad siccitatem usque. Hac finita destillatione, destillatum facibus reasfunde, & juncturis clausis, digere per triduum, deinde destilla per cineres lentissimo igne, destillatum circula, & usui serva.

Quantæ efficaciam, & valoris sit hic hoster spiritus alexipharmacus in febris malignis, & pestilentialibus, experientia te docebit, nam volatilitate suâ momento in omnes corporis venas se inserit totumque pervadit corpus, nutrimentum degeneratum in penitioribus delitescens à centro ad peripheriam potentissimè evocat, putredini resistit, malignitatem cicurat, & utramque sensibiliter, vel insensibiliter evacuationem per universale corporis emunctorium promovet; exanthemata, petechias, morbillos, & variolas ad expulsionem impellit; partes roborat principales, spiritus reficit, cor exhilarat, animi deliquia pellit, syncopes delet, & languentem excuscat calorem, valetque plurimum tam in curatione, quam in præservatione. Dosis ℥. j. ad ij. in vehiculis appropriatis.

Sunt nonnulli medicastrî, qui in alexipharmacis, & bezoarticis calorem timent, & eò magis si cum vini spiritu conficiantur, perhorrescunt, ne febris intendatur calor, verum si hic intenditur, malignitas enervatur. Saltem ad alexipharmacorum, & bezoardicorum efficaciam extrahendam vino utantur, nam in aquâ nulla fit extractio, undè sequens nostra *Aqua alexipharmaca* optima erit:

℥. Rad. tormentilla,
bardana,
enula campana,
angelica,
gentiana,
pimpinella,
Zedoaria ana ℥. ℞.
fol. betonica,
scabiose,
hysopi,
ruta,
centaur. min.

cort. median. fraxini ana p. ℞.

Incidenda incidantur, contundenda contundantur, & infundantur in

vini alb. opt. ℔. iij.

adbe theriacæ opt.

mithridatij ana ℥. ℞.

pulv. terra sigillat.

santal. citrinor. ana ℥. iij.

misce, stent in loco calido per v. dies, deinde destilla omnia in alembico, lento igne ad remanentiam duarum partium, & usui serva.

Vel saltem, si vini spiritum, quia igneus est, timent, illum aquâ fontanâ diluant, ut ejus æstus temperetur, qua de re sequentem *Aquam bezoardicam* componimus:

℥. Rad. carlina exsiccata ℔. ℞:

petasie.

contrayerva,

vincetoxici ana ℥. ij.

fol. scordij.

flor. hyperic.

absynth. ana ℥. iij.

m. f. pulvis, cujus.

℥. ℥. xii.

aque fontis ℔. ij.

spiritus vini rectificat. ℔. j.

misce, & post quatuor, vel quinque digestionis dies destilla per vesicam ad medietatem. Dosis pro præservatione

cochlear j. pro curatione iij. reiterando semel post quinque horas desuper sudando, quousque meliorari sentiat æger.

Plura alexipharmaca ex Vegetabilium Regno descripsimus, sed quia his plena sunt omnia opera medica, meritò præmittimus. Prætereà ex aliorum, & his nostris receptis quantum conjicere potuimus plantas alexipharmacas vertiginoso cursu, & vitio o circulo ferri, & varia alexipharmaca diversimodè combinata fieri eodem ferè modo ac ex viginti literis latinis diverso concursu, ordine, & positu diversa complentur volumina, & tamen eadem sunt literæ, figuræ tantum differentes; vel ut ex atomis diversimodè combinatis, & situatis Universum constat; non aliter ac in eodem chartæ folio agyræ facere solent, cum quo rerum mille figuras, modò has, modò illas repræsentant plicarum seriebus momento mutatis.

Theriaca innumeras in omnibus ferè morbis obtinet virtutes, nec est morbus, cui non competat, & præcipuè expertum est alexiterium adversus venena, & venenatos morbos, in specie ex vegetabilibus, & animalibus, non verò mineralibus; undè in pestilentibus constitutionibus, ipsissimâ peste, ac eò magis in febre malignâ, quæ est peste mitior, alexipharmaca est non tantum ad præservationem, quantum ad curationem. Hinc meritò omnium medicamentorum Reginam nominamus, & nunquam à sublimi, & pristino majestatis throno deposita fuit ob promissionum certitudinem, & actionum efficaciam singulari multorum encomio celebratam, & non nisi in-

terituro orbe deponetur. Antiquitus solum Imperatoribus, & Regibus magnis sumptibus simplicia ad ejus confectionem à diversis orbis partibus comparantibus usui fuisse constat, cujus confectio non nisi medicis Cæsareis, & Regijs ob fidem peculiari privilegio credebatur. At nunc simplicia ejus compositionem ingredientia, quasi intra proprios lares oborirentur, ac proindè multis succedaneis conspurcata eas non patrat morborum sanationes, quas olim feliciter moliebatur, quia à pharmacopolis tenuissimæ fortunæ, & lucri cupidine allectis, januis clausis, & à multis impostoribus clam conficitur, & utinam non desiderarentur aliqua simplicia, quæ essentialia sunt, ideòque nunc vilis prostat ob ejus ignaviam, & vilem mercedem, quia nunquam pretiosæ merces vili pretio comparantur. Tantum Venetijs optima, præstantissima, & omnibus absoluta conficitur theriaca, & totam Italiam, & ultra peragrat, quia providus, & augustus Senatus in ejus confectione pharmacopolis sapientiores præficit medicos, & salutis deputatos, ac aperto Jove, undique concurrentibus civibus, & exteris, conficitur.

Extheriacâ aqua theriacalis fit, & ipsi theriacæ præferenda videtur; est enim tenuissima, valdè spirituosâ, & volatilis, facilius, & citius penetrat, totumque corpus pervadit. Præstantissima est in febribus malignis, petechialibus, peste, variolis, & morbillis. Sudores prolicit, malignitati, & humorum putredini resistit, lumbricos enecat, & utramque evacuationis paginam tam sensibilis, quam

quàm insensibilis complet. Humores laudabiles conservat, vitiosos corrigit, partes principales roborat, viresque restaurat.

Timent nonnulli theriacæ caliditatem, undè pro eâ temperandâ varios excogitarunt liquores, & succos, quibus theriacæ energiam proliciant, Valdè temperatam *Bauderonij Aquam Theriacalem* nonnulli existimant, quia alium non recipit liquorem, nisi acetum, & succum limonum, à quibus calide ingredientia valdè temperantur; ideoque ab ℥℥. ad ℥j. in aquis, vel decoctis sudoriferis exhibent. *Lazarus Riverius* eodem afflictitatus scrupulo aliam paratu facillimam majori febrem refrigerandi vi præditam, & malignam qualitatem oppugnantem excogitavit, quæ in toto morbi decursu usurpari valet, ejusque compositio talis est:

℥. *Limonis recent. & succolentum.* XII.

Cortices, & semina eximantur, succus exprimatur, eique adde cortices prædictos, & semina,

succi scordij lib. iij.

acetose,

card. bened. ana lib. j.

rasura corn. cervi ℥iv.

theriaca veteris ℥vj.

Cortices limonum in tenues laminas decidantur, semina contundantur, & herba, quæ minus habent succi inter contundendum succo limonum irrorentur, omniaque destillentur in MB. Hujus aquæ detur ℥j. per se, vel cum aliis liquoribus permista.

Nostrates medici eodem theriacæ calore perculsi omnes *Aquam Theriacalem Petri Salij* præscribunt:

℥. *Succ. ruta capraria,*

acetosella,

scordij,

citrij ana lib. j.

theriaca ℥j. ℥.

Commista macerentur in B. tepido, deindè destillentur ad siccitatem usque, aquam destillatam serva. Dosis ℥℥. ad ij.

Inepta, & nauseabunda aqua theriacalis est tam *Lazari Riverij*, quàm *Petri Salij*, quæ illorum medicorum libidinem explet, qui aquam theriacalem sine vino, vel vini spiritu extant, vel cum reformidant; nam hi succi, nullâ præcedente fermentatione, nil dant, nisi insipidum phlegma omni virtute, & efficaciâ cassum, ignavum mēstruum, & improporionatum ad omnem extractionem, & theriacâ conspurcatum. His utuntur succis, ut theriacæ calida ingredientia temperent, & vini spiritum aufugiunt, quia calidus, sed frustra laborant, nam sine vini spiritu nulla fit extractio, neque vini spiritum in dosi exili in hujusmodi febribus timere debent, quia theriacam volatilisat, & vehit, & demus, quòd febrem augeat, malignitatem obtundit. Præterea misceri potest eum aquâ *scorzonera*, *ruta capraria* &c. vel cum syr. de *scordio*, *acredine citri*, *cardui sancti* &c.

Sequens aqua *Theriacalis* est cum spiritu vini, ut

℥. *Spiritus Vini opt. rectificatus* lib. j. ℥.

theriaca veteris ℥ viij.

myrrh. elect. ℥ j. ℥.

Croci orient ℥ ℥.

miscantur omnia, & infundantur per 24 horas, per cineres in alembico vitreo lentissimo igne destillentur, destilla-

ta circulentur in ventre equino, & iterum destilla, & serva. Erit aqua summè efficax in sudoribus provocandis, in febribus præsertim malignis, pestiferis &c. Dosis ʒ ij. in aquis syrups, julepis &c. appropriatis, jejuno stomacho.

Mithridatium celeberrima est antidotus, quod à Mithridate Ponti, & Bithyniæ Rege nomen, & famam accepit; hoc enim adversus venena se præmuniebat, & venenis vitam alebat, tandem ne in Romanorum triumphum raperetur, cum frustra sæpius venenum bibisset, concidit suâ manu. Mirificum est *Mithridatium* curativum, & præservativum electuarium pro venenis, undè in debellandis tam exterius morfu, vel alio modo inflitis, vel interiùs ingestis; in febribus malignis, & peste nullum datur majus remedium: theriacæ pares habet vires, & eodem modo morborum miriades curat, & ab illis præservat. Hinc nonnulli ex hoc electuario unâ cum theriacâ *Aquam theriacalem destillatam* conficiunt, ut

℞. succ. cort. nucum virid. lib. iv.
ruta.

cardui sancti,
calendula.

melissæ ana lib. ij.

Rad. petasit. recent. lib. j. ʒ.

bardana lib. j.

angelica recent.

imperatoria ana ʒ vj.

fol. scordij m. iv.

theriacæ veteris,

mithridatij ana ʒ viij.

vini generosi lib. xii,

aceti vin. alb. acerrimi lib. vj.

succ. limon. lib. ij.

Infundantur in vas vitreum, quod opti-

mè claudere, & per duos, vel tres dies stent in Balneo, vel in ventre equino, deinde destilla s. a. & servetur ad usum. Dosis ʒ j. ad ij. vel iij. Potentissimum est alexiterium contra quæcumque venena, pestem, similesque morbos malignos, & contra omnem aëris infectionem, à quibus præservat, & curat.

Nostrates medicastrum nunc in febribus malignis *Antidotum Matthioli* magnâ energiâ, tanquàm magnum arcanum in his necessariò depellendis præscribunt, undè qui optimæ notæ medicus videri exoptat, ad hoc tanquàm ad sacram anchoram recurrat oportet: eunt, quò itur, & omnes in eodem libro legere conantur. Optimum quidè Antidotum, nam Theriacen, & Mithridatium excellit, cum ingredientium numero ferè innumero longè superet; imò tantâ simplicium congerie Matthiolus hanc suam antidotum saginavit, ut penè trecentis octaginta, & plura congesserit, & hæc octies, septies, quinquies, quater, & ad minus ter, vel bis iterârit, nec his contentus, ut antidotum omnibus numeris absolutum conficeret, ad composita, ut species cordialium temperatarum, diamargariti frigidi, diamoschi dulcis, diambrae, de gemmis frigidis; ad trochiscos de camphorâ, scilliticorum, de viperâ, tandem ne medicamentum tam simplex, quàm compositum intactum relinqueret, ad theriacam, & mithridatium recursum habuit, ut magnum, & antidotorum antidotum moliretur. Hujus antidoti auctorem rerum simplicium, & compositarum medicinalium cognitionem potiùs ostentare, quàm medicæ necessitati satisfacere voluisse credi-

credimus. Verùm ex hac tot ingredientium confusione antidotum confecit, cujus vires assignatæ promissis non respondent, nam integræ libræ comestæ neminem à veneno, peste, febre malignâ, aut aliquo alio illorum morborum, in quibus hæc antidotus celebratur, immunem præservare, aut iisdem infectum liberare potuerunt, undè cum *Horatio in Arte Poëtica de Antidoto Matthioli* dicere possumus:

amphora cœpit

*Institui: currente rotâ, cur urceus
exit?*

Cæterùm pro Matthioli Antidoto feliciori successu substitui potest Theriaca, vel Mithridatium.

Opiata ad vegetabilium regnum spectant, & in febribus malignis quibuscumque utramque faciunt paginam, nempe vitam sedant, & sudoris excretionem promovent; hinc symptomata leniunt, vigilias, & deliria præcavent, & impetuosos humorum effervescentium motus impediunt, & compescunt, in specie horrendum, ac metuendum sæpius sanguinis per nares profluvium sistunt. Ità sunt *Nepenthes Quercetani*, *laudanum opiatum à nobis in Mantissa descriptum* &c. Verùm propinari debent pro salutari usu tribus conditionibus, Prima, quò ad tempus, nunquam in statu morbi, sed tantùm in principio, & præcipuè in incremento. Secunda, viribus adhuc constantibus, quas aliàs debiles spiritus sopiendo, magis debilitant, nec dùm quandò omnia sunt desperata, quia tunc inutilia. Tertia, tunc cùm naturæ motus non solum prohibent, sed si crisis immi-

net, propinari non debent. Exhibendi modus est, ne propinentur solitariè, sed semper appropriatis, vel diaphoreticis, vel specificis mista, quia tunc jucundiùs, & feliciùs operantur; undè in febribus malignis semper permisceri debent cum medicamentis bezoarticis, alexipharmacis, cum *bezoartico minerali*, *Joviali*, cum *salibus volatilibus*, ut *viperarum*, *cornu cervi*, &c. quia liquidum his subest, faciliè corrigitur; eapropter nostrum *laudanum Opiatum* præ omnibus maximopere conducit, quia alexiterijs, & diaphoreticis constat. Undè & *Theriaca*, & *Mithridatium*, & *Diascordium Fracastorij* præferuntur in malignis, quia super basin opij sunt constructa. Notamus tamen, quòd theriaca sola absque acido adjuncto propinata in malignarum principio, præsertim cum fervore excessivo, seu effervescentiâ nimia conjunctarum, non nihil sit suspecta: quoniam per se sola nimiam sanguinis turgescientiam excitare solet: ergò miscenda cum aceto theriacali, aceto rutaceo, &c. quæ sanguinis effervescentiam nimiam blandè compescunt.

In vegetabilium regno non datur potentius alexipharmacum *camphorâ* tam interne, quàm externè, & stupendos præstat effectus in peste, & febribus malignis. Est adèò volatilis, ut in pyxide coërcita, nullo vestigio relicto, exhalet, ut enim conserveatur, & non exhalet, cum aliquot piperis granis, vel lini semimbus confociatur. Est ergò liquor totus oleosus, & volatilis condensatus, vel potiùs est sal volatile quoddam concentratum cum pinguedine sulphureâ, & oleosâ, ac proindè adèò penetrantis,

& volatilis est naturæ, ut accensa vehementissimè medijs conflagret in undis: ideòque potentissimè penetrat, per totum corpus minutatim se insinuat, & à centro ad corporis peripheriam nutrimentum degeneratum unà cum malignitate per sudorem profusissimè, vel insensiles exhalationes expellit. In febribus malignis miscetur cum sale volatili cornu cervi, vel sale volatili viperarum, addito antimonio diaphoretico, ut

*℞. Antimonij diaphoretici ℥j.
salis volatilis cornu cervi, vel
salis volatilis Viperarum gr. viij.
camphoræ gr. ij. iij. vel iv.*

*pro ratione ætatis;
m. f. pulvis pro unâ dosi,*

qui singulis octo horis repetendus est.

Solvitur camphora pro eadem febre malignâ in spiritu theriacali, & fit spiritus theriacalis camphoratus, qui est tertium ingrediens mixturæ simplicis.

Citrus ità totus alexipharmacus est, ut non sine ratione omnibus theriacis, mithridatis, & confectionibus magistralibus in usu antipestilentiali, & alexipharmacis præponatur. In morbis malignis tam præservandis, quàm curandis, post sudorem nihil melius, quàm succus citri acidus confert, sive assumatur succus in potu, sive super alimenta exprimatur: nam quandò cum sudoribus spiritus deficiunt, & imbecillitas oritur, assumpto citri succo ejus aciditas sanguinem nimis fluxilem moderatè coercet, & debitam ei consistentiam restituit, simulque malignitati resistit, ne cuniculos agere, & se multiplicare possit. Ex citri semine ordina-

riè fiunt emulsionones in morbis malignis, variolis, morbillis, & petechialibus.

Nux juglans, sive *nux regia* à nocendo dicta fuit, quia gulæ, linguæ, & palato nocent nuges; in nimia namque quantitate comestæ, & præsertim sicca tussim excitant, cruditates, vertiginem, & sitim inducunt, & certum est versantes, vel ad tempus sub plantæ umbriâ dormientes cephalalgia, & quandòque febre affligi: emittit enim pravum halitum, qui cerebrum protinùs irrepit, ideòque juxta semitas plantatur, & hac de causâ his dolet carminibus:

*Nux ego juncta via cum sim sine crimine
vita,*

A populo saxi prætereunte petor.

nec adeò nux noxia, quin in se aliquid boni non coercet; condidit quandòque natura venenum, in cujus sinu alexipharmacum abstrusit. Condita, cum impregnata sint aromatis, valdè pro capitis, & stomachi corroboracione internè conducunt, & erigunt etiam membra ad Venerem torpida. Succus ex his putaminibus viridibus expressus, & inspissatus vocatur *Rob nucum*, quod in faucium affectibus, & præcipuè in inflammatione uvulæ, tonsillarum, & in anginâ conducit. Præ omnibus est maximum contra venena præservativum; nota namque est antidotus Mithridatis, qua se præservasse fertur à quocumque veneno, & constat ex aliquibus nucibus juglandibus, aliquot folijs rutæ, & aliquot ficibus, adeò ut ab omnibus semper nucibus juglandibus adscripta fuerit vis contra venena. Hinc in Belgio prostat *Aqua Prophylactica*
contra

contra pestem, & febres malignas, aliosque morbos malignos epidemicè grassantes, cujus primarium ingrediens sunt nuces juglandes, modò non sint basis. Eius compositio est hæc, nam quia non ubivis est obvia, describere lubet:

℞. Rad. angelica,

Zedoaria ana ℥j.

petasitidis ℥ij.

fol. ruta ℥iv.

melissa,

scabiosa,

flor. calendula ana unc. ij.

nuc. jugland. immatur. concisar. ℥ij.

pomor. citrior. recent. concisar. ℥j.

Contundantur omnia simul, deindè affundatur acetum vini optimi ad tres, quartas partes, ex arenâ in cucurbitâ vitreâ per se destillati lib. vii. Digerantur per noctem, deindè destillentur igne cinerum lento ad siccitatem, idque sine unctione, & acetum hoc usui serva.

Si extractum, & sal tibi placet, affunde destillatum capiti mortuo, sive remanentiæ, ac per triduum digere, ad extractionem tincturæ, quam filtra, filtratam destilla in MB. ad extracti consistentiam: caput extrahe. Descriptionem hanc habet *Barbette in praxi lib. 3. cap. 3.* uti etiam in *tractatu de peste.* Compositio est elegans, & frequentis est usus, ut diximus contra pestem, & alios morbos malignos, & epidemicos.

Peragrato Vegetabilium Regno, ex quo eas selegimus plantas, quæ virtute alexipharmacâ, diaphoreticâ, & sudorificâ febres malignas pellere naturæ sunt; nunc Minerale Regnum inquiramus oportet, ut inde ea eruamus medicamenta, quæ fixiori energiâ pravitatem eliminant. Ex mine-

D. Car. Musitan. de Febris.

ralibus duo elicimus medicamenta, sudorifica nempe, & diaphoretica, & ob hanc rationem alexipharmaca sunt, & in omnibus febribus tutissima, & saluberrima censemus; natura namque quamplurimos acutos morbos criticè per sudorem, vel diaphoresim feliciter curat: imò morbi illi qui catharticis, emeticis, & alterantibus curari nequeunt, quia radices altiùs habent fixas, ut epilepsia, paralyses, contumaces catarrhi, hydropes, arthritides, lues Venerea, &c. sudoribus eradicantur, imò in intermittentibus febribus ordinariò paroxysmum fausto sudore natura finit. Insuper in malignis febribus hoc totum ejus est negotium, ut per cutis poros malignitatem eliminet, cujus vestigia non rarò sunt exanthemata, petechiæ, & pustulæ per corporis superficiem diffeminatæ; ideòque nulla febris tuto absque futuræ recidivæ suspitione curari potest, nisi corpus maduerit. Hinc medicus naturæ Simiolus sudorem provocare debet, quia sæpiùs necessitas indicatur, cum indubitatum sit tertiam morborum partem per sudorem, vel auctam saltem insensilem transpirationem curari posse. Eapropter semper medicum in praxi curare oportet, ut cutis pori conserventur reclusi, ne ijs occlusis, aut præsens augeatur morbus, aut superinducatur ipsi novus. In febribus malignis semper materia morbifica est cruda, idest non separata, sed potiùs in fibris, vel sanguini participata in ipsis fermentat, prius coquatur, i. præcipitetur, & separetur oportet, aliàs enim vel sudor sequitur nullus, vel crudus latex aquosus cum copiosis spiritibus volatilibus exhalat sine ægri levamine,

P

imò

imò potiùs cùm summo ejusdem dispendio; tunc ut his casibus occurramus, præcipitantia præmittenda sunt, vel sudoriferis addenda. Imò non raro post præcipitantium usum spontanei sequuntur sudores, sed hoc non est necesse, ut rigorosè adeò observetur in morbis malignis, ubi non est materiæ cruditatis. Hæc ergò asseverant ea, quæ alibi dicta sunt aph. Hip. de concoctis evacuandis tam de purgantibus, quàm de diureticis, & sudorificis esse.

Medicamenta sudorificà, & diaphoretica ea censemus, quæ nutrimentum degeneratum, & sanguinem colliquefacere apta sunt: sed cùm eorum consistentia sit à subtili eorum acido, omnes particulas in primis nutrientes, cæteris permixtis blandè coagulatis, sicque in debitâ unione conservans, patet ex hoc facilè, quia sudorifica operantur, quatenùs hoc acidum temperant, vel ejus actionem impediunt; non enim calefaciendi, & attenuandi vim habent, quam ex insipido eorum sapore colligimus, cujus ratione etiam delicatioribus quibusvis ægrotantibus, & ingrata respuentibus medicamenta facilè exhibemus. Sunt hæc diaphoretica in duplici discrimine, prima sunt positivè talia ex. c. spiritus volatiles salini omnes, ut *cornu cervi, urina, sanguinis humani, viperarum* &c. Itèm salia fixa, ut *cardui benedicti, absynthij, tartari*. Itèm vegetabilia, ut *angelica, centaurium minus, carduus benedictus* &c. Similiter *camphora* &c. Hæc enim ceu alkalia pura, vel his copiosè imprægnata præcipitant acidum, & sic effectivè sanguinem attenuant, & fun-

dunt. Secunda privativè talia, quæ non constant tali alkali manifesto, sed vel hoc sunt imprægnata occultè, vel sunt talia, ut absorbeant acidum in se, vel alio modo ejus activitatem impediunt, ut *terra sigillata, oculi cancerorum, lapis bezoar, antimonium diaphoreticum, cornu cervi usum, vel philosophicè preparatum* &c. dùm enim ab his imbibitur acidum, & hoc ea aggreditur solvendo, sanguis, vel degeneratum nutrimentum attenuatur, & resolvitur, & sic sequitur sudor, & irà etiam perbellè discurrit *Ettmüllerus*.

Magnum discrimen est inter sudorifica, & diaphoretica; sudorifica enim ea sunt, quæ sanguinis, vel succum alimentalem post sustentationem attenuant, & fundunt, & in habituosam substantiam convertunt, quæ vaporetenus ad corporis ambitum fertur, & roris instar per glandulas cutis milliares transsudat, & in guttulas concrevit sensim decurrentes; Diaphoretica verò ea sunt, quæ diaphoresim i. insensilem augent evacuationem, & hanc eandem materiam insensibiliter, & perenniter resolvunt, non secus ac afflatus anhelitus æstatis tempore invisibiliter in auram ambientis calidam evanescit; ab externo autem hyemis frigore, mox condensatur in vaporem visibilem crassæ nubeculæ instar. Undè insensilium transpirationum nubecula semper nos ambit, & hæc diaphoresis, seu insensilis transpiratio, teste *Sanctorio in Staticâ Medicinâ* omnes sensiles antecellit evacuationes. Felix ille in morbis curandis medicus, qui optimæ notæ diaphoreticum est assequutus, nam ferè ma-

orum morborum partem absque sensibili, & manifestâ depellet. Sunt nonnulli medentes, qui Mercurio diaphoretico primi ordinis potiri gloriantur, sed ejus operationes nomini non sunt consonæ, nam quandoque per secessum, vel vomitum operatur, & si diù assumatur ptyalismum excitat: Considerate quæsò, an sit diaphoreticus?

Ex minerali Regno antimonialia fixa omnibus alijs medicamentis palmam præripiunt, quia antimonij sulphur de naturâ solari nonnihil participat, malignitatem figit, fixatamque per corporis poros nonnihil educit. Hinc bezoartica sive minerale, solare, sive Joviale &c. pro basi antimonium agnoscunt. Placet huc bezoartici mineralis præparationem transferre ex nostrâ Pyrotechnia Sophicâ lib. 4. cap. 4. articulo unico ut

℞. Spum. venenat. duor. Drac. semel rectificat. ℥iv.

his calore resolutis superfunde spiritus salis balsamici uncias totidem guttatim, ne nimia ebullitiones spirituum jacturam faciant. Destilla ex arenâ per cucurbitam cum alembico omnem liquorem ad siccitatem usque, terram exime, & probè tere, eique liquorem destillatum reasfunde cum ℥ij. spiritus recentis balsamici, & destilla ut antea. Huic pulveri trito reasfunde liquorem destillatum cum alijs ℥ij. ut supra, & procede rursus, ut prius. Massam tritam trade Vulcano docimastico examinandam per aliquot horas, materiam continuò agitando rudiculâ ferreâ purâ. Tandem eam, alcohol vini ab eâ aliquoties abstrahendo, rectifica, ut remaneat pulvis siccus, candidus, & dulcis. Singularis est ejus usus in

omnibus affectionibus pestilentibus, & febribus malignis populariter grassantibus; eas enim è centro educit, & evellit, sudores potentissimè movendo. Exhibentur gr. iij. ad. vj. in Diascordio Fracastorij, extracto contrayervæ, camphorâ &c.

Antimonium diaphoreticum in febribus malignis summum est medicamentum; efficacissimè namque coagulatum, degeneratumque nutrimentum per sudorem, & insensilem transpirationem resolvit, somnum conciliat, naturam exaltat, illamque ad crism disponit, absque eo quod vomitum, vel secessum moveat. Ità fit:

℞. Antimonij, & salis petra ana ℥bj.

Pulverisa, & simul misce, pone in tiggillo, deinde adhibito carbone vivo, statim detonabit. Vase frigesacto, materiam exime, abluè, & rursus tere, miscendo ut supra ana salis petra, & eodem modo calcinando, & elaborando, nam non ut prius facillè concipiet ignem, tertiâ etiam vice ut supra similiter age. Tandem da ignem liquefactionis modicè ad hora spatium. Ultimò totum illud, quod remansit, tritum coquatur in aquâ fontis per aliquod horas, postea calens decoctum per filtrum transmittatur, & in loco frigido relinquatur: sic nimirum per ebullitionem id, quod subtilius in aquâ solvitur, & tandem præcipitatur in pulverem admodum albicantem, & tenuem, sapius abluendum. Quòd si acetum destillatum immittatur in idem decoctum filtratum, facilius, & celerius pulvis iste cadit majorum virtutum, qui dicitur magisterium antimonij diaphoretici, & idem præstat in minori

dosis, quod ipsum antimonium diaphoreticum, sed majori energiâ. Aquarum ablutiones si conservabis, in nitrum concreſcent, & vocatur nitrum antimoniatum. Longa est hæc operatio, verum cum non sit tam longa via, quæ abbreviari non possit, non opus est ternâ istâ detonatione, sed una sufficit, si cum triplo salis nitri detonetur. Quidam parant antimonium diaphoreticum, recipiendo antimonij partem unam, salis nitri partes octo, & procedunt communi modo: cujus antimonij diaphoretici dosis erit à granis vi. ad viij. quoniam minimis fortiter est fixatum. Hoc antimonium diaphoreticum si fiat ex Regulo antimonij, est longè perfectius, & nobilius eo, quod fit ex antimonio crudo; nam hoc præterea habet commodi, quod illud, quod fit ex antimonio crudo, temporis successu propter attractionem ex aëre denuò fit vomitivum: quod verò fit ex regulo, non aded facile alteratur.

Dosis antimonij diaphoretici per triplicem detonationem est ℞j. qui vesperi quolibet die ad febris usque extinctionem in canâ propinari debet, vel

℞. Antimonij diaphoretici ℞j.
salis volatilis card. bened. ℞ss.
syr. de succ. scordij ℞ss.
camphora gr. ij. m.

Vel

℞. Syr. de rutâ caprariâ unc. j.
spiritus theriacalis n. d. ℞j.
stibij diaph. ex Regulo gr. viij.
aqua Scorzonera unc. iij. m.

Vel

℞. Extract. contrayerva ℞ss.
diascord. fracaſtor. ℞j.

antimonij diaph. ℞ss.
m. f. pilul. parva deauranda.

Vel

℞. Stibij diaph. ex Regulo gr. vi.
laudani opiatij gr. j.
cum aliquot gutt. syr. de scord.
f. pilul. j. deauranda.

Vel

℞. Theriaca, vel
Mithridatij ℞ss.
Stibij diaphoretici,
ocul. cancr. ana ℞j.
m. fiant pilul. v. & deaurantur.

Magnas habet vires in percurandis febribus malignis, & epidemicis Sulphur antimonij fixum, nam egregium est sudoriferum. Elicitur hoc ex cinnabari antimonij in collo retortæ collecto post destillationem butyri antimonij, sed non est necesse illud ex cinnabari elici cum ita parari possit:

℞. Antimonij crudi pulverisati q. v.

bulliat in s. q. lixivij fortis ex cineribus clavellatis, tartaro uſto, & calce vivâ parati, coloratum lixivium decanta, oni affunde aceti destillati q. s. & precipitabitur ad fundum, hoc precipitatum sulphur denuò recenti lixivio bulliat, donec coloretur, atque tumnum aceto destillato precipitetur, separa à lixivio per inclinationem, deinde aquâ communi edulcora, & lento igne exsiccata.

Hoc antimonij sulphur inflammabilitate destituitur, quia adjuncta sibi habet salia; Sic commune sulphur in se est inflammabile, si verò in alkalico solvatur liquore, & cum acido precipitetur in lac sulphuris, tunc suam amittit inflammabilitatem, propter salia nimirum adjuncta ejus vola-

volatilitatem figentia, & inflammabilitatem immutantia. Eodem ferè modo sulphuri aurato diaphoretico accidit, quod ex reguli scorijs fit, dum per acetum destillatum ad fundum petit, qua etiam ratione inflammabilitate caret.

Sulphuris antimonij dosis est à granis viij. ad x. in aquis sudorificis, decocto limature cornu cervi, vel mithridatio, theriaca, extracto scordij, camphorâ, sale volatili cardui benedicti, vel alijs vehiculis appropriatis, ut aliquid præstare possit.

℞. Sulph. antimonij gr. vij.
salis volat. corn. cervi gr. viij.
bezoartici mineralis gr. v.
magist. ocul. cancr. ℞. ℞.
m. f. pilul. parvæ, quæ deaurentur.
Vel.

℞. Syr. de card. sancti ℞. j.
sulph. antimonij gr. vj.
bezoartici foveialis gr. iij.
aque theriacalis cum sp. V. ℞. j.
aque bardana composita ℞. iij.
m. pro unico haustu.

Sulphur auratum diaphoreticum est insigne sudorificum, sanguinisque mundificativum; undè febris malignis, epidemijs, & ipsi pesti aptissimum est medicamentum. Paratur ex facibus Reguli, ut

℞. Fæces Reguli q. v.
easque per digestionem, & ebullitionem reduc cum aquâ communi in lixivium, quod calidum per chartam emporeticam trajice, cui refrigerato injice aceti destillati parum, & sensim fundum petit sulphur. Lixivium per inclinationem separa, & croceum sulphur multis ablutionibus edulcoratum, & exsiccatum collige, & serva.

Dosis, est ℞. j. commodè permis-

setur alijs alexipharmacis, vel liquoribus appropriatis, ut

℞. Sulph. aurati diaphor.
unicornu fossil. veri ana ℞. ℞.
ocul. cancr. magisterij ℞. j.
corn. cervi sine igne ℞. ℞.
m. f. unicus haustus in jure con-

sumpto.

Vel.
℞. Sulph. aurat. diaph.
stibij diaph. ana ℞. ℞.
salis volatili, c. c. gr. Y.
m. cum extract. contrayervæ q. s.
f. pilul. parvæ deauranda
pro unâ dosi.

Vel.

℞. Syr. de scordio ℞. j.
sulph. aurat. diaph. gr. xv.
salis volatili. card. sancti gr. vj.
terra sigillata ℞. iij.
aque galega unc. iij.
m. pro unico haustu.

Cinnabaris antimonij maximum est medicamen sudorificum, ideoque in morbis malignis, febris malignis, & epidemicè grassantibus, ac in ipsâ peste expertum est remedium; ac proindè Poterio fuit suum sudorificum antipestilentiale, quod per sudorem restituit ægros. Cinnabaris antimonij, si retorta ultimo, & urgentiori ignis gradu candeat ad plures horas, sublimabitur ad collum cinnabaris rubicunda firmiter illi adhærens unâ cum mercurio vivo. Constat cinnabaris ista ex antimonij sulphure solo cum mercurio vivo combinato, nec vomitus, nec secessus movet, sed diaphoreticum, & anodynum est: Ceterum unâ, & alterâ sublimatione purificari debet, ut perfectè rubescat, & omnes sordes, superfluumque de se mercurium de-

ponat. Præsentaneum est auxilium in febribus malignis, morbis epidemicè grassantibus, peste, morbillis, variolis cum epilepsiâ, & ubi jam ægri delirant, adjunctis salibus volatilibus, & præsertim cornu cervi, aut succini. Dosis à ℥. β. ad j.

℥. Cinnabaris antimonij ℥. j.
salis volatilis cornucervi, &
succini ana gr. vj.

m. cum extract. contrayerva q. s.
f. pilul. parva, & deaurentur.

Vel.

℥. Bezoartici mineralis gr. v.

cinnab. antimon. gr. xv.

camphora gr. iij.

theriace q. s.

f. pilul. iij. deauranda.

Præterquamquod hæc cinnabaris malignis conveniat morbis, est etiam singulare in epilepsiâ remedium, ideoque Magnes epilepsiæ vocatur. Hinc omnibus affectibus convulsivis, ut doloribus colicis, nephriticis, abdominis, & in specie hystericae passioni cum opiatis, & camphoratis, item partium nervosarum morbis, ut contracturis, convulsionibus, tremoribus optimum est remedium; similiter capitis erysipelas: scabiem malignam, & luem Veneream provocato sudore cinnabaris antimonij feliciter curat.

Cerussa antimonij est diaphoretica, ac proinde insigne alexipharmacum in febribus malignis censetur. fit ex unâ reguli antimonij parte, & duabus nitri: funditur regulus unâ cum nitro in crucibulo sufficiente ignis quantitate, stent in fusione per unius horæ spatium, post refrigerationem tere, & edulcora materiam, quam lento igne exsicca, & iterum ut supra unâ cum

nitro reverbera, donec in citrinum abeat colorem, deinde ablutionibus edulcora, & sicca, sic evadit diaphoretica, diciturque Diaphoreticum Regulinum. Dosis ℥. β. ad j. & ℥. β. commiscetur, ut supra, quatuor, vel quinque horis ante cibum. Verum non tantum febrim malignam accommodum est remedium, verum etiam omnibus illis, qui per diaphoresim curantur, & præsertim ulceribus antiquis, scabiei, pustulis curationi obstinatis, item luem Veneream profligat. Cæterum de hac observatum fuit aliquandò, quod mercurij instar moveat salivationem, & rarum hoc, & observatu dignum, aliàs soli mercurio hoc proprium; nec nos admiratione dignum ducimus, constat namque hoc semiminerale i. antimonium ex plurimo mercurio, qui in regulo sub saturni larvâ magis ludit, quam in alijs antimonialibus præparatis, in quibus evanescit in auras.

Nemireris tu hos tantoperè in febribus malignis, alijsque languoribus antimonium diversimodè præparatum supra omnia medicamenta, & alexipharmaca extollere, nam est chymicorum Idolum, & sicut isti inde ad operis majoris perfectionem pervenire exoptant: ita & nos ex hoc solo antimonio ad proximi incolumitatem collapsam verum lapidem præparamus. Cæterum quis unquam eximias dotes, & arcanas antimonij vires in quolibet morbo tam diro, & deplorato, quam chronico profligando recensere valebit? facilius est arenas maris, & pelagi aquarum guttas dinumerare, quam hujus inexhaustos exhaurire thesauros. Tot medicamentosas referat virtutes, quot

modis in Vulcani sacrario combinatur, & pro præparationis, & miscelæ varietate discrepant pharmaca, ad sanitatem collapsam in salubriorem statum reducendam, & ad fartam rectam conservandam est veluti Dei dextera. De hoc semiminerali prophetauit Ovidius, dum cecinit *lib. 2. in Ibin*:

Nam quoniam variant animi, variabimus artes;

Mille mali species, mille salutis erunt.

Est omni auro præstantius, & etiam omni fabuloso Mercurio, qui mortuos ad vitam revocabat, potentius. Tot ex antimonio parantur medicamenta, quot ex nullo alio simplici in medicinâ, excepto Mercurio, haberi possunt: Nunc purgat, nunc vomitum movet, nunc diaphoresim, nunc sudorem, nunc urinam promovet, nunc confortat &c. adeo ut solo antimonio tota pharmaceutices suppellex ad omnes morborum sanationes compleri possit, cum omnis generis medicamenta ex eo parari possint. Hoc est verum Phœbi balneum, fabulantur namque poetæ Vulcanum in hoc balneo Phœbum spurcum lavisse, & ab omnibus maculis, & spurcitijs repurgasse: Phœbus enim aurum, & balneum antimonium significat, solent aurifabri aurum varijs metallis conspurcatum, & adulteratum, ut purificetur, & ab illis liberetur, cum antimonio fundere; hoc quod operatur antimonium cum auro conspurcato, idem in humano corpore evenit, nam homo impurus, & digestionum sordibus spurcus optimè ab antimonio purificatur,

omnesque ejusdem sordes abstergantur.

Inter mineralia terras alexipharmacas connumeramus, ita sunt *Bolus Armenus, terra Melitensis, terra sigillata &c.* Terra Melitensis est, quæ ex Insulæ Melitæ, seu Maltæ adfertur, & signata est D. Pauli sigillo, assumitur contra venena, febres malignas, & epidemicas, quæ sudoris beneficio malignitatem exturbat. Terra sigillata vera (nam adest adulterina, quam nos hic Neapoli hisce oculis fingi, & sigillari vidimus) non tantum febribus malignis, epidemicis, petechijs, variolis, & morbillis convenit, verum etiam in peste, morbis venenatis, dysenteriâ, diarrhœâ malignis, & contagiosis populariter grassantibus.

Succinum, ejusque sal volatile singularissimum est medicamentum, præsertim ubi nervosum genus à malignitate simul est affectum, vel lethargo corripiatur æger. Dosis à gr. v. vj. ad scr. ß. admittis alijs appropriatis, ut

℞. Salis volatilis succini scr. ß.

extracti castorei gr. v.

cinnabaris antimonij gr. vj.

m. & cum syr. de galega q. s.

formentur pilul. iij. & inaurantur.

Multa medicamenta ex succino parantur, quæ potius mulierum affectus respiciunt, quàm febres malignas, verum in nostro proposito facit liquor cornu cervi succinatus, qui fit ex spiritu cornu cervi, & sale volatili succini: Hæc tria invicem miscentur, & destillantur. Succinum à plerisque autoribus maximoperè in febre malignâ, imò in ipsissimâ peste com-

commendatur: *Helmontius in tractatu de Peste* narrat de chirurgo in pestis curationibus celebri, qui sese præfervavit, affricando succinum septem pulsibus planetarum, idque quotidie semel, qua fricatione ad pulsus præservatus fuit. Sunt autem septem pulsus planetarum, duo temporum, duo carporum, duo tali, & scorbiculi cordis.

Ad hunc nostrum tractatum etiam pertinet Sulphur simplex, quod sulphuris antimonialis locum commodè supplere potest, cum magnam inter se habeant affinitatem, ac proinde internè assumptum in debitâ dosi sudorem producere, & morborum, & febrium malignitati resistere solet, undè lenibus diaphoreticis, & sanguinis massam purificantibus, inter quæ viperata, & antimoniata excellunt, palmam præripit. Solet etiam internè, & externè contra pestem commendari, & valdè in eadem præservandâ, & curandâ commendantur sulphuris medicamenta. Oenopolæ spiritus acidus sulphuris beneficio vina diù conservare solent, in permutatione dolia suffumigandi, ne corrumpantur. Hic spiritus sulphuris acidus, qui sub fuliginis formâ vinum conservat, vocatur ab *Helmontio* Gas sulphureum, quia non est spiritus acidus, sed ex parte sulphureâ oleosâ constat. Hoc Gas clarè nobis ostendit, quod singulari polleat vi in arcendâ putredine à corpore humano, ex eo quia vinum præservat, quod aliàs corrumpere. Hoc Gas sulphureum acidum in potui. potus sulphuratus egregium in febribus malignis, & epidemicis, cum sit singulare remedium in earundem curatione. Hinc gutta una, duæ, vel

saltem tres olei sulphuris in jarè; aquâ, vel alio liquore sumptæ manè jejuno stomacho sunt arcanum ad vitam longam, & ab omnibus morbis præservativum.

Ex semimineralibus acidulis spiritus mirificè commendamus, ut sunt *Spiritus Vitrioli*, *Spiritus salis*, qui omnes præstat, *Spiritus sulphuris*, qui est egregius, *Spiritus vitrioli philosophicus*, qui tunc conducunt, cum sanguinis massa à sale maligno acri, & admodum volatili in febribus malignis est nimis dissoluta, ut propriam amittat consistentiam, ob id cum alexipharmacis, & sudoriferis miscendi sunt, idque eò magis, quò crebrius sudore coguntur ægri, qui in declinatione sudoris pòrrecti, & post sudorem continuati sanguini debitam restitunt consistentiam, ac ægros debilitatos egregiè refocillant, ut supra diximus. Miscentur hi spiritus cum julepis malignitati resistentibus, sed ad gratissimam aciditatem, & sic corpus ad diaphoresim blandè disponunt. Prætereà cæteris spiritibus quasi præfertur *Spiritus Nitri* nunc solus, nunc quod melius est, cum spiritu vini dulcificatus.

℞. Syr. de aced. citri unc. j.
aque card. sanct. unc. iij.
Spiritus vitrioli q. s.
m. pro gratâ aciditatè.

Vel

℞. Julep. de scorzonera unc. j.
Stibij diaphoretici scr. ß.
aque ruta capraria unc. iij.
Spiritus sulph. q. s.
m. ad gratiss. aciditatem.

Vel

℞. Julep. card. sanct. unc. j. ß.
Sulph. aurati diaph. gr. viij.

Spiritus

*Spiritus salis dulcis, vel
Spiritus nitri dulcificati q.s.
ad gratam aciditatem.*

Admonitos volumus vulgares, ne hos spiritus tumultuariè simul syrups, julepiis, aquis &c. immisceant, sed unus eligatur pro medentis libitu, & immisceatur juxta nostri recepti descriptum pro his, vel aliis febribus; nam malignas maligniores, & lethales reddet, & benignas malignas, & perniciosas efficiet, quia permisti in corrosiva, & lethalia transeunt venena, ut fusiùs infrà cap. 26. de febre ex aëris mutatione dicemus.

Inter hæc medicamenta *Nitrium fixum*, seu sal prunellæ recensemus, verum si fuerit antimoniatum i. fixatum cum sulphure antimonij, quod fit in præparatione antimonij diaphoretici, vel in præparatione sulphuris aurati diaphoretici, est eò melius, & sali prunellæ cum sulphure communi præparato præfertur, nam in tali nitro præparato adest adhuc subtilissima pars sulphuris antimonij, adeò ut ratione hujus corpus ad blandam diaphoresim disponitur, & sal vitiosum, undè sitis excitatur, corrigitur. Dosis ʒj. in aquâ hordei, vel in potu ordinario.

Expediti à Mineralium Regno, quorum, quia inexhaustos continet thesauros, minimam recensuimus partem, ad Animalium Regnum tandem devenimus, & ea computabimus, quæ bezoartica, alexipharmaca, diaphoretica, & sudorifica sunt pro harum febrium sanatione, & primò nobis se offert.

Cervus, qui totus est alexipharmacus, & omnia ex eodem parata easdem virtutes obtinent alexipharmacas, &

D. Car. Musitan. de Febris.

sudoriferas. Ex ejusdem cornu multa parantur medicamenta, verum rarissimè crudum usurpatur, quia difficilis est digestionis & æger ægrè cibum digerit, considerate nunc, an cornu digerere possit: usurpatur tamen quandoque in pulverem red actum, & per setam trajectum in affectibus, ubi acidum præcipitandum, & compescendū est. Præparatur cornu cervi pro usu alexipharmaco, & sudorifero duplici modo, nunc cū igne, & nunc sine igne. Id, quod cū igne præparatur, est cornu cervi igne aperto ustum, vel quod post spiritus, olei, & salis volatilis destillationem adustum remanet in fundo retortæ; sed est caput mortuum, sive terra mortua, sive calx mortua omni virtute activâ spoliata, cum ignis sit mors rerum, nullius usus, præter hoc, quod humiditatem absorbeat, & acidum in primis vijs compescat. Quòd si quandoque hoc cornu cervi ustum exhibitum sudores moveat, ab aquâ sudoriferâ, ut cardui sancti, &c. vel à stragulis, quibus æger optimè tegitur, provenit, estò in se aliquid salis fixi contineat; sive igne præparatur, cum concoquitur in aquâ, donec mollescat, & aliquantisper evadat friabile, vel quando destillatur aqua ex plantis, tunc imponuntur cornu cervi frustula in alembico, adeò ut ascendens vapor cornu cervi frustula penetret, & exindè fiant mollia, & friabilia, & sic vocatur cornu cervi sine igne s. philosophicè, seu spagyricè præparatum. Hoc cornu cervi sine igne præparatum esse spiritu, oleo, & sale volatili imprægnatum patet ex eo, quòd si retortæ indatur, spiritum, oleum, & sal volatile reddit, ut non in tantâ copiâ, ac si cornu cervi

Q

cru-

crudum destilletur, sufficit tamen aliquid partis spirituosæ remanere, ut cornu cervi usto præferatur. Cornu cervi spagyricè præparatum in morbis malignis, ut peste, febre malignâ, morbis epidemicis, &c. pro præcipitatione, & sudorum expulsionem; habet enim vires alexipharmacas, & sudores ciendi ob spiritum, oleum, & sal volatile, quæ continet.

Ex cornu cervi præparatur Gelatina, quæ nihil aliud est, quàm sal volatile concentratum ab humiditate roscidâ, & alimentitiâ ejusdem cornu: præparatur hæc ex cornu cervi rasato, quod concoquitur in aquâ fatis diu, colaturâ refrigeratâ in frigido, gelatina in summitate liquoris supernatat, & hæc dicitur gelatina simplex, vel fieri potest evaporando decoctum cornu cervi ad gelatinæ concretionem; fit etiam acidulata, quando scilicet liquor vel in decoctione, vel post filtrationem sufficienti quantitate spiritus vitrioli, vel succi citri imprægnatur. Dissolvitur uncia una cochleari super ignem, soluta injiciatur potus ordinarij lib. j. vel dissolvitur in julepis alexipharmacis, ut de galegâ, carduo sancto, scorzonerâ, vel uti possumus pro reliquorum alexipharmacorum vehiculo. Proficua est Gelatina cornu cervi in febribus malignis, acutis, infantibus pro expellendis variolis, & morbillis, ac morbis malignis, ubi opus est expulsionem, & blandâ corporis ad diaphoresim dispositionem. Prætereâ hæc gelatina valdè convenit in diarrhœâ, & dysenteriâ epidemicâ, & malignâ in potu dissoluta, vel dissolvitur in syrupo cydoniorum, coralliorum, de symphyto, vel myrtino,

quoniam tales adstringunt. Sint quædam recepta in tyronum gratiam:

℞. *Corn. cerv. spagyr. præp.* ʒj.
stibij diaph. ʒß.
perlar. præp. ʒij.
Magist. ocul. cancr. ʒj.
m. pro tribus dosibus.

Vel

℞. *C. C. sine igne præp.* ʒij.
cinnab. antimonij ʒß.
magist. corall. ʒj.
camphoræ gr. j.
m. detur in jure pulli.

Vel

℞. *Salis volat. C. C.* ʒj.
salis volat. card. sancti scrup. ʒ.
sulph. aurat. diaph. gr. vj.
salis volatil. succini gr. iv.
m. propina in cochleari syr. de galegâ.

Vel

℞. *Bezoart. mineralis gr. v.*
salis volat. c. c. gr. xii.
diascord. q. s. m.
f. pilul. j. & deauretur.

Vel

℞. *Spiritus c. c. succinati,*
mistura simplicis ana ʒß.
m. detur in julepi de scorzon ʒj.

Vel

℞. *Spiritus cornu cervi* ʒß.
nitri antimoniat. scr. j.
gelatina c. c. ʒij.
spiritus fulig. acidi volatil. ʒß.
m. & exhibe in syr. de card. sancto.

Ebur alexipharmacum est, non minus quàm cornu cervi, præparatur, ut de cornu cervi diximus, aut spagyricè, vel cum igne. Spagyricè præparatum est diaphoreticum, & effervescentias febriles sistit; ideoque febribus ardentibus, & præsertim malignis illud commendamus, ut

℞. *Eboris spagyricè præp.* ʒj.

*antimonij diaphoretici scr. j.
m. & cum syr. de galegâ, vel
card. sancto, & cum
aquis appropriatis propina.*

Ex ebore etiam fit gelatina, spiritus, oleum, & sal volatile, ut de cornu cervi diximus.

Unicornu verum in multo usu est in morbis malignis, peste, febre malignâ, variolis, morbillis, similibusque alijs morbis. Dosis est à scr. ß. ad scr. j. & 3ß. Præbetur magno cum fructu, & præcipitat egregiè, ac sudorem movet.

Unicornu fossile quò ad vires unicornu verum æmulatur, nam cum alijs debitis combinatum in febris malignis diaphoresi opus habentibus, & præsertim in variolis, morbillis, & petechijs cum cervinis associatum egregium est.

Familiare est nobis unicornu fossile, quia in aliquibus nostris regionibus è terrâ foditur, sed rarissimum est unicornu verum apud nos, cum ex Indiâ asportetur, undè solùm in Regum, & Magnatum domibus reperitur. Hinc nos perpetuò Deo gratias agere debemus, qui in unicornu veritatem inopiâ, cornu cervinum tanquam optimum quid pro quo, & succedaneum ubertim concedere dignatus est, & eadem potitur virtute.

Lapis Bezoar est summæ virtutis alexipharmacæ; Bezoar enim est vocabulum Persicum, & significat id, quod venenis resistit, & ad hujus imitationem nos appellamus essentiam bezoarticam, tincturam bezoarticam, pulverem bezoarticum &c. non lapidis bezoar ratione, quia nullus ingreditur, sed ob similem virtutem diaphoreticam, & venenis resistendi.

Reperitur hic lapis in primo ventriculo capræ cervi, qui vocatur Omastus; dicitur hoc animal Capræ cervi ob similitudinem, quam ferè habet cum caprâ magnitudinis, & proprietatum ratione, & partim cum cervâ ratione figuræ. Hæ capræ cervi tam in Indiâ Orientali, quam Occidentali inveniuntur, unde lapis bezoar duplex est, unus Orientalis, alter Occidentalis, verum non datur cervorum genus in quo talis lapis non reperiatnr, qui pro lapide bezoar venditur. Lapis bezoar in Indiæ tam orientalis, quam occidentalis capris beneficio fermenti acidi volatilis est substantia mucilaginosâ, & residua in ventriculo. Hic lapis totus alexipharmacus est, potenter venenis resistit, & egregiè per sudorem expellit, has virtutes habet bezoar ex duplici ratione, primâ ob virtutem præcipitantem, secundâ ob alexipharmacam; virtus præcipitans provenit à sale nitroso, alexipharmaca à plantis, hæ namque capræ cervi, quæ lapidem bezoar generant, pro ordinario alimento contrayervâ, alijsque plantis bezoarticis vescuntur. Mirificas habet vires in depellendis venenis ob vim alexipharmacam, sudorificam, vel saltem diaphoreticam, & hinc febris malignis, petechialibus, variolis, morbillis, cæterisque malignis, & epidemicis morbis appositè convenit. Dosis orientalis à gr. v. ad vj. apud vulgares præscribitur, verum in tam parvâ dosi parùm, aut nihil operari potest. Nos à scr. ß. ad scr. j. præscribimus, & occidentalis dosim semper ingeminamus. Exhibemus Lapidem Bezoar in aquâ scorzonæræ, cardui sancti, bardanæ, &c. Admonitos ta-

men volumus vulgares medicos, ne lapidem bezoarticum alijs medicamentis ex pluribus ingredientibus conflatis immisceant, quia quandoque unum alterius virtutem obtundit, & sic juxta facultatem, qua potiuntur, quòd aliàs evenit, quòd medicamenta separatim exhibentur, ac proindè cum *Anselmo Boëtio* dicimus: *Suadeo itaque, ut nobile istud medicamentum* (de lapide bezoar loquitur) *perpetuò solum, si ejus certum commodum desideretur, exhibeatur.*

Cæterùm hodiè ex hujus lapidis exhibitione nullum sensibilem effectum observare potuimus, ac proindè huic lapidi magna fiducia adhiberi non debet, quia cùm sit illius pretium auro carius, quamplurimi pro polæ in eo adulterando strenuè student, ut vix alios quàm adulterinos hodiè habere possimus, & inter centum lapides bezoar apud nos vix unus reperiatur, qui sit genuinus, & adeò apud nos Italos sunt copiosiores, & frequentiores, quàm ut non sint in natali solo. Cujus rei testimonium indè elici potest, quod rerum Indicarum scriptores testentur lapidem bezoar apud ipsos Indos rarum, & magni pretij esse; cùm apud nos tamen magna ubertas, & satis vili pretio constet, & hac de causâ in contemptum, vel saltem in maximam suspicionem etiam genuinus devenit. Hinc patet maximam partem adulterari, & falsificari, undè evenit, quòd sæpiùs irritò usu sit præscriptus lapis bezoar.

Tantum est impostorum artificium in adulterando lapidem istum, & tanta in cognitione, & electione difficultas, ut verus à falso vix possit co-

gnosci, & discerni. Varij sunt modi ab auctoribus propositi, quibus hic verus lapis cognoscitur, sed semper formidinem involvunt; unus tamen præ alijs modis minùs mendax videtur: Lapis ponderetur, deindè in aquam communem demergatur, in qua per aliquod temporis spatium relinquatur, post quod eximatur, & optimè abstergatur, si idem pondus, antequàm erat injectus, habeat, pro veraci habendus est; sin verò pondere est auctus ab imbitu, ceu falsus rejiciendus est; lapis enim bezoar ità compactæ consistentiæ est, ut nullo modo humorem imbibere, & nullam ex eo ponderis alterationem acquirere possit: falsus verò non ità compactus est, & propter porositate in pondere augetur. Verum enimverò hic modus non est tutus, nam omnes lapides humiditatem contrahunt præter silices, qui nimis duri, & compactissimæ consistentiæ sunt, modò lapis bezoar tantam duritiem, & densitatem non habet, imò in aquâ degens non solum humiditatem concipit, & consequenter in pondere augetur, sed si diutiùs degat in aquis, dissolvitur, ut *Monardes* observavit. Est & aliud experimentum, quo adulteratus ab ingenuo discriminatur: Parum lapidis abradiatur, & supra accensum carbonem projiciatur, si falsus, statim misturæ odor percipitur, si verus, nullum spirat odorem, & hic est germanus tutusque modus lapidis imposturam discernendi. Verùm lapides bezoar non esse opificio ex ructos non sufficit, quia adulterini estò diligenter inspiciantur, genuinos repræsentant, & quantumvis sub experientiæ torturâ ponantur, semper dignoscendi

di modis respondent; non enim de-
sunt paribus notis alij lapilli, qui ta-
men nullis viribus sunt præditi, undè
impossibile impostorum versutias ef-
fugere ducimus. Unum tantùm in-
fallibile experimentum habemus,
quod est bonitatis index ad verum la-
pidem bezoar discernendum, & à
Boëtio adducitur his verbis: *Nullum
tamen certius probitatis indicium, quàm
si venenum homini, aut cani detur, &
oblato pulvere evadat.*

Ob tot difficultates, quibus lapis
bezoar involvitur, & verus in natali
solo vix obtineri potest, quia rarus,
& carus, in suspicionem venit, & nun-
quàm à recentioribus præscribitur,
quia si adulteratus, febris crescit eun-
do, vel virus in præcordia serpit, &
æger vanâ lapidis bezoar spe delusus
cum Charonte de naulo paciscitur. Si
verò quandòque facto experimento,
ut suprâ cum *Boëtio* diximus, verus
habeatur, tantùm Magnatibus præ-
beatur, quia pretiosus; pauperibus
tamen pro bezoar sufficient cornua
cervina, quæ nobiliora sunt lapide
bezoar, ut apertè testatur *Rulandus*.
Nos ut in portu navigemus, pro be-
zoar utimur bezoartico minerali, sti-
bio diaphoretico, sulphurè aurato
diaphoretico, cinnabari antimonii,
& alijs alexipharmacis suprâ à nobis
descriptis, vel pro infimæ sortis lan-
guentibus, medicamentis ex cornibus
cervi paratis. Itèm pro lapide be-
zoar contrayervam substituimus, hac
enim pro communi alimento capræ-
cervi vescuntur, & bezoar generant.
Similiter pro lapide bezoar exotico
commodè substitui potest calculus
humanus, qui reverà lapis bezoarti-
cus microcosmi est, & egregius in

sudore ciendo, quia non minùs ma-
lignitati resistit, nec minus in febribus
malignis, & pestilentibus con-
venit, quàm verus lapis bezoar orien-
talis, imò in ipsâ curandâ peste præ-
fertur etiam lapidi bezoar orientali,
id quod expertum fuit modernorum
Anglicorum experienciâ in ultimâ pe-
ste Londinensi.

*Hadrianus Amynsicht in Arma-
mentario Chymico cui nostram adjun-
ximus Mantissam, Bezoar potabile*
per resolutionem, & extractionem
lapis bezoar describit, quod pro-
ductâ oratione ad febres malignas,
epidemicas, petechiales, pestilentes,
variolas, morbillos, cæterosque
morbos venenatos commendat. Et
p. 28. *Magisterium lapidis bezoar* per
resolutionem, & præcipationem
designat, quod in omnibus affecti-
bus, & symptomatibus malignis, &
contra omnia venena cordi infesta,
præsertim ubi qualitas calida, & pu-
tredò deprehenditur, adeoque in
alijs omnibus, ubi lapidis bezoar
usus laudatur, extollit. Verum enim
verò magna fuit Hadriani simplicitas,
& credulitas in horum medicamen-
torum præparatione; non enim la-
pidem bezoar in natali solo esse ra-
rum, & cariorem auro, nec impo-
storum fallacias in adulterando be-
zoar, nec alios lapides paribus notis
consideravit; nec præterea lapidem
tàm integrum, quàm in pulverem
reductum, tàm in formâ potabilem,
quàm in magisterium præcipitatum
non desinere esse lapidem, & eundem
esse lapidem contemplatus fuit. In-
super Hadrianus, quia bezoar cum
spiritu acido conficit, potius hujus
lapis vires destruit, quàm exaltat.

Post lapidem bezoar in Regno animali se tandèm offert vipera, quæ, quia tota alexipharmaca, & bezoartica est, insignes obtinet dotes in morbis malignis, & venenatis quibuscumque, tam in febribus malignis, & pestilentialibus, quàm in specie quandò jam usque eò res devenit, ut pulsus deficere videatur. Ex viperis fiunt salia theriacalia, seu salia volatilia viperarum, quæ sunt magni usus, & efficaciam in morbis malignis, venenatis, febribus malignis, & contagiosis, imò in ipsâ peste egregiè conferunt à gr. v. vj. ad scr.ß. vel sola, vel addito camphoræ grano in aquâ appropriatâ, ubi summa viget malignitas. Itèm essentia viperina ejusdem, & majoris energiam paratur. Similiter pulveres ex viperis, qui vocantur pulveres bezoartici animales. Nos in febribus malignis jus consumptum ex viperis cum pullo paramus magno cum febrientis juvamine. Sed de Viperis opiparè tractavimus. *De Vulneribus ex venenato morfu inflictis.*

Eximia fit ex Viperis *Tinctura diaphoretica ex tribus principiis chymicis* descripta à celeberrimo nostri temporis *Andræ Battimelli in Auctuario Hadriani à Mynsicht*, cujus receptum huc adducere maximi momenti existimamus ob iteratas experientias:

℞. *Salis volatilis viperarum,*
salis volatilis cornu cervi ana ℥j.
m. & serva. Deindè

℞. *Spiritus Viperarum,*
spiritus cornu cervi ana unc. ij.
m. & serva. Postmodum

℞. *Olei Viperarum,*
olei cornu cervi ana unc. iij. *m.*

℞ *his mistis superfunde spiritus vini op-*

timi unc. iv. & statim solventur. Hoc peracto, accipe spiritum viperarum, & cornu cervi, & conjunge cum solutione oleorum, & per Retortam destilla, & habebis sulphur cum Mercurio maritatum. His peractis, accipe salia volatilia superius servata, quibus superfunde sulphur, & Mercurium, & claudè vas Hermeticè, & digere per mensem chymicum, & jam facta est trium principiorum S. salis, sulphuris, & Mercurij unio, & nostra Tinctura diaphoretica completa est.

Hæc nostra Tinctura diaphoretica summum alexiterium est in febre malignâ, epidemicâ, petechiali, omnibus morbis epidemicè grassantibus, & omnes alios ex dictis malis enascentes, & omnia prava symptomata ex illis promanantia restinguit; variolas, & morbillos cum symptomatum lenimine deturbat. Omnes pestiferas infectiones, auras venenatas, & cujuscumque generis venena maxime cordi infestas per sudorem, vel insensilem transpirationem eliminat, & principes munit partes. Tandèm in omnibus morbis, qui per diaphoresim sunt sanabiles est specificum medicamentum. Reliquas hujus tincturæ vires apud eundem legite. Dosis scr.ß. ad scr. j. in liquore appropriato.

Hæc pauca medicamenta contra febres malignas ex inexhausto naturæ ærario, & triplici ejus Regno hausimus, alia alijs autoribus partim descripta sunt, & alia partim alijs describenda relinquimus. Remanet tantum, descriptis internis, externa describere medicamenta juxta vulgarium medicorum consuetudinem, ita sunt Oleum scorpionis Matthioli, quo

quo tanquam alexipharmaco pulsus temporum, manuum, & pedum liniunt. Unguentum rosaceum, aut refrigerans Galeni, quo renes, superpositis vitium folijs, inungunt ad febrilem temperandum calorem. Epithemata, quibus cor contra pravitatem roborant, & alia hujus farinae describunt quæ omnia recensere ignavum esset opus.

In febre malignâ magna symptomatum habenda est ratio; hæc enim morbum sequuntur, velut umbra corpus, & quandoque adeo atrociam associantur, ut non contemptâ febre, necesse sit his succurrere, cum scilicet ex eorum violentiâ vitæ periculum imminet, ita sunt nimie virium prostrationes, quæ maximopere urgere dicuntur. Itâ sunt vigiliæ, deliria, alvi fluxus, vomitus, cardialgiæ lipothymia, sitis, linguæ ardor, nigredo &c.

Magnæ virium prostrationes confortantia exigunt, quæ in animi defectione agros reficiunt, & spiritus roborant, vitales; hæc roboratio duplex est, una quæ substantiam morbi diuturnitate, & longâ corporis inedia exhaustam concernit, & hæc ad succos, & sanguinem regnandos pertinet; altera, quæ repentinam animi defectionem respicit, quæ interdum in plenâ corporis succulentia à venenatis, malignis, & cordi infestis vaporibus irruit, & hæc confortandum docet.

Confortantia, quæ corpus à morbo extenuatum respiciunt, è culina petenda sunt, & æger potius coqui, quam medici operâ indiget: Sed Corpora longo tempore extenuata oportet sensim reficere, brevi verò breviter,

aph. 7. sect. 2. Hinc facilius est potu refici, quam cibo aph. 11. sect. 2. Unde mirificè jura consumpta conducunt, quia confertim, & celeriter nutriunt. Consummatum insigniter confortans Hartmannus describit

℞. Caponem, vel perdicem solùm, vel cum parte aliquâ carnis vitulina, in minutissimas partes conscinde, & ossa in mortario conquassa, & in phialam aptam vitream, vel stanneam inde cum paucis cinnamomo, phialam exactè claudere, & in catinum aquâ fervente plenum pone, ut per tres horas bulliat aqua. Hinc carnem extime, & liquorem exprime, qui est optimi saporis, & odoris, statimque congelatur, caro verò est dura, & insipida, liquoris cochl. j. vel ij. per se vel cum alio jusculo exhibetur.

Vires, quæ repentinâ animi defectione exolvuntur à venenatis, malignis, & infestis cordi vaporibus, roborari debent medicamentis alexipharmacis, cordialibus, & stomachicis, præsertim spirituosis, & volatilibus, quæ odore tenens, vel adhuc in stomacho degentia cordis arcem, aliasque præcipuas partes, & totum corpus contra malignos, & venenatos insultus roborent, hujusmodi est *Vini spiritus*, qui summè cordiale, & diaphoreticum existit, in cuius defectu *Vinum generosum*, quod semper ad manus in domibus paratum habetur, substitui potest. Spiritui vini succedit *Aqua cinnamoni lactiginosa*, quam pharmacopœia lactiginosam redduit benzoës infusione. Vel substituiimus *syr. vel julep. de cinnamom.* sed maxime ad restaurandas vires, & cor tuendum confert oleum cinnamomi
act.

ad ij. vel iij guttas in aliquo vehiculo. Itè *Elixir proprietatis Paracelsi* à scr. ß. ad scr. j. in convenienti vehiculo. *Hadrianus Amynsicht* multa corroborantia in Armamentario describit, ut *Eleosaccharum citri*, *Gemma vite*, *tinctura coralliorum*, *Diacinamonum Regium*, *Trochisci cordiales*, & quamplurima hujus farinae, quæ omnia sunt medicamenta in forma. Apud vulgares in magno usu est *Zulep*. *Gemmatum*, sed reverà magna impostura pro ægrotis, non verò pro pharmacopolis. Apud recentiores decantatur *Tinctura Alkermes*, *Hyacinthi* &c. sed præstat illa, quæ est nostræ descriptionis, ut

℞. *Confect. Alkerm. vel. confect. Hyacinthi* unc. j.
aquæ ardentis,
pomor. redolentium,
vel alterius aquæ stillatitiæ ana
 ℥. ß.
Spiritus vitrioli ℥. j.
digere, & decanta.

Eodem prorsus modo paramus tincturas ex alijs officinarum electuarijs v. g.

℞. *Confect. Cinnam. unc. j.*
aquæ ardentis ℥. ß.
m. omnia in phialâ, quam exactè claudes, & digere, liquorem tincturâ impregnatum decantatione à fecibus libera, quem syrupis appropriatis admistum exhibe.

Magnarum virium est *Aqua confortativa* usitata, cujus confectio est:

℞. *Aquar. cerasor. nigr.*
rosarum,
boraginis,
buglossi,
flor. violar.
tilia ana unc. vj.

cinnam. opt. ℥. ß.
margarit. or. præp. ℥. ij.
corall. albor. præp. ℥. j.
cornu cervi præp. ℥. iv.
confect. manus christi perlata ℥. v.
m. ad vitrum pro usu.

In omni virium debilitate, & languore exhibetur, spiritus animales puriores reddit, sensuum internorum, & externorum organa reficit, atque ità generale quasi confortans omni ætati, sexui, & morbo accomdatum existit.

Præ cæteris confortantibus eminent *balsamus sanguinis humani*, & *elixir sanitatis*, quæ in nostrâ *Mantissa* descripsimus, quam videte.

Inter omnia alia confortantia præstantior non reperitur *spiritus fuliginis* à guttis vj. ad scr. ß. *oleum ejusdem* à guttis ij. ad iij. *Sal fuliginis* ejusdem ponderis, & exhibetur in Vino, vel alio convenienti liquore. Est tantæ efficaciam, & energiam, ut si ejus guttæ, vel grana tria in aceto angonizanti exhibeantur, mirificè, & incantamenti instar reparant vires, exfuscitant, quasi illius animam ab inferis revocant: non secus ac lampas propter olei defectum si ad extinctionem ruit, oleum reaffundatur, ad pristinum redit fulgorem. Hinc imminentis mortis, vel futuræ senilitatis experientiam observare licet: Si sudor post exhibitum oleum, vel sal copiosius emanârit, indubitatum erit sanitatis, vel convalescentiæ signum, sin secus mortis.

Spiritus sanguinis humani cum suo sale volatili maximas languentes, & morti proximos restaurandi, & vivificandi vires obtinet; est enim hic spiritus vitæ nostræ spiritui simillimus, quia

quia à sanguine elicitus fuit, in quo nostræ vitæ spiritus residet, & facile spirituum defectum reparat. Verùm hodiè propter subdolam impostorum vafritiem vix non dubitabilis reperitur, & hac occasione nobis in mentem venit quidam medicus chymicus, ut ipse dicit, qui ab amico interrogatus, quò peteret? Tabernam carnariam, ad mercandum bovis sanguinem, ut sanguinis humani spiritum efficeret, respondit. Sed hoc est minus, & minus, & tolerandum malum; pharmacopolarum nullus sanguinis humani conficit spiritum, quia proscrip̃ta est à chymicis phlebotomia, tùm quia laudabilis non profunditur, nec in quantitate peccare potest caritatis gratiã, tùm quia totus temeratus lue Venereã, vel affectione hypochondiacã, vel alijs languoribus, & tamen latè reperitur? Sunt nostrates pharmacopolæ sicut diabolus, qui non habet, & vendit lanam. Vendunt isti spiritum ex calce vivã, sale armoniaco confectum, quem pro sanguinis humani spiritu vulgarium medicorum grex internè exhibent, cùm tantùm externè odoratenus usurpari debeat; est enim spiritus salis armoniaci vitæ nostræ maleficus, & infensus hoc modo confectus.

Vigilia nimia in febris malignis tunc fit, cùm febrile fermentum spiritus animales immoderato agitat motu, isti cerebrum implent, nervorum valvulas patulas reddunt, & continuo affluxu in corpus influunt. Immoderata itaque vigilia medendum est, ne deliria, & virium exolutiones succedant; ea propter nimia vigilia succurrit laudanum opiatum, sed

R. Car. Musitan. de Febris.

semper propter malignitatẽ aliquod alexipharmacum admisceri oportet, ut

℞. Syr. corall. ℥. ʒ. ʒ.

aqua papav. alb. ℥. ij.

Stibij diaphoretici scr. ʒ.

sacch. perlati ℥. ii.

laudani opiatigr. ij. m.

& cochleatum exhibe singulo horæ quadrante, donec somnus concilietur.

Vel.

℞. Diascord: fracast. ℥. ʒ.

corn. cerv. spagy. prep. q. s.

f. pilul. iij. & deaurentur.

Cæterum nos nostrum laudanum opiatum præbemus, quia alexipharmacum est simul; Verum enimvero in opiatorum exhibitione maximè cum cautelâ procedendum est, ne soporosa affectio succedat. Præterea opiatum usus dissuadetur agris nimis debilibus, & impuritate ventriculi laborantibus, & præsertim si crisis imminet, quia plus nocenti, quàm emolumentum ab hoc expectandum est. Si vigilia non admodum excesserit, emulsionibus ex seminibus frigidis tollitur, ut

℞. Syr. de nymphaea ℥. j.

semin. melonum ℥. ʒ.

papav. alb. ℥. j.

lactuca scr. j.

f. emuls. in aqua lactuca ℥. iij.

& exhibe; sanguinis enim æstum, & fermenti febrilis acrimoniam temperant, assiduum spirituum influxum impediunt, & vigiliis subindè compescunt.

Ad vigilias refrænandas vulgares Galenici cataplasma applicant plantis pedum ex cucurbitis recentibus contusis, folijs sedi majoris, lactucæ, & similibus. Itẽm conferre dicunt

R

pe

pedum lotiones ex decocto herbarum refrigerantium; Sic enim frigiditatem per nervos cerebro communicari credunt.

Delirium in febre fit à scorijs sulphureis, acribus, salinis, & acutis in malsâ sanguineâ intermistis, à quibus spirituum varia, & confusa in cerebro agitatio excitatur; subtiliores, & fervidiores redduntur spiritus, agiliores quidem, sed simul confusius, & perturbatiùs in cerebro agitantur, & huic agitationi semper vigiliæ pertinaces præcedunt, & perpetuò in febrium continuarum incremento, aut in principio statim ipsius statùs delirium affligere solet, ubi maxima est massæ sanguineæ effervescentia. Ex inconditâ spirituum agitatione in cerebro varia, & inanis cohærentia oritur, & diversa phantasmata ab animâ offeruntur, ut inconditi sermones, fletus, floscolorum, qui nuspiam sunt, collectiones, muscarum venationes, variæ artuum motiones &c. donec aucto, & nimis impetuoso spirituum motu, tandem convulsiones sæpè lethales superveniunt, aut donec spiritibus non tantum absumptis, vel incondito narcoticorum usu fixatis, delirium in lethargum, vel in affectum caroticum mutetur.

Pro delirij curatione scorix sulphuræ, salinæ &c. eliminandæ sunt diaphoreticis, & alexipharmacis; inordinata spirituum agitatio opiatis sistenda; & sanguinis febrilis incendium compescendum præcipitantibus, vulgò refrigerantibus dictis, vel sanguinis effusione. Hæc medicamina simul maritanda ut plurimum sunt, ut unâ tribus satisfaciantur

indicationibus, & horum maxima pro delirio sedando spes in opiatis reponenda est, & omnibus alijs frustra tentatis, tutiùs ad opiata, tanquàm ad sacram anchoram confugimus, quæ vix penè nunquàm fefellerunt; nam diaphoretica sunt, scorias educunt, spiritus animales concitatiores, & inordinato motu furentes ad quietem reducunt, sanguinis massam nimis ebullientem compescunt, & naturam viribus defectam reficiunt, & eadem operâ placidâ quiete restaurant: Verumenim verò tutius est ægrum à delirio præcavere, quàm idem curare, opiata itaque vigiliarum tempore adhibeantur præstat, quàm ubi æger delirus evasit. Certum est opiata legitimè adhibita esse magna remedia, & optimè commendantur in delirio febrili: verùm si tempore non opportuno, aut non legitimè parata adhibeantur, plus obfunt, quàm profunt, & si spiritus furentes non compescant, eorum motum non refrænent; delirium potiùs pejorant, cum opium somnia turbulenta, & terrificâ inducat; Si verò opiatis spiritus nimium figas, metus est, ne per opiata in lethargum delirium convertas. Cum enim spiritus in delirio sint admodum volatiles, & subtiles, & simul propter motum continuum aucti sint pauci, ex auctâ narcoticorum dosi facilè in lethargum, sive carum permutari potest, obstructis nervorum valvulis, per quas spiritus in corpus affluunt, & hæc permutatio est periculosissima.

Delirij itaque curationi hæc præscribere solemus, quæ furentes spiritus animales ad placidam disponunt quietem.

quietem; scorias resolvunt febriles, diaphoresim aperiunt, & sanguinem in citatiori motu retardant:

℞. Bezoartici mineral. scr. β.
nitri antimoniatī ʒ. j.
magist. perlar. or. gr. vi.
tinctura corall. scr. β.
syr. de nymphæā ʒ. β.
aqua endivie ʒ. ij.
laudani opiatī gr. ij. m.

Observe tamen, quod opiata in primâ exhibitione in minori dosi præscribimus, dein sensim ad majorem progredimur, & cochleatim dissoluta cum alijs medicamentis eundem affectum respicientibus exhibemus.

Vel.

℞. Syr. de papav. alb. ʒ. β.
tinctura anodyna Zvelferi ʒ. j.
essentia hyperici scr. β. m.

Vel.

℞. Stibij diaphoretici,
oculi cancr. ana scr. β.
camphora gr. j.
nitri perlati scr. j.
syr. papav. alb. unc. j.
nepenth. Quercet. gr. ij.
diss. in aqua lactuca unc. ij. m.

Vel.

℞. Syr. papav. errat. unc. j. β.
scordij fracast. scr. iv.
diamarg. frigid. scr. j.
confect. Hyacinth. ʒ. j.
magist. corall. ʒ. β.
aqua anagallidis unc. v.
m. detur cochleatim.

Vel.

℞. Syr. papav. alb. unc. j.
sang. hirci ʒ. j.
extract. hyperic. scr. j.
laudani opiatī n. d. gr. iv.
tinct. smaragd. scr. β.
aqua anagallidis unc. iv. m.

Exhibemus quandoque emulsiones simplices, vel somniferas ex quatuor feminibus, ut dicunt, frigidis majoribus, semine papaveris albi, lactucæ cum anodyno minerali in aquâ Nymphææ, anagallidis, vel sonchi, quæ edulcorari possunt cum syrupo de Nymphæâ, vel saccharo perlato.

Interim externa non negligenda sunt epithemata refrigerantia, & præcipitantia, quæ fronti, & sincipiti applicari debent ex herbis recentibus portulaca, sedi majoris, lactucæ, florum rosarum, nymphææ, camomilla, meliloti parata. Ridiculum planè fuit, quod in ægrotâ febre malignâ delirante observavimus: Devotus quidam Galenicus abrafo ægræ capiti melonem aqueum per medium dissectum imposuit, delirans ægra unâ risum, & animi angorem suscitabat, hasta in ejus manu deficiebat, & altera Pallas videbatur, & tamen ejus Palladis arcem flammeus Vulcanus urebat. His parùm, aut nihil proficientibus, ad cataplasmata narcotica deveniendum est. A Zacuto Lusitano tanquàm expertum commendatur decoctum radicis mandragora, & hyoscyami cum similibus externè applicatum. Mirificè confert succus cancerum fluviatilium vivorum expressus, & fronti applicatus, sed potentiùs operatur idem cancerum succus cum aquâ spermatis ranarum mistus, & fiat cataplasma, vel

℞. Aquæ spermatis Ranar. unc. viij.
succ. cancr. flu. contus. express.
unc. ij.
opij aceto correcti ʒ. β.
camphora,
croci ana scr. β.
m. pro epithemate.

R 2 quod

quod cum duplicatis petijs fronti tepidè admove, nam sic blandum conciliabis somnum.

Apud Galenistas in usu sunt varia animalia, ut anates, palumbes, pulli, galli, catuli &c. viva per pectus dissecta, & calentia statim cum omnibus interrancis sineipiti, aut toti capiti abrafo applicant, & ità applicato animali superponunt lintea, vel culcitram, ne calor cesset, & uno remoto, post hoc subitò applicatur aliud, & id aliquoties continuandum. Verùm apud optimæ notæ medicos hæc animalium carnificina in desuetudinem abiit. Mirum, inquit, in modum hæc animalia delirantibus, & phreneticis auxiliari, & reverà horum calor, & vapor blandus, & subtilis exhalat, qui maximè nostris poris est amicus, & convenientissimus ad obstructions in illis facilè tollendas. Nonnulli venæ sectionem instituunt, & quò citius, eò melius, verùm quia adest febris maligna, in principio sine tanto discrimine celebrari potest illis cautelis, quas medici sciunt, & quò ad locum notant, quòd si forsan aliqua sanguinis evacuatio suppressa præcesserit, ut in puerperis, in partibus inferioribus in talo, & postmodum in brachio secanda est vena, sed arteriotomia præstat.

Pro affectu lethargico, & comatoso sapius exasperandi sunt ægri, & naribus nodulus ex camphorâ, aut ruscâ aceto madidus objici potest, vel succus nasturtij aquationisdem injici, sed præstat spiritus salis ammoniaci odore tenuis. Escatonia quoque pro vessando, & excitando ægroto brachijs, & etiam pedibus applicari possunt. Vel sequens medicamentum

fronti applicandum est, ut

*℞. Thuris,
bacc. lauri,
piperis nigri ana unc. ʒ.*

subigantur probè cum ovorum albumine, & q. s. fronti imponatur, & somnolentiam arcebit. Verùm vanida sunt hæc medicamenta, nisi mala somni radix tollatur, nam comatosus dormit, non quia somno indiget, sed quia malè se habet.

Ad alvi fluxum compescendum præter in nostrâ *Trutinâ lib. 4. cap. 11.* adnotata, ea medicamenta, quæ malignitatem oppugnant, & unâ alvium fluxum sistunt admiscenda sunt, & præsertim *Diascordium Fracastorij*, & ità unâ fidelità duos dealbamus parietes, undè in tyronum gratiam, & eorum, qui juxta proverbium, sine cortice natate non possunt, hæc recepta subnectimus, ut

*℞. Diascord. Fracast. ʒj.
extract. tormentilla scr. j.
magist. corallior. ʒb.
dulcedi Martis gr. xii.
syr. plantag. unc. j.
aqua ejusdem plantag. unc. ij. m.
capiatur pro libitu.*

Vel

*℞. Syr. de succ. myrtill. unc. ij.
corn. cerv. spagyricè præp.
stibij diaphoretici ana scr. ss.
philonij Persici ʒj.
margarit. præp. scr. ss.
decoct. tormentilla unciij. m.*

Vel

*℞. Myracidonior. aromatic. ʒj.
pulv. tormentilla scr. ss.
nepenth. Quercet. gr. j.
terra sigillata,
cristall. montan. præp. ann. scr. j.
œul. cancr. styv. scr. ss.*

gram.

gran. chermes gr. xii.
nucis mosch gr. vj.
eleofacch. citri gr. aliquot.
facch. perlati q. s.
cum syr. de symphyt.
f. boli pro duabus dosibus.

Vel

℞. Diascord. Fracast. scr. j.
lacrym. sang. drac. scr. ss.
essentia croci Martis gr. viij.
extract. tormentill. scr. j.
m. & cum syr. cydonior.
f. pilul. parvæ inaurandæ
pro una dosi.

Vomitus tollitur, si nimius sit, remedijs in nostrâ *Trutinâ lib. 2. cap. 8. De Nauseâ, & Vomitu* descripta, si verò paucus, & necessarius erit vomitus vel pro febris curatione, vel pro tollendâ cruditate à stomacho febris curationem impediente, promovendus erit nostro *Hippocras emetico*, vel alijs emeticis in hujus capituli initio descriptis.

Cardialgia compescendâ est remedijs dictis in nostrâ *Trutinâ Medicâ* quibus ea, quæ malignitatem respiciunt, admiscemus, & absorbentia, & præcipitantia adjungimus, & in alumnorum medicinæ gratiam sequentia in formâ describimus:

℞. Eboris præp. ʒss.
cinnab. nativ. gr. v.
margarit. præp. scr. ss.
diascord. Fracast. ʒss.
cum mucilag. sem. cydon. q. s.
f. pilul. parvæ deaurandæ
pro unâ dosi.

Vel

℞. Corn. cerv. usti ʒss.
ocul. cancr. fluvi. scr. j.
lapid. benzoar. gr. vj.
stibij diaphoretici scr. ss.

philonij Romani q. s.
f. bolus.

Vel

℞. Bezoart. mineral. gr. v.
magist. corallior. gr. viij.
terra sigillata scr. j.
Laudani opiat. n. d. gr. iij.
confect. alkerm. ʒ. scr.
spec. diarrhod. Abb. scr. ss.
syr. de mucilag. unc. j.
aque menthe, unc. ij. m.

Lipothymia in febre malignâ pessimum symptoma est; terribilissimam enim mortis speciem præferret, & facilè in syncopen transit, ac sæpiùs repetens de medio tollit. Provenit, ut diximus in nostrâ *Trutinâ Medicâ lib. 3. cap. 2. de Lipothymia, & syncope*, à sanguine, qui in corde coagulatur, & ad motum reddit ineptum, vel ab activiori sanguinis parte fixatâ; vel ab aliquâ nimia evacuatione sensibili, vel insensibili, vel ut plurimum in febre malignâ succedit à vapore maligno, & aurâ venenatâ, qui vitæ spiritus suffocat.

Lipothymia succurrit *spiritus vini, citri, cerasorum nigrorum*, vel aliquod oleum odoratissimum stillatitium, ut *angelica, cinnamoni, citri, caryophyllorum*, vel ex eis parata *balsama caryophyllorum, cinnamoni, vite n. d.* quæ naribus illini debent; suavi enim fragantiâ spiritus reficiuntur, & collapsæ recreantur vires, vel aliquot horum guttæ estò in ventriculum non ingerantur, sed palatum tantum attingant, subitò hominem vivificant, à Lipothymia liberant, & hilariorem vitam spirare faciunt. Verùm lipothymia, vel syncope prout febris malignâ symptoma est, interna *cardiaca*, & quæ malignitatem obrun-

dunt, requirit medicamenta, ac propterea, quæ sanguinem in corde coagulatum resolvunt, & motum restitunt, ac malignum vaporem, auramque venenatam, & vitæ spiritus suffocantem absumunt, resolvuntque, pro qua re eorum, quæ in nostrâ praxi exhibemus, formulas describimus, ut

℞. Magist. corall. rosati gr. vj.
 salis perlarum or. gr. iij.
 tinctura alkermes n. d. ℥ij.
 bezoar. orient. gr. v.
 salis volatil. succini gr. iij.
 spiritus corn. cerv. gutt. viij.
 salis sang. hirci ℞.
 tinctura cinnam. ℥jß.
 syr. flor. borag. vel
 exhilarantis Domini Laurentij
 ℥jß.
 aqua melissa ℥ij. m.

Hujus haustûs unum, vel alterum cochlear per intervalla exhibeatur.
 Vel

℞. Tinct. corall. gutt. vij.
 spiritus c. c. succinati gutt. viij.
 elaosucch. citri gutt. vj.
 elixiris Matthioli gutt. ix.
 spiritus theriacalis camphorat.
 scr. ß.
 salis volatil. viperarum gr. v.
 aqua perlar. n. d. ℥ß.
 syr. rubi Idei ℥j.
 aqua pomor. redolent. ℥ij. m.
 detur cochleatim.

Vel

℞. Ligni aloës raspati scr. ß.
 os de corde cervi gr. xij.
 salis volatil. c. c. gr. vij.
 lapidis bezoar. or. gr. v.
 magist. perlar. or. scr. ß.
 manus Christi perlata q. s.
 et f. bolus.

Vulgares cordis regioni varia èpithemata in formâ applicant, quæ an profint, in nostrâ *Trutinâ* trutinavimus, & repudiavimus: aliquo tamen modo prodesse possunt, quatenus mediante respiratione ingredientium odor attrahitur.

Sitis in febribus malignis molestissimum est symptoma, imò dirum inferni supplicium, ut de Tantalò fabulantur Poëtæ; nam os cum ejus adjacentibus partibus urit, viscera torret, angit, & evigilare facit, & nullo medicamine, nisi fonte levatur. Fit sitis à corpusculis salinis exaltatis, & ad fauces proVectis, absumpto latice à vehementiori sanguineæ massæ æstuatione, quæ laticem vaporetenuis sollicitando, particulas exagitat salinas, quas sub falsi halitûs formâ ad os elevat, undè sitis, & ariditatis illusio ibidem producit. In his febribus sitis symptoma est non contemnendum, nocet namquæ corporis nutritioni, & vires valdè dejicit. His in febribus sequentibus remedijs restinguitur sitis, attamen malignitatem respicientibus maritatis, ut

℞. Limatura C. C. crudi unc. iij.
 ponantur in pupatellâ, & coque in
 aqua fontana lib. viij.
 ad duorum digitorum transversorum
 casum, adde tum
 Corticis citri recentis,
 contrayerua,
 rad. scorznera ana m. j.
 obtege vas optimè, remove ab igne, &
 probe obtectum frigescat, deinde cola, &
 adde
 Spiritus vitrioli, vel
 Spiritus sulph. ad gratissimam acidi-
 ditatem, vel

salis

salis prunella ℥ iv. m.
 & *frigide propina.*

Vel

℞. *Aquar. sonchi,*
galega,
scorzoneræ ana unc. iv.
syr. de succ. limon.
de aced. citri
julep. rosati ana unc. j.
nitri antimoniati ℥ j. ss. vel
spiritus salis dulcis, vel
spiritus nitri dulcis
m. q. s. ad gratiss. aciditatem,
 & *cochleatim exhibe frigide.*

Vel pro divitiibus

℞. *Aquar. borag. unc. iij.*
card. bened. lib. ss.
rosac. unc. j.
Sacch. perlati unc. j.
succ. citri recent. repress. q. s. m.

Propinari etiam ad sitim leniendam potest tinctura rosarum, vel violarum, & omnia acida; hæc enim salina corpuscula exaltata, à quibus talis fovetur sitis, abstergunt, & diluunt, & per urinæ ductus expurgant. Hac eadem ratione eundem usum habent seminum frigidorum emulsiones, & præcipuè ubi vigilie molestant, & sitis angit; parari potest emulsio somnifera, ut

℞. *Amygdal. dulc. excocti.*
sem. melon. ana unc. j.
papav. alb. ℥ j.
lactuca ℥ j.
f. emuls. in aq. lactuca unc. vj.
syr. de papav. albo.
de Nymphaeâ ana unc. j. m.

sumatur frigida horâ somni à Cœnâ. Sed qui plura de siti desiderat, legat nostram *Trutinam lib. 3. cap. 6.* ubi ubertim diximus.

Hic admonitos volumus vulgares

medicos, ne nimiâ siti abstinentiâ, quam nos execramur, suos jugulent febrientes, nihil enim bibere maximus cruciatus, & summa pœna sine juvamine, imò potiùs cum noxâ, quia tunc bibendi necessitas monet, & prodesse, ac nullo modo obesse, atque ad eò potus sub pœnâ mortis vetitus, & rupta medici obedientiâ millies medenti attulit dedecus: intensam igitur sitim præ omnibus aliis aquea curant, quia salinas particulas diluunt, & ad urinæ vias deducunt. Quot potus usus nostro corpori commoda præstat, quæ etiam juscula, aliaque, liquidiora alimenta præstare possunt, his breviter complectimur; vires namque ex humidi devastatione exolutas reparat. Insuper inservit ad cibos in ventriculo miscendos, liquandos, ad faciliùs undique coctionem suscipiendam, quia coctio fit inhumido, & ad ciborum essentiam per angustos vasorum meatus ferendam. Præterea est sanguinis comes, ne in concretione abeat, & est deputatus ad partium eluendas sordes. Prohibet tandem, ne volatilis ciborum essentia corpori sustentando destinata, à calore accendatur.

Nigrities in linguâ fit mediantibus vaporibus fuliginosis ferventibus, causticis, & malignis ab æstuante sanguinis massâ cum expirato aëre elevatis, qui per pulmonum spiracula è cordis foco prodeunt ad palati fornicem alliduntur, & linguam quasi reverberio feriunt, & nigredine quadam imbuunt. In linguæ nigredine ea interna conducunt medicamenta, quæ fervidiorem massæ sanguineæ agitationem benignioribus fixantibus subacidis compeſcunt, ita sunt

conservata

conserva citri, syrupus rubi Idei, arcannum duplicatum, lapides cancrorum, corallia rubra subtilissimè pulvèrisata. Topicè linguam obducimus linimento ex sedo majori, succo cancrorum fluviatilium, mucilagine seminum psyllij, & lapide prunelle. Vel aufertur aceto destillato, & saccharo cando cum aquâ stillatitiâ rosarum admisto.

Linguae ardor, & fervor fit, quando ejus humiditas naturalis non tantùm absimitur, sed acescit, & à torrido calore velut elixatur, non aliter ac si à jusculo fervido elixaretur, & postmodùm scabra evadit, finditur quandoque à particulis acutis, quæ ejus continuitatem solvunt. Ardor, fervor, & fissuræ linguæ curantur medicamentis humectantibus, & lenientibus linguæ admotis, & in ore detentis, ità sunt mucilaginosæ, in primis mucilagine seminum psyllij, cydoniorum, malvæ, vel mucilago tragacanth. extracta cum aquis lactuce, rosarum, sedi majoris, vel portulacæ, ut

℞. Mucilag. sem. cydon.

psyllij extract. cum aquâ sonchi ana ʒij. ss.

syr. violar. ʒj. ss. m.

Exhibeatur parum per intervalla, & in ore detineatur.

Vel

℞. Mucilag. sem. malv. extract. cum decocto hord.

gelatine cornu cervi ana ʒ. ij.

sacchari perlati ʒj.

succ. centr. fluv. ʒj. ss. m.

Et includantur in serico raro, ligentur in noduli formam, qui detineatur in infusione aquæ rosarum, & sæpè lingua liniatur.

Vel

℞. sem. cydon. sine cortice,

cucumeris ana ʒj.

papav. albi ʒij.

gummi tragacanth. ʒj. ʒ.

contundantur,

diamargarit frig ʒj. m.

Et cum mucilagine seminum psyllij aquâ rosarum extractâ, & albumine ovi fiant trochisci in ore detinendi.

Vel

℞. Aquæ hordei,

Sedi majoris ana ʒ ʒ.

syr. granator. dulc.

violar. ana ʒj.

diamor. ʒ ʒ.

Lapid. prunell. ʒj. ʒ.

f. gargarisma.

Sed sale prunellæ in aquâ sedi majoris dissoluto utilissimè lingua, & fauces abluuntur, ejusque particula absorberi potest, ut ad œsophagum simili ardore affectum perveniat. Optimum gargarisma erit lac caprinum, vel emulsio ex quatuor seminibus frigidis majoribus facta in aquâ senicionis, vel gargarisma ex cremore hordei diluto in aquâ lactucæ utiliter adhibetur.

Si verò nutrimentum degeneratum in quantitate non peccet, sed tantùm in qualitate, ut in epidemiis, & pravis aëris constitutionibus accidit, tunc febres producuntur, quæ absolute malignæ dici merentur, ex eo quia medicum decipiunt, nam primis diebus prava illa qualitas non manifestatur, resistiturque à partium solidarum naturâ, quæ cum multitudine non graventur, parvifacere qualitatem demonstrant, ac pulsus boni erunt, urinæ bonæ, principesque facultates constantes apparebunt; tandèm in quarto, vel septimo prava qualitas, superatâ

superatâ naturæ resistantiâ, in apertum veniet cum perniciosorum symptomatum multitudine.

In hujusmodi febribus eadem erit curationis methodus, quam supra proposuimus; nam eodem modo detergendum est nutrimentum degeneratum sive multum, sive paucum illud sit: unum tantum advertendum est, quod multoties cum à copiâ non gravetur natura, qualitate pravâ illam stimulantem, in furorem, calores vehementes, & excandescencias adigitur, undè sanguis in vasis vehementer fermentescens cor angit, & laceffit, additque afflictiones afflictæ naturæ; in hoc casu inter quartum, & septimum diem bis brachij vena secari potest, & vice qualibet dimidiam sanguinis libram detrahere, dummodò ad id concurrant corporis habitus plethoricus, urinæ rubræ, calor vehemens per universum corporis habitum, sitis, & virium robur. Harum febrium malitiam occultam præcognoscere medicus potest, si in principio in infirmo omnia benè se habeant, leviter febricitet, & tamen omnia corporis membra ita sint ad motum pigra, ut ad motus corporis se vires non habere fateatur infirmus.

Verùm si nutrimentum degeneratum quantitate sit multum, & pravam tamen qualitatem non habeat, reumaticam cum miti calore pariet febrem cum raucedine, thoracis angustia, inappetentiâ, nausæ, oris amarâ limositate, absque vehemēti siti, urinis crassis, & pallidis, pulsibus contractis, sed pressis vehementer assurgentibus; his signis apparentibus existimandum est febrem in

degenerati nutrimenti copiâ sine pravâ qualitate fomitem habere, quæ solâ coctione curatur, ac propterea neque medicamentum purgans, neque sanguinis missio huic convenit febrî; utendum tamen est frictionibus, cucurbitulis, inunctionibus ex oleo amygdalino, oleo nucis moschatae per expressionem vigorato, vel ex vino sublimato. Victus debet esse tenuis, & paucus, potus parcissimus, ambiens aër calidus, præterea diaphoretica sunt exhibenda, quæ supra præscripsimus; hæc namque materiæ coctionem promovebunt, illamque disponent, ut naturæ motibus pateat: cum verò coctionis signa apparuerint, tunc tutò purgans medicamentum exhiberi potest ad materiæ expulsionem.

Demùm si nutrimentum degeneratum neque multum in quantitate erit, neque qualitatem adeò pravam habeat, vehementiorem excitabit febrem; quippè cum natura materiam illam præter naturam circa se sentiat, & neque ab ejus qualitate, neque quantitate opprimatur, furere incipit, excandescit, calorem intensissimum excitat, sitim accedit, urinas subrufo colore saturat, alvum stringit, in accessionum incrementis vehementissimè pulsatur; tandem peiores sunt affectus, quos suis inordinatis motibus causat, quàm qui à primitivâ febris materiâ producuntur: his tamen furoribus apparentibus, non adeò timendum est medico, quippè motus naturæ vehementes irritamentum arguunt, non autem urgentis materiæ domitium, & superioritatem, quòd si medicus benè se gerat in sedando naturæ furorem, sine dubio morbi

victoriam consequetur ; contra verò semper pejora sunt timenda , ubi natura torpet, & pigrè se movet, tunc enim dominantem sibi febris materiam arguit: in furiosis ergò febribus sanguinem mittere saluberrimum erit, ut Galenus scripsit.

Aperienda ergò ex vena in his febribus bis, & ter pro infirmi robore, & febris impetu, nunquàm tamen ultra mediam libram pro qualibet vice detrahi sanguis debet, & hoc post quantum diem, cum sanguis vehementius effervescit.

Verùm cum radix hujus febris etiam in nutrimento degenerato consistat, iisdem remedijs curanda est hæc febris, quæ diaphoretica efficaciam prædita supra fuerunt descripta; fugiendumque est à purgante medicamento, si coctionis signa non appareant. Demùm pro continuis febribus generalem regulam tradamus oportet, scilicet quòd si furiosæ illæ sint, siticulosæ, & vehementi calore conjunctæ, venæ sectione quisque uti poterit pro ægri temperie, & virium robore; si contra torpidæ sint febres istæ, pigræ, atque tepidæ, tunc ipsis nullo modo convenit venæ sectio; in principio, & non ultra secundam diem tum purgans medicamentum, tum vomitum excitans convenit, sed ultra secundam diem neutrum exhiberi debet, nisi signa coctionis appareant: medicamenta demùm diaphoretica, quæ à centro ad circumferentiam movent vel sudorem, vel insensilem transpirationem, omnibus his febribus conveniunt, & omni tempore, & semper prodesse possunt, & nocere nunquàm.

C A P U T X X V I.

De Febribus ex Aëris mutatione.

Post febrium malignarum tractationem non incongruum erit laconicè de febribus ex aëris mutatione aliquid libare, cum etiam hæc ex nutrimento degenerato genesim trahant; eapropter multum primò perpendere conducit, cur in quibusdam nostræ Italiae regionibus quodam annitempore perniciosæ, & lethales ex aëris mutatione contingant febres, quæ si in principio ab accurato medico non extinguantur per minerale emeticum, quarto transacto die in malignas degenerant, optima quæque respuunt medicamenta, & intra decimum quartum ut plurimum interficiunt? Quod negotium auxit, in harum vestigandis causis, est quod nullibi in Europâ, nisi in quibusdam Italiae regionibus dictæ contingant febres; undè nec laboriosum iter, nec fervidus solis calor, nec eduliorum, nec aquarum, nec tandem cœli mutatio sunt causæ, ita nostris regionibus, ceu alijs communes, ut jure merito institui potuissent harum febrium effectrices, nisi dicere velimus hoc maximum præjudicium à vulgaribus medicis fuisse introductum hæc in nostras regiones, & non in alias; cum omni tempore, & latè iter facientibus mali moris febres contingant, propter labores, mærores, cibi & potus ingurgitationes, incommoditates in itinere toleratas, aliasque occasiones eveniant: sed quicquid sit de hoc.

Primum considerare oportet ejusmodi febres, quæ ex aëris mutatione fieri censentur, potissimum grassari solere sub æstatis finem, atque inter autumnii initia, quo tempore fervefacta tellus halitus, expirationesque emittit: sed illud etiam animadvertere oportet, quòd ex argillâ excoctâ, & ex terrâ valdè exsiccata copiosius expirationes educuntur, quotiescumque aliquis accedit humor, ut vel maximè ex odore manifestum esse potest. Præterea nosse oportet non omnes terræ regiones ita esse dispositas, ut prædictarum febrium generationem admittant ex aëris, cælique mutatione, sed illas potissimum esse his febribus obnoxias, in quibus adsunt frequentes rerum mineralium fodinæ, præsertim salis nitri, sulphuris, chalcanti, aluminis, salis communis, & similibus, cujusmodi sunt aliqua Italiae regiones, quarum tellus inter pauca milliaria diversis est referta fodinis: at non ita Insubria, Gallia, Germania, Hispaniarum &c. provincijs, in quibus perpetuò homogœna, & uniformis iter facientibus sese offert, & quia Hungaria multas in suo sinu mineralium fodinas fovet, suas quoque patitur clades, grassatur enim ibi febris, quam ex loci nomine Hungaricam dixerunt, undè qui prope incolunt fodinas, metallorum fumum, idest virus arsenicale inspirant, (vocatur namque arsenicum fumus metallorum) & juxta exaltationum gradus varijs cladibus sunt obnoxij. Tandem illud quoque considerandum est, quòd tum vitrioli spiritus, tum salis nitri, sulphuris, salis communis &c. salubriter in paucâ dosi dilutus intrinsecus in multis assumitur morbis,

sed hos memoratos spiritus simul permistos esse omninò corrosiva, & lethalia venena. Hinc capite præcedenti vulgares admonuimus medicos, ne suis ægrotis hos spiritus permistos præbeant, quia febrem ex aëris mutatione excitarent non ab similem.

Quibus rebus perspectis, facile harum febrium causæ intelligi possunt; quamobrem per varia telluris loca iter facientes circa autumnii initium spiritu hauriunt perspirationes modò vitriolatas, modò nitrosas, modò aluminosas, modò sulphureas &c: quæ intra corpus assumptæ, atque permistæ procreare valent substantiam quandam venenatam, & humanæ vitæ insensam, undè ex aëris mutatione febres excitari queunt, quæ à perspirationum heterogenearum producto sustentantur, quod in stomachi convexo, vel thoracis cavitate coagularur, ex quo tot malignorum symptomatum varietates emergunt. Imò cunctis nostris regionibus tanta est telluris heterogeneitas, & horum salium ubertas, ut in unâ, eadèque terræ parte diversa mineralium miscela congeratur, & ubique aër diversis conglomeretur, & vitietur expirationibus, præsertim primis succedentibus autumnii pluvij. Undè si quis unâ nocte, vel die extra proprios lares ad aliquot horas somno indulgeat, statim febris ex aëris mutatione victimam se exponit, quia in somno expirationes, & inspirationes raræ sunt, & particulae salinæ, vitriolatæ, sulphureæ, nitrosæ &c. permistæ diutius nobiscum, & intra nos morantur, & magis se insinuunt, somno. Eapropter quis itineretur, extra tecta moretur, in aëre magis conspurcato versetur,

ibique non dormiat, immunis erit à tam diræ febris suspicione. Quapropter post Sirij ardorem nemo tam facile itineri se committit, ne febre ex aëris mutatione corripatur, & hoc anni tempore qui alibi reperitur ibi ad frigidam usque aëris temperiem moratur, & inde in proprias prope- rat sedes. Verum enim verò comper- tum habuimus quòd quando autum- nus est siccus, hæ febres iter facienti- bus non succedunt.

Has febres, quas ex aëris mutatio- ne vocant, endemicas, non verò epi- demicas esse arbitramur, quia licet utraque sit communis, endemica ta- men semper stans periodicis aliquas no- stræ Italiæ regiones infestat, atque ita quasi patritia, & vernacula est, qua de re plura endemica provincias red- didere desertas.

Signa.

Hæ febres quemlibet bardum me- dicum fallere non possunt, & facile cognoscuntur; sufficit enim, ut aëris mutatio præcesserit: tunc febris ac- cessionem lassitudines, artuum dolo- res, inquietudines, capitis potissi- mum dolor prægrediuntur, deinde febris cum totius corporis frigore, ca- pitis, & artuum dolore, somnolentiâ, ventriculi nausæ, & quandoque vo- mitu, pulsuum contractione succedit, post frigus debilis subit calor cum vi- giliâ, siti, aliisque symptomatibus. Primæ accessioni evenit secunda im- perceptibili cum frigore, deinde ca- lor cum ingrato quodam sopore, pul- sus erunt languidi, frequentes, & inæ- quales, nox vigil, inquietudinum omnium genera, & symptomata ve-

xantia partim ingravescunt, & par- tim denuò patefcunt, Secundæ tertia accedit accessio absque ullo frigore, incalescit, & omnia, vel aliqua signa, quæ capite præcedenti recen- suimus, cum pravis symptomatibus palam fe- brem ex aëris mutatione ostentant continuam.

Causæ occasionales.

Sunt harum febrium causæ occa- sionales particulæ vitriolatæ, sulphu- reæ, aluminosæ &c. permixtæ in ter- ræ fodinis post caniculares dies me- diante pluviam fermentescentes, & ele- vatæ, quæ per aëris attractionem in stomachi convexo, vel thoracis ca- vitate propter moram congeruntur. & coagulantur, & in virus degene- rant corrosivum, quod nutrimentum in suis partibus conspurcat, & à pro- priâ indole degenerare facit: dege- neratum tanquam exoticum, hostile, & venenatum renuitur à fibris sper- maticis, à quibus regitur, & fibrarum, & consequenter arteriarum motus depravatur à principio motus ipsis inhærente, qui cordi impertitus fe- brem excitat pessimi moris; Imò ip- sæ particulæ nitrosæ, aluminosæ, vi- triolatæ &c. permixtæ, quia totum pervadunt corpus, sanguinem in- ficiunt, & contaminant, qui in aliquibus partibus in grumulos abit, unde palpitationes, lipothymias, syn- copes, & alios cardiacos pariunt af- fectus; ac inflammationes internæ, parotides, & variæ exituræ protube- rant, & cætera prava emergunt sym- ptomata. Eodem ferè modo febrium malignarum genesim esse dicimus, hoc tamen cum discrimine, quòd hæ cau-

câusam occasionalem abintrâ cognoscunt, illæ, ut epidemicæ, endemicæ, castrenses, alijque morbi populariter grassantes, ab extrâ.

Prognosis:

Febres ex aëris mutatione pessimi ominis sunt, & si quartum tetigerint diem, & opportuno non restinctæ fuerint emetico, vel decimo quarto enecant, vel producuntur, & tandem interimunt, vel chronicam intermittentem post se relinquunt, quæ nisi specificis eradicetur febrifugis, attingit tempora veris.

Curatio.

In curatione febrium ex aëris mutatione magna sedulitas adhibenda est, & nisi primis diebus statim suo extirpetur emetico, de ægri vitâ ferè jam conclamatum est; Undè statim ac accersitus fuerit medicus, non de sanguinis missione cogitet, nam febris venenata est, & in morbis venenatis sanguinis missio est ipso veneno nocentior; non de medicamento purgante, nam hoc à circumferentiâ ad centrum trahit, quod in venenatis est venenum ad corporis penetralia impellere, nec purgans habemus, quo per sedes venenum extrudimus. Unum tantùm superest medicamentum, quod est emeticum, his enim febribus semper nausea, & quandoque imperfectus vomitus accedit, & quasi digito vomitorium natura designat, & hoc uno tantùm medicamento venenum per illud ostium per quod se in corpus intrusit, ut in membri à viperâ demorsi scarificatione, & sanguinis

per cucurbitulam eductione veneni eductio feliciter contingit. Optimum inter omnia emetica nostrum Hippocras eminet, & ex eo tempore, quo illud in lucem protulimus, neminem peremit, sed omnes è mortis angone redemit; hoc enim omnem saburram in stomacho, & duodeno stagnantem per vomitum rejectat, & plures movet secessus, omnemque pravam materiam in qualibet corporis parte delitescentem exturbat, & omnem auram in penitiores partes intrusam, & præsertim in thoracis cavitatem potentissimè evocat, & per proxima emunctoria transpirare facit. Postmodùm regatur æger alexipharmacis propter alicujus malignitatis relictæ suspicionem: ad hujus effectum summo perè commendamus mineralia diaphoretica, hujusmodi enim febres vegetabilium medicamentis reluctantur, verùm ex his proficuum aquam alexipharmacam, bezoarticam, & antidotum bezoarticum in nostrâ Mantissâ experti sumus in resolvendo nutrimentum degeneratum per corporis circumferentiam. In reliquis gubernetur febriens, ut capite antecedenti diximus.

CAPUT XXVII.

De Februm curatione, quæ ex prohibita Transpiratione originem ducunt.

Nutrimentum à cibis, & fæcibus separatum, dum per fibras solidas ad meliorem usum in cerebrum, & spinalem medullam fertur, semper magis, atque magis perficitur per se-

parationem aliquarum superfluitatum ferofarum, quæ illi impedimento essent superfluitates istæ à calore naturali, qui à sanguinis effluvijs producit, versus cutem in halitus insensiles resolvuntur, & perenniter à cute effluunt. Constat ista cutis triplici exilissimorum vasculorum capillarium genere, tanquam tot filamentis artificiosè constructa, ex capillaribus scilicet vasculis, quæ ob exilitatem fibræ vocari possunt, venarum, arteriarum, & nervorum, quæ ita inter se contextuntur, ut quoddam rete mirabile totum corpus investiens constituent. Sub istâ texturâ reticulari copiosæ constitutæ sunt glandulæ miliares suis excretorijs vasculis exteriora cuticulam versus spectantibus instructæ, quorum orificiola cutis poros constituunt. Hi pori inconspicui sunt, attamen hyberno tempore tantùm conspicui fiunt, cum corpus derepentè denudatur, ac propterea cutis totâ porosa est, veluti cribrum, præter foramina conspicua varijs in locis ad necessariorum introitum, & exitum, ut os, aures, nares &c. Hæ cutis glandulæ è sanguine per capillaria vasa emulgent, & copiosè separant ejus partem aquosam superfluam salibus oleosis superfluis, aliisque particulis inutilibus, tum primariò massæ sanguinæ, tum etiam partium continentium imprægnatam, quæ sub halitum per se invisibilium formâ per vascula earum excretoria expirant, adjuvante non parùm calore tum ipsius corporis expirantis, tum etiam corporis ambientis, & hæc insensilis transpiratio appellatur. Per hanc corporis porosam cutem, & insensilem transpirationem magis sub-

levamur, quàm omnibus sensibilibus simul unitis, & per hanc ex arte Staticâ *Sanctorius* triginta annorum experientiâ deprehendit, pluribus unicâ die naturali tantum evacuari, quantum per alvum quindicem dierum cursu. Hinc etiam observavit evacuationes insensiles, & quæ perspiratione fiunt, esse longè pleniores omnibus sensibilibus simul unitis: Observavit ipse cibi, & potûs unius diei octo librarum pondere, transpirationem insensilem ascendere ad libras quinque, quæ quidem transpiratio longior est in calidis temporibus, & in ijs, qui vestibus utuntur densioribus. Tanta est hujus insensilis transpirationis necessitas, ut ex impeditâ multo oriantur morbi, & liberâ, vel artificiosè promotâ præserventur, vel iidem curentur.

Signa.

Siquis dum vehementer calet, & dicta effluvia in vehementi sunt motu, actutum frigescat, illicò densatur cutis, & materia, quæ fluebat à frigore repercussa concrevit, obstruitque porositates, per quas, cumque intus moventur effluvia, effluere non possint, in ipso corpore detinentur partium naturam agitant, febremque excitant, quam ex prohibitâ transpiratione originem ducere medici asserunt; in his febribus, accessionum principio horror totius corporis concitatur, lassitudo, capitis dolor, pulsuum languor, inappetentia, sitis intolerabilis, urinæ, confusæ, sunt harum febrium signa conjuncta,

Causæ

Causa occasionales.

Si sanguinis massa à quacumque causa crebris motibus, & validis agitur, insigniùs effervesceat, nimis incalescit, indeque nimium attenuatur, & quasi liquefcit, ut in magnis corporis exercitationibus videre est: tunc superfluitates serosæ salinis oleosis, & alijs particulis inutilibus imbutæ, in sanguinis massâ, & partibus continentibus stagnantes, ita unâ agitantur, & in habitus attenuantur, ut transpiratio in maximam copiam augeatur, & ubertim versus cutem propellantur, & à glandulis imbibitæ per poros vel sub halituum insensibilium, vel sub guttularum minutissimarum formâ erumpunt; eadem enim est sensilis transudationis, ac insensilis transpirationis materia.

Si corpus, dum vehementer à causa occasionali incalescit, & effluvia in vehementi sunt motu, vel affatim erumpunt, protinùs frigescat, densatur cutis à frigore repercussa, & impeditâ transpiratione, retinentur effluvia, agitantur, & partium naturam laceffunt, sanguinis fermentatio turbatur, & immediatè febris ex prohibita transpiratione progignitur cum omnibus illis signis, quæ recensuimus.

Prognosis.

Per se febres ex prohibita transpiratione periculo vacant, vehementia symptomata non pariunt, nisi retentorum effluviolorum agitatio nutrimentum ita agitet, ut degener fiat, & in hoc casu febres in aliam speciem transibunt, de qua præcedenti capite egi-

mus, & sic per accidens vitæ periculum præferre possunt. Finiuntur feliciter auctâ insensibili transpiratione, vel fausto sudore.

Curatio.

Indicatio curativa harum febrium erit cutis porositates aperire, & retenta effluvia per eas ad exitum sollicitare; eapropter in hujusmodi febribus tum venæ sectio, tum purgans nullo modo conveniunt, cum neutrum sit indicatum, imò potius detrimentum asferre possent.

Lenienda est primò alvus injectionibus per sedem. Victus debet esse tenuis, & rarus, ut natura ejus mole non gravetur, & pororum apertioni vacare valeat: Exerceri debet corpus frequentibus frictionibus, & cucurbitulis, post quas junctio olei amygdalini unguento nucis moschatæ roborati fovendum.

Si his frictionibus insensilis transpiratio non eveniat, ad interna medicamenta recurrendum est, quæ insensilem transpirationem, & quandoque sudorem concitent, ac proinde sanguis & continentes partes purificantur, absterguntur, & unâ aquositates superflue retentæ excrementis salinis, alijsque exoticis particulis vitiosè fermentantibus imbibitæ funduntur, attenuantur, & per cutis poros insensibiliter, vel per fuliginum accretionem evaeuantur. Hujus conditionis medicamenta sunt diaphoretica, vel sudorifica; hæc enim sanguinem fluxiorem reddunt, qui celerius effervesceat, insigniter incalescit, & omnes corporis meatus laxantur, & referantur, undè superflue aquositates

tes unâ cum particulis salinis, aliisque heterogeneis excrementis rarefactâ in sanguinis massâ ocyus circulantes per insensilem, sive sensilem transpirationem foras secernuntur. His foras eductis, cessat sanguinis fluor, & iterum debitam adipiscitur consistentiam, fermentatio placidior fit, circulatio secundum naturam redit, calor sensim remittitur, & pori debitam servant apertionem.

Ad poros itaque aperiendos, & ad retentâ effluvia foras sollicitanda his, & alijs uti possumus, ut

*℞. Antimonij diaphoretici ℥℔,
Corn. cerv. spagyricè præp. ℥℔.
m. & detur cum syr. card. sanct. cochl.*

Vel

*℞. Sulph. aurati diaph. gr. viij.
salis volat. corn. cerv. gr. vj.
m. cum syr. de rutâ caprariâ.*

Vel

*℞. Cinnab. antimonij,
salis volat. card. sancti, ana ℥℔.
m. cum theriacâ, formentur
pilula iij. & deaurentur.*

Vel

*℞. Salis ammoniaci volat. gr. viij.
camphoræ gr. ij.
diascord. fracast. q. l.
formentur pilula iij.
& deaurentur.*

Maximæ efficaciam nostrum *Antidotum Bezoarticum* in nostrâ *Mantissâ* descriptum ad 3j. experti sumus: deinde æger stragulis tectus insensilem transpirationem expectet. Hinc medicos hortatos volumus, ut in omnibus morbis, & præsertim in febribus passim diaphoreticis exhibitis cutis pori servantur aperti, ne ijs occlusis, aut augeatur præsens morbus, aut novus ipsi superinducatur,

Antiqui medici, & præsertim Galenus balnei tep. diuini has febres felicissimo successu curabant, & nos, qui id multoties experti sumus, uno, vel altero balneo febres ex prohibitâ transpiratione curavimus; quippè integram indicationem curativam balnei usus complet, poros enim aperit, & retentas fuligines resolvit, & educit, caloremque corporis ad naturalem temperiem reducit: usus iste balneorum in his febribus nunc recessit ab aulâ medicorum, sicut antiquorum medicamenta quàm plurima nobilissima, nam medici venerari cupiunt ut veterum medicorum sectatores, præcepta autem illorum in medendo veluti rancida, & exoleta repudiant.

Si his non cesserit febris ad diaphoretica suprâ descripta veluti ad sacram anchoram recurrendum est; illa enim ex integro indicationi curativæ faciunt satis,

CAPUT XXVIII.

De Febrium curatione, qua ex Humido Radicali fibrarum partium solidarum degenerato originem ducunt.

Nutritum à cibis separatum per interstitia fibrarum in spinalem medullam, & cerebrum fertur, in illis medullis indole animali acquisitâ, fit materia apta, ut substituatur in humidum radicale partium solidarum; descendit enim per solidum fibrarum partes solidas constituentium, recreatque illas

Illas suâ glutinosâ, purissimâque humiditate, qua omnes albæ corporis partes assiduo perfunduntur, & in vitâ sanguinis auxilio conservantur.

Duplici modo depravari potest humidum hoc radicale partium solidarum, uno cum transit in causam febris acutæ; altero cum transit in febris hæcticæ, vel tabidæ causam, quam vocant. Hinc primò de hoc acutæ febris genere, deindè de hæcticâ febre agimus.

CAPUT XXIX.

De Februm acutarum ex humido radicali depravato curatione.

UNo modo depravatùr humidum radicale fibrarum partium solidarum cum ex vehementi causâ temperies substantiæ medullaris tum cerebri, tum spinalis medullæ dissolvitur, quod faciliter evenit hominibus vehementissimis animi passionibus afflictis; Imaginativa enim hominis cum in medullari substantiâ subiectetur, si vehementissimis Idæis melancholicis imbuatur, medullaris substantiæ temperiem corrumpit, simulque corrumpitur humidi radicalis temperies, eò magis si malæ dispositiones in corpore præcesserint; humido radicali ita depravato, ruit illicò homo, vires extemplò amittit, delirio corripitur, vel saltem mente non constat, vel non advertit; pulsus vix percipitur, friget potius, quam calet, faciem efficit Hippocraticam, non sitit, non appetit, per intervalla furit, per alia quiescit, respiratio rara,

D. Car. Musitan. de Febris,

& suspiriosa, tandem mors in quarto, vel septimo evenit. Assignatis causis his supervenientibus symptomatibus, infirmo spes vitæ nulla superest, & medico nihil agendum, præter mortis præsagium.

Depravari, corrumpique potest humidum radicale sensibiliore nobis modo, eandemque mortis speciem producere, cum scilicet pars aliqua corporis externa, vel interna gangrænâ, vel sphacelo corrumpitur; corrupto enim humido radicali fibrarum spermaticarum in parte gangrænâ, communicatur ejus fermentum, in humido radicali adjacentium fibrarum successivè, continuoque serpens, efficit, ut totius corporis humidum cadavericum fiat, corrumpaturque homo, priusquam integrè moriatur. Cæterum cum sphacelus nullum penitus aliud admittat remedium præter abscissionem jam sphacelati à vivo, & integro, neque febres, quæ ex depravato nutrimento ob dissolutam temperiem substantiæ medullaris producuntur, remedium nullum admittere possunt, cum nequeat in illis abscissio corrupti à sano reparari, quæ aliquandò in partium externarum gangrænis mortem impedire solet.

CAPUT XXX.

De Febre Hæcticâ.

Miserabile febris genus est Hæctica, quæ cunctis terrorem incurrit; non est de aliarum februm indole, quæ vel febrientem paucis diebus extinguunt, vel per crism ad

T *pristi-*

pristinam reducant incolumitatem. Est ipsissima peste horribilior; nam grassante peste, plurimi infecti servantur. Est Venerea savior lue, quæ ubi primum innotuit, adeo sæva, & formidabilis fuit, ut ferè semper perniciosa, & lethalis extiterit, & licet hanc luem natura non curet, quia nunquam in hac crasi molitur, atamen nunc temporis mitius, & amabilius nobiscum se gerit, nam exquisita adinvenimus medicamina, quibus infallibiliter, & radicitus illam extirpamus. Sola hectica febris nec arte, nec crasi reparabilis est, sed vanam medicaminum ope necessario longo post tempore necat, & tandem persistit, quousque facies appareat Hippocratica, & ossa, assumptam carne, tantum tegantur. Est adeo contagiosa, ut non tantum viventes, verum etiam ædes inficiat, ac proinde ab amicis, & sanguine junctis vitatur. Hecticus perpetuo mortem ante oculos habet, & omni futuræ salutis spe cassus à febris initio ad finem usque vivendo moritur, & moriendo vivit.

Est febris hectica, sive habitualis dispositio singularum universum corpus componentium particularum à naturali statu recedens ob læsionem substantiæ alicujus membri principalis, quod ratione sui muneris aliquid cunctis ipsis totius corporis particulis distribuit.

Non obliti sumus caloris in hectice febris definitione, cum in communi medicorum vulgari sententia ad constituendam febris essentiam calor necessario requiratur; cæterum nos supra docuimus affectionem illam viventium corporum, quam fe-

bre medici appellant, in caloris excessu non consistere, sed in depravato cordis motu, quem multoties exorbitans naturalis calor comitatur, multoties verò non. Hanc sanè doctrinam in hectica nunc ulterius confirmamus, cum sæpissime experti sumus contabescencia corpora nullo prorsus exorbitanti calore exuri, vel sicari, imò tactu frigido, potius, vel teporis sensu illorum marcidum habitum repleri. Præterea concipere non possumus, quomodo in hectica febre apud vulgares, velut nuda qualitas, absque causâ fonte in solidis corporis partibus sit radicitus?

Dividunt febrem hecticam in *primariam*, quæ à principio invadit, & in *secundariam*, quæ alijs succedit febribus. Dividunt deinde in *simplicem*, quæ sola, & ab alijs separata affligit, & in *compositam*, quæ simul cum alijs, ut cum febre putrida, ut dicunt, complicatur.

Partem affectam, seu hujus febris subjectum esse solidas corporis partes putavit antiquitas. Alij pro adequato subjecto cor, vel potius solidas cordis partes credunt, quia plus æquo ejus partibus irritatis primò, & deinde exsiccatis, cor non bene sanguificat, & per consequens corpus non bene nutritur; putant enim cor sanguificare, & partes solidas, scilicet spermaticas sanguine nutrire, eam decepti larvâ, quia consumptio, & emaciatio in partibus solidis, & præcipue carnosis apparet: sed enim sanguis non per se, quia malè generatus fuit, at per accidens una cum latice à substantiæ membri principalis læsione inficitur, ut infra docebimus.

Tres hujus febris gradus vulgò assignantur. In primo alteratio, & extenuatio adeò exigua est, ut vix ab ægro percipiatur, & vix à medico cognoscatur, & interea hanc curandi febrem occasio præceps labitur. Secundo in gradu evidentior est corporis consumptio, & calor intensiusculus, præsertim unâ, vel alterâ horâ post cibû elapsa, quo calor tunc quoque in malis, & manuum volis se manifestat. In tertio gradu absumitur humidum radicale unâ cum partium nutrimento, pinguedine, & etiam ipsâ ossium medullâ, ac ipsa partium stamina, seu ipsæ fibræ arescunt, & tandem exsiccantur: tunc apparet facies Hippocratica, & æger vix habet tenuem, quæ tégat ollâ cutem, cum urinâ oleaginosâ, & sudoribus colliquativis, qui gradus appellatur Hæctica Marasmodies, seu tabes.

Marasimum in tres species secundum veteres Græcos dividimus; enimverò cum ab eo, quod ad corporis particulas advenit, jam contaminatum est; vel ab eo, quod ab ipsis particulis malè affectis contaminatur; vel tandem ab eo, quod contaminatum advenit, & in ipsis ultrò corrumpitur, affectionem habitualement produci necesse sit. Primo modo atrophiam dici debere, secundo cachexiam, & tertio phthisim congruenter existimatum fuit.

Producitur atrophia vel cum nullus assumitur cibus, vel cum licet assumatur, nullam penitus patitur alterationem. Utroque modo singulæ corporis particulæ alimento prorsus destitutæ in atrophiam, & tandem mortem properant. Secundo modo producitur atrophia, cum læsa ventriculi, vel cordis substantia, adjacentiumque his

visceribus principalium membrorum liquores qui ab ipsis generantur, & ad cunctas corporis particulas fluunt, ab ijs non admittuntur, neque assimilantur ob pravam illam impressionem, quam à læsâ viscerum substantiâ receperunt; tunc non solum inducitur habitualis affectio, ex eo quod particulæ nutrimento privantur, sed universum corpus celerrimè contabescit ob recursum repudiatorum liquorum versus naturales, spiritualesque partes.

Secunda marasimi species dicitur cachexia, produciturque cum conservantibus adhuc ventriculo, corde, adjacentibusque membris eorum temperiem, atque producentibus adhuc toti corpori liquores non pravyos; quia tamen natura insita singularum particularum à sanâ dispositione recessit, advenientes illos liquores non solum in earum habitu non apponit, sed eos corrumpit universumque corporis habitum mucidum reddit ex languore, qui cachexia dicitur.

Phthisis verò ferè semper cachexiæ succedit; fit enim cum contaminati, vitiosique liquores à particulis solidis non admissi, in mesenterium, vel thoracem recurrunt, produciturque in visceribus naturalibus, vel spiritualibus apostemata, abscessus, inflammationes, erysipelata, simileque affectus, quos necessario exulceratio consequitur, eosque secuta cachexia jam in phthisim degeneravit, quæ incurabilis ab omnibus existimatur, cum in ipsâ non solum requiratur medicamentum, quod à principali aliquo membro vitium contractum abstergat, sed ei naturalem temperiem restituat, quod munus vix naturæ permittitur, & arti omninò negatur.

Signa.

Febris hectica admodum lento graditur in cessa, & ægio vix est sensibilis, & crescit eundo, & æger cum tanto pernicioso intra lares hoste versatur, quem non advertit, & sic de eo eliminando non cogitat, imò cum tam insidioso hoste placidè dormit, & de tanto hoste admonitus admonentem obtrectat, rixatur, & inimicitias contrahit. Est velut insensibilis favilla, quæ tecta serpit, & dum clara dat incendia, inextinguibiliter cuncta succendit. Hecticæ calor nimis lenis, & occultus est, & vix primo tactu perceptibilis, at si diutius ægri manus attrahatur, aliquantulum se prodit. Febris non recurrit per accessiones, attamen post cibum duabus, vel tribus horis se manifestat calor non nihil, & exacerbatur cum genarum rubedine: deinde corpus sensim, & insensibiliter emaciatur, in primis autem caro musculo-fa inter pollicem, & indicem evanescit, paulatimque omnis carnosa pars, ut suræ, & ubicumque ea sit, perit, ut saltem ossa cute obtecta remaneant, & tunc dicitur hectica marasmodes; nam hectica incipiens conjunctam non habet emaciationem, ubi verò contumacior est, ut corpus emaciatur, vocatur hectica marasmodes.

Pulsus est frequentior solito, parvus tamen, debilis, & in dies minor cum successivâ, & clandestinâ virium prostratione, caput, & universum corpus dolet, ægri sunt segnes, sicuti aliquandò cum tussiculâ siccâ, temporis cursu humidâ cum multo

excreatu, quandoque copioso sputo carent. Sunt tristes, sæpius morosi, urina ferè naturalis, & sanis similis, sed postmodum in progressu in illâ oleum supernatare videtur, quod non est ipsa solidarum partium pinguedo, ut plurimi bardè judicant; sed sunt particulæ pingues oleosæ in sanguinis malsâ existentes, quæ unâ cum sero mediante fermentatione, & circulationis lege ad urinæ vasa transeunt. Circa appetitum, & somnum mediocriter se gerunt, nihilominus indies emarcescunt. Hecticâ laborantes sudore præsertim nocturno infestantur molestissimo, qui vires insigniter prosternit, quia colliquativus est, undè totius corporis consumptio; & facies Hippocratica sequitur.

Tribus assignatis marasmi speciebus sua correspondent signa, undè

Atrophicæ signa sunt pallor, macies, labiorum retractio, narium acuminatio, unguium excessus supra carnem, rugæ cutis, ipsius exsiccatio, sitis sine linguæ siccitate, alvi excretio, vigilia, pulsus frequens, & exilis, extremorum refrigeratio, respiratio anxiosa, & rara sine tussi; his apparentibus atrophiam infirmum laborare judicabis à totali ciborum defectu, vel à prorsus destitutâ ventriculi facultate dependente.

Cachexiâ infirmum laborare conicies, si cutis universæ colorem non simpliciter pallidum, sed fœdum animadvertes, si in eâ non simplicem siccitatem, sed squalorem observabis, furfuribus, aliisque spurcitijs horridum, pediculorumque multitudinem, hujus unguis sunt aduncæ, ut etiam

etiam narēs, os lividum ostendet, & limosum, non multum sitit, cibum stomachatur, sæpè diarrhœa laborat, pulsus habet frequentes, inæquales, exiles cum acuto quodam, sed paucocalore, quovis corporis motu, licet leni, spiritus anxietatem patitur, tussiculâ cruciatur siccâ. His apparentibus signis cachexiâ laborare infirmum tibi suaseris à vitiosis humoribus enascente, sive à principalis alicujus membri læsione, sive à causâ externâ vitium contraxerit.

Notare hîc convenit, quod cachexia, quæ neque ab externâ causâ, neque à læsione alicujus visceris, vel regionis naturalis, vel spiritualis originem ducit, necessariò à substantiâ medullari cerebri vitiatâ movetur, cujus signa sunt: Aridus totius corporis habitus, præceps, & inexpectata macies, pulsus parum à naturali statu recedens, artuum contractio, & abbreviatio, aspectus mutatio, acutus calor, falsa fames, excrementorum copia, & hujusmodi cachexia facillimè in phthisim degenerat.

Phthisis signa sunt extrema macies, cutis squalor, calor acutus, & exurens infirmo non sensibilis, pulsus frequens, & durus, spirandi difficultas, tussis profunda, purulentæ materiæ excreatio cruori commista, vigilia, anxietas, ciborum desiderium, frequens diarrhœa, cui mors imminet.

Hoc est signum omnibus dictis tribus marasmi speciebus, malus habitus, qui in deteriorem semper abit, depravatio motuum pulsus absque sensibili accessione, vel declinatione, symptomatum exacerbatio

post prandium, & cœnam.

Præterea cum dictæ marasmi species à læsione substantiæ cujuscumque principalis membri originem ducere possint, unumquodque ipsorum membrorum læsum propria, & patognomonica signa in suo marasmo patefacit.

Undè primò à ventriculo producti marasmi signa sunt: durities, & tensio in situ orificij superioris ipsius ventriculi, tussis tenax cum excretionem tenacis pituitæ, per intervalla spirandi difficultas, pulsus frequens, & inæqualis, extremorum tactus tepidus, & ad frigiditatem potius vergens.

Intestinorum marasmi signa sunt durities circa mesenterium, assidua diarrhœa cum cruentâ, & mucosâ excretionem.

Lienis marasmi signa sunt scorbuticæ affectiones, scilicet anhelitus factor, marcidus cruor è gingivis effluens, excretio cruentæ materiæ, ipsius lienis durities, ulcera fœtida in cruribus, urina pauca, rubra, & quæ statim corrumpitur.

Marasmi hepatici signa erunt: fœdus color totius cutis, ejusdem hepatis tumor, & durities, mesenterij omnimoda exsiccatio, diarrhœa cruenta, continua sitis, & calor acutus.

Renum marasmi signa sunt: anhelitus nidorosus, corporis macies, urina purulenta, putrida, & pessimè olens, calor acutus, sitis, & à cibo febris incrementum.

Pulmonis marasmi signa sunt: tussis perennis, purulenta excreatio, spirandi difficultas, vocis raucedo, sanguinis arterialis excretio, genarum rubor, calor acutus, plu-

pulsus frequens, tenuis, & durus.

Cordis marasmi signa sunt: calor exurens, pulsus frequentissimus, & parvus, labiorum rubor, anxietas, & circa costas ejusdem cordis inæqualis pulsatio, quibus reliqua, quæ de pulmone diximus, succedunt, ac tandem mors.

Cerebri marasmi signa sunt: repentina totius corporis macies, cui nulla præcesserit tussis, nulla spirandi difficultas, nullus vehemens calor, & nulla pulsus depravatio: sed hæc omnia illam sequuntur usque in phthisis productionem. Hæc sunt signa marasmi comitantia, quæ certum præstant argumentum membri principalis læsi marasmi producentis primò, & per se; nam reliqua membra deindè per accidens concurrunt, unumquodque pro sui muneris functione per accidens læsâ.

Causa occasioales.

Febrem habitalem in corporis habitu consistere vulgares Galenici credunt, ita ut sit quidam calor, uti vocant, in partibus solidis, & continentibus residens, ac proindè nudum calorem solidis corporis partibus inhaerentem absque foco, & fomite conservari supponunt, & hac de causâ in curatione intemperiem calidam, & siccam refrigerantibus, & humectantibus corrigere conantur, quam sententiam prorsus ineptam existimamus.

Ad percipiendam habitalem corporis dispositionem, omnes nervos intendere debemus, ut clarè, distinctèque cognoscamus primum illud, quo hæc affectio suum nata fuerit

principium; non enim habitualis affectio produci potest, nisi principale aliquod membrum non per accidens, sed essentialiter in propriâ substantiâ læsionem contraxerit: supponit itaque principalium membrorum læsionem vel omnium, vel quamplurium, vel saltem eorum unius, sufficit enim unius principalis membri læsio, ut reliqua deindè lædantur, quippè principalia membra mutuo gaudent influxu, nec potest eorum unum malè se habere, quin reliqua, & ipsum universum corpus malè se non habeat.

Principalia membra sunt ventriculus, cor, & cerebrum, quæ principaliores habent influxus. Primus est nutrimenti, quod à ventriculo, & intestinis toti corpori suppeditatur. Secundus est sanguinis, & caloris, qui in corde perficitur, & per universum corpus distribuitur. Tertius tandem est roris, & cambij, quod in solidas totius corporis partes dispergitur, & à substantiâ medullari cerebri, & spinali medullâ elaboratur.

Præter principalia membra, quæ mutuo gaudent influxu, dantur alia membra minus principalia dicta, & ministrantia vocamus, ita sunt intestina tum pro munere, quod commune cum ventriculo habent, tum pro excrementorum transmutatione, & expulsionem ex superioribus intestinis ad inferiora. Lien ob serositates, quas à ventriculo sugit, & in venas transmittit. Renes, qui serum ab humano corpore sugunt, & in vesicam deponunt. Hepar, quod sanguinem colat, & volatilem facit ad vivificandum corpus. Pulmones, quorum ope aër intra corpus recipitur

ad diversos fines necessarius.

Membrum principale ratione sui muneris aliquid cunctis ipsis totius corporis particulis distribuit, undè substantiæ illius principalis membri læsio habitualement inducit affectum; cum verò animal suas exercet functiones, ob quas cunctis corporis particulis præparatur, in bono habitu conservatur: etenim licet oculi sint viventis animalis principalissimæ partes, ut etiam sunt testes, quia tamen istæ partes functiones non exercent, quarum ope aliquid cunctis corporis particulis præparatur, si oculi extrahantur, si testes abscindantur, vel quomodolibet istæ partes corrumpantur, non proindè habitualis affectio inducitur, quòd non sic evenit, si hepar, lien, intestina, ventriculus, cor, pulmo, & cerebrum in earum lædantur substantijs, vel à corporibus extrahantur: nam omnes corporis particule, quæ ab his aliquid recipiunt, vel depravatè recipiunt, à naturali habitu recedere coguntur.

Fit febris hæctica, si inter membri principalis partes spermaticas liquor nutrimentitius à cerebro, & spinali medullâ elaboratus in propria indole depravetur propter causas pro-catharticas, scilicèt sex res nonnaturales ex partium discrasia, illarum fibræ naturalem amittant ordinem, positum, & figuram. Hæ partes ob læsionem, & compressum vitium liquorem alimentitium regere non possunt, & dispositiones præter naturam adipiscitur, qua de re ad spermaticarum partium sustentationem redditur ineptus, & principium motus depravatè in fibris movetur à

causâ occasionali ipsis inexistente, ac proindè lenta accenditur febris, nec sanguis in venis, & arterijs laudabilis generatur, cum hujus liquor iste sit causa proxima, & immediata, qua de re corpus emaciari oportet.

Si humidum istud partium radicale ità disponatur à substantijs medullaribus, ut in partibus solidis suum esse glutinosum amittat, sed celeri motu in effluvia à corpore evolet calore exurente, & semper æquali infirmo insensibili producto, efficit, ut corpus paulatim arefcat, & tandè in totalem consumptionem, idest marasum properet hac itaque ratione evenit hæctica febris à nimio corporis motu, & defatigatione, à vigilis, & curis productis, irâ, invidia, nam

Invidus alterius rebus macrescit opimis.

à febris continuis cum copioso sudore, diariâ, synochâ, acutâ, vel chronica, Zelotypiâ, nimiâ Veneris palæstrâ, aliisque animi passionibus. Prætereà quandoque humidum istud radicale suum esse glutinosum amittit, & celeri motu sensibiliter è corpore effluit, undè corpus sensim contabescit, ut ex vulnere aliquo cum synoviæ fluxu, de quo egimus, abscessu cum humorum affluxu, vel ex ulcere aliquo maligno in aliquâ corporis parte existente, vitium fermentale huic humido radicale communicatur, ob contractum illud vitium fit fibris solidis sustentandis ineptum, efficit, ut corpus paulatim tabescens temporis cursu totum marcidum fiat.

Observavimus nos mulierem hæcticâ

febre laborantem ex fonticulorum multitudine, qui omnem rorem nutrimentitium absumpserant, quam, clausis, & curatis istis fonticulis, curavimus. Hæc hectica febris, quæ à causâ externâ, ut ab ulcere, vel à lue Venereâ originem ducit, curationem admittit, quia tant ex ulcere, quàm ex lue Venereâ proveniente membra principalia non per se, sed per accidens sunt læsa; nam corporis liquores à dictis causis externis contaminati, dum ad principalia membra accedunt, necessariò illa inficiunt, ac illorum unumquodque in sui muneris functione depravatur: hinc confusa oriuntur signa, & non minùs unius membri læsi, quàm aliorum præstant argumenta, fieri tamèn potest, ut cum principalia membra roboris æqualitate non gaudeant, eorum imbecillimum faciliùs vitiatorum liquorum recipit influxum, & reliqua in illud jam debile factum se exonerant, quod cum illi tolerabilis non sit, ejus substantiæ læsionem faciliter contrahere potest, atque tunc licèt vitium ab externâ causâ produmum efficacibus remedijs curetur, marasmus tamen non cessat, nam à læsione substantiæ membra postea ab externâ causâ contaminata foventur.

Excitatur frequenter febris hectica non tantùm alicujus visceris principalis læsione; læso enim hoc vel illo ob mutuum influxum, consensum, conspirationem, & circulationis legem omnes partes lædantur oportet; eapropter in visceribus animalibus, vitalibus, vel naturalibus inflammationes, abscessus, tumores erysipelata similesque affectus, quos exulceratio, & pus sequitur, oboriantur, febrem

habitualement copulari necesse est, ut ex sanguinis sputo ex pulmonibus, pulmonis inflammatione, pleuritide non repurgatâ, septi transversî, hepatis, lienis, mesenterij, renum &c. Inflammatione suppuratâ talium viscerum substantia læditur, humidum radicale degenerat fit, & ineptum ad solidas corporis partes sustentandum redditur, sanguis, & succus alibilis ad carnosarum corporis partium nutritionem destinatus à pure conspurcatus, & depravatus renuitur, & inde necessariò contabescunt.

Oritur ut plurimum habitualis febris ex viscerum minùs principalium obstructionibus, ut ventriculi, intestinorum, mesenterij, hepatis lienis, uteri &c. Si enim ventriculus depravatè, vel diminutè assumpta alimenta concoquat, & in reliquum corporis non diffundantur; Intestina suo non fungantur munere; Mesenterium in glandulis visciditate, vel materiâ argillaceâ obsideatur, & quandòque pulmones etiam sabulosâ cretæ instar per totum obsitos observavimus, & quandòque exsuccos, & aridos; Hepar sanguinem venosum rectè non colet, & volatiliorem non reddat; lien sanguinem arteriosum jam effectum non spiritualizet, & fiunt in his partibus obstructiones rebelles, & chronicæ, & suo munere orbatae, nutrimenti succus, & sanguinis massa tum in proprio foco, & sede depravatur, inquinatur, & particulis nimis salinis, & acris remorâ saturatur, & æquali circulo ineptus non solùm non redditur, sed non assimilatur, & à propriâ indole degenerat fit. Undè alicujus membri tam principalis, quàm inservientis propter

imbecillitatem functio primò, deinde substantia vitiatur, depravatur, læditur, & nutrimentum partibus spermaticis talis membri non solum non apponitur, sed degenerat, & à cæteris partibus renuitur tanquam ineptum, & habitualis exoritur affectio.

Huic affectioni magnam ansam præbet ventriculus, si diminutè, vel depravatè concoquat, ac propterea ex depravato succo alibili depravatum sanguinem fieri necesse est, ut ex depravato sanguine partes opipare nutriri non possunt, imò humidum radicale in solidis corporis partibus cum principalis membri substantiâ quandòque depravatur, corrumpitur, nec eas sustentat, & unà omnes partes contabescere oportet. Undè febrem hæcticam sua primordia in ventriculo ex vitiosâ digestionè habere clarè patet; exacerbatur enim, & exasperatur singulis ventriculi digestionibus, & à partu excrescit, quod causa materialis ex digestionè depravatâ augetur; febris proinde hæctica, quæ aliis non supervenerit morbis, ut plurimum alimentorum vitio in stomacho inducitur, ac prosternitur appetitus, superveniente nonnunquam ipsorum alimentorum fastidio: Non negamus tamen in hujus febris initio inculpatam coctionem in ventriculo aliquando celebrari, adveniente tamen tempore compatitur ventriculus, & depravatè concoquit.

Proprium, & inseparabile hæcticæ febris indicium, imò signum pathognomonicum est, allato cibo, post aliquot horas febrem accendi, ac pulsum solito majorem, celeriore, & frequentiore percipi, in facie rubo-

D. Car. Musitan. de Febris.

rem levem, & in cute calorem blandum ità excitari, ut nova invasio videatur, quam neque horror, neque extremarum partium refrigeratio, neque quædam veluti dormitatio, neque alia insignis segnities, aut omnino inæqualitas aliqua, vel in caliditate, vel pulsu comitatur: & tamdiu hoc caloris augmentum durat, donec cibus fuerit digestus, & distributus, quo peracto ad pristinum habitum redit, in quo antequàm cibus assumeretur, conspiciebatur.

Qui hoc eveniat, facilè deducitur ab his, qui hæcticæ causam in depravatâ, & læsâ ventriculi coctione stabiliunt; inquit enim ex depravatâ coctione depravatum generari chylum, qui descendens ad intestina, ad venas lacteas, deinde in Pecqueti sacculum, postmodum per thoracicas ad cor ascendens, sanguini commistus ipsum perturbat, & febrem solito majorem accendit: sed has chyli nævias fusissimè in nostrâ *Trutinâ Medicâ c. De Ventriculi actione* refutavimus. Non negamus tamen calorem solito majorem in obstructis à digestionè ob substantiæ nutritiæ remoram in obstructis ventriculi canaliculis augeri.

Ineptus *Galenus* hujus rei causam tradens, ineptum affect exemplum, & docet eâ ratione accidere, qua calcis superposita aqua fervorem, & ebullitionem excitat; si enim intra manus quis calcis glebam recipiat, ejusdem parvifaciat caliditatem, quam neque sentiet; quòd si ad terram deponat, atque aquâ perfundat, videbit quamprimùm vehementer calefactam, atque ità ferventem, sicut lebes, quandò ingenti adhaeserit flammæ, vapores

V etiam

etiam non paucos ab eâ efferi conspiciet, quod si etiam tangere ausus fuerit, facile ex hoc deuri continget. Optimum quidem exemplum sed idiotissimum sapit: Verum *Galenus* barado calcis exenplo utitur ad facilitatem hujus rei intelligentiam, quia aliam rationem adinvenire non potuit, & quia ipse rudis rudibus suis loquitur alumnis: nam quemadmodum ab aquâ calci superpositâ fervor excitatur, o quod genitis ex calce vaporibus â superpositâ aquâ cavitates obstruente denegatur, & prohibetur transitus, undè recenti in calce fervorem excitant. Et hinc notat *Mercurialis*, quod si acetum, vel vinum calci superfundatur, fervor qualis ab effusâ aquâ non excitatur. Idem contingit hecicis ab assumpto cibo; nam tunc ab hecico calore cibum pariter calferi necesse est, & sic in vapores, & halitus plurimos dissolutus augmentum illud caloris efficiat extensivè saltem calore adaucto, quemadmodum augetur ignis combustibili adauctâ materiâ.

Porro ut nostram adducamus sententiam, ea notemus oportet, quæ in nostrâ *Trutina* li. 3. cap. 1. *De Ventriculi actione* fusiùs tractavimus: Quæque ciborum genera ventriculum attingentia actutum digeri, nutritionem incipere, & languentes reficere artus in sano ventriculo, in imbecilli autem nequaquam contingere patefecimus, quia *Siquis febricitanti cibum præbeat, quem sano exhibet, valenti robur, agrotanti morbus fit, aph. 55. sect. 7.* Eapropter cum hecicorum ventriculus vel hecicæ febris ansam det, vel unâ patiatur propter membri principalis consensum, & conspirationem, non

potest in hecico ventriculus sanas peragere functiones, ac proindè nutritionem depravatam fieri, & depravatam motum à motûs principio oriri necesse est: eapropter essentialis ciborum substantia acido-salina, & acris evadit, ac se sanguini, vel nutrimento ejusdem farinæ commiscens, vel alicujus principalis membri lasi substantiam attingens, aciditatem salinam, & acorem intendit, efficitque illud, quod materia combustibilis leni igni injecta facere apta est.

Fit in hac febre pulsus celer, & frequens non à sanguinis visciditate, ut plures perperam autumant, sed à fibris consumptis, & resolutis in sanguine à particulis acido-salinis, & acris; has enim fibras clarè conspici datur in sanguine è venâ pedis educto intra calentem aquam, quæ ad vasis fundum delapsæ in mucosam concresecunt substantiam, & manu, vel assere agitatae albam quasi nebulam repræsentent, has pro animalis nutritione inservire credidit noster *Thomas Cornelius in Progymnas. 6.* sed nos sanguini pro fræno in *Trutinâ* diximus, ne his expers dissolutus, & effrænate in gyrum verteretur. Caret his fibris hecicorum sanguis, ideò eorum pulsus celer, & frequens observatur, & ideò circa arteriarum loca calor lentus manifestior, & magis perceptibilis sentitur, quam in partibus venosis & carnosis.

Temporis cursu hæ particulæ acido-salinæ, & acres in sanguine congeruntur, ac proindè intenduntur, exaltantur, & solventem nanciscuntur indolem, undè non tantum in sanguine serum solvunt, verum etiam rorem, nutrimentum, & carnes colliquant

liquant, relictis fibrarum texturis, in sudorem, qui colliquativus appellatur, præsertim nocturno tempore infestans, & hinc consumptio, & facies Hippocratica subsequitur.

Prognosis.

Febris hæctica dicitur habitualis, non quia sit in habitu corporis, sed quia difficilè à subjecto removeretur, id est curatur; undè eventum valdè incertum habet, & ferè semper lethalis est. Tres habet gradus, seu tempora, principium, medium, & finem, in primo gradu, scilicèt in principio non admodùm difficilis est curationis, attamen eam cognoscere difficile est; clàm enim ità serpit, & cuniculis agit, ut indies incurabilior reddatur: quæ verò magis chronica, eò difficiliùs curari potest, id est quò propinquior primo gradui eò faciliùs, quo propinquior tertio, id est tabi accedat, eò curatu magis impossibilis, ac proindè primus, & secundus gradus curatu facilior, quàm tertius, quæ enim cum tabe conjuncta est, & profundas egit radices, lethalis est; Cùm humidum illud radicale absumptum, & exsiccatum sit, partesque similes absumptæ refici non possint. Si viscus aliquod principale, aliudque minus principale essentialiter læsum sit, ut vix, ac ne vix refici, vel reparari possit, lethalissima. Quæ putridæ, ut dicunt, febri, intermittenti, vel continuæ conjungitur hæctica, curatu difficillima est, & plerùmque lethalis. Tabidis in aquam marinam expuentibus, si pus fundum petit, celerem perniciem denunciat, sit autem marina aqua in vase æneo. Qui

tabe vexantur, si sputum, quod extussunt, carbonibus injectum graviter olet, perniciosum signum. Si lienteria, aut alvi fluxus, capillorum defluvium, tiliarum inflatio, sudor colliquativus, aut facies Hippocratica accedat, mors præ foribus adest.

Nullus eorum, qui habitu corporis præditi sunt humidiori, statim ab initio hujusce modi febre correptus fuit, sed quicumque sunt naturâ sicciore, ac præsertim si unà calidam habuerint corporis constitutionem, vitamque elegerint in laboribus, vigilijs, curis, victuque pauco, hos statim ab initio hæctica febris invadere solet, ex irâ, vel tristitiâ, ac magis æstate, statuque temporis calido, & sicco, ac loco prætereà consimili.

Febres hæcticæ ut plurimùm ab anno decimo quarto ad trigésimum quintum affligere solent, & ægri in hiscè annis constituti difficillimè evadunt, qui autem ante hanc ætatem, vel paulo post hæcticâ corripuntur, sæpè curantur, vel saltem longo post tempore palliativâ curâ vitam protrahere possunt, & præcipuè mulieres.

Curatio.

Habitualis febris curationem à dietetico fonte exordimur, qui in rectâ sex rerum nonnaturalium administratione consistit, ex qua remediorum materia desumitur, & primò se nobis offert.

Aër, qui secundum vulgares ad frigidum, & humidum vergere debet, si vel admodùm calidus sit, vel admodùm frigidus corrigatur. Pro calido inducendus est arte contrarius, subterraneis inventis domibus, quæ

frigidissimæ sint, & maximè ad Septentrionem veræ; quapropter *Gal. l. meth. cap. 8* Ætatis tempore aëre existente calidiori, ægrum in loco subterraneo degere præcipit, qui frigidissimus sit, & maximè perflatus, & hoc unico remedio *L. Riverius* hæcticum extremâ confectum macie intra mensem restitutum vidit. Optimum quidè remedium, quod hujus febris indicationi respondet; putavit enim caliditatem, & siccitatem in solidis partibus radicatum, & à nullâ causa totam febrem hæcticam consistere ac proindè hujus medicamentum esse per contraria, scilicèt frigidum, & humidum. Vel aëris caliditatem in conclavi assiduè aquâ, quæ prorsus frigidissima sit, de vase in vas transfusâ temperant, cujus strepitu etiam somnus conciliatur; tum etiam pavimenta frigida indè aspergunt, & floribus ex herbis refrigerantibus, tum ipsis herbis refrigerantibus plurimis frequenter illud disseminant, turbâ quoque hominum ingredi prohibetâ, hæc namque domum calfacere potest. Cæterum de hoc minimè ambigendum est, nam hujusmodi morbus contagiosus est, ac propterea à sanguine junctis, & amicis etiam charis declinatur ægrotus. Frigidissimum aërem admittendum præcipit Galenus, quatenus respirando attrahitur, ut qui calorem, qui est in corde admodum refrigeret, quamvis minimè conferat, quatenus extrinsecus ægrum contingit, quippè id densat, cogitque cutem, ac humorum, qui comburuntur, effluxum transpirare prohibeat. Attamen majus fore ex frigidâ inspiratione commodum affirmat, quàm ex cute con-

densatâ, præsertim illud vitari possit operimentis corpus probè muniendo; porro utendum maximè ejusmodi aëre in ijs hæcticis, quibus primum, quod afficitur, ipsum est cor. Verùm si hæctica febris ex pulmonis ulcere fuerit, aërem frigidum ulceris ratione non convenire, quia frigidum est ulceribus inimicum, putant, sed temperatum in activis ad calidum vergentem, in passivis siccum. Qua ratione Galenus phthisicos ad Stabias è Græciâ mittebat, ubi aër siccior erat, sed illi in Græciam non revertebantur, sed per proximum Vesevi orificium ad Averni fauces descendebant; non enim deperdita pulmonis pars ab aëre cujuscumque optimæ notæ reparabilis erit.

Aër secundum nostram sententiam debet esse temperatus, nullis inquinatus expirationibus, ac alkalicis refertus particulis, qui particulas acido-salinas, & acres inspiratu castiget; quadere unius loci aër magis salutaris est, quàm alterius: contra verò particulis salinis, acidis, & acribus conspurcatus sanguinem inspiratu acriorem reddit, qui pulmonum vesiculas erodit, scindit, secatur, & ulcus in eorum substantiâ producit, ut in aliquibus observamus regionibus, in quibus vel phthisis generatur, vel generata ad ultimam morbi periodum terminat. Multum conferre aëris salubris mutationem in febre habituali experimur, attamen in primo, & secundo gradu, in tertio verò nulla salutis spes remanet, ut in quo gradu nostrates medici cum magnâ æris, & totalis valetudinis jacturâ suis ægrotis tandem aëris mutationem suadent. Hic Neapoli Stabiarum aërem saluberr-

berrimum esse prædicant, quia alkalinis particulis è Vesevo monte est imbutus. At Stabiæ everse fuere à L. Syllâ, extat nunc ex earum ruderibus, ut fertur, Civitas, quæ *Castrum ad mare* vocatur, vulgò *Castello à Mare di Stabia*, cujus aër ita nunc depravatus, & conspurcatus est à magna stagnantium aquarum, & putridarum copiâ, ut quotannis adventante autumno epidemicæ grassantur febres, imò inibi fluviolus est, quem ex fœtore *Aquam fœtidam* appellant, cujus energiam odoretenus in cephalalgia incolæ extollunt, mirum est ex viro alexipharmacum elicere cephalicum inèptè credere.

A Stabijs Neapolim versus multi extabant pagi, ut *Pompejanum*, ex cujus ruderibus nunc visitur *Turris Annunciata*, sed hujus aër à Sarno flumine aliquibus in locis stagnante pestifer redditur, & quotannis ejus putrida effluvia dant incolis pœnas.

Extabat olim *Herculanum*, cujus ruderibus novum superinductum est oppidum, vulgò *la Torre del Greco*: Hic extat celebre Nosocomium, ad quod Phthifici pro incolumitate recuperandâ confugiunt sed miselli pro vitâ mortem subeunt. Multos hos phthificos huc misimus, sed nullus regressus est, imò omnes perierunt, & nullus, quem hominum memoria scire potest, evasit, & reverà est hujus languoris laniena, &

Una salus victis nullam sperare salutem.

Sunt hujus Nosocomij tecta, ut cætera taceamus, adeò effluvijs, & excrementis, quæ ab ægrotis excernuntur, conspurcata, ut sanos inficiant, &

malè affectos interimant. Sunt in hoc tractu multi Pagi, ut *Resina*, *Leucopetra*, *Portici*, &c. in quorum privatis domibus faciliùs redimitur salus, attamen adventante autumno, has sedes tanquàm lethiferas fugiant oportet, tum ob paludum vicinias, quum ob fermentantes immunditias, quibus Neapolitani ad olerum ubertatem hortos stercorant. Olim his in locis triumphali amictu natura ambulare, & ludere solebat, at nunc squallida, & discerpta vestem aëris insalubritatem deplorat.

Parem, imò nequiores sortitus est tractus *Puteolanus*, *Bajanus*, & *Cumanius* sortem, erat olim adeò jucundissima plaga, & saluberrima, aëris temperis, maris tranquillitate, loci amenitate, & soli fertilitate gaudebat, ut nec Cæsares, & Proceres Romani fuerint, nec ferè Romanus Civis, qui in hoc tractu suam non habuerint Villam, imò hortulum, villulam, ne dicamus rugurium, in quam à laboribus, forensibus curis, & exactis prælijs non se conferrent ad ocia, voluptates, solatia, pompas, ludos, luxus, commestationes, Bacchi, & Veneris delicias, tandèm videbatur altera Roma. At nunc solitudine, loci squalore, aëris gravitate, & tetrus Mephitibus totus inhabitabilis marcescit, pauci visuntur habitatores, & ruguriola potiùs, quàm domos illic aspicias, ac littus à paucis, & pauperimis piscatoribus tenui cymbâ percurri. Guncta temporis voracitas attrivit:

*Quantum potuit mutare vetustes,
Et nunc horridior nullus in orbe locus.*

Sat aëris ratione digressi sumus, regrediamur nunc ad fontem diæticum.

Cibi laudantur à vulgaribus refrigerantes, & humectantes, quia hujus febris causam in calore, & siccitate consistere fatentur, verum non conveniunt, quatenus refrigerant, & humectant; nos verò juxta nostra principia eos convenire cibos dicimus, qui sanguinem, cæterosque succos acidos, falsos, & acres temperant, & dulcificant, insuper qui laudabilem producunt succum, facillè concoquuntur, citò nutriunt, & quam minima generant excrementa, hujusmodi sunt juscula pullorum, gallinarum, caponis, ovorum vitelli, &c. Profunt carnes hædi, vituli, vervecis, porcelli, phasiani, perdicis, lepusculi, &c. sed elixæ assis præferuntur. In jusculis incoquunt varias herbas hortenses, ut portulacam, endiviam, lactucam, boraginem, cichoreum, acetosam, &c. Verum hæc olera parùm nutriunt, & in febre habituali laborantium stomachis facillè ob diminutam, vel depravatam digestionem corrumpuntur, & in acidum degenerant, illudque adaugent. Pisces concedi possunt, sed saxatiles eligendi sunt, in puris natantes aquis, qui tenerâ sunt præditi carne. Inter fructus comedantur poma, pyra, pruna damascena, cerasa, pasfulæ, & ficus; hæc enim succum alimentitium dulcem producunt.

Putant vulgares hecticos infixum solidis partibus habere calorem, quo alimenta facillè, promptèque depopulantur, ac proindè illis alimenta solida, & viscosa præscribere solent, ut animalium extremitates, carnes limacum, cancrorum, testudinum, ranarum illæ carnes viscosæ sint, & humidæ, facillè partibus agglutinantur, nec facillè à calore febrili absumuntur,

& sic partium solidarum siccitatem remorantur. Verum animalium extremitates pauci nutrimenti, & difficilis sunt coctionis, in stomacho immutantur, & mediante fermentatione ex ipsis pars subtilis, & spirituosâ elicitur, non viscosa, quæ ad partes solidas nec pervenire, nec apponi potest pro illarum nutritione. Concedimus nos in hoc affectu animalium extremitates quatenus acidum absorbent, quia alkali occulto constant.

Limaces montanæ valdè pro hecticâ commendamus, non quia viscosæ, & humidæ sunt, & facillè partibus adhærent solidis, sed quatenus in se sal volatile admodum temperatum habent, sicuti habetur in plantis, quas refrigerantes appellant vulgares. Undè vel præparatæ ad esum, vel distillatæ imprimis si post plurium dierum diætam nutriantur saccharo, & farinâ: postmodum aquâ, & paucò sale coquantur, postremò abjecto cortice optimo pulli jure ad esum præparentur, egregium dant remedium contra hecticam.

Cancris non marini, vel palustres, sed fluviatiles eximum nutrimentum potiùs medicamentosum, quàm simplex nutrimentum præbent, & optimè conducunt in febre hecticâ, vel pulmonum, vel renum exulceratione; totus namque cancer, quantus est, vulnerarius est, & occulto sale volatili alkali vulnerario saturatus, ut *de vulneribus* diximus, & alibi; qua ratione conveniunt pro eliciendo acido excrementitio partium in hecticâ, ac etiam pro expurgandâ acrimoniâ, sive fermento corruptivo acido ulcerum renum, & pulmonum in phthisi, ac proindè in hecticâ, phthisi, tabe, &

atrophiam sunt magri usus. *Butyrum cancrorum* in phthisi singulare est remedium, quod paratur, miscendo butyrum non salitum cum cancris fluviatilibus contusis, & invicem exprimendo, & ad humiditatis consumptionem inspissando, vocaturque butyrum anti-hecticum. *Lapilli cancrorum* in hecticâ magnum habent usum. Item *pulvis cancrorum*, cujus præparationem in nost.â *Pyrotechniâ sophericâ* docuimus, in supra dictis affectibus magni momenti est. Prostat in officinis *Syrupus cancrorum fluviatilium* pro hecticâ, & phthisi.

Testudo terrestris magnæ efficaciam est in hecticâ, & phthisi, ex hac paratur à vulgaribus syrupus. Sunt, qui ex testudine singulari artificio *magisterium ex testudinibus* pro tabidis parant. Medicorum vulgus his in affectibus jura consumpta testudinis præscribit. Pro esu prius nutriri debent saccharo, & farinâ, deinde coquantur, & abjecto cortice tandem coquantur in gallinarum jure non admodum salito.

Ptisanam hordeaceam, & præsertim ipsius cremorem optimum pro his alimentum esse credunt vulgares, quia frigidum, & humidum censent, & non temperato sale alkali saturatum: verum est hordeum decorticatum, equorum potius quam hominum alimentum. Frequentius farra præscribunt, quæ æger stomachus non facile concoquit, cum vis digestiva laboret, & actualis ignis non nisi post octo, vel decem horarum spatium concoquit; hæc enim emaciata, & consumpta corpora multum nutrire, & incrassare credunt. Qui infimum habent ventriculum, vel de-

licatiores sunt, alimentis facilioris coctionis uti debent, ut sunt variæ panatellæ, jura consumpta, vel jura restaurantiâ, carniû destillationes per descensum, quæ vero per ascensum fiunt, non nisi meras aquas insipidas reddunt, & minimè nutriunt. Optimè nutrit, in dō nutrimentum medicatum est *Pasta Regalis*, ad hujusmodi ægrotos restaurandos idonea, cujus contextio talis est:

℥. *Pulpa caponis,*
vel perdicis elixata ℥. iij.
amygd. d. in aq. ros. macerat. ℥. iv.
pinearum ℥j. ℞.
sem. papav. alb. ℥. ij.
gummi Arabici,
tragacanth. ana ℥. j. ℞.
cum aq. ros. paucâ f. pasta
regalis auro obducta.

Passula sunt egregiæ in phthisi, & *Riverius in Cent. 4. obs. 43.* phthificam passulis curatam narrat: *Puella phthifica, & ad extremam maciem perducta, & consilio medici solis passulis vitavit cum pane comestis, & pro potu utebatur decocto hordei, & liquiritiæ, sicque intra octo menses restituta est, & optimè, ac probè impinguata.* Joël commendat passulas ad corpus pinguefaciendum, & incrassandum: & aliàs in discrasia sanguinis temperandâ, & corrigendâ passulæ blandæ, ac temperatæ insigniter conveniunt. Reverà passulæ nil aliud sunt, nisi mustum coagulatum, in quo blaudus vini spiritus asservatur.

Optimè conveniunt *nuclei pinearum, pistachiorum, amygdalarum dulcium, quatuor semina majora* vulgò frigida dicta, *papaver album, & similia;* hæc enim suo lentore mucilaginoso humores acido-salinos, & acres ob-

obtundunt, dulcificant, & per urinæ ductus educunt.

Sunt, qui commendant *ostreas* in hecticâ, de quibus *Lindanus* habet exemplum de hecticâ ostrearum usu curatâ: Dicit namque *Fuit Amstelodami virgo xx. annorum, quæ ex ulcere pulmonum in hecticam incidit, & jam desperata per aliquot annos decubuerat: huic agra obveniebat voluptas comedendi ostreas, undè cum ipsi gratificaretur, vigintiquinque parata fuere ostrea, quas avidissimè comederat: postero die cum sentiret, quòd se haberet melius, plures fuere oblata, & ita in totum ab hectica liberata fuit.* Sed hoc credat *Judæus Apella*.

Dulcia, ut *mel*, & *saccharum* maximè vitanda sunt, ex eo quod propter aciditatem latentem stomacho infensissima sunt, & hecticam deteriorem reddunt. *Mel* destillatum dat spiritum acidum volatilem corrosivum *Saccharum* per se destillatum subministrat spiritum acidum, & corrosivum, qui corallia, perlas, & similia subjecta, ut spiritus aceti, corrodit. Imò si *saccharum* cum antimonio optimè permisceatur, & per retortam destilletur, prodit liquor antimoniatum, sive oleum antimonij, dùm *saccharum* corrodit antimonium, & corrosivum per retortam secùm vehit. *Saccharum* rafinatum fit per aquam, in qua soluta fuit calx viva, quæ aqua dùm purificatur *saccharum*, fit, ut illi communicetur acredo corrosiva, & quò magis rafinetur, eò magis evadat corrosivum, & noceat pulmonibus, & partibus internis. Undè in phthisi, alijsque exulcerationibus internis ulcera sordida, pulmones, aliasque partes ad

putrilaginem disponit, paret ex eo; quia si carnes recentes saccharo aspergantur, subito putrescunt. Quapropter *saccharum* ob vim fermentativam maximè nocet; hinc propter effervescentiam periculosum est syrupos, conservas, & similia medicamenta saccharo parata præscribere in febribus sive intermittentibus, sive continuis: ac propterea discite, quod multi ægroti divites in febribus interire solent propter syruporum, & medicamentorum dulcium, vel saccharatorum usum, quæ nimium exasperant febres: cum contra pauperiores, qui non semper sint solvendo medicamenta saccharata, nudis decoctis, & simplicibus feliciter curentur propter sacchari defectum.

Potus sit decoctum hordei, vel seminum emulsiones, vel optimum erit decoctum china cum passulis. *Gal.* 10, *meth. cap.* 5. & 6. aquam frigidam exhibet, eaque se multos à marasmo præservasse gloriatur; verum si corpus valdè extenuatum est, periculum minatur, ne pusillus calor exstinguatur. Si ventriculus admodum debilis fuerit, & æger vino sit assuetus, concedi potest vinum aquosum, & valdè dilutum, quod coctionem, & distributionem juvat. Vel admodum elegans potus erit vinum ex passulis malvatici instar. Vel optimum erit decoctum chinæ cum passulis. Omnia potulenta spirituosissima maximè nocent, & sæpè huic malo occasionem præbent. Item potulenta, quæ diaphoretica, & sudorifica sunt, cane, & angue pejus videntur, quia vires prosternerent, sudorem excitarent colliquativum, & corpus absumerent.

Motus non convenit, sed quies potius imperanda est, estd ante cibum, si vires ferant, leve aliquod exercitium conferre possit, aut ejus loco leves frictions institui possunt.

Somnus nec longior, nec brevior sit; nam longior viscerum calorem adauget, & corpus magis exsiccatur, attamen minus incommodi ex longiori, quam ex breviori oritur, quia somnus magis humectat, quod in febre maxime expetendum est. Dormiant hectici in molli strato laneo, non plumeo, commodamque latitudinem habente, lintea saepe mutantur, quae aqua rosarum antea irrorata fuerint. Vigiliae immoderate spiritus resolvunt, vires dissolvunt, corpus calefaciunt, humores aciores reddunt, & totum emaciant, ideoque *Somnus, & vigilia, utraque si modum excesserint, malum.*

Alvus pigrior proritetur glande, aut clystere ex jusculo pulli cum hordeo, malva, & violaria parato, addendo mel violaceum, butyrum, & ovorum vitellos. Excretiones reliquae solitae, & praesertim naturales in suo tono servantur, ne agrum debilitent, si segnius procedant, promoveantur, reliquae vero omnes fugiantur, quales sunt sanguinis excretiones. Si alvi fluxus superveniat, agrum ad interitum comitatur, ideoque refranandus est.

Animus in tranquillitate, & hilaritate detineatur, ac spe, quae alit afflictos, demulceatur; vehementes animi passiones: ut ira, tristitia, & metus, ex quibus saepius hecticam productam vidimus, quantum fieri potest, vitentur. Venus, ex qua etiam hecticam partem observavimus, fu-

D. Car. Musitan. de Febris.

gienda est, quia corpus valde resolvit, & absumit.

His praemissis, curationem pharmaceuticam institui oportet, & primo secundum rancidae medicinae sectatores curam proponimus, quam internam, & externam instituunt. Inter interna primum locum sibi vendicant medicamenta purgantia, & praecipue si prima regio excrementis scateat propter cruditates a debili ventriculo productas, ita sunt *Manna, cassia, syrupus rosarum solutivorum, & si vires non sint prostratae, exhibent infusum rhabarbaricum decocto prunorum, tamarindorum, myrobolanorum, buglossi, & violarum.* Ceterum purgantia etiam lenia tuta non sunt, & vires in hoc affectu conservari debent, nam non curatur in primo, quia tunc non percipitur, nec actiones laedit, sed tantum in secundo, vel tertio gradu, & in his si diarrhoea superveniat, malum, ac proinde irritari non debet. Praeterea solutiva corpus emaciant, calorem adaugent, & febrem intendunt, unde malum exasperatur, & nos multos hecticos purgatos mortuos fuisse observavimus.

Postmodum refrigerantia, & humectantia medicamenta in formam juleporum, jusculorum, & emulsionum redigunt in hunc modum, ut

℞. Aquar. endiviae,

lactuca,

acetosae ana ℥. ℥.

syr. violacei,

nymphaeae,

pomorum ana ℥. j.

m. f. julep pro tribus dosibus

bis in die sumendis, & per plures dies continuandis.

Vel

℞. *Hord. integri* p. j.
fol. endivia,
cichorij,
lactuca,
pimpinella ana m. j.
flor. borag.
buglossi,
violarum,
nymphae ana p. j.
prunor. damasc. par. iij.
coquantur ad ℥. j. ℞.
in colat. diss. syr. de cich. simpl.
de nymphaea ana ℥ij.
f. julep. pro iv. dosibus.

Ex iisdem simplicibus cum pullo gallinaceo, vel gallinâ juniore decoctis parant jusculum ad eundem usum, ut

℞. *Radic. china* ℥. j. ℞.
hordei integri p. ij.
quat. sem. frig. mai. ℥. j. ℞.
contundantur, iisque impleatur venter capi, aut pulli junioris. fiat jusculum, cui adde

sacchari rosac. ℥. ℞.
 capiat æger per longum tempus; reficit enim, & impinguat.

Præscribunt radicis chinæ decoctum cum simplicibus refrigerantibus, & humectantibus, quod per diuturnum tempus propinant; hoc enim hecticos nutrire, & pingue fieri credunt. Verum corpora impura quò magis nutries, eò magis lades, & sit cibus quantumvis optimus (medicamentum namque non nutrit) nunquam nutrire potest, nisi morbi causa tollatur; præterea china sudores movet, quod periculosum est in hoc morbo. Perperam vulgares indicationem curativam à macie, & calore, qui sunt effectus, & symptomata, & non à

malo habitu ex succorum impuritate, & membri principalis læsione contractâ, desumunt.

Ad sidera extollunt, & in frequenti habent usu pro febre hecticâ hinc nostri medici vulgares *Aquam Capoccephali*, cujus nomen ab authore derivatum est, qui Capoccephalus cognominabatur, Medicus Neapolitanus, cujus conficiendi modus talis est,

℞. *Fol. borag.*
buglossi,
endivia,
melisse,
cichorij,
ceterach,
capill. Ven.
planiag.
betonica,
sampfuci,
fumaria,
acetosella,
scabiosa,
ling. cervina,
hepatica,
rad. gramin. ana m. vij.
pomor. appior. n. x.
mica panis albi m. j.
gallinæ n. j.
serpent. vulgò Cervone n. j.
testudinum num. iij.

Ex his omnibus hoc modo fit aqua. Panis infunditur in aquâ florum myrtillorum, herba cum carnibus minutim conteruntur, & omnia destillantur per alembicum vitreum moderato ignis regimine. Propinant hanc aquam per quadraginta assiduos dies ad trium unciarum pondus in aurorâ, & in sistendis destillationibus, & contra febrem hecticam sine pari celebrant.

Optima quidem aqua, quæ passim à quopiam mediculo in hecticâ febre præ-

præscribitur, sed sine fructu, & nullam à febre habituali, & destillatione, quam vocant, ereptum vidimus, & nos pluries præscripsimus, ut ejus vires experiremur, & nunquam effectus famæ respondit, ac proinde tanquam futilem examine rejicimus, & primò, herbæ, nullâ præcedente fermentatione, nil reddunt, nisi sudores, qui potius in aquam elementarem, quam in singulares virtutes combinantur, potioribus partibus earum essentialibus in residuo concreto remanentibus. Secundò, carnes gallinæ, serpentis, & testudinum in destillatione dant vapores omni virtute carentes, qui in capitello, & inde in recipiens in aquam elementarem coagulantur. Nemo famelicus vapore è carnibus ebullientibus exhalante se saturare, aut collapsas vires restaurare potest. Considerate quæso, an tabidos hæc aqua restaurare possit? Eadem habebit vires, ac aqua elementaris, imò nisi recentissima sit, cadavericum spirat odorem, & agrum inficit potius, quam reficit, & malum pejorat.

In summâ emaciatione non tantum per os, verum etiam per podicem hecticum restaurant; frequenter namque nutrientes ex pulli, vel capitis vervicis jusculo cum saccharo, & vitellis ovorum clysteres injiciunt. Caterum clysteres cujuscumque generis in habituali febre, & in quacumque aliâ, sunt podicis remedia, & periculo pleni, ac proinde semper fuerunt hostiles, diarrhæam enim in hecticâ concitate possunt, & agrum in mortis agone constituunt. Præterea neminem, quem scimus, per anum nutritum fuisse observavi-

mus. Sed quis credet alimenta per clysteres in intestina crassa, loca fætida, injecta, & stercoribus admista nutrire posse? Deberent alimenta in his intestinis per ipsos in chylum mutari, quod nullatenus evenire potest; nam in ventriculi cruditate assumpta alimenta non mutata, neque ullo modo cocta ab alvo defluunt per tortuosos intestinorum gyros, & ante excretionem in putatitium chylum mutarentur, quod non succedit. Unum tantum in hoc, repudiata chylicatione in nostrâ *Trutinâ*, fluctuando credere possumus secundum nostram sententiam, spirituosam ciborum portionem ab intestinis crassis elevari, & aliquo modo vitam sustentare, non verò restaurare.

Inter optima remedia hecticis opportuna *lac* censent vulgares, cum eorum indicationi correspondeat, & utramque compleat paginam; est enim accommodatissimum hecticis alimentum, & medicamen, quod maximè refrigerat, & humectat, quia non solum accidentaliter, & qualitativè, sed etiam substantificè, & facillè distribuitur. Quatuor de idoneo lactis usu notant, scilicet ipsius speciem, exhibendi tempus, quantitatem, & denique modum.

Primò, varia sunt lactis genera, omnium tamen optimum muliebre fore censent ob substantiæ familiaritatem, quam cum nostris generationis primordijs habet, & utilius erit, si ex ipso ubere sugatur: sed quia morbus contagiosus est, nulla mulier etiam paupercula tanto se vitæ periculo exponit.

Post *humanum lac* secundas vices obtinet *asininum*, & usitatius est; in-

ta itaque prius multorum vulgarium medicorum consultatione, lac asinum præscribunt ad multos dies, & menses, sed advertunt, quod multum confert asina nigra, & in otio refrigerantibus herbis est nutrienda, & quolibet mane peccenda: at non absque sale asina nigra esse debet, ab illâ medicinæ parte edocti, quæ analogissimo morbos curat, nam cum nostrâ in hac urbe observârint, quibus nigri pallij est usus, non rustico, sed nobiliori, & delicatiori sanguine natos, moribusque similiter urbanis studere, sic pariter de asinâ nigrâ crediderunt. His imposturis pinguiores vulgares, & asinæ nigræ evadunt, & miselli hectici, & phthifici in sceleti formam redacti magno vitæ, & fortunarum dispendio ad aëris permutationem tandem instigantur.

Post asinum succedit lac caprinum, quod licet minus refrigeret, magis tamen ad alendum valet. Unum de lacte asinino, & caprino ex nostrâ observatione dicere possumus, quod si aliqui hectici, vel phthifici evaserunt, mores asininos, vel caprinos induerunt, id etiam in infantibus à capra pastis ob pauperularum matrum lactis inopiam observavimus. Lac autem recentissimè multum, & adhuc calens hauriatur, ne alteretur ab aëre; idcirco inductâ prope cubiculum asinâ, vel caprâ, in vas calefactum mulgeatur.

Tempus exhibendi magis idoneum sine dubio est matutinum, cum scilicet ventriculus vacuus invenitur ab assumpto cibo; assumitur tamen quatuor, vel quinque horarum spatium ante prandium. Post assumptum lac

æger quiescat, & non solum à corporis, & animi motu, verum etiam à loquelâ, & somno absteineat, ni tamen ob ventriculi languorem sit illi somnus concedendus; si verò vires ferant, levi deambulatione per cubiculum se exercent. Non prandeat, donec lac benè digestum, & à ventriculo secessum animadverterit, & æger fame provocetur ad cibum. Vulgò lac sumitur semel tantum in die, sed præstat bis in die sumere, & adhuc præstat, si æger solo nutriatur lacte; nam præterquam quod in majori copiâ sumptum majores exerit effectus, & magnum vitatur incommodum, quod ex jusculis, & carnibus cum lacte permistis exortur, facile enim putrescunt.

Quantitas ab eorum Antesignano Gal. 7. § 10. meth. med. præscribitur, ut scilicet ex eo assumatur cyatus, verum ejus mancipia docent, ut primâ vice à duabus, vel tribus uncijis exordientes ad quinque progrediamur, ut ventriculus illi assuescat, illius quantitatem sensim augendo usque ad uncias octo, decem, & libram unam, diligenter observantes, ne lac in ventriculo accescat, coaguletur, vel corrumpatur; quadere saccharum ei permiscet eâ proportionem, ut ad lactis uncias octo sit sacchari uncia una.

Ut tandem lac commodè usurpetur, quidpiam in contrarium, quod ejus usum perturbet, vel inhibeat, adesse non debet, ut magna febris, aut capitis dolor, aut hypochondriorum tumor, aut biliosus alvi fluxus, ut Hip. sect. 5. aph. 64. notat. Illius usus ad quadraginta dierum spatium producendus est.

Quantum ad ea medicamenta, quæ
exte-

exteriùs adhibent, omnium accom-
modatissimum, & heclicis utilissi-
mum præsidium aquæ dulcis Balneum
censent vulgares, ut 10. meth. cap. 10.
latè prosequitur Galenus. Hoc plu-
rimùm valet ad heclicum calorem
extinguendum, siccitatem humectan-
dam, & omnia vitæ temperanda;
ægros itaque in Balneum aquæ dul-
cis moderatè calidum conjiciunt ma-
nè depositâ alvo naturâ, vel arte, dua-
bus, vel tribus horis post assumptum
jusculum, vel lac, vel ovorum vitel-
los, in quo tamdiù æger immorari
debet, donec spontè tepescat, & tan-
dem refrigeretur. Quòd si nimis tar-
dè hæ mutationes fiant, ut æger ta-
dio afficiatur, aquæ frigidæ affusione
balneum ad libitum tepescat, & re-
frigeretur. Hanc tamen adhibent
cautionem, ut cum triplex qualitas
in eodem balneo haberi possit: æger
in calidâ parùm immoretur, in tepi-
dâ diutiùs, & in frigidâ nimium. A
balneo ægrum linteis calidiusculis
molliter detergant. Postea verò oleo
violaceo, nymphæ, rosaceo, vel amyg-
dalarum dulcium &c. inungunt, &
in thalamo collocant. Verùm nos
per istam unctionem ambigimus,
quin æger nucem Beneventanam
adeat. Postmodùm ubi parùm quie-
verit, jusculum, vel aliud ferculum
propinant.

Zacutus Lusitanus noster balneum
ex hydroleo miris encomijs evehit
Obser. 35. lib. 3. Praxis admiranda,
& tanta utilitatis rationem ex eo de-
sumit, quòd balneum ex aquâ dulci
paratum, cui olei copia adjuncta sit,
tenfas partes emollit, siccas, & rare-
factas humectat, & poros obstructos,
ac præ siccitate conniventes aperien-

do, ad extimas, maximè que di-
stantes corporis partes alimentum
attrahit. Alij, balneo aquæ dul-
cis, ut plus humectent, malvam, vio-
lariam, brancam ursinam &c. addunt.
Quidam verò balneum ex lacte dulci
magis exoptant.

Saluiferum præsidium est bal-
neum, sed loca affecta non adit, cir-
cumferentiam lenit, & centrum non
attingit. Extimam siccitatem ad tem-
pus humectare potest, sed heclicum
calorem extinguere, vel saltem tem-
perare non valet, nisi fomes in suo
foco deleatur, quò balneum perve-
nire non potest.

Quandò æger balneis uti non po-
test, admovent cordi, & hepatis epi-
themata hoc modo concinnata, ut

℞. Aq. rosar.
nymphæ,
portulacæ ana ℥iij.
succ. granator. ℥j.
pulv. elect. diamarg. frig. ℥ij.
offis de corde cervi ℥j.
camphoræ gr. iv.
f. epith. cordi admovendum.

Vel

℞. Aquar. endivia,
lactucæ,
cichorij ana ℥iij.
acet. rosacæ ℥j.
trium santal. ℥ij.
spodij ex ebore ℥j.
f. epith. hepatis admovendum.

Sed hæc epithemata Asiaticè in no-
strâ Trutinâ repudiavimus.

Hepatis regionem unguento rosaceo,
vel cerato santalino inungunt: cæte-
rùm oleorum, & unguentorum inun-
ctio proscribenda est; nam poros con-
stipat, & obstruit, ac proindè febrem
intendere potest.

Curativa tabescentium corporum indicatio nullo modo à malo habitu desumenda est, ut v. gr. à macie, ut pinguis producat habitus: & à febrido cutis calore, ut floridus fiat: ab exorbitante calore, ut ad temperiem reducat, & à similibus, quomodo medicorum vulgus hodiè tabidorum curationem aggreditur, nam prædicta sunt effectus, & symptomata potioris causæ, à qua pullulant, tanquam à radice. Ridiculus sanè est medicus, qui tabescentem conatur reddere pinguem, nisi tabis causam prius evellat, imò tantùm abest, ut cibus optimi, & plurimi nutrimenti in tabescentis corpore in bonum cedat, ut corruptioni, plusquam alij obnoxius afferat nutrimentum. Erit ergò indicatio curativa omnium marasmodum purificatio liquorum solidas corporis partes itrorantium cum correctione vitij eos contaminantis, sive illud in membrorum principalium substantijs sit impressum, sive à causâ externâ originem ducat; Verum enim verò cum liquores corporis purificationem admittere non possint, usque dum contaminans illos vitium subsistit, & contra correcto vitio, facile sit ipsi naturæ liquorum purificationem moliri, cardo curationis marasmodum omnium in correctione vitij in substantijs membrorum principalium contracti vel ab externâ causâ exorti prorsus innitur: quippè vitio correcto, liquores etiam corriguntur, atque paulatim in bonum habitum corpus adducunt absque medicamento, vel cibi speciali exhibitione, sed sufficit communis, & ordinarius.

Est adeptorum medicorum senten-

tia dari non posse medicamentum, quod membra principalia essentialiter læsa ad pristinum restituere possit, nisi indolem habeat universalem, scilicet ut sit tantæ subtilitatis, perfectionis, & temperiei, ut ipsi naturæ ob symbolum conjungi possit, & membrum reddere, quod illis deficit, vel auferre, quod illis præter naturam est additum; cùmque ad tale medicamentum obtinendum summa industria, & artificium requiratur, specifica quædam medicamina trademus, quæ instaurationem principalium viscerum summo operè promonent, & marasmo ab ipsis supervenienti succurrunt.

Si itaque in tabidum incideris, qui signa tabis ventriculi supra notata præferat, sitque auxilio capax, vomitu primò illum levabis hoc modo:

℞. Vitrioli albi ℥j.

fiat pulvis.

qui conf. flor. borag. inclusus exhibeatur, & immediatè post iusculi gallinacii uncias tres superbibendum præbe. Verùm hoc emeticum non est tutum ob indolem suffocantem.

Si validæ consent infirmi vires:

℞. Merc. Vitæ opt. præp. gr. iv.

infunde per noctem in vini graci

℥ij.

mane vinum separetur à pulvere,

& infirmo exhibeatur: Sed præstat Hippocras emeticum nostrum alibi descriptum.

Post vomitum usus Vitrioli Martis per 40. dies prosequatur curationem, ejus dosis erit gr. vj. quæ augetur paulatim usque ad gr. xv. ma-

nè

in jeuno stomacho. Verum vitrioli Martis usus repudiatur à nobis in nostrâ *Trutinâ*: præstat *Tinctura Martis* à nobis descripta in *Martis Julepo*, vel *idem julepus*: & quolibet etiam die exhibe *elixiris proprietatis Helmontij* ℥ij. duabus horis ante prandium, totidemque dosim ante cœnam in *syrupo de corticibus citri*, & *oleo sacchari citri* gr. v. Vel exhibe *pulveres stomachicos Quercetani sine saccharo* per mensem. Exteriùs ventriculi regioni summo cum juvamine applicatur *Scutum stomachicum*, quod in *Auctuario Andrea Battimelli in Hadriani A Mynsicht Armamentariò* descriptum reperitur. Si opus fuerit, vomitus repetatur, & à solutivis abhorre.

Verum si signa tabis intestinorum tibi occurrant, à vomitivis, & solutivis abstine, & curationem cum *sero lactis caprini* institue:

℥. *Seri lactis* ℥ij.

sensim augendo ad ℥ij.

syr. de succ. Viol. ℥ij. m.

Quòd si serum per alvum reddatur, per xx. dies ejus usum prosequere, nam curationem integram complebit; nisi serum per alvum reddatur, post secundam vicem ab eo abstine, & per 40. dies sequentibus utere pilulis:

℥. *Myrrh. opt.* ℥j.

aloës ℥ij.

f. pulvis utriusque

& cum *terebinthinâ Venetâ* reduce in massam, pro quibus dosis à ℥j. ad ℥ij. quolibet mane. Vel *pilulis nostris familiaribus* in nostrâ *Mantissâ* descriptis ad ℥j. quem in duas redige pilulas, unâ ante prandium, & alterâ ante cœnam utere.

Si tabes à liene, sive scorbuto signa se manifestaverint, deobstruentibus, & diureticis curatio tentanda est, purgato priùs corpore, quàm ità consequeris:

℥. *Seri lactis caprini* ℥ij.

ferveat in igne, & dum fervere incipit, injice

fol. sen. or. ℥ss.

cinnam. contus. ℥ij.

vas illicò cooperiatur, & auferatur ab igne, frigesactum serum coletur, & infirmo exhibeatur per quatuor dies eâdem dosi. Hoc levissimo purgante corpus à crassis humoribus liberetur, tunc

℥. *Vitrioli Martis,*

salis absynthij

tart. vitriolat. ana ℥j.

in pulverem redacta misceantur, hujus mistura recipe ℥j. & infirmo exhibe quolibet mane per 40. dies

Unicè prodest, & singulare remedium erit. *Tinctura tartari*, vel *sal volatile tartari* ex descriptione *Andrea Battimelli in Auctuario*, vel *sal ammoniacum aperitivum*, vel *Tinctura Martis aperitiva ejusdem Battimelli.*

Si lien durus, & turgidus appa-ruerit, dissolve *oleo de Verbenâ* à nobis in *Mantissâ* descripto. Demùm lienis substantiam hac inunctione corroborabis:

℥. *Olei laterini* q. s.

quo quolibet mane per 30. dies lienis locum inunge, & hæc est omnium affectionum lienis efficacissima curatio, ità ut obstinatas etiam vincat quartanas.

Scirrhosum etiam hepar suam affert tabem cum proprijs signis, ut supra, quam *diarrhœa cruenta* semper

per comitatúr , hanc hepatis tabem tutò curabis solo sero caprino absque ullâ additione, nisi solius syrupi violarum :

℞. *Seri lactis* lib. ij.

Syrupi viol. ℥ ij. m.

Exhibe per xv. dies quolibet mane. Nec te terreat cruentus fluxus à seri usu , quippè causam leniter abstergit cum partium integrâ mundificatione. Post seri usum liquore absynthij per mensem hepatis substantiam roboratis, quem ità parabis:

℞. *Absynth fol.* ℥

summitat. q. s.

Contundantur crasso modo, injiciantur in vas vitreum amplum absque ullâ additione, quod optimè obstruatur, ne exhalet, & bulliat in B.M. per 24. horas, refrigeretur, tunc vas, & aperiatur, liquoremque pretiosum absynthij à foliis separatum remove leni foliorum expressione, & serva.

℥. *Hujus liquoris* ℥ ij.

vini albi generosi ℥ ij. m.

& infirmo exhibe per mensis spatium. Intereà hepatis regionem unguento ex santalis fovebis.

Corroboranda demùm est hepatis substantia *rhabarbari essentiâ*, (*rhabarbarum à vulgaribus hepatis anima vocatur*) quam ità parabis:

℥. *Rharbari opt.* ℥ j.

fiat pulvis,

Cui affunde in vase vitreo

Spiritus viri ardenti lib ℔.

sine, ut simul maneant per 12. dies, post quos spiritum vini intense coloratum à rhabarbaro per inclinationem separa. Spiritum hunc tinctum retorta vitrea inde, & lenissimo calore fac, ut vini spiritus pro tertiâ parte destilletur. Quod remanet in retortâ serva, est rhabar-

bari genuina tinctura, quæ balsamum est hepatis. Dosis ejus est unius scrupuli quolibet die per mensem.

At si marasmus ex pulmone signa affirmaverint, & tussis assidua, & spirandi difficultas vigilem faciat, ægroto somnum pro quiete tussis *Cynoglossæ* usu concilia:

℥. *Pilul. de cynogloss.* gr. xii.

& infirmo exhibe post cœnam quarto quolibet die. Vel exhibe *Laudani opiatii* gr. ij. vel iij. in *Mantissâ* ex nostrâ inventione descripti.

Verùm si ex sanguinis rejectione periculum immineat, sequenti utere arcano, quod nunquàm te deseret in sanguinis ex pulmone dejectione:

℥. *Ranas palustres integras, uti sunt,* q. v.

atque viventes in ollâ cum suo operculo in calidissimum furnum immitte, ibique exsiccentur, usque dum in pulverem redigi possint, fiat earum pulvis, cujus infirmo exhibe in syr. de Papavere ℥ j. Cessabit illicò sanguinis ejectio, induciturque lacerato vasi cicatrix, ità ut novâ laceratione opus sit ad novi sanguinis ejectionem. Pulmonem deindè elixire proprietatis in nostrâ *Pyrotechinâ* descripto roborat:

℥. *Elixiris propriet. destill.* ℥ ℔.

Syr. de papavere ℥ j ℔. m.

Hæc dosis per 24. horas ægro sufficiat per vices ad modum lambitivi. Vel roborabis *balsamo nostro catholico*, vel *balsamo sanguinis humani* in *Mantissâ* descriptis, vel *balsamo Peruviano* liquido in eodem syrupo.

Porro si tabes ex corde tibi signa apparuerint, potius mortis prædictionem, quàm salutem ex medicamentis præponere poteritis; incipienti tibi ex corde *Lac perlarum* mederi tan-

tum poterit, quod absque industriâ, & artificio haberi non potest, aliquod tamen perlæ promittunt, si aceto stil- latitio solvantur, oleo tartari p. d. præcipitentur, à sale abluentur, & residuus earum pulvis per 60. dies infirmo exhibeatur quolibet mane pondere unius scrupuli. Verum quia hodiè in magno sunt pretio, potiùs ad pulchrum mulierum vultum, quàm ad morborum sanationes valere credimus; undè insulsè ab hecticis, & phthisicis assumuntur cum magno æris dispendio, & absque salutis spe. Conducunt perlæ, sed sub lactis, scilicèt primigenij liquoris formâ, & non à menstruis acidis solutæ, & præcipitatæ, quia his saturatæ nullam vim obtinent. Præscribant vulgares medici has perlas solutas, & præcipitatas divitibus tantum, & tenuioris fortunæ hominibus pro perlis matrem perlarum præparatam, quia majores dotes in matre, quàm in filiâ experientur. Eximium medicamentum est in marasmo ex corde *Aqua Perlarum* nostræ descriptionis in *Mantissa*. Vel *elixir cordiale*, vel *magisterium cordiale* à *Battimelli* in *Auctuario* descripta. Tribuunt medentes vim cordialem perlis, sed qua ratione nescimus, cum tantum præcipitandi vim habeant. Multum præstat tabidis ex corde *cinis cancrorum fluviatilium* loco, & tempore haustus pondere ʒʒ. Demùm liquore ex cornu cervino tanquam magno remedio in tabe ex corde utere, quem ita parabis:

℞. *Limatura C.C.* ʒ j.
aqua comm. lib j.ʒ.

bulliat ad duarum partium consumptionem, quod remanet aque à limatura separa, & serva.

D. Car. Musitan. de Febris ʒ

℞. *Dictæ aquæ* ʒ j.
lactis perlarum ʒ j.
vel magist. cordialis ʒ. j.
vel elixiris cordialis cochl. j. m.

& agro propina per 40 dies.

Hanc etiam curationem adhibere poteritis tabi ex cerebro, quæ nunquam ferè auxiliis capax invenitur, & hæc de marasmodum curatione, qui ex substantiæ principalium membrorum læsione ducunt originem.

Verum si ab externâ causâ corporis liquores contagium susceperint, ac propterea tabidum produxerit habitum prudenti medico ut plurimum salutis spes relinquitur, at si ex ulcere ab externâ causâ producto tabes aliquem invasit, hoc modo illum curabis. Solutiva sunt fugienda, ut etiam vomitum cientia, corpus, si opus fuerit, aloë, vel rhabarbaro tantum leniendum, deindè tota spes in vulnerariis reponenda est, inter quæ hoc, quod tradimus, efficacissimum experti sumus:

℞. *limatura eboris,*
cornu cervi,
lign. guajaci ana ʒ ij.
ponantur in pupatella, deindè
℞. *Betonica,*
sampsuci,
santal. rubr.
ros. incomplet. ana ʒ j.ʒ.
aq. font. lib. j.ʒ.

Ponantur hæc omnia simul cum pupatellâ in vas vitreum altum, quod optimè obstrue, ne quid exhalet, & bulliant in MB. per quatuor horas, sine deindè, ut omnia frigescant, & à pulveribus, & pupatellâ decoctum exprime,

℞. *Hujus decocti* ʒ v.
quas infirmo exhibe mane, & vesperi duabus horis ante cibum, quo vulne-

Y rario

rario utere per 40. dies; nãm paulatim æger bonum adipiscetur habitum cum ulceris curatione.

Egimus hucusque de febris habitualis curatione à membrorum principalium substantiæ vitio, vel læsione generis ducente; cognito enim membro principali affecto, facilius hectica, quàm quartana febris curatur. Medicamenta, quæ descripsimus, non secundum vulgarium opinamentum, scilicet ad calorem refrigerandum, & siccitatem humectandam (sunt hi affectus, non causæ) adduximus, sed quatenus membri principalis partium spermaticarum humidum radicale læsum ab acido-salino, & acri à causis procatharticis excitato, vel inducto corrigunt, temperant, edulcorant, vel si obstructio adsit, deobstruunt; hæc nãmque omnia medicamenta à nobis allata sale alkali, vel volatili, blandiori, & temperato abundant, & acrimoniam acido-salinam destruant. Agendum nunc superest tam de illis medicamentis indolem ferè universalem habentibus, quæ humidum radicale in membro principali derurpatum, & hujus partes spermaticas, & solidas rectificant, quàm quæ sanguinis massam, nutrimentum, lympham, aliosque succos conspurcantes corrigunt, emendant, repurgant; uno nãmque membro principali læso, reliqua, ipsum universum corpus lædi, ac circulantes & irrorantes succos coinquinari, ac malum corporis habitum produci certum est. Quandoque sanguinis massa, nutrimentum, & lympa à causis procatharticis acido-salinam nanciscuntur acrimoniam, & dum in vertiginem aguntur, ad aliquod princi-

pale membrum imbecillum appellentes, illud sensim, & insensibiliter lædunt, & habitualem febrem gigni necesse est. Hæc medicamenta, ut suum sortiantur effectum, sale alkali, vel volatili blandiori, & temperato prædita esse debent, & hinc succus alimentitius, sanguis, & ipse latex temperatur, corrigitur, emendatur, dulcescit, & ab omni acrimoniâ, & acore salino vindicatur, & focus, undè aliquod acre succis subministratur, extinguitur. His ritè administratis, sanguis in suum naturalem redit circuitum, & succus alimentitius, qui antea ob acorem à partibus respuebatur, fit illis gratus, & genialis: qua de re consumptæ, & extenuatæ corporis partes avidè nutriuntur, reficiuntur, pinguescunt, humidum radicale restauratur, & pristinæ sanitati hecticus restituitur.

Summoperè commendatur *Lac perlarum, magisterium perlarum, aqua perlata, & manus christi perlata & Helmont.* inquit: *perla in suum primum concretum lacteum soluta, sunt absoluta phthiæ, & hectica cura:* Sed nunc solutæ cum menstruis corrosivis (non patet alius modus) parùm, aut nihil conducunt, & decantatis encomijs non respondent, imò potius obfuisse, quàm profuisse observavimus: porro qui primogenium perlarum liquorem habent, magno pro hectica, & phthiæ curatione potiuntur arcano, sed primogenio perlarum liquore carentes substituere possunt *perlas preparatas, vel lapides cancerorum fluviatilium* simpliciter in pulveres redactos. *Pulveres cancerorum fluviatilium* valdè commendamus, & cum magno fructu exhibuimus; sunt enim
in

in acrimoniâ salinâ destruenda planè egregij.

Eximium medicamentum est *Manna*, seu *Saccharum aluminis*, cujus descriptionem habet *Andreas Battimelli* in *Auctuario*. *Dolans Dulcedinem aluminosam* commendat, quam ità parare potest, qui vult: *Alumen pulv. in calore arena igne phlegma destillatum suo corpori reddat, denique hanc destillationem septies repetat, donec totum phlegma in ejus corpore maneat: paratum alumen tritum solvatur in liquorem in loco humido p. d. Hunc liquorem deinde balneo per 12. vel 15. dies digere, postea separatis fœcibus liquorem purum filtratum lento igne coagula.* Dosis gr. x. ad xv. in liquore convenienti.

Petrus Poterius salutare *Antihecticum* (ità appellatum ab usu contra hecticam) describit, quod nos pluries exhibuimus, & multos hecticâ febre correptos à *Libitinâ* subtraximus, & nihil est, nisi *Regulus Antimonij*, & *Jovis compositus cum triplo nitri perfecte fixatus*: sed magna adhibenda est solertia, qua *Joviale sulphur* auferatur, at hæc non omnibus est nota. Communiter prostat colore cœruleo, qui tamen imposturam olet; nam color cœruleus est adhuc de sulphure *Jovis inflammabili*, ratione cujus interdum movet vomitus. In ejus itaque præparatione secernendum est sulphur, ut præstantissimum habeatur hoc anti-hecticum, cujus dosis à gr. vj. ad viij. Verùm hodie propter pseudo-chymicorum imposturam decantatos non præstat effectus. Nonnulli putant hoc anti-hecticum ex alumine fieri, quod de *Lue Venereâ* in febris habitualis curatione descripsimus ex

Hoffmanni mente, qui perperam ex alumine componi opinatus est, sed reverà est quædam operatio quæ cum aluminis dulcedine, mannâ, & saccharo coincidit. Qui hoc caret anti-hectico, vel aluminis saccharo, uti potest antimonio diaphoretico ritè fixato, vel ebore sine igne præparato.

Magnarum virium, & felicitis successus *Aquam Anti-hecticam* in nostrâ *Mantissâ* descriptam semper experti fumus contra hecticam febrem; In phthisi verò *Decoctum Anti-phthysicum* etiam in nostrâ *Mantissâ* descriptum nunquam satis laudare possumus ob stupendos effectus, quos præstat; phthisis namque inchoata, & pulmonis ulcus, ex quo pus toti sanguinis massæ impertitur, undè lenta febris suam agnoscit genesim eliminatur, & tabes profligatur, ac propterea ulcus mundificat, consolidat, sanat, & sanguinem pure conspurcatum abstergit.

Non omittenda sunt *Viperarum jara consumpta*, quæ tabidos ex quavis causâ summo perè restaurant; vires enim reficiunt, ut infirmo difficile non sit: validioribus non uti medicamentis, quæ alioquin ferre non posset.

℞. *Viperas* ij.

à senectâ denudatas, abscissis capitibus, caudis, & abjectis extis, minutissimè contere, ac in vitrum amplum injice, quibus adde

Vini generosi ℥j.

aquæ card. bened. ℥jss.

santalor. rubr.

cinnam. contus. ana ℥j.

Vas optimè claudere, & bulliat in MB. trium horarum spatio. Post refrigerationem vasis fiat juris expressio, quod

propinetur infirmo bis in die per 40. dies, & hujus magni remedij admirabili effectus; valde enim sanguinis massam renovant, & humidum radicale reparant.

Lactis usum non omnino improbamus, & primo lac humanum maxime appropriatum homini est alimentum, cum ab infantia accommodatissimum, & primum fuerit, utpotè infans in utero ipso jam dudum alluefactus, ac proinde laudari solet in phthisi, in primis quidem si æger nutricis mammæ adhibeatur, ut ipsemet mammam exugat, vel calidè emunctum propinetur, si nutrix infici perhorrescat; est namque phthisis morbus contagiosus. Refert *Forestus* in suis observationibus, quòd *Aliquando juvenis quidam phthisi, & tabe desperata laborans fuit curatus per lac humanum, dum necesse habuit, ut sibi conducere nutricem, ex qua singulis matutinis, & vespertinis horis exhauriret lac, unde factum est, ut non tantum fuit restitutus à tabe, sed etiam nutricem postmodum imprægnavit. Nam lac mulierum armat in Venerem, ut eidem sine lassitudine, & debilitate virium possimus operam navare.* Verum aliquando lac humanum fallit in phthisi. Secundo lac asinum potum potenter nutrit, ac valde commendatur in hectica, phthisi, & atrophia, in quibus expertissimum celebrari solet, cujus vis in sale volatili temperato consistit, ac propterea optimè nutrit. Tertio lac caprinum omnibus reliquis lactis speciebus præfertur propter seri, & salis volatilis copiam, quia capra est animal spirituosum, & agile, & hinc parum dat lac, quod minus præ reliquis lactis speciebus in se continet

materiæ caseosæ; nam in lactæ, quò minus est talis substantia caseosa, èo elegantius, & efficacius est; omnes enim noxæ à caseosâ materiâ proveniunt. Quarto lac bubulum etiam magni æstimatur.

Lac genericè est elegans nutrimentum medicamentosum, & ejus bonitas non æstimanda est ex proprijs qualitibus, sed ex bestiæ qualitibus, ejus sanitate, longævitate, & salubritate; nam quò longævius, *Helmontio* auctore, & salubrius est animal, èo convenientius est lac ad vitam longam. In genere notum est, quòd animalia quò salubriores comedunt herbas, èo salubrius dant lac. Undè in hectica si herbis humectantibus, & refrigerantibus secundum vulgares, secundum verò recentiores sale volatili temperato, & blandiori abundantibus, ut sunt borago, buglossa, endivia, cichorium, lactuca, acetosa, &c. pascantur bestię, lac ipsum, quod hectici prodest, èo magis erit appropriatum pro hectica curatione.

Lac tribus constat substantijs, prima est aquosa, & dicitur serum lactis; secunda pinguis, & unctuosa, quæ butyrum vocatur; tertia crassa, viscida, & terrestris, & appellatur caseus. Lac ratione partis oleosæ, pinguis, & butyraceæ, uti etiam ratione salis volatilis nitrosi convenit in temperandâ quacumque humorum acrimoniâ, undè in hectica prodest, in qua peccans acido-salinum, & acre in partibus delet. Dum humorum acrimoniam temperat, in phthisi conducit, ne corrodingo pulmones, malum augeat. Hac eadem ratione in omnibus partium internarum exulceratio-

rationibus, ut renum, hepatis, & similibus conducit ob partem serosam, quæ pus abstergit, & humorum acrimoniam temperat, & partis butyrosæ ratione ulcerum consolidationem adjuvat.

Observandum est in lactis usu, quòd calidum assumi debet, & quòd citius post bestiae emulsionem ex bestia hauritur, eò est melius; facile namque ab aëre alterari potest, ne itaque nimis alteretur, expedit mox calidum bibi. Hujusmodi lactis alteratio patet ex eo, quod facile acescit, & quòd postquam emulctum est, pauco interjecto tempore, in vermium propaginem convertitur, & copiosos exhibet vermes, si lac tantillum aëri fuerit expositum. Dùm lacte utitur æger, vitet omnia acida tam in potu, quàm in victu, ne lactis coagulationem inducant; lac enim acida coagulant, ac propterea cum lacte permiscetur aliquid sacchari, vel aliquid de spiritu salis ammoniaci, vel simili, ne coagulatio succedat; saccharum enim potenter lactis coagulationem impedit, & præ omnibus menthæ succus, ut alibi diximus. Si sacchari tantillum in lac injiciatur, exindè nec butyrum, nec caseus fieri potest. Pessima omnium est lactis corruptio, quandò coagulatur, nam corruptio optimi pessima, & multos producit languores, de quibus alibi.

Lactis diæta hoc modo instituenda est: Tempore matutino, jejuno stomacho assumatur libra una lactis, additâ sacchari candi unciâ unâ, post haustum moderatus instituatur motus, & per tres horas jejundet: tempore vespertino tribus horis ante cœnam eadem dosis reiteretur, ut manè eo-

dem modo, & jejunium iterum imperatur, ut fiat distributio. Multa sunt, quæ lactis usum inhihent, sed *Non hæc tempus spectacula poscit.* Accomodatissimus erit lactis usus in hecticæ, tabis, atrophix, & phthisis curatione, sed non nimis serotinus, & integris viribus instituendus est, his enim deficientibus, nihil, aut parùm prodest.

CAPUT XXXI.

De Curatione febrium, quæ à sanguine vel in motu, vel in substantiâ depravato producuntur.

HUMIDUM radicale in cerebro elaboratum per substantiam fibrarum, venarum, & arteriarum fluens intra ipsos venarum; & arteriarum tubulos destillat, & præexistenti in ijs sanguini commiscetur, & in sanguinem transit, & sanguis spiritus concretus, fibrosus, de natura salis volatilis, perenniter se movens, tùm quòd ad se totum, tùm quòd ad propriæ substantiæ partes, cum effluvia à se semper emittat, quibus universum corpus calore perfundit.

Sanguini quòd ad primum præter naturam accidere potest, est ut vel citatiori motu moveatur, quàm naturæ convenit, vel omninò à motu moveatur, quàm naturæ convenit, vel omninò à motu cesset, & in grumum concreseat, utroque modo fit naturæ intolerabilis, & hostilis, quam ad depravatos provocat motus. Citatiori motu cieri potest sanguis, vel in grumum concreescere vel per accidens,

vel per se. Per accidens dicta accidentia patitur sanguis, si ex causis, quas adducemus, vel citatiori motu moveatur, vel concreascit in grumum, & in eo casu curationis scopus respicit causas illas, quarum ope sanguis à naturali suo motu exorbitat, pro quibus abstergendis opportuna remedia per capita tradimus. Per se verò vehementiori motu cietur sanguis, si grumescit, cum absque aliâ causâ præter naturam in corpore existente, ejus substantiæ partes præter naturam moventur. Primò itaque de citatiori motu agimus, deindè cum in grumos transit.

Signa.

Hæc febris citra rigorem, vel horrorem, vel etiam perfrigerationem impetit. Color corporis & faciei rubicundus apparet, arteriæ carotides vehementer pulsant. Oculi, & totius corporis venæ amplæ, & turgidæ conspiciuntur, undè lassitudo tensiva oritur. Adest tensivus capitis dolor, temporum pulsatio, vigilia, inquietudo, pectoris angustia, respiratio anhela, laboriosa, & frequens, æstus præcordiorum vehemens, & sitis Tantalea. Pulsus magnus, plenus, æqualis, & frequens. Urinæ vel apparent laudabiles, vel crassiores, & ad rubedinem tendentes. Arripit frequenter carnosos corporis habitus, & in floridâ ætate constitutos, qui plethoricum præferunt habitum, & verno præsertim tempore promptius excitatur. Hæc febris paroxy smis caret, per accessiones non recurrit, sed semper æqualiter, & uniformiter procedit, quò sanguinis fervor per-

sistit, & eo cessante, omninò quiescit. Dicitur febris continens, synochos à Galeno vocatur, nempe vel in eodem tenore perseverat, vel decrescit paulatim, vel crescit æqualiter. Undè illius tres petuntur differentiæ; quæ enim in eodem tenore persistit, homotonos, seu acmastica, quæ continuò decrescit, paracmastica; quæ semper crescit epacmastica nominatur.

Causæ occasionales.

Excitatur à sanguine febris per vehementiorem motum, quàm corpori congruit, atque hinc cor inter angustias versatur, nam sanguis in arterijs præter modum ebulliens rarescit, majorem exigit intercapedinem, quàm ab arterijs exhibetur, ac proindè versus cor regurgitat, & impedit, ne sanguis à sinistro cordis ventriculo recipiatur; interim sanguis venosus ob acceleratum motum, & fervorem magno impetu in dextrum cordis ventriculum illabitur, itaque ventriculum, factò celeri sanguinis accessu, & in sinistro præpeditus ejus transitus, in arterias cor utrinque inter angustias positum exagitari præter modum, & frequentius moveri contingit, producitque febrem synocham, seu continentem, quæ sine ullâ exacerbatione, durante motu, & fervore, à suo principio usque ad ultimam, & integram sui cessationem æqualiter perdurat. Fervoris, & motûs occasio non in solidis corporis partibus, sed in ipso sanguine suum habet fomitem; nam cum sanguis per accidens, & non per se æstuat, tunc synocham febrem non producit, sed eam, quæ per accessiones recurrit. Est

sanguis spiritus volatilis salius se movens, & ob ætheream suæ substantiæ naturam quiescere non potest, sed suo motu per venas, & arterias fertur, ac proindè sanguis in suis vasis semper est in motu, & quicquid intra, vel extra corpus, quod ipso sanguine validius sit, producat, sanguinem ad vehementiorem motum, & calorem excitabit, quia partes ætheræ, & volatiles sanguinis ab extraneo sollicitatæ calore in vehementissimum concitantur motum.

Causæ externæ, quæ citatiorem motum, & ingentem calorem in sanguine excitant, sunt omnia, quæ sanguinis plenitudinem in corpore coacervare possunt, nec sanguinea proritatatur febris, nisi sanguis in quanto, & multitudine luxuriet: hujusmodi generis causæ sunt plenior ciborum, ac potuum usus, ut sunt ex carnibus cibaria, & vinorum potentium potationes, ebrietates, & crapulæ. Ità etiam nimia quies, vita sedentaria, & consueta exercitia intermissa. Vel consueta hæmorrhoides, hæmorrhagiæ, seu menses suppressi, sive per aliam quamvis regionem evacuatio, ex quibus facilè sanguinis plenitudo in corpore aggregatur. Faciunt etiam ad hoc internæ causæ, scilicèt calida, & humida corporis constitutio, carnosus, & plethoricus corporis habitus, venarum amplitudo, ætas juvenilis, &c. Proximæ autem, & continentis hujus febris causæ sunt, quæ fervorem, & accessionem in sanguine producere possunt, & eadem, à quibus ephemera excitantur febres, dum leviores sunt, ab ipsidem si paulò validiores fuerint, synochæ oriuntur febres: quin immò plerùmque quia plus potest

dispositio, & apparatus corporis, quàm activitas causæ agentis præsentis in corpore sanguinis plenitudine, quævis causa externa quamvis levis hanc poterit febrem excitare. Itè vehementis corporis motus, labores intempestivi, iter per ardentis solis radios, calida cibaria, iræ excandescentiæ, vel aliæ causæ, quæ multum corpus calefaciunt, febrem excitant continentem.

Pro hujus febris causâ assignant vulgares obstructionem; densatis enim, & obstructis cutis porositatibus, præsertim à frigido aëre, hic in frigidis natantes aquis, & in frigido aëre dormientes, facilè hoc febris genere febricitare credunt. Cæterum non in solâ porositatum obstructione hæc febris consistit, tum hyeme tantum cum insensibilis impeditur transpiratio, hac febre corripiri deberent; sed ità impedita esse debet transpiratio, ut totam sanguinis massam, aquæ instar supra ignem positæ continuò in motum vehementem, & validum calorem adigat, quod nullo modo evenire potest, nisi in habitu plethorico, & verno tempore, quo sanguis in corpore magis prædominatur.

Præcedit apud vulgares reliquas febres *Ephmera*, sive *Diaria* omnium simplicissima, & curatu facillima. Dicitur ephmera à duratione, à Græcis *epi*, & *imera*, quasi unico die durans, alij etymon sumpisse putant ab animali quodam *Ephemeron* dicto, quòd unius diei spatio nascitur, & moritur. Hæc vel brevis est, vel longior vel longissima. Brevis est ephmera; longior synochus simplex; longissima synochus putris. Verùm hæc febres differunt tantum secundum

magis, & minus, secundum gradus, & symptomatum rationem, ac in curatione secundum minora, vel majora, & efficacia medicamenta. Putant vulgares ephemeram febrem esse calorem præter naturam in spiritibus primò accensum, deinde horum ope in corde, demùm in toto corpore, actionem lædentem. Cæterùm nos secundum nostram doctrinam dicimus esse motum vehementiorem, & calorem exorbitantem in sanguine excitatum à causis occasionalibus, sed levioribus, quàm in synocho. Ephemera exquisita tutissima est, nam viginti quatuor horarum spatium finitur, si sit plurium dierum in synochum simplicem transit, & medicis nec lucrum, nec famam parit, cum nunquam, vel rarissimè pro ipsius curatione advocentur.

Duplex febris genus ex sanguine vehementiori motu sollicitato oriri asserunt vulgares Galenici, unum ex ipso citra putredinem accenso; alterum verò ex eodem non solum accenso, sed etiam putrescente; illud synocham simplicem, seu non putrem; hoc verò febrem synocham putrem communiter appellant. Si synochos diutius quàm par est producat, tunc in synocham putridam mutari Galenici censent, quòd majora, & evidentiora in hac febre, quàm in illà apparent putredinis signa, undè sanguinis massam in venis, & arterijs majoribus contentam putrescere credunt, eò quod sectà venâ sanguis corruptus appareat, quam illusionem planam facit experientia; nos namque multis in optimâ sanitate constitutis verno tempore sanguinem detraximus, & in plerisque variegatus,

& corruptus videbatur, ità ut existimassent vulgares summum in illo putredinis gradum, cui tamen nullum aderat vitium. Opinantur vulgares, quòd si sanguis intra venas, & arterias putrescat, generari, indè febrem synochon putridam, si verò extra venas, phlegmonas, symptomaticè unà febrem excitari, & hæc quidem in temperamento sanguineo, in bilioso verò massam ejusmodi intra venas putrescentem efficere febrem continuam ardentem, seu tertianam continuam; extra autem venas tertianam intermittentem; in phlegmaticâ corporis constitutione produci à massâ sanguinis putrescente intra venas quotidianam continuam, extra eas quotidianam interpolatam; in temperamento verò melancholico hoc modo fieri quartanam continuam, & interpolatam.

Ineptè, & inscitè vulgares medici putredinem in sanguine suadent in continuis febribus, & eam in vasis minoribus sine fundamento insinuant; impossibile namque censemus sanguinem in venis, vel arterijs putrescere, quin profectò putrescendo pergeret tota sanguinis massa, & planè putrefacta, vita amplius persistere non posset, quod autem putrefactum est, nunquam redintegrari, vel renovari, vel in naturæ gratiam redire potest, ut patet in quolibet pomo tantillâ putredinis labe imbuto, putridum enim ejus punctum semper ulteriùs putrefaciendo procedit, donec totum pomum putrefactum sit: quomodò hoc succedat in pomo, Asiaticè de lue Venereâ diximus, ubi vulgatum illud dictum

Etum trutinavimus: *Quod tangitur à putrido, putrescit.* Præterea sanguis putrescere non potest, quin prius à motu desistat, & si tota sanguinis massa in vasis magnis à motu cesset, extemplò moritur animal; cessante enim sanguinis motu, & vita necessariò cessat. Si in vasis capillaribus aliqua sanguinis portio stagnet, quo per aliquam obstructionem in venas capillares transire nequit, ibi motum amittit, deindè grumescit, imò tantùm abest, ut sanguinis putredo in facto esse sit februm causa, & febris cesset, integrè completâ suppuratione, undè pronunciatum fuit à veteribus: *Dùm pus sit, febres, & dolores accidunt, magis quàm jam confecto.* Scilicèt in eo actu, quo sanguis motum amittit, & in grumum concrevit, in pus deindè digestum à lædendo cessat.

Secundum nostram sententiam dicimus, quòd synochus à sanguinis commotione, & effervescentiâ nimia dependet, & in sanguine puro nullam superfluitatem, & extraneam admistionem vehente concitatur, at si sit minor, ephemeram, si major, synochum simplicem constituit. Pro synocho putri, ut vulgarium medicorum æstimationem conservemus, & limitatum eorum iudicium explanemus, quia se explicare nesciunt, dicimus, quòd si motus, & calor accidat sanguini impuro superfluitatem continente, vocatur febris synocha putris, & reverà nullam putredinis sobolem continet, ut probavimus, sed tantùm sorditiem, & peccat in quali. Illa æstuatio fit ob materiæ heterogeneæ separationem, pro majori, vel minori ejus quantitate,

D. Car. Musitan. de Febris.

materiæ qualitate vehementior, vel mitior separationis labor à naturâ adhibetur, donec materiam illam heterogeneam sequestret, & vel per suppurationem alicubi institutam, vel per hæmorrhagiam, vel sudorem, vel diarrhœam, vel vomitum, vel urinæ profluvium exturbet, & quamdiù istæ naturæ labor durat, tamdiù ardet continua febris, & fiunt in eâ mutationes per septenarios, qui dies critici sunt, vel semiseptenarios, qui judicatorij sunt; si verò vitium non sit in sanguine, sed in partibus coctioni dicatis, in ventriculo nempe, vel mesenterio, vel pancreate, vel felle &c. tunc diversæ febres intermittentes oriuntur, in quibus natura per certos paroxysmos fermentationem instituit, donec materiam degeneratam impediendam, vel obstructam paulatim abigat, vel percoquat.

Præter has continentium februm species, alia circumfertur, quæ *Ardens* appellatur, græcè *Causos*, & præter synochi simplicis signa, duo pathognomonica, & characteristicæ adnexa habet, exurentissimum calorem, & sitim inexstinguibilem, ac clamorâ, ita ut quamvis bibant ægri, semper tamen sitis excrutiat. His duobus, ardori scilicèt, & siti subindè accedit linguæ ariditas, labiorum fissuræ, capitis dolor, delirium, & alia symptomata, subindè concurrunt faucium ardor, ac rubor obscurus, & tunc temporis lingua non tantùm arida existit, sed etiam colore puniceo nigricante imbuta apparet. Ab iisdem causis occasionalibus supra allatis excitatur; Verùm quia in hujusmodi febre urens reperitur calor,

Z

& h.

& fitis incompefcibilis, propterea à calidiffimis succis in vafis magnis ebullientibus originem fumere, quales funt biliofi, vel ad ipforum naturam accedentes, imaginantur vulgares, ac proindè ad febres biliofas continuas reducunt, & à synocho putri tantùm gradu differre credunt. Febris ardens inter æftivos morbos numeratur, acutorum morborum naturam fapit, & quandòque epidemicè graffatur.

Febris ardèntis caufa, juxta noftram fententiam, eft fal volatile oleofum, & acidum, quod tanto conflictu in miftione vitiofè concurrat, & fermentat, & fanguinis mafam in tantam concuffionem, & motum adigit, ut indè exurentiffimus æftus, & efferatus Vulcanius producat ardor, qui in univerfum diftribuitur corpus; & quò fal volatile oleofum, & acidum abundat, eò infigniter calor acris, & acutus observatur, & quò magis fanguinis maffa eft oleofo fale imprægnata, eò pulfus admodùm frequens, & major erit, & urinæ craffifculæ, & colorationes. Sic terebinthinæ fpiritus falinus volatilis oleofus cum nitri fpiritu miftus, fi ambo funt rectificati, promptiffimè effervescèntiam concipit. Hæc febris corpora juvenilia adoriri folet, quorum fanguinis maffa copiofo fale volatile oleofo eft referata, & hoc verno, & æftivo tempore contingit, & corpora enfarca, & euchyma, maffa quorum fanguinis nimis pinguis, & oleofa eft, & eos fimiliter, qui crapulis, & ebrietatibus funt dediti, arripere affuefcit; hæc namque corpora magis funt difpofita ad tales febres, dummodò caufæ

externæ, quæ res procatharticas in actum deducant, adjungantur. Igneus ardor ex falis volatilis oleofi turgescèntiâ provenit; dum enim ob hoc fal fanguinis maffa turgescit, facillimè ingentes concipit ardores. Pulsus evadit maximus, & necessariò frequentior ex maffâ fanguineâ ebulliente. Ex lymphâ falivali minùs infipidâ, fauces humectare folitâ, fale volatili oleofo imprægnatâ, fitis intolerabiliter excrucians dependet, & ex eâdem falivâ eodem fale infectâ faucium, & linguæ ardor, ariditas, color, & fissuræ proveniunt. Ipsa fanguinis maffa insigniter effervescens non potest non insigniter animales fpiritus turbare, & ex calfacto cerebro eosdem agitare, undè tota Palladis domus ardet, & vigiliæ, capitis dolores, & tandèm funesta insequuntur deliria.

Prognosis.

Ephemera febris ex fuâ naturâ nullum involvit periculum, & curatu facilis eft, sæpè absque medici ope per se plerùmque intra 24. horas cum madore, aut sudore desinit, licèt aliquandò ad tertium extendatur diem, quem si transgrediatur, in synochum simplicem, vel si nutrimenti degeneratio accedat, in malignam, vel in hecticam degenerat quandoque ob commissum in diætâ, vel medicamentis errorem, ac poindè non contemnenda est:

Synochus quantum est ex se leviffima, & tutiffima est, & brevi quoque tempore terminatur; frequenter enim quatuor, aut sex dierum spatio desinit, adeò, ut raro septimum attingat,

gat, vel excēdat diem, & tūm hæmorrhagiā, vel sudore terminatur, unicum tantūm habet difformen; facillime enim ex levi quopiam vel medicicurantis, vel ægri errato, imò si ulterius producat, in malignam si nutrimentum degener evadat, degenerat, vel sicut ephemera, ita synochus transit in hecticam. Synochus increfcens alijs deterior est, & raro in ipsa fit bona crisis. Synochus non admodūm timenda est, nisi aliquod pessimum symptoma ipsi adijciatur.

Nulla febris æque citò, ac tutò per crisin terminatur, quàm ardens, & exquisita die septimo finitur, aliter nono, undecimo, & decimo quarto, præsertim si æger febrem non ægrè ferat, non nimis æstuet, nec nimiam crucietur siti, nec graviter vexetur: Si facilè spiret, si nullam partem internam dolore sentiat, si dormiat, si somno sublevetur, si corpus æqualiter sit calidum, ac molle; si lingua non sit adeò arida, nigra, vel aspera; si urina bona: tūm enim febrem brevem significat, & præsertim si coctionis signa appareant cum virium robore, in die critico larga è naribus hæmorrhagia accidet, sine dubio æger evadet; exquisitæ enim febres ardentes per sanguinis eruptionem judicantur, & hæc narium hæmorrhagia ordinaria est talium febrium crisis. Singulare hæmorrhagiæ exemplum *Zacutus Lusitanus lib. 1. Prax. admirand. obs. 86.* affert de febre ardente ingenti per copiosum sanguinis affluxum ex dentibus criticè solutâ. Quin & idem *Zacutus Lusitanus lib. 8. Prax. hist. cap. 6. obs. 4.* febris ardentis crisin per sanguinis spueum observavit.

Nos mulierem ardentè correptam febre observavimus, hanc menstrua retenta concitasse conjectavimus, nec nos conjectura fefellit, menstrua proritantia exhibuimus medicamenta, & apparentibus, immunem à febre reddidimus. Nonnunquàm per sudores judicantur, & *Hildanus cent. 6. obs. 77.* sudoris citici post febrem ardentem notatu dignam affert historiam de quodam robusto viro cum ardentissimâ febre conflictante, qui septimâ die in sudorem adeò flavum incidit, ac si croco tinctus esset, & quidè copiosum, ita ut lintea subindè madida, necessum esset removerentur. Quin & interdūm alvi fluxus superveniens, si sufficiens, & spontaneus fuerit, hanc febrem tutò solvit.

Febris quæcumque non intermiserit periculo est plena, & quò magis symptomata sunt vehementiora, eò febris periculosior est, undè signa pathognomonica, ut exurentissimus calor, & sitis incompscibilis, quò vehementiora sunt, eò febris periculosior est. Idem periculum minatur, si lingua sit arida, & sitis absit, denotat enim vel ægrum delirio teneri, vel appetentem ventriculi facultatem emori. Lingua nigra cum siccitate, scabritie, scissuris, & ustione lethalis; ob ardentis enim febris exurentem calorem lingua impensè arefcit, & adustas fuligines à viscerum incendio elevatas recipiens, camini instar, nigredine tingitur. A minori quidè ustione siccitas, & scabrities efficitur, à vehementi verò scissuræ producuntur, quemadmodūm terra valdè exsiccata æstatis tempore undique & fissuras patitur. Lingua ab ini-

tio exusta significat alicuius visceris inflammationem, quæ ex hypochondriorum dolore, duritie, timore, aut calore dignoscitur. *Quibus plurimum sicca tusses leviter irritantes in febribus ardentibus fiunt, non multum siti infestantur. 4 aph. 54. febrem ardentem succedens rigor solvit. 4. aph 58.* Verum statim à principio rigor proprium est pravitatis signum. Urinæ nigrae, ut tenues, & crudæ, vel alia mala indicia habentes, malæ sunt. Si urinæ sanorum similes sint, & cum vitium robore, bonum. Si urina antea crassa postmodum attenuetur, malum; significat enim sal volatile oleosum raptum ad cerebrum habere, & delirium excitare, quod lethale signum. Alvi fluxus in principio magnus vires dissolvens, aut ex materiâ insigniter corruptâ est periculosus, & interdum mortem minatur. Periculosior est causus, si vires imbecillæ sint, si itaque quod raro accidit, senex ardente corripiatur febre, lethale, in pueris vero minus est quàm in juvenibus, at adveniens hyeme cæteris paribus deterior est. Tandem si febre ardenti malignitas complicatur, admodum periculosa.

Curatio.

Febres continentes secundum graduum, & symptomatum remissionem, & intensiorem differunt, ac proinde secundum varias horum graduum figuras earum curatio instituenda est; eapropter mitiora febri ephemera, majora synocho simplici, & maxima ardenti conducunt medicamenta, & potissima curatio est sex rebus nonnaturalibus, & primò ex diætetico fon-

te, deinde pharmaceutico, & tandem chirurgico desumuntur.

Aër igitur pro inspiratione sit frigidior, qui si naturâ haberi non potest, arte pareretur, ut diximus, attamen ita eligendus est, ne diaphoresi obsit, & cutis porositates obstruat, ac febris intendatur. Videtur aër calidus, aut æstuosus, ne febris causæ fomentum præbeatur.

Cibus tenuis esse debet, quia febris continens morbus acutissimus est, & brevi tempore judicatur. *Cum itaque morbus peracutus est, extremos protinus labores habet, summeque tenuissimo victu utendum ex aph. 7. sect. 1.* & ea antiquorum solertia fuit, ut potissimam totius curationis partem in tenui victu constituerit, & ægris acutissimâ laborantibus febre tenuissimum victum imperaret, Optimum sanè remedium, quod multos curat ægrotos, & hac de causâ *Celsus* inquit: *Multi magni morbi curantur abstinentiâ, & quiete.* Qui si curari nequeunt, saltèm multò leviores redduntur, efficiturque ut ægri cum ijs vivere possint: Sed nostris hisce regionibus aded est muliercularum contumacia, ut in febribus quantumvis acutissimis semper febrientes varijs infarciant edulijs, timent enim, ne propter unius, vel duorum dierum totalem à cibus abstinentiam pereant, sed perperam agunt, nam *Sicut sanis cibus est robur, ita egrotanti morbus: Et corpora imparâ quò plus nutries, eò magis ledes.* Cæterum maximæ sunt medicorum illecebræ, & imposturæ, qui Magnatum curam suscipientes, ex eorum arbitrio operantur, ac ita in cibus ingerendis desideria complent, ut tandem miseros in perniciem

omnem præcipitent, & de Magnatibus commune dictum verificatur:

Vivunt, ut volunt, curantur, ut jubent, & moriuntur, ut debent.

Victus itaque in febribus ardentibus debet esse tenuis, quia appetitus ferè semper jacet consternatus, nec febrientes ad cibum sunt cogendi, ali menta itaque assumpta ob calorem febrilem potius putrescunt, quam digeruntur, & quicquid non rectè digeritur, in scorias facessit febriles. Præterea in victu errata ferè semper recidivam inducunt, quando scilicet uberiori alimentorum euchymorum ingestione viscera debilitata novum fomitem pro febre ministrant. Alimenta stomachum aggravant, quia abest fermentum digestivum, ac propterea non ita cibandi sunt ægri, ut à morbo pinguescant, sed per aliquot dies ægros jejuna præstat, quia faciliter jejunium ferunt. Abstineant febricitantes à carnibus, quia stomachus unâ ægrotat, & cadaverescunt; vitent etiam omnia ea, quæ stomachum gravant, & tantum juscula tenuia refrigerantibus condita assumant, postmodum panatellis in jure carniū utantur.

Potus sit aqua hordei, vel serum lactis, vel decoctum cornu cervi, cui instillentur aliquot guttæ spiritus salis dulcis, vel spiritus salis nitri dulcis, vel succus citri, sed de potu fusius infra.

Quies magis, quam motus congruit; sed quis quietem habere poterit cum ardoribus sempiternis? sit decubitus in locis frigidis, qui ad purum patent aërem, ac perflantur. Stratum molle sit, non plumeum, sed laneum, & sæpius renovatum,

vel ex corio ventipleno. Indusia, & linteamina satis gracilia, & non sordida, quæ assiduò mutari debent, sub quibus pelles teneantur, lecto non existente ex corio: lectus sit abundè spatiosus, quò membra excalescèta subindè ad alias, & alias ejus partes transferri possint, & per flabellum aër ignavior concitetur: Interim æger stragulis levibus, & mollibus operiendus est, neque nimis integumentis onerandus est. Per cubiculi pavementum folia viridia vitis, myrthi, flores rosarum, violarum spargantur, & aqua frigidâ irrorentur, ac frequenter mutantur, hæc enim exsiccata calefaciunt, & aquæ salientes in viciniâ sonum edant; si aliquandò contigerit, ut nimia frigiditas sit, ut hyeme, æger fortiter exuratur à febre, igne sine fumo aliquantulum contemperanda est: sed modicam salutis spem in febriente collocare oportet.

Somnus moderatus juvat, nam febrilem temperat æstum, furentes pacat spiritus, sanguinis motum quodammodò moderatur, vires reficit, & ad sudorem disponit; nimius tamen calorem obruit nativum, & excrementorum evacuationem inhibet. *Vigilia* præcipuè productæ semper noxiæ.

Alvus sit libera, & singulis diebus excrementorum deponat onus, quò si liberè non fluat, clysteribus ex varijs emollientibus, & refrigerantibus proritetur. Danda est opera, ne ea, quæ secundum naturam expelli debent, retineantur, nisi modica adsit evacuatio vires exhauriens, quæ impedienda est.

Animi passiones, & perturbationes, ut

excandescentiæ, mœrores, curæ, terrores eliminantur; hæ enim æstum febrilem intendere possunt.

Febrium continentium curationem in ephemeram, synochum, & causum dispartimur vel per durationis tempus, vel secundum minorem, vel majorem caloris intensiorem, vel symptomatum vehementiam, &

Primo ab ephemeræ febris curatione exordimur, quæ quotiescunque viginti quatuor horarum spatium metitur, nullam medendi rationem præscribimus, quia inutilis est hujus febris species, & ad eam curandam medici rarissime advocantur nisi unius diei intervallum transcendat, quia per se, & quidem per madorem, vel sudorem, vel aliam excretionem terminare solet. Cæterum quia quandoque accidit, ut Principes, Magnates, & divites, qui majorem suæ salutis curam gerunt, hac corripiantur febre, medicos in consilium advocent, pro ejus curatione quædam instituenda est methodus, vel quia levi datâ occasione in synochum, vel acutas, vel hecticas transit.

Post debitam diætam febrilis cibandus est tenui victu, concoctu facili, humido, & frigido, qui febrium est proprius, & magna solertia adhibenda est, ne in diariæ curâ error patretur; periculum est, ne in hecticam degeneret. Porro quia variæ causæ occasionales diariam inducunt febrem, secundum earum varietatem variam instituemus curationem; Tentare autem oportet, & contrarium semper afferre ei, quod molestat, labori quidem quietem, vigilijs verò somnum, iræ autem, & furori, ac tristitiæ sermonibus, actionibus, sp e-

ctaculis, enarrationibus, animi jucunditatem, sic qui cogitatione laborant omnino ratiocinationes omitant, & qui ex adenarum inflammatione febricitat, ejus curationi intendat, ac multo prius undè ulceris originem habuit. Hæc quidem febrium ephemerarum indicia, atque remedia sufficiunt.

Prisci medici ephemeræ febris curationem aquæ tepidæ balneo peragebant, quo etiam in statu sano frequentissime uti solebant. Verum nostris hisce temporibus hujusmodi balnea recesserunt ab aulâ medicorum, in hujusmodi etiam febre obsoleverunt; & reverà balneorum usus minimè tutus habetur propter plethoram, cacochymiam, fluxionem, quæ in talibus corporibus timeri debent, ne accidant. Alterum præsidium, quo utebantur, erat victus refrigerans, & humectans *ex hordei cremore, jusculis refrigerantibus, julepis, syrupis ex succo limonum, violarum, cichorij &c.* Sed pro causarum occasionalium varietate cum varietate curationem adducemus ad Galenistarum mentem.

Si itaque ab æstu, seu solis ardore ortum ducat ephmera febris, adhibito victu refrigerante, & humectante, ægrum in locum frigidiorum transferant, & *oxyrrhodinum* fronti, & temporibus applicant, & *syrupum de Nymphaâ cum seminum emulsione* propinant.

Si à frigore pendeat febris, præcipue si æger exercitio æstuans in ærem frigidiorum protinus se recipit, tunc sudorem maximè in fine accessionis variis sudoriferis provocant.

Si à *Cutis densitate*, & *pororum ob-
structione* originē duxerit:cutis densi-
tas, & pororum obstructio emollien-
tibus, & rarefacientibus præfidiis re-
movenda est, & leves frictiones sæ-
piùs repetitæ, & postmodum ex *oleo
amygdalarum dulcium*, vel *violaceo*
inunctiones, sed præstat ex *vini spiritu*
inunctio, nam hæc cutem rarefacit,
poros aperit, & sudorem promovet,
vel dictus vini spiritus admisceatur
cum oleo nucis myristicæ per expres-
sionem, oleum namque amygdala-
rum, vel violarum unctuositate suâ
poros obstruit.

Si à *Labore*, vel *corporis motu* gene-
sim sumat ephema febris, quies impe-
randa est, ut victus uberior, ac conco-
ctu facilis præbendus est, & potu spi-
rituoso spiritus animales refocillandi
sunt. Si lassitudo adsit, frictiones cele-
brandæ sunt.

Si à *vigiliis* oriatur *nimiis*, tunc pla-
cidus conciliandus est somnus *emul-
sione somniferâ*, vel unico, aut altero
laudani opiat grano.

Si à *crapulâ*, vel *cruditate* procedat
febris, aquæ calidæ potione utendum
est, quia hoc poculum eximiam cor-
ruptos cibos abluendi per alvum,
& ejiciendi potentiam habet, præ-
stantissimi enim verò fuerit auxiliij vo-
mitus citatus, si ad vomendum æger
facilis fuerit, at si ægrè vomat, inedia,
vel victu tenuiori ad siccitatem ver-
gente utendum est, & quæ in ventri-
culo ingesta sunt, per alvum emol-
lienti, & laxante clystere deferantur.
Cæterum si corruptio metuatur; vo-
mitus proritandus est, vel purgatio
instituat; attamen si spontaneus vo-
mitus superveniat, febris solutio im-
promptu est, ut & si alvus sponte

fluat, optimum erit naturæ remedium,
ubi verò plus æquo soluta nimium
fluxerit, adeò ut vires dejiciantur, re-
primentibus medicaminum auxiliis
occurrendum est. Interea ventriculus
intrinsicus, & extrinsicus roboran-
dus est, sed de hac febris specie, ejus-
que sanatione cap. 22. egimus.

Si ab *inediâ*, victus euchymus, &
refrigerans convenit, sed sensim refi-
cere oportet.

Si à *mærore* ephemera febris sit, ea
medicamenta, quæ succum austerum
emendare solent, conducunt.

Qui propter *Curas*, & *cogitationes*
diariâ laborant, ad somnum alliciendi
sunt: Sic Helena in magnis animi per-
turbationibus ad Nepenthis usum re-
currebat, vel animi solamina recen-
senda sunt.

Si ex *irâ*, animi tranquillitatem, &
hilaritatem conciliare oportet, ac sen-
guinis fervor cibo, & potu refrige-
rante temperandus est.

Si *obstructiones*, aut consimiles effe-
ctus eadem ephemera febris sequatur,
erunt prius affectus prædicti propriis
expugnandi præfidiis, nam ad eorum
remotionem ipsa quoque eliminabi-
tur febris.

Ejusdem naturæ est febris epheme-
ra ex *bubonibus*, nam *aphorismorum
auctor. sect. 4. aph. 55.* habet *Omnes fe-
bres ex bubonibus malæ præter epheme-
ras.* Malæ, inquit, nam quotiescum-
que bubones febrî copulantur, & illa
ephemera non est, sunt febrîum pesti-
lentium soboles, & symptomata, ve-
neno exonerante sese ad ignobilio-
rem emunctorij inferioris locum, &
ad pestilentia referuntur symptoma-
ta, & grassante peste visuntur: cujus-
modi non sunt, si febris adsit epheme-
me

mèra. In omni itaque febrium ephemerarum curatione ad duo respicere oportet, ad sanguinis scilicet fervorem compescendum, & causis occasionalibus, quæ molestant, oppositum semper afferendum.

Pro synochi simplicis curatione *Galenus* procuratores cum eodem *Antesignano Galeno* duplici præsidiorum genere utuntur, nempe sanguinis evacuatione, & refrigeratione, & hinc duplex præsidium, venæ scilicet sectionem, & frigidaë potionem statuunt; propterea idoneo instituto victu refrigerante, & humectante cum abstinentiâ à vino, calidisque omnibus cibariis, & alvo facibus exoneratâ, statim nullâ interpositâ morulâ ad sanguinis missionem, tanquam ad sacram anchoram properant, nisi ex aliquâ stomachi cruditate tamdiù eam procrastinare cogantur, quamdiù prædicta adesse videbitur. Sanguinem itaque in hac febre liberaliter mittunt, & præsertim si vernum fuerit tempus, adolescentiæ ætas, calida, humidaque temperies, vel suppressa aliqua sanguinis evacuatio præcesserit. *Galenus* sanguinarius sanguinem ad animi deliquium fundendum censet, & hanc sanguificinam in adolescentulo quodam hujusmodi febre correpto exercuit, ex qua subdit illicò febrem quasi jugulasse. Verùm hujusmodi extremæ evacuationes ad animi defectum usque non sunt tutæ, imò perniciosæ, & periculum imminet, ne febrem jugulandi loco, jugulemus ægrotum, ut ipsemet *Gal. lib. de curandi ratione per sanguinis missionem cap. 12.* nonnullis medicis evenisse refert.

Quantum ad frigidaë potionem in

hac febre spectat, eam *Gal.* tantâ in copiâ exhibendam esse præscribit, ut æger palleat, tremat, & toto refrigeretur corpore: sicque asserit eam igneum extinguere calorem, solidas roborare partes, & inutiles per alvum, vel urinas, vel sudorem excernere humores. Magnum quidem remedium ad tantum febrilem æstum temperandum, sed suos patitur manes; nam in tantâ frigidaë ingurgitatione pro præter naturam extinguendo calorem, periculum ingruit, ne natus extingatur calor, & sanguis ob repentinam refrigerationem in aliquâ parte stagnet, & inflammationem inducat internam. Prætereà si post uberrimam frigidaë ingurgitationem, & sanguinis refrigerium neque per vomitum, alvum, urinas, vel sudorem aqua non excernatur, in magno vitæ discrimine versatur febrilis; nam vel in anhelitûs difficultatem, hydropem, convulsionem, tremorem, lethargum, vel in alium gravem ruet affectum. In fervido itaque febris ardore cum corpus plurimum æstuat, noxium est illud derepentè frigidò potu affatim refrigerare, nam plurimos pravos parere affectus, & non ægrè vita, quæ est mansio caloris in humido extingui potest; ideòque uberrimam frigidaë potionem absolutè damnamus juxta *aph. 1. sect. 2. Plurimum, atque repente calefacere, vel frigerare, vel quovis alio modo corpus movere, periculosum. Omne enim nimium nature inimicum, sed quod paulatim fit, tutum est.*

Ut impunè uberrimus frigidaë potus assumatur, multas cõditiones proponit *Galenus* ne scilicet intra corpus adsit aliquis crassorum, tenacium-

Etiamque humorum apparatus, nec dispositio aliqua inflammatoria, nec etiam particula aliqua imbecilla, ut v. g. ventriculus, lien, hepar &c. nam quamplures à gelidæ potionē in his casibus noxæ succedunt: cum igitur hæ, & aliæ circumstantiæ ad hujusmodi potum absque noxâ usurpandum requirantur, & illæ in paucissimis reperiantur hominibus, illas observare difficile sit, & ex præpostero usu tot immineant pericula, hoc frigidæ remedium hac nostrâ tempestate declinavit ab usu, quia Galeni doctrina declinare cœpit. Eapropter satius erit alijs remedijs sanguinem & totum corpus refrigerantibus, ijsque tutioribus uti, ut syrupis, julepis, conservarum expressionibus, emulsionibus, epithematibus, linimentis cum aquis ejusdem pariter facultatis & victu omninò refrigerante.

Parant *julapia ex decocto hordei, acetosæ, cichorei, vel ex aquis endivia, fumarie, lactuce, portulacæ, sonchi &c.* Vel exhibent *syrupos de portulacâ, endiviâ, de succo cucurbitæ, lupulorum, fumarie simplicis, vel de soncho cum aquis refrigerantibus*, quibus addunt *diamargarit. frigid. cum modico diatriasantali.* Vel parant emulsiones ex amygdalis dulcibus, & quatuor seminibus majoribus frigidis in aquâ, admiscantque syrupum de papavere albo, quæ maximè prosunt, si vigiliæ adfuerint. Epithemata in formâ frigida cordi, & hepatis applicant, & lumbis *unguentem rosaceum, vel refrigerans Galeni, vel ceratum santalinum* admovent. Potum præscribunt ex *decocto hordei, vel ex aquâ panis*, quam ita conficiunt: *Ponunt panem in aquâ frigidâ, donec probè mollescat,*

D. Car. Musitan. de Febris,

deinde colant pro potu ordinario, & sacchari momentum addunt, cum lubet.

Pro synochi curatione secundum nostram sententiam unica curandi methodus emergit, ut vehementissimus sanguinis motus, ex quo nimia ejus effervescentia dependet, tranquilletur, quem tenui, & humido instituto, ac frigido potu, alijsque medicamentis compescimus. Multùm confert *tinctura violarum*, quam ita parabis.

℞. Cons. violar. ℥. iij.

aquæ fontis ℔. j.

spiritus vitrioli ℥. j. m.

maneant simul per sex horas, fiat deinde colatura cum expressione, quæ frigida fiat, & infirmo circa vespas exhibeatur, efficacissima est hæc tinctura ad compescenda omnia interincendia febrilia. Eiusdem energix est rosarum tinctura, quam alibi sic paravimus.

℞. Flor. ros. siccar. mundat. q. v.

inde phiala vitrea, cui infunde olei sulphuris per campanam factum q. s. ad madorem rosarum omnium cum aquæ quantitate, ut sensibilis acoris olei sulphuris sit sapor; phialam probè obturatam lento calori expone per aliquot dies, & per aliquot vices agitabis, ut aqua probè tingatur, tincturam separabis, ac similimodo novum sulphuris oleum, & aquam impone, digere, & decanta toties donec omnem rosarum tincturam elicies, quod fiet ternâ, vel quaternâ infusione; nam manebunt rose alba omnino rubro colore privata in fundo, extractam tincturam serva ab omni fase residuâ liberam, ut optimè niteat, quam vitreo vasi clauso impones. Dosis est ℥j. ad ij. in syrupis refrigerantibus,

A a quos

quos in Galenistarum curatione recensuimus.

Sequentem syrupum ad sanguinis fervorem compescendum utiliter experti sumus :

℞. Syr. de succ. viol. ℥. iij.
 aqua card. sancti ℥. v.
 spiritus vitriol. q. s. ad gratiss. acidit. m.

Pro tenuioris fortunæ hominibus sequentem potionem præscribere solemus :

℞. Succ. limon ℥. ij.
 aqua fontis ℔. β.
 sacchari ℥. β.
 m. f. frigida potio.

Ad sanguinis effervescentiam, ejusque citatiorem motum pacandum multum valent emulsiones seminum vulgò frigidorum dictorum, ut

℞. Semin. melon ℥. j.
 aqua portulaca ℥. v.
 f. emulso, &
 syr. de nympheâ ℥. j. β.
 spiritus salis dulcis gutt. xv. m.

Emulso nostra somnifera nunquam satis laudari potest in sanguinis æstu, & vehementi motu sistendo, præcipuè si laboriosæ fuerint vigilie, ut

℞. Amygd. d. à cort. mund. ℥. β.
 semin. melon. ℥. j.
 papav. alb. ℥. j.
 lactuca ℥. j.
 f. emulso in
 aqua lactuce ℔. β.
 syr. de nympheâ,
 papav. alb. ana ℥. j.
 anodyn. mineralis ℥. j.
 vel flor. nitri ℥. ij. m.

Sumatur frigida horâ somni à cœnâ. Verùm in synocho medicamentum opiatum quantum prodest, credibile non est, nam præterquamquòd som-

num conciliat, sistit etiam sanguinis effervescentiam, ac poindè

℞. Syr. de succo cucurbitæ ℥. j.
 nepenth. Quercetani gr. ij.
 aqua lactuce ℥. iij. m.

& horâ somni post cœnam propina? Quàm sit efficax Aqua nostra somnifera in Mantissâ descripta ad ℥. β. experientia te docebit.

Aquæ potum in synocho in vulgari curatione improbavimus, sed eo modo, quo Magister Galenus eum præscribit, attamen in hac admodum necessarium intra convenientiæ limites censemus, porrò hanc febrem solo potu medicinali, ut syrupis, julepis, emulsionibus &c. refrigerantibus, & humectantibus expugnare possemus, cœterum potus simplex, & naturalis remedium est à naturâ institutum, quia aqua naturâ suâ est frigida, & humida, ideòque hujus potus non sit nimis calidus, ne sanguinem ad citatiorem motum concitet, & hac ratione vini potus, ipsiusque spiritus, & omnes potus spirituosi planè exulent, quatenus sanguinem nimis agitant, & in majorem effervescentiam adigunt; neque nimis frigidus, cum corpus maximè calefactum sit, undè enim hic morbus oritur, quia omnes pori subito mutantur, & facillè tunc insensilis transpiratio impeditur, adeò hic morbus semper calidus est, & noster calor natus à duobus validis hostibus extingui solet, à frigore scilicet extingente, & calore dissipante: ad sanguinis igitur vehementem motum, & fervorem temperandum potus frigidus ità necessarius est, ut ad aquæ motum, & æstum in lebete supra ignem posito frigidæ aquæ injectio;

Etio ; sed ut absque noxâ sumatur, æger non unâ vice, sed pluribus reiteratis parùm, & frequenter impunè bibet pro citatori sanguinis motu, & effervescentiâ tranquillando, & aqua optimas habeat notas, quas in nostrâ *Trutinâ lib. 3. cap. 6. de siti intensa* recensuimus.

Alterum præsidium in synocho expugnandâ est sanguinis missio, sed antequàm hanc aggrediamur, leniendus est venter enematibus refrigerantibus, quibus utietiam possumus in toto morbi decursu, ubi necessitas urget, ut

℞. Decocti comm. q. ʒ.

olei, ℥

mellis viol. ana ʒ. iv.

cass. extract. ʒj. m.

& quolibet die secari potest brachiorum vena, sanguinemque educere ab unc. iv. ad t̄ss. juvat in synocho simplici venæ sectio potiùs ventilando, quàm evacuando ; sic enim particulæ calidæ nimis agglomeratæ, & incendio jam proximæ ab invicem separantur, & veluti cùm fœnum exardescere aptum, si aperto exponatur aëri, ejus accensio præcavetur : repetitis igitur vicibus ea sanguinis quantitas educenda est, quæ ad ejus motum ; & effervescentiam tranquillandam necessariâ fuerit.

Corporis purgatio in hujusmodi febre per se locum non habet, ut facile ex dictis liquet ; verùm inquirunt vulgares, quòd si ex præcedentibus erratis appareat in naturali viscerum regione humoralis aliqua colluvies, de qua dubitare possunt, ne in putredinem abiens, febrem ad putridam transmutet, ac etiam augeat ; laudant in hoc casu, ut leni aliquo dejectorio

pharmaco colluvies prædicta expurgetur, ut v. g. mannâ, cassiâ, & similibus.

Febris ardentis curationem sub silentio involvit *Galenus* quia eam cum tertianæ continuæ curatione coincidere credit, attamen secundum ejus mancipiorum mentem eadem proponere satius erit, quæ positâ, patebit etiam simplicis tertianæ continuæ Galenistarum curatio, cùm non multùm inter se per ipsos differant. Cùm autem in causo duo ægros magis excrucient symptomata, calor scilicet exurentissimus, & sitis inexplebilis, circa hæc duo totus curationis cardo volutatur in orbem, ut auro tranquillentur. Exstingunt incendium summè refrigerantibus, & humectantibus, eapropter in hac febre plusquàm in quavis aliâ refrigerandum, & humectandum, nam dimicandum est adversus Vulcanum. Aër itaque si naturâ non sit frigidus, & humidus, talem arte parant, potissimum si febris ardens fuerit exquisita, & anni tempus æstivum : parant autem excitatis circa cubile, & in angulis domûs salientibus fontibus, & herbas refrigerantes in pavimento sternunt. Vitandæ insuper sunt hominum in febrientis cubiculo frequentia, & quævis alia, quæ aërem calfacere possunt. Victûs rationem pariter refrigerantem, & humectantem præscribunt, quare abstinendum ab omnibus salsis, acris, pinguis, frixisque cibarijs, ab aromatum, vini &c. usu. Alvum quotidie sollicitant injectis enematibus pariter refrigerandi vim habentibus, ut quæ ex oleo, & melle violaceo parantur, imò *Mercurialis ex Oribasij*, & aliorum

veterum sententiâ in his febribus etiam enematum usum ex aquâ frigidâ probat: Verum frigidum intestinis inimicum, & tormina gignit, convenientius autem ex lacte, vel sero, decocto hordei, ptisanâ &c. parant.

Pro potu potissimum aquâ hordei utuntur; simplex namque aqua à *Mercuriali*, & nonnullis in hac febre suspecta censetur, quia in biliosis bilescit, quod credat Judæus apella. *Averroës* in ardentibus febribus summo perè usum aquæ anguriæ probat, *Mercurialis* hujus vice aquis stillatijs ex solano utitur: Cæterum solanum hortense narcoseos suspectum est, sicut & omnes ejus species. Verum in hac febre summè refrigerandum, & humectandum putant, & inter hujusmodi præsidia principem extra omne dubium tenet locum aqua frigida, præcipuè si nullum adsit, quod ipsam prohibere dicunt, idcirco liberaliter ægris permittenda, idoneo tamen tempore: sed quia inter alias conditiones optat *Galenus* in urinis coctionem, videtur propterea, donec cruda fuerit affectio, ab aquæ potu abstinendum. Huic tamen *Galeni* sententiæ contradicere *Averroës* quinque rationibus videtur, & ostendere conatur adversus Galenum in ardentibus febribus, etiam coctione non apparente, frigidam propinandam esse, & primò quidè, ob ardentis febris incendium, quod facillè corporis humiditates exhaurite, & sic miseros ægros ad marasimum ducere poterit. Secundò, quia experientiâ sæpè refert innotuisse aquam frigidam ante coctionem in ardentibus febribus exhibitam

profuisse. Tertio, nam, inquit, bilis ardentibus febres excitans cruda dicitur non caloris defectu, sed potius excessu, quia scilicet summè fervida, ac propterea ab aquæ frigore potius coquitur, quàm incrudatur ad temperiem redacta. Quarto, quia, inquit, si noxa attendatur, quæ in frigida potu hujusmodi febribus inferri potest, alia esse non poterit, quàm febris ipsius productio, hæc autem multò levior extat respectu noxæ, quæ à febris incendio ægris ipsis inferri potest, quare major erit utilitas in ipsius usu quàm detrimentum. Tandem, nam pluries refert se expertum fuisse laborantibus ardente febre servo, & domino, convaluisse dominum largiori aquæ frigida usu, servum autem periisse ob ejusdem gelidæ privationem.

Verum *Galeni* procuratores rem altiùs trutinantes, cum ex utràque parte, nisi rectè procedatur, noxam contingere posse meditates, respondent primò distinguendum esse de potu; hinc enim vel ad satietatem usque, & largè satis ad febris extinguendum ardorem exhiberi potest, vel in minimâ quantitate, & dumtaxat ad temperandum febris incendium; si de primo sit sermo, hunc cum Galeno censent, non nisi coctione apparente, ægris fore propinandum, tunc enim nulla noxa insignis exinde accidere potest, & hoc modo allatam *Galeni* doctrinam intelligendam esse putant: Secus autem si, crudâ existente ægritudine, exhibeatur, nulli dubium exinde est putridinem facillè posse adaugeri; si de secundo sit sermo, de quo, ut atten-

deni patet, concludunt supra dictæ *Averrois* rationes, ijs poterit absque dubio etiam coctionis non apparentibus indicijs ægris largiri, eâ tamen conditione, ut quò magis ad coctionem emergit, eò magis potûs quantitas adaugeatur. Distingunt secundò de febris acutie, & vehementiâ, de anni tempore, & ægrotantis naturâ, calido enim, & sicco tempore, ac vehementi existente febre, & biliosa satis ægri naturâ largiores sunt in potu propriando: secus autem si frigidum fuerit anni tempus, febris non ita vehemens, nec biliosum, sed frigidum fuerit ægri corpus.

Alterum præsidium vehementer refrigerans ex supra dictis putatur venæ sectio, quare in hac febre summopere phlebotomandum esse videtur, ut summè refrigerent, & hujus sententiæ fuit *Galenus* 1. *aph. comm.* 23. ubi habet: *In ardentissimis febribus si usque ad animi defectionem sanguis mittatur, statim totius corporis habitus refrigeratur, & febris exstinguitur, & plurimis etiam alvus citatur, & sudores emanant, & quidam eorum ex his sanitati sunt restituti. Alij adjuti plurimum vehementiam ægri tudinis absciderunt.* Sed hoc præsidij genus redditur suspectum, & est noxæ, ac periculi plenum; hujusmodi namque febris biliosissima est, atque ut plurimum tempore anni valdè æstuofo contingere solet, quo à venæ sectione prohibemur, ut docet *Hip.* vi. *de morbis vulgaribus aph.* 44. *Impeditio in cruenta expuentibus tempus anni, lateralis morbus, bilis.* Quæ verba *Gal. comm.* 3. Sic exponit: *Prohibentur illi, qui cruenta reiiciunt, à vena*

sectione, ob anni tempus, quod adversatur, aut propter affectum lateralem, vel propter redundantem humorem, si is biliosus sit. Quod propter anni tempus pater, nam calidioribus anni temporibus, quemadmodum sub exortu canis, à secandâ venâ abstinemus, & pari etiam pacto, si homo valdè sit biliosus: periculum igitur in hac febre ne sanguine evacuato, bilis posteâ, magis effervescat; sanguinem namque demere nihil aliud est, nisi auferre frænum bili, juxta *Avicenna*, & *Averrois* consilium. Eapropter *Mercurialis* cum vulgaribus distinguit, vel enim in febre ardenti multa sanguinis copia bili juncta est, vel pauca; si multa, sanguinem mittere licet; si pauca, ab omni venæ sectione prorsus abstinendum est, ne scilicet ipsi bili frænum auferatur. Cognoscitur autem multum sanguinem bili esse conjunctum, & propterea sanguinem largè mittere licere, si urina sit turbida, & crassa, ex ægri temperie distinguitur, & febris ad continentis modum afflictione, quòd si urina sit tenuior, si clara, si flava, signum est aut solam abundare bilem, aut exiguum sanguinem ipsi associari, & consequenter nullam requiri sanguinis missionem. Barda est hæc vulgarium de sanguinis missione doctrina, & distinctio de solâ bilis abundantia, vel de sanguine cum paucâ bile, ac propterea ejus explosionem prætermittimus.

Maleferiati vulgares cum de magnis loquuntur morbis, semper in ore habent: *Magnis morbis magna, & exquisita remedia convenire*, & hæc ad duo magna præsidia tantum reducunt, ad sanguinis missionem, & me-

dicamentum purgans, tanquam ad duas medicinæ bases, quibus omnes morborum sanationes supersternunt, & omnes eorum ægroti per hæc duo magna præsidia cadunt. Hæc omnibus morbis tam magnis, quam parvis tanquam medicamenta de communi morborum omnium applicant. Sunt veluti garruli histriones, qui oleum, vel balsamum nacti omnibus morbis convenire, & mederi jurejurando asseverant. Magnum remedium fatemur esse illud, quod magnum curat morbum, & dicitur magnum respectu morbi, non sui ipsius, estò vile, vel nullius sit pretij. Sic aquæ frigida potus febrem curat ardentem; lac est magnum remedium contra haustas cantharides; citri, vel limonum succus magnum medicamentum est pro aquâ Taphaniâ, quæ ad paucas guttas lentam accendit febrem, contra quam adhibita phlebotomia necessariò enecat; imò nos experientia edocti sumus, sumptâ hac aquâ, inscium patientem medici opem renuentem convaluisse, quia non phlebotomatus fuit, & hæc aqua vulgò vocatur aqua phlebotomiæ, nam sectâ venâ, etiam ut dicunt, ad ventilandum, spes superest nulla salutis.

Hisce vulgaribus adhibitis remedijs, si adhuc febris persistat, quia quatuor modis exquisita ardens per vomitum, vel alvi fluxum, sudorem, aut per sanguinis evacuationem è naribus terminare solet, sedulò naturæ motum, ad quemnam ex his vergat, observant. Si ad vomitum inclinet, hunc usu syrupi acetosi, oxysacchari cum decocto hordei, raphani, & consimilium adjuvant. Si ad sudorem ver-

gat, hunc linteolis oleo violaceo, rosaceo, amygdalarum dulcium &c. imbutis, calidis tamen procurant. Si ad sanguinis fluxum, scilicet hæmorrhagiam, leviter nares impositis suum pilis perfricare solent, quinimodò nonnulli etiam hirudines naribus applicant. Si tandè ad dejectionem propendeat, aut nulla ad excretionem prædictam appareat naturæ vergentia, primò noxios succos præparant syrupis bilem præparantibus, ità sunt syrupi de succo endivia, cicorii, portulacæ cum aquis prædictis; præparatos postmodum aliquo leniente extrudunt pharmaco, ad quem usum Hippocrates, & Galenus 4. de acutis text. 7. utebantur asinino lacte, vel etiam caprini lactis sero, ad cujus solutionem adjuvandam syrupum ex rosis solutivis, vel julepum aureum addunt, aut in ipsomet sero dissolvunt mannam Calabrinam. Addunt etiam alij rhabarbari infusionem, prout magis expedire videbitur, quæ lenientia pharmaca ad plures exhibent vires, ut scilicet simul, & semel alvum molliant, & refrigerent, prout febris expscere videtur.

Et quoniam in hac febre potissimum infestant vigiliæ, omni solertiâ somnum non solum usu syrupi de papavere, sed etiam inunctionibus in plantis manuum, pedum, in temporibus, ac extremis naribus ex unguento populeonis procurant. Laudant etiam ad hunc usum in capite oxyrhodina, abrasis prius capillis, vel etiam stillicidia ex decocto foliorum lactuca, solani, hyoscyami, capitum papaverum, rosarum incompletarum, malvarum, violarum, & consimilium, quæ præcipue observant in exquisitis arden-

ardentibus curandis febris.

Hæc est vulgarium febris ardentis exquisitæ curatio, in spuriâ, & nothâ, quam à pituitâ falsâ humoristæ fieri gariunt, gelidæ aquæ potum, & omnia frigorifica proscribunt; calorificis verò, & tepidis potius utuntur, nec sanguini mittendo indulgent: sed potissimum eorum curatio circa alvi subductionem mollioribus enematis, & succorum noxiorum præparatione, ac eorundem expurgatione vel per vomitum, si ad hunc naturam vergat, vel per alvi dejectionem medicamentis phlegmagogis versatur. Et hæc pro curativâ ardentium tum exquisitarum, cum illegitimarum februm curatione secundum humoristas sint satis, & quia per eos pura tertiana non differt ab ardente nisi loco, nam hæc in venis cordi proximioribus, illa verò in remotioribus excitatur, liquet proinde eodem ferè pacto curari, solum faciunt discrimen secundum magis, & minus, scilicet non adeò in eâ refrigerant, & humectant, quemadmodum in exquisitâ ardente, quare leviora pro ipsius curatione remedia usurpant.

Pro febris ardentis curatione juxta nostra principia primò sal volatile acre, & oleosum æstuans temperamus, & alteramus, deindè post ejus tranquillitatem ad naturam vergentiam, in specie per sudorem subindè eliminamus, nisi crisis medicum præoccupet. Verum enim verò ut rectam moliamur methodum, sedulum oportet esse medicum, ne pro febre ardente, aut aliâ continuâ malignæ medeatur; accidit enim quandoque, ut primis diebus febris maligna ar-

dentis tantum speciem arguat, & interim insidiosâ malignitate delitescat, & irreat. Cum itaque interdum causus malignitati copulari soleat, tutius est simul in principio malignitatem oppugnantia adhibere. Undè propinentur in principio bezoartica, vel alexipharmaca, nec æger ad sudorem cogendus est, quia tunc temporis cum omnia sint cruda, nec quicquam secretum, sine usufructu sudor proritat, imò ægrum debilitaret, malum intenderetur potius, quam inde utilitas exigeretur. Bezoarticis, aut diaphoreticis semper addimus præcipitantia, & sanguinis discrasiam corrigentia, ut corpore ad diaphoresim disposito, suo tempore perfectus, & largus proli-ciatur sudor.

Potus in casu liberalior concedendus est, & præsertim si sitis sit clamosa, & æstus exurentissimus; hinc pessimo peccant consilio medici febricitantibus omnem interdicens potum, equidem ex denegato potu febris ardor sanguinem deprædatur, solidarum partium alimenta absumit, humiditates exhaurit, vires enervat, & viscera exsucca, & arida, imò semiusta reddit, ut multæ prostant ex cadaverum anatome observationes: liberaliorem itaque ægris elargimur potum, ut hæc, & alia detrimento declinemus, & optatus defluat sudor. Atqui præstat, ut crebrò, & parcè bibant, quam unâ vice copiosissimum ad omnimodam satietatem haustum ingurgitent, prior bibendi modus successivè alterat, (omnis subitanea mutatio periculum minatur) posterior omnem stomachi œconomiam nimis evertit.

In caufi principio fi alvus ftictica, vel faltem non fatis libera fit, clyfteribus blandis, & lenientibus follicitanda eft, qui folùm lubricam fervent: at fi quotidie fuum deponat onus, nullatenùs ftimulanda eft.

Quandò fanguinis miffio neceffaria videtur, primò injiciatur clyfma, deindè, quia pulfus maximus urget in febre ardenti, & periculum imminet, ne ex nimia fanguinis ebullitione, & rarefactione vafa diftenta & nimis repleta liberiozem impediant motum, & fuffocationis, vel faltem vasorum ruptiones evenire, poffint, phlebotomandum eft. Itaque ubi venæ fectione taliter eft neceffaria, ut aliter fieri non poffit, (quia non femper eft neceffaria) in primo principio inftituenda eft, five præmiſſo, five neglecto clyfmate, five mane, five vefperi; multi namque fanguinem mittendi tempus matutinum dijudicant, fed ubi neceffitas cogit, quodcumque tempus erit opportunum, quia periculum eft in mora, & malum crefcit eundo, qui tempus habet, tempus non expectet, nam quandòque occasio eft præceps, & calva, nec tempus, quod præterijt, redire poteft:

*Sed propera, nec te venturas differ
in horas,*

*Qui non eft hodiè, cras minus aptus
erit.*

Quandò igitur neceffaria eft, in primo principio celebretur phlebotomia ventilationis gratiâ, fecundum enim, vel tertium expectare diem pro venæ incifione periculofum eft, & præferim fi febris maligna eft, in qua phlebotomia eft ipfâ malignitate malignior.

Medicamentum purgans nullatenùs in principio, fed in morbi declinatione expedit, concoctâ jam materiâ, & tranquillatâ maximâ febris efferveſcentiâ ex parte; in morbi verò curſu proisùs omittendum eft, fed tantùm alvus blanda fervetur, & hoc præfertim ubi nulla malignitatis ſuſpicio adefit; nam in malignis cautiffimi eſſe debemus in alvo aperiendâ, quia nunquam malignitas per anum exturbatur.

Emetica nullo modo convenire arbitramur, attamen fi in principio, & augmento nauſea ex bilis in ſtomachum regurgitatione ita urgeat, ut lipothymia, vel cardialgia imminet, vel præcordiorum anxietates exindè concitentur, conſentaneum erit in principio, vel incremento vomitorium; motis enim impedimentis, medicamina deindè faciliùs operantur.

Si malignitatis fit metùs propinari poteft *Tinctura diaphoretica ex tribus principiis ad ℥. j* in Battimelli *Auctuario* deſcripta. Vel *miftura ſimplex*, quæ etiam vocatur *Diaphoreticum in peracutis Paracelfi*, & conſtat ex tribus ſpiritibus, nempe *ſpiritus theriacalis quinque partibus, ſpiritus tartari tribus partibus, & ſpiritus vitrioli unâ parte miſtis invicem*, & ſervatis in vitro optimè obturato, doſis ejus eft à ℥. ſ. ad ℥. ij, Tyrones, & vulgares medicos admonitos volumus, ne in hujusmodi febre medicamenta ſpirituofa, & volatilia præbeant; hæc namque fanguinem in maximum circulationis motum adigerent, febrile incendium, & veſanam concitarent ſitim, & malum pejorarent, ac febris ex ardente fieret ardentiffima.

Optima, & appropriata huic febrī sunt remedia, quæ sal volatile nimis acrè mitigant, & temperant, ex seminibus oleosis parata, cujusmodi sunt *emulsiones ex quatuor vulgò frigidis seminibus majoribus, aut minoribus, semine papaveris albi, lactuce, amygdalis dulcibus, vel ex hordeo ad crepaturam cocto*, quibus salia nitrata addi possunt, ut

℞. Sem. 4. frig. maj. ana ℥. ij. ℞.
papaveris albi ℥. ij.
lactuce ℥. j.
f. emulsio in
aqua sedi majoris,
ruta capraria ana ℥. iv.
nitri antimoniati ℥. ℞.
stibij diaphoretici gr. viii.
sacch. alum. ex Battimelli d. ℥. ℞.
edulcora cum sacch. perlato q. s.

Hoc sal volatile acrè figunt nitrata, ut *nitrum fixum, sive sal prunelle, flores nitri, nitrum antimoniatum, vel fixum cum sulphure antimoniij*, & hoc fit in præparatione antimoniij diaphoretici, & salī prunellæ præfertur cum sulphure præparato, nam adest subtilissima sulphuris antimoniij pars, cujus ratione corpus ad lenem diaphoresim disponit, & unà sal vitiosum corrigit: cætera nitrata nimij incendij vires absumunt, salis oleositatem coërcent, & totum ad blandam diaphoresim dirigunt, vel per diuresim deplent. Propinatur ad ℥. j. in syrupis, & julepis cum aquâ sedi majoris, sonchi, portulacæ, lactucæ, vel in potu ordinario cum dictis aquis, vel decocto hordei assumi potest uncia dimidia per 24. horas, cum sit admodum salutare. Assumitur etiam in formâ pulveris cum fixis antimonialibus, ut

D. Car. Musitan. de Febribus,

℞. Nitri depurati gr. xv.
sulphuris aurati diaphoretici,
vel antimoniij diaphoretici. ℥. ℞. m.
& in vehiculo idoneo propina.

Vel.

℞. Nitri antimoniati ℥. j.
antimoniij diaph. ℥. ℞.
C. C. spagy. præp. ℥. ℞. m.

Hæc nitrata medicamenta tam sola, quàm maritata omnia acida mineralia superant, quia nimiam salis oleosi volatilitatem figunt, & per transpirationem, vel per urinæ semitas exturbant, & nil magis calorem febrilem compescere, & domare potest, quàm ipsam nitrum.

Inter medicamenta, quæ sal volatile oleosum acrè figunt, & temperant, & ubi oleosius fuerit, ejus oleositatem nimis volatilem coërcent, obtundunt, concentrant, & ad naturalem tranquillitatem, & diaphoresim graduant, cæteris palmam præripiunt spiritus mineralium acidi, ut *spiritus sulphuris, vitrioli, & salis, vitrioli philosophici, spiritus nitri dulcificatus*, & ex his tincturæ paratæ, ut *rosarum, violarum, florum bellidis &c.* Permiscemus hos spiritus acidus julepis, vel syrupis refrigerantibus dictis cum aquis ejusdem qualitatis ad gratam aciditatem. Cæterum his spiritibus præferuntur *spiritus dulcificati cum spiritu Vini*, sic spiritus salis dulcis, & spiritus nitri dulcis fit, *si spiritui nitri, vel salis spiritus vini ana commisceas, & ter, vel quater ex retortâ vitreâ cum suo recipiente, juncturis optimè clausis, destillabis*, uniuntur hi spiritus inseparabiliter, & dulcificantur. Prædicti spiritus dulcificati pro usu interno meliores sunt alijs, qui crudi exhibentur.

B b

Caſ-

Causo ex vegetabilibus appropriata sunt remedia, quæ acido sapore sunt imbuta, & citrus primum obtinet locum, & pravitati adversatur succus ejus expressus, itè succus limonum, ribium, granatorum, berberum, & similia acida, ex quibus variae parantur potiones, quæ in morbi decursu propinantur v. g.

℞. Decoct. cornu cervi ℥. j.

succi citri ℥. ij.

syr. de nymphaea ℥. j.

spiritus nitri dulcificati, vel

spiritus salis dulcis q. s.

ad gratiss. aciditatem m.

Vel

℞. Syr. papav. rhead. ℥. j. ℞.

succi limonum ℥. j.

aqua acetosella ℥. ℞.

spiritus salis dulcis q. s.

ad gratiss. acid. m.

Tamarindi in aquâ communi decocti ob acidulum saporem, quo potiuntur, febris incendium restringunt, quia sal volatile acre præcipitant, & insuper alvum sticticam leniter referant; præstat tamen tamarindorum decoctum in lactis sero, quod blandius nitrosi ratione abstergit, & melioris notæ medicamentum evadet, si cum succo citri ad meliorem depurationem aciduletur, tunc enim maximo operè febrilem extinguit æstum, & alvum blandè relaxat.

Optima remedia in causo sunt opiata, verùm in eorum exhibitione observandæ sunt illæ conditiones, quas in nostræ *Trutinae lib. I. cap. I. de capitis dolore* recensuimus, & præter has legitimè explorandum est tempus, quod non est in principio, nec in statu, quandò imminet crisis, sed acceptabile tempus est in au-

gmento; tunc enim non tantùm æstuantem calorem febrilem insigniter delinit, sed somnum conciliando delirium præcavet, & humorum orgasum, seu immanem effervescentiam compescit, & sopit. In causo furibundum motum ad meliorem componit frugem laudanum opiatum, sed eo non pervertè uti, sed acceptabili tempore exhibere debemus, nec, quibus desperata est salus, præbeamus oportet; nam præsentissimo medicamini, & laudato, quod multis profuit, multosque servavit, methodi imperitiâ plerique notam inurunt, & perpetuò suspectum reddunt, ut de nepenthe vulgus Italicè fert: *Nepente, non mi pigliar, che ti ne penti*. Opiatis utendi modus est, nunquam sola exhibeantur, sed semper alterantibus sociata, vel alexipharmacis mista, prout necessitas postulaverit, propinentur.

In linguæ, & faucium affectibus ea conducunt medicamenta, quæ de Anginâ in nostrâ *Trutinâ* diximus.

Causus per madorem, quem natura quandòque digito demonstrat, ut plurimum judicari solet, tunc blanda sudorifica propinanda sunt, & vitentur, quæ febris ardorem intendunt, ut sunt volatilia, & spiritiosa: solum conferunt, quæ insipida, ita sunt omnia medicamenta ex cornu cervi preparata, & præcipuè *Gelatina, antimonium diaphoreticum, sulphur auratum diaphoreticum*, omnia bezoartica, & præsertim *foviale*, verùm hæc semper, præcipitantibus maritanda sunt, ut *Lapide cancrorum anti-hectico Poterij, saccharo aluminis, saccharo perlato, manuchristi perlato, diamarg. frigid. &c.* Hæc enim sal

volatile oleosum acre, præterquam-
quod temperant, diluunt, & per cu-
tis poros unâ cum latice in guttas
proscribunt.

CAPUT XXXII.

*De Curatione februm, quæ à Sanguinis
motu intercepto producuntur.*

E Gimus de februm curatione, quæ
ad rapidum sanguinis motum, &
maximum ejus incendium in vasis
magnis ob loci capacitatem eveniunt,
tempus nunc poscit, ut de intercepto
sanguinis motu tractemus: per inter-
ceptum ejus motum intelligimus,
cùm pauca portio in vasis capillari-
bus cessat à motu; si enim tota san-
guinis massa vel in vasis magnis à
motu cessaret, extemplò moreretur
animal, namque cessante sanguinis
motu, & vita necessariò cessat. Cùm
itâque in vasis capillaribus præcipuè
arteriosis propter loci angustiam mo-
tus intercipiatur, sanguis seipsum fi-
git, & veluti grumescit, in hoc casu
continentia illum vasa in furorem
adiguntur, producuntque in illâ par-
te tumorem inflammatum cum vehe-
menti dolore, partium internarum
inflammatione, & febre, quæ eun-
dum cum synochâ servat tenorem.
Tumores isti inflammati ex sanguine
coagulato procedentes vel in exti-
mis corporis partibus, vel in visceri-
bus intus conclusis fieri possunt. Qui
in extimis corporis partibus eve-
niunt, usque dum sanguis in pus con-
coquitur, dolores, & febres concit-
ant, facto pure, dolor, & febris ces-
sat, & per puris absterisionem, & ul-

ceris cicatrizationem integrâ cura
perficitur, & de his passim in nostrâ
Trutinâ Chirurgico-physicâ Tomo.
I. satis egimus. Restat nunc de inter-
nis inflammationibus agamus, quæ
variæ sunt pro partium varietate, &
prout occasio postulat in unum redi-
gimus caput, & sigillatim alibi age-
mus.

Signa.

Quatuor inflammationis signa pa-
thognomonica à Celso supputantur,
calor, rubor, tumor, & dolor, sed
hæc signa in parte externâ, & visibili
per se apparent, in parte verò inter-
nâ, & invisibili alijs indiget admini-
culis. Tumor propter partem affe-
ctam interiùs latentem videri nequit,
ac proindè per alia signa rimemur
oportet: exploratur tumor per ta-
ctum externum, sub quo tensio, reni-
tentia, & quandoque tumor observa-
tur, si pars ossibus non tegatur, si ve-
rò ossibus muniatur, ut thorax, dolor
pungitivus, & æutus sentitur, præ-
cipuè in respirationis motu, qui in
omnibus inflammationibus internis
semper depravatur, accedit inanis tuf-
ficula. His signis proprium læsæ par-
tis signum accedit, scilicèt læsa ipsius
partis functio, quæ semper inflamma-
tionem secundum partis varietatem
innuit. Sic ex. c. si in hypochondrio
dextro ponderis sensus cum insigni
hujus regionis ardore percipiatur,
pars ad tactum insigniter calet, &
ad renitentiam quandam tuberat,
interiùs pulsationes admodum mole-
stæ sentiuntur; accedit febris aucta
cum difficili quadam respiratione,
quæ est eadem, quam in synochò

descripsimus, cum tussi leviusculâ, in qua omnis excreandi conatus est inanis, certo certius ex his signis conjunctis hepatis inflammationem vaticinaberis, sic de aliarum internarum partium inflammationibus divinari licet; in mesenterij tamen inflammatione propter sensum obrusum omnia symptomata minùs clara sunt, undè sapissimè ægros, & medicos fallunt. Fit inflammatio in parte determinatâ, ac proindè non semper eadem profert accidentia morbus, sed ea ex parte, in qua residet, venari oportet: sic læsa diglutitio in anginâ, respiratio difficilis in pleuritide non oriuntur à morbo inflammationis, sed à parte propter inflammationem læsâ. Tandèm tanquàm pathognomonicum internæ inflammationis signum febrem synocham ità adesse oportere fatemur, ut hac absente, & nullo modo inflammatio dici debeat.

Causæ occasionales.

Inflammationis causa est sanguinis grumescencia ex stagnatione, & hæc est vel interna ex sanguinis ad motum ineptitudine per vasa capillaria; vel externa ob quodcumque vitium, quod vias coarctat, easque ad sanguis com meatum reddit ineptas. Sanguis redditur ad motum ineptus vel ex nimia visciditate, & crassitie ob feri defectum propter aliquam causam absumpti, vel ex sanguine non nihil congrumato, & subsistit. Hæc duo scilicèt sanguinis spissitudo, & coagulatio ferè universis inflammationum causæ sunt tam internarum, quàm externarum. Grumescit san-

guis ob acidum sanguini permistum, sive ob lympham nimis acidam, sive ob rem externam, quæ ipsi acorem suggerit. Quod sanguis ob acidum conglumescat, experimentum habemus ex liquore acido per syringam in venam intruso, vel ex sanguine in liquorem acidum immisso. Ex hac sanguinis grumescentiâ internas progigni inflammationes ob vitiosum, & peregrinum acorem pleuritidis exemplo, quæ frequentissimè recurrit, primò demonstramus; sectâ enim pleuriticorum venâ, sanguis, qui educitur, dum fuit semicoagulatus apparet, quod omnibus febribus cum inflammationibus conjunctis est commune. Secundò, sanguinem crassescere, & coagulari ex medicamentis, quibus optimè internæ curantur inflammationes, demonstramus, talia sunt, quæ sanguinem dissolvunt coagulatum, & per sudorem, aut urinam ejus acorem exturbant, quia acidum corrigunt, & absorbent, ità sunt lapides cancerorum, sanguis hircinus, syrupus papaveris rheados, dentes apri, stibium diaphoreticum, & cætera, quæ in casu, & percussione ad sanguinis thrombos extravasatos dissolvendos præscribuntur. Itèm Sperma ceti internè, & externè, & similia. Occasionalis internarum inflammationum causa est nimia corporis incalescentia à motu nimio, vel ab exercitio violento, ejusque in subitaneum frigus translatio; dum enim sanguis incalescit, attenuatur, & celerius per tubulos fertur; frigescente corpore, sanguis minùs movetur, crassescit, coagulatur, & vasa capillaria obstruit, moratur, & ob moram acorem contrahit,

hit, qui partibus volatilibus resolutis, individuus corruptionis est comes. Causæ externæ vasa coarctando sanguinis motum inhibent, vel enim vasa comprimunt, vel eadem angustiant, vel adstringunt &c. Sic arctæ ligaturæ, contusiones, casus, & dolorificæ fibrarum nervearum contracturæ levi quasi spasmo fibras nervosas, & musculosas contrahunt, in qua contracturâ unâ vasa capillaria contrahuntur, crispantur, & coarctantur, ac sanguini liberum denegant comitatum, ac proindè subsistit, grumescit, & inflammationem parit.

Prognosis.

Inflammatiō interna vel resolvitur, & hic curationis modus tutissimus est; vel ab acido exuberante, & prædominante coagulatur, & in scirrhum transit, quæ pessima est propter tumorem contumacissimum, & curatu difficillimum, & nisi cautè, & sedulò tractetur, facillimè fermentationem concipit, & in cancerum degenerat, cùm cancer occultus, & scirrhus in paucis differant; Vel inflammationis materia in pus concoquitur, & tunc nisi illi vel per asperam arteriam, vel per intestina, vel vesicam aliquis non pateat aditus, non solùm ità facilliter non superatur, sed in ipso inflammationis cursu natura succumbit, & in gangrænam abit, ex qua irreparabilis sequitur mors.

Curatio.

Quod diætam spectat, aër non sit nimis calidus, nam spiritus dissipat,

nimis frigidus sanguinem grumescere facit, sit itaque temperatus. Alimenta subministret avara manus, ne nimius sanguinis generetur proventus, & inflammationem augeat, Abstineat à nimis calidis, ut piperatis; hæc enim sanguinem in fluorem, & motum adigunt, & propter angustatas vias dolorem in loco inflammato intenderet. Caveat æger acida, salita, saccharata, frigida, præsertim sic hæc inflammationis causæ fuere. Vinum fugiat ob latentem, quem continet acorem. Potus sit aqua cardui sancti, decoctum cornu cervi, vel aqua papaveris rhæados, vel decoctum herbæ Theæ. Motus nimius vitetur, ne dolorem adaugeat, & magis quiete fruatur. Moderato succumbat somno, & à vigilijs immoderatis declinet. Excernenda excernantur, & retinenda retineantur. Animi passiones, & præcipuè ira, & mœror proscribantur, & animus in tranquillitate detineatur.

Febris ab internâ inflammatione suscitata primò nullum auxilium à medicamento purgante tum ex Galeni autoritate, cum ex ipsâ ratione; quippè sanguis in loco inflammationis concretus neque separari, neque educi à purgante medicamento potest: affligitur intereà à medicamento purgante natura, & citius inflammationis importunitatibus succumbit.

Neque à frigidæ aquæ potu effervescentiæ extinctio in inflammatione expectari potest, cùm fervor ille à simplici sanguinis motu non pendeat, sed à sanguine jam concreto in inflammationis loco, qui dissolutionem, & pristinam fluiditatem requirit, non

autem refrigerationem.

Neque à sanguinis missione curationem expectare possumus, estò ut medicamentum purgans obesse non possit, nam à venæ sectione sanguis fluens educitur, non autem ille, qui concretus inflammationem producit: attamen Gal. 1. aph. 23. scribit: *In maximis inflammationibus ad animi deliquium sanguinem detrahendum esse.* Porrò ejus procuratores non ad animi deliquium sanguinem mittunt, sed revulsionis, & derivationis gratiâ absque ullo scrupulo, attamen somniatæ revulsionis, & derivationis leges penitus ab Harveano sanguinis motu evertuntur, & cum sanguis vertatur in orbem, impossibile est eum in aliquam partem fluentem ex corde per alium locum evacuandi revelle- re: ex quacumque igitur parte sanguinem mittas, æquè totum corpus sanguine depletur, nec ad peculiarem quandam partem, sed ad universum corpus pertinet. Galenistarum revulsiones, & derivationes tantum operantur, quantum sanguis evacuatur, & quatenus imminuitur; per se enim non sunt necessariæ, nisi in insigni plethorâ. Uno modo venæ sectio juvare potest, si scilicet sanguis nimium premens dolorem inferat, & inflammationem auget, quandò plus sanguinis circa inflammatam partem colligitur, quàm venæ sorbere possunt, & simul ex vehementi illâ pressione membranæ, & vasa extenduntur, ac fibris rupturam minantur: in hoc casu venæ sectio institui potest, quia impetum, & copiam imminuit, & nimius sanguinis motus reprimi- tur, quocumque autem alio fine venæ sectio celebrata semper nocere po-

rest. Insuper phlebotomia solum plethoram aufert, & hæc in inflammationis principio aliquibus quandò- que est, cum à morbo impetuntur, & non multò post exhaustitur propter assiduam insensilem transpirationem, & ob victum tenuem, qui præscri- bendus est, sanguis non regeneratur. Præterea omnis noster calor à sanguine suam cognoscit genesim, & immi- nuto sanguine per venæ sectionem, minuitur quoque calor, vires pro- sternuntur, vis digestiva, & sanguifi- cativa aufertur, & consequenter si natura resolutionem tentare velit, morbo succumbit. Tandem inflammatio- nes, quæ per venæ sectionem resti- tuuntur, facilius ex quacumque levi occasione recurrunt; videmus enim, quòd quandò semel in parte facta est inflammatio à causâ internâ, sub- indè in eadem parte recurrat. Sic qui- dam quotannis pleuritide laborant, alij tonsillarum inflammatione corri- piuntur, alij anginâ afficiuntur. Iis, qui semel erysipelate afflicti fuere, nisi benè curentur, recurrit malum idque in eadem parte. Aliqui remane- re in parte inflammationem passâ quandam dispositionem, secundum quam fit inflammatio, inquirunt, sed hæc dispositio quid sit, non intelligi- tur, quare scrupulosus non satisfacit. Cæterum juxta nostram sententiam dicimus fibras nervosas, & musculo- sas semel contractas, & coarctatas nunquam tam benè post primam in- flammationem naturalem nancisci positum, sed quodammodò crispatas ex pravâ curatione remanere, & qua- cumque levi datâ occasione irritatas contrahi, crispari, & coarctari; hinc vasa capillaria sanguinem deferentia

comprimuntur, angustiantur, & liberum sanguini transitum interdicunt, undè sanguis subsistit, in thrombos trāsit, inflammationem iteratò producit. Hinc ex fibris nervosis, & musculosis naturalem situm non servantibus in fracturis, & luxationibus dolores in aliquibus temporum mutationibus sentire conjectamus.

Inertes vulgares in principio inflammationibus repellentia applicare student, quibus sanguinem stagnantem repellere, vel urgere volunt, ut per arterias regrediatur, sed hæc stoliditas ex ignorantia circulationis sanguinis procedit; etenim impossibile est sanguinem, qui per arteriam influxit, per eandem refluere posse. Præterea repellentia valdè suspecta, & noxia censemus, etenim frigida, acida, & austera sunt, & applicata inflammationes pejorant, quia sanguinem antea stagnantem magis coagulant; magisque congruant.

Galenistarum chorus pro instituendâ inflammationis curâ, ad morbum, & causam respiciunt, & unâ fidelia duos dealbant parietes, quibus ablatis, symptomata facile quiescunt. Inter cætera, quæ adhibent medicamenta, venæ sectionem necessariam esse censent, siquidem ex sanguinis effusione, in qua totam curationis spem collocant, renitentia, calor, dolor pulsativus, & febris qui inflammationem faciebant, necessario desinunt; sed hanc sanguificinam supra repudiavimus. Ad calorem nimium extinguendū, quia inflammationis curationem inflammatae partis refrigerium esse existimant, & juxta Galeni doctrinam calida frigidis curanda, refrigerantia adhibent vulgò

dicta medicamenta: sed hæc noxia, & perniciosa sunt, etenim sanguinis motum impediunt, tubulorum obstructions augent, & congrumescentiam pariunt, imò refrigerando tumorem non tollunt, in scirrhum mutant, vel lenes inflammationes in lethales degenerare faciunt.

Pro nostrâ inflammationis internæ curatione instituendâ, ea præscribimus medicamenta interna, quæ sanguinis visciditatem, & crassitiem attenuare, ejus acorem absorbere, grumos factos resolvere, fientes præcavere, retardatum sanguinem in suo circulo fluxiorem reddere, & stagnanti iterum ejus motum conciliare valent, hujusmodi sunt medicamenta sudorifica blanda, ut *cornu cervi spagyricè præparatum*, *ebur sine igne paratum*, *mandibula lucij piscij*, *dens apri*, *virga tauri*, *os de corde cervi*, *lapides cancerorum fluviatilium*, & cætera, quæ plurimo sale volatili temperato sunt imbuta, cujus ratione sanguinem attenuant, acorem præcipitant, grumos dissolvunt, & fluxionem reddunt, quibus *Sperma Ceti*, quod egregiam in dissolvendo sanguine congrumato vim habet, ac proindè tam in omnibus inflammationibus internis, ut anginâ, pleuritide, peripneumoniâ, hepatis, lienis, renum inflammationibus; & casu ab alto convenit, quàm in omnibus tumoribus externis inflammatoriis ex sanguine congrumato otitis resolvendis, ut mammillarum non tam ex sanguinis grumo, quàm ex lacte congrumato sub emplastri formâ applicatum, in quem usum *Hadrianus à Mynsicht emplastrum de spermate ceti* describit.

Præterea *D. O. M.* cordatis medi-

cis arcanum revelavit, quo ratione salis volatilis concretus in vasis sanguis, inflammationis occasio resolvitur, & in naturæ gratiam restituitur, & illico inflammatio, tensio, dolor febris, reliquaquæ concomitantia symptomata remittuntur: est hoc arcanum *sanguis hircinus*, cujus præparatio in hunc modum se habet: *Hircum suspende cornibus, & crura posteriora reflecte ad cornua, testes abscinde, & sanguinem fluentem excipe in vase amplo, & exsicca in sole, si æstas sit, vel retrò, pistoris furnum, ut docet Helmontius tract. pleura furens*, præstat propriâ manu parari, nam in officinis ut plurimum est adulteratus, & ovillum pro hircino accipies:

*℞. Sanguinis hirci ʒ j.
fiat pulvis,*

& infirmo exhibe in syrupo de papavere erratico, vel in jusculo jejuno stomacho bis, vel ter eâdem dosi. Sanguis hirci Sylvestris sanguinem congrumatum potenter resolvit ad grana decem, ut *Lazarus Riverius cap. de Pleuritide* refert, quia uberiori sale volatili scatet, & idè ejus vires potentiores sunt, verùm quia hîc eo caremus, sanguinem hirci domestici ad ʒ j. usurpamus, nam hujus vires infirmiores sunt, attamen tanti remedij effectus, & præsentaneam infirmi salutem mirabimini. Medicamen hoc est pleuritidis specificum Helmontij, & hætenùs à quibusdam magnis viris ad huic morbum exhibitum, & decantatum fuit, attamen nos non solum pleuritidi, sed anginæ, pulmoniæ, inflammationibus hepatis, lienis, mesenterij, renum, reliquarumque internarum partium, vulneribus, casui ab alto, contusionibus internis, præsen-

taneum, & infallibile remedium convenire propriis experienciis observavimus, imò quamplurimis aliis morbis, & præcipuè in menstruorum tarditate, vel suppressione, mensibus cum dolore fluentibus, vel hysterica passione ex viscido, vel sanguine in uteri vasis congrumato; etenim visciditatem, ejusque grumos incidit, attenuat, fluxilem reddit, & per uteri emunctorium exturbat. Insuper puerperis, quibus lochia diminuta, vel prorsus intermissa sunt salutare, & præsentaneum experti sumus remedium. Prætereà in hæmorrhoidum doloribus sanguinem in varicosis venis congrumatum solvit, in naturæ gratiam, & vertiginosum restituit motum, & exanimantem compescit dolorem. Hinc deridendos esse censemus mediculos illos, qui in quavis sanguinis excretionem sistendâ, ut hæmorrhagiâ, sputo, vomitu, nimio mensium fluxu &c. hirci sanguinem propinant, nam sanguinem fluidiorem reddendo, malum adaugent, & excretionem sollicitant: convenit hirci sanguis in illis tantum morbis, qui à sanguinis crassitie, visciditate congrumescentiâ, & non aliter suam agnoscunt genesim.

In omnibus internis inflammationibus conveniunt sulphura metallica fixata, quæ acidum in quacumque corporis parte destruunt, & primum tenent locum *antimonium diaphoreticum, sulphur auratum diaphoreticum, tinctura antimonij Battimelli, & ejusdem Mercurius diaphoreticus*. Itè *Bezoartica* tam simplicia, quam composita conducunt. Similiter *Mistura simplex, aqua bezoartica n. d. in Mantissa, magisterium cordiale Battimelli, sal volatile cornu cervi, unicornu ve-*

viam preparatum., spiritus salis dulcis in aquâ cheresoli, & syrupo de papaver rheados, vel salis armoniaci spiritus tam acidus, quam salinus ex Battimelli descriptione, vel spiritus tartari, qui maximoperè ad sanguinis lentorem dissolvendum profunt. Dùm febris urget, nitrata, ut anodynum minerale, nitrum fixum, nitrum antimoniatum, spiritus nitri dulcis, & alia ex nitro parata remedia conveniunt. Maximoperè conducunt emulsiões ex seminibus cardui Maria, & cardui sancti, quibus addimus antimonium diaphoreticum, & sperma ceti; Inter vegetabilia eminent in sanguine congruato dissolvendo, & acido absorbendo cheresolium, mentha, carduus Maria, carduus sanctus, papaver rheados, & bellis minor, ex quibus aqua, syrapi, & salia volatilia parantur.

In internis inflammationibus ea medicamenta salutaria esse diximus, quæ aciditatem obtundunt, sanguinis congruescentiam inhibent, thrombos dissolvunt, sientes præcavent, fluidiorem reddunt, & in circulum adigunt, ac proindè hæc sunt omnibus inflammationibus communia; undè quæ cap. de Pleuritide descriptimus, & præter hæc magni æstimamus utrumq; pulverem in nostrâ Mantissâ descriptum; quæ cap. de Anginâ, & ea tandèm, quæ cap. de Echymomate internè retulimus; quæ in Casu, ut Mumiam, faculam bryonia propinavimus, conducere experientia nos docuit.

CAPUT XXXIII.

De curatione februm, quæ ex sero urinario in massâ sanguinis stagnante originem ducunt.

Natura, ut ad ultimam perfectionem sanguinem adigat, ejus aquosam partem per tot digestiones segregat, fluidâ existente massâ, & per lymphatica deturbat vasa tam partem fluidam, quam ex digestionum vitio fortè genitam, quæ excrementitia salia, aut alias quascumque sordes, impuritates, & scorias imbibit, abluat, & abstergit, & ex sanguinis massâ per ductus lymphaticos in pelvim, hinc per ureteres ad vesicam urinariam expurgat, non verò ut hætenus à medicis creditum est, per emulgentes, sed de his fusiùs egimus cap. De Renum Anatome, Tomo 3. Physico-chirurgico, De Renum Vulneribus. Et hæc urina quoddam lixivium aqua, & sale falso volatili imprægnatum: sed hoc volatile falsum constat alkali, & acido, ambobus volatilibus, quæ partibus sulphureis oleosis non paucis temperantur, ut ex urinæ anatome constat. Accidit multoties, ut hoc serum urinarium non separetur à vasis lymphaticis, & in pelvim, & renes non deponatur, quia eorum munere non funguntur, vel imperfectè illud exercent, tunc serum illud in sanguinis vasa regurgitans, sanguini commiscetur, ejusque puritatem contaminat, & sanguis hoc sero contaminatus febrem excitat, quæ synochus putris à Galeno dicitur.

Signa.

Continua est ista febris, semper uniformis cum remisso calore, undoso pulsu, oris siccitate, & absque bibendi desiderio & cum corporis gravidine; his existentibus signis, si in vesicam non descendat urina, quod exploratur immisso cathetere, si nil urinæ excernatur, si nullus vesicæ tumor, nullus in pube dolor, & nulla in perinæo adsit gravitas, febrem à sero urinario in sanguinis vasis stagnante, & ipsi sanguini commisso pendere existimandum est. Non loquimur hîc de Ischuriâ spurriâ, nam hæc nullam habet comitem febrem, & alias agnoscit causas, quas proprio capite adducemus.

Causæ Occasionales.

Febrium ex sero urinario in massâ sanguineâ stagnante causæ vel in ipso sanguine latent, vel in ductibus lymphaticis serum hoc in pelvim non fecernentibus, & utrisque semper eadem sunt. In sanguine, cum serum ita mucilaginosum est, ut ab ipso sanguine nec secerni, nec in vasorum lymphaticorum poros invasari possit. Vel quia serum cum sanguine fluens acido-austero peccat, & in ductus non transfunditur ob pororum obstructionem ab ipso acido austero genitam. Vel austera aciditas vasis lymphaticis hæret, quæ obserat, & ita constipat, ut ne gutta quidem in pelvim transcolet, sed stagnans coagmentatur, regurgitat, sanguini commiscetur, ejusque missionem turbat, salia confundit, & sanguinem con-

spurcat: fit venis, arterijsque hostile, & inimicum, ac in sanguine febris, quam synocham putrim vulgares appellant, concitatur, quæ semper uniformiter recurrit, quousque suam compleat periodum.

Prognosis.

Hoc febris genus necessario suffocabit, si præsertim è naribus fetidus urinæ odor emittatur, nisi vasa lymphatica sanguinis serum in pelvim transcolantia proprio muneri restituantur saltem ante septimum, nam post septimum licet urinam transfundant, rarò infirmus liberabitur; attamen si copiosus concurrat sudor, diutius supervivere potest, vel minorem minatur perniciem.

Curatio.

Indicativa harum febrium curatio est, ut seri mucilago in sanguine incidatur, subtilieturque, aciditas austera in ipso sanguine immutetur, obtundatur, cicuretur, & lymphaticorum ductuum constipatio referetur, & tandem sanguis à salium heterogeneorum contaminatione expurgetur: curationem itaque ab hydragogis auspiciamus, ea namque seri partem educunt, & reliquum tenuius reddunt, renum facultatem ad suum peragendum excitant munus, & quandoque simul urinæ calcar addunt:

℞. Conserva flor. Persic. ℥iv.
exhibeantur infirmo immediatè ante prandium.

Expurgato corpore, appropriata medicamenta ea præscribimus, quæ aciditatem austeram, & salia tam in san-

ſanguine, quàm in vasis lymphaticis corrigunt, infringunt, & per urinam expellunt, ità ſunt lapides cancrorum ſuviatilium, oculi lucij ptifcis, lapides percarum, omnia teſtacea, & cruſtacea. Vel manè, & veſperi jejuno ſtomacho exhibe infirmo qualibet vice ſequentem compositionem, ut

℞. Salis prunella,
tart. vitriolati ana ʒ. j. ʒ.
macis ʒ. j.

reduc in pulverem. Doſis ʒj. in conſervâ violarum.

Vel

℞. Semin. urtica ſcr. ij.
dauci ſcr. j.

contunde, miſce, & propina in vino albo.

Vel

℞. Semin. apij ſylveſtr.
milij ſolis,
cynosbat. ana ʒ. ij.

contunde, miſce, & exhibe ʒ. j. pro doſi in jure cicerum rubrorum, vel petroſelini, vel decocto ononidis,

Omnia, quæ diurètica, & anti-nephritica ſunt, conveniunt, & præſertim balsamus anti-nephriticus, liquor ad urine retentionem, pulvis anti-nephriticus, ſyrupus pro lithiaſi in noſtrâ Mantifſâ deſcripti. Itèm quæ volatilia, ut ſalt tartari volatile, ſpiritus ſalis ammoniaci ſalinus, ſpiritus tartari &c.

Si his adhibitis medicamentis, urina non reddatur, pubis regio capis ſub cineribus coctis numero ij. oleo ſcorpionis ſubactis calidè foveatur, ut urina proritetur: quòd ſi urine proventus non eveniat, ad hoc aliud tanquàm ad extremum recurre:

℞. Croci or. ʒ. ij.

ponantur in pupatellâ, ferveant per di-

medium horæ quadrantem in vaſe vitreo clauſo cum.

vini albi lb. ʒ.

℞. Hujus vini ʒ. j.

quam infirmo exhibe bis in die.

His, alijsque incaſſum adhibitis medicamentis, & omni ſpe ſalutis ademptâ, tanquàm ad ſacram anchoram ad diaphoretica, & ſudorifica confugimus, quia hæc ſerum craſſum ſubtiliant, & ſalia heterogenea turbata per pororum hiatum unâ eliminant, etenim idem ſerum urinae, & ſudoris materia eſt; æſtate namque ubi diaphoresis, vel ſudor magis augetur, urinam parcius, hyeme veò ob utriusque diminutionem, affatim tranſcolari experimur.

Unum tandèm advertendum volumus, ut æger ſtrictam ſervet diætã, & parcius, vel nullatenùs bibat, ne aucto ſeri cumulo, malum pejo-retur abſque ullâ ſalutis ſpe.

CAPUT XXXIV.

De Curatione februm, quæ ex liquore felleo fermentefcente ſuſcitantur.

Liquor felleus ſive in veſicâ felleâ, ſive in vasis bilarijs hepatis excrementum non eſt, ut vulgares perperàm opinantur, ſed ibi à naturâ producitur, ut ad diverſos deſerviat uſus, quos fuſiùs in noſtrâ *Trutinâ Medicâ l. 3. de Ictero, & in Trutinâ Chirurgico-Phyſicâ cap. de hepatis Anatomie* retulimus, ubi de ejus generatione, & uſu quamplurima notatu non indigna adnotavimus. Liquor iſte vehementiſſimos continet ſpiritus, qui facillimè moventur, & febrem,

CC 2 quam

quam Tertianam vocamus, progignunt.

Signa.

Juvenis vehementis naturæ si æstivo tempore intempestivè se exercuerit, multum vini, vel aquæ potaverit, aliaque in cibis errata commiserit, febrem tertianam illi imminere judicare poteris, cum extrema refrigerantur, vehementi totum corpus concutitur frigore, dentes quatunt, pulsus contrahuntur, capitis dolor accidit, sitis excruciat, principium accessionis tertianæ febris jam esse judicabis; adveniet deinde calor quandoque pro corporis constitutione diversus, nunc vehemens, nunc remissior, modò longior, modò brevior cum varijs anxietatibus, siti intensâ, vomitu bilioso, urinâ croceâ, quæ omnia 24. horarum spatio non solum remittuntur, sed omninò cessant; jam tertianâ laborare febre infirmum pronuntiabis: nam post 24. horas, quas omninò quietas infirmus habebit, secunda insurget accessio eadem symptomata proferens, & sic deinceps de tertio in tertium procedet febris, quæ tertianæ exquisitæ nomine indigitatur, vulgò tertiana simplex appellatur, nam duplex datur tertiana, in qua paroxysmi singulis diebus recurrunt, quandoque in tertiana duplici duo paroxysmi eadem die apparent, alterâ die remanente liberâ, quam nonnulli duas appellant tertianas, & à tertianâ duplici distinguunt, quæ distinctio nullius est ferè momenti.

Infestat in tertianâ ut plurimum amarorum humorum vomitus, hic

oritur ex effervescente humore felleo in ventriculum regurgitante, eumque spasmodicâ vellicatione ad vomitum irritante, undè tertianarij fellis effluvio succum alimentitium amarescentem vomere coguntur, quem perperam vulgares febris causam putant, cum potius sit effectus.

Associatur huic feбри oris amarities, hæc vel è sero ob effluviu felleum amarescente per glandulas salivales, vel è stomacho fellei liquoris halitu ad fauces delato provenit, & hinc ad linguam, undè gustus organum ita amarore inficit, ut febrientes cibum, potum, & ipsum saccharum tanquam amaritie imbutum falsò imaginantur, & non aliter ac amarum respuunt.

Hanc febrem tum capitis, tum lumborum dolor comitatur, quia in hujus calore arteriarum pori valdè explicantur, & particule salinæ, & sulphureæ scindentes, & pungentes per illos expressæ nunc in lumborum regionem deponuntur, nunc ad caput deferuntur, & ob aculeata, & scindencia corpuscula pungunt, convellunt, crispant horum partes, & sensim dolores producut.

Sitis intensa tanquam hujus febris ordinarius comes ortum ducit à salinis, & sulphureis corpusculis amaris exaltatis, & in ventriculum, ejusque orificium, œsophagum, laryngem, & linguam delatis.

In febre tertianâ totum corpus ingenti concutitur horrore, & frigore, quod à materiæ nitro-sulphureæ acrimoniâ concitatur, quæ dum à vesicâ felleâ, & vasis cholidochis diffunditur, ventriculum, intestina, abdomen, cæterasque nervosas primò vellicat partes, deindè totum corpus suo motu

motu spasmodico quatit.

Urina ob insignem salis, & sulphuris succi felleci rapidum motum croceo saturatur colore; ob alios succos, corpuscula à renibus segregata, ac terrestres moleculas, quas secum rapit, redditur turbida.

Hac febre laborantes de dolore sub hypochondrio dextro queruntur, quia bilarij ductus ibi intestino duodeno infiguntur, & hinc febrientes ob sal acre oleosum de æstu, & ardore in abdomine conqueruntur. A depravatâ succorum fermentatione sæpe sæpius flatus excitantur, & ex his subsistentibus præcordiorum anxietates commoventur, & si unâ stomachus afficiatur, & inflatur, difficilis respiratio, ingentes angustia, & dolores sub costis nothis suscitantur. Difficilis respiratio quandòque à sanguinis effervescentiâ, eoque in pulmones stagnante, & ebulliente ortum ducit. A sale oleoso acri volatili rapidius in sanguine moto spirituum animalium perturbatio provenit, & hinc pertinaces vigiliæ, & si hoc sal Minervæ arcem petat, ibique exaltetur, ut facile ex urinis est conicere, deliria febrientes sollicitant.

Solet aliquandò febris tertiana non adeò vehementia præferre symptomata, & prolixiorum suæ declinationis terminum habere ob concitantis eam liquoris fellei lentorem, & visciditatem, & hujusmodi tertianam spuriam, seu notham appellare solent, ex eo quia septem accessionibus terminari non evenit, ut exquisita tertiana,

Causæ Occasionales.

Duplicis generis tertianæ febris causam accusant Galeni mancipia, intrinsecam, & extrinsecam; intrinseca est calidum, & siccum hepatis temperamentum, ejusdem succi biliosi suppressa aliqua evacuatio, qualis nonnullis per vomitum præsertim fieri solet; extrinseca est aër calidus, & siccus, motus citati, labores nimij, iræ, inedia, vigiliæ, calidus, & siccus victus, ac omnia, quæ humorem biliosum progignere, & coacervare possunt. Verum errant male feriati humoristæ cum eorum Antesignano Galeno; magnum namque inter bilem, & liquorem felleum intercedit discrimen, & estò synonyma esse credant, & incautis succum felleum pro bile, & contra venditent, quid pro quo accipiunt.

Tertianæ febris causæ sunt omnia illa, quæ liquorem felleum plus justo augere, agitare, vel in fermentationem adigere possunt, ita sunt calidior aëris constitutio, validi motus, exercitia immoderata, improbi labores, productæ vigiliæ, curæ graves, longæ inedia, iræ excandescentiæ, crapulæ, ciborum calidorum usus, & aromatum, vinorum generosorum potationes, &c. Itè dulcia non tam augent, quam turbant liquorem felleum, & vitiosam cum ipso effervescentiam excitant, undè vulgò dulcia bilescere fertur. Liquor iste felleus constat ex particulis ita spirituosissimis, & volatilibus, nempe sale volatili oleoso, ut faciliter moveatur, qui si fermentationis motum concipiat, totam massam in vehementem concitat effervescentiam; undè ex vehementi im-

petu in hepar ipsum regurgitare, tùm in intestinum duodenum, & ventriculum erumpere evenit: vasa ergò hepatica, intestinum, & ventriculus cùm fermentantis bilis impetum tolerare non possint, in motûs depravationem adiguntur, & illam pariunt febrem, quæ de tertio in tertium per accessiones recurrit.

Prognosis.

Febris tertiana intermittens omnium censenda est brevissima, & tutissima, ut habetur *sect. 4. aph. Febres quocunque modo intermiserint, periculum abesse significant.* Et *aph. 59 ejusdem sect. Tertiana exquisita septem circuitibus ad summum judicantur.* Imò vulgares hanc febrem, etiam notham febrientibus salutes præbere suppetias credunt, ut potè qua sanguis depuratur, non minus ac multa vina generosa, quæ aliquoties fermentando, generosiora evadunt, hinc illis hæc febris sanguipurgium dicitur, cùm per hanc sanguis quasi depuratur. Cæterùm in magno versantur errore; hæc namque febris, in eorum sententiâ, potiùs sanguinem conspurcat, quàm purgat, & quandòque obstructions, aliaque post se relinquit incommoda. Præterea si vina generosa primâ vice fermentant, non generosa evadunt, sed in acerrima transeunt aceta, ut experientiâ constat. Febris itaque tertiana tùm exquisita, cùm notha per se periculo vacat, sicut quælibet febris, quæ intermittit; succumbere enim natura non potest, ubi per intervalla ipsa suorum motuum libertatem acquirit: Verùm hæc doctrina sub duplici conditione

intelligenda est, prima scilicet, ut febris ad exactam, & completam deveniat intermittentiam, adeò ut in pulsibus nulla præcedentis febris supersint indicia; altera, ut paroxysmus ipsius semper cum sudore per totum corpus erumpente terminetur, nam si hæc duæ conditiones, vel saltem ex ipsis unica desit, non omninò fidendum. Multa febri tertianæ supervenire possunt, quæ vitæ periculum inferunt, licet febris ex se periculosa non sit; ac propterea est advertendum, quòd si quis specificum obtinuerit remedium pro tertianæ curatione, expectare non debet, ut tertiana sponte cesset, quia faciliter ob ægri errores degenerare potest, neque conveniens est nisi post quartam accessionem aggredi, postquam quodammodò natura humoris qualitatem, & quantitatem domuit. Non rarò febris tertiana ex unâ fit duplex, ex exquisitâ fit notha, vel ex intermittente in continuam, & ex benignâ in mali moris febrem degenerat. Multoties dantur tertianæ malignæ, & pestilentes, quæ estò evidentes habeant intermissiones, ægrotantes tamen non rarò de medio tollunt.

Icterus, vel alvi fluxus tertianæ febri superveniens eam solvit, materiâ jam concoctâ. Et hæc est unica via compendiaria, qua hujusmodi febres perfectè judicantur, cùm enim illarum focus in cistide felleâ, vel hepate, intestino duodeno, vel mesenterio, aliisque partibus primæ regionis contineatur: etiam si qua singulis accessionibus effertur exhalatio, in corporis habitum irumpens, vel sudoribus, vel insensibili transpiratione,

tionem, vel papulis expurgetur: manet tamen crassamentum, quod nisi naturæ beneficio, vel medicamento- rum ope per alvum expurgetur, aut febris diurnæ, aut obstructionum, aut recidivæ, aut aliorum morborum contumacium causa esse solet. Tertiana laborantibus si pustulæ, aut ulcera in labijs, & naribus erumpant, febris finem prælagire potest medicus; est enim veluti quædam crisis, quæ ad illas partes fit, verum quandoque cum labijs ulcerosis pertinaciter insistit.

Ordinariò hæc febris intra septem, vel decem periodos cessare solet, & hîc notandum est semper præstare in tertianis, ut paroxysmi postponantur, quam anticipent, & causa quidem facilis est, nam ubi paroxysmi seriùs adveniunt, signum est vel fermentum febrile diminui, vel saltem tardiùs è suo foco moveri, quod utrumque in morbis bonum est signum, præsertim in febribus: si anticipet, diutiùs produci certum est, & si ulterius serpit febris, tunc difficilior est curatu, & notha, atque extensa nominatur ob longitudinem, quam habet, ità ut si autumno incæperit, ad vernum usque tempus producitur, propterea semper de eâ dubitandum, cum faciliùs in continuam faciat transitum, quæ si non adeò diuturna sit, periculosa tamen est censenda, licet nunc minùs secundum quod modò majora, modò minora secum associet symptomata, verum si diù perseveret, in hepatis tumorem, cachexiam, hydropein, & cætera facile deducet.

Curatio.

Febris tertianæ curatio desumen-

da est ex sex rebus nonnaturalibus dictis, quarum usus rectè administratus, comite naturâ, febrem curat, & primò se nobis offert

Aër, qui temperatus, serenus, & purus esse debet, ne febris calorem intendat. Cibus sit refrigerans, & humectans, quia in Galenistarum opinamento bilis est humor aridissimus, & calidissimus, quam ignis elemento correspondere fatentur, ideòque vitentur alimenta calida, fumo indurata, aromatica, salita, melita, & dulcia. *Cibus* sit moderatè capiendus, quantitas sit, ut bene concoqui possit, attamen non in ipso paroxysmo; natura enim tunc cibi coctione avocatur ab humorum febriferorum coctione, sed assumi debet quinque, vel sex horis ante paroxysmum. Addimus & nos in accessione tetro halitu totum corpus perfundi, ac propterea cibum recens assumptum labefectari, maximâ ex parte corrumpi, & in occasionalem febris causam transire; eapropter tum in tertianâ, tum in alijs febribus intermittentibus æger ante paroxysmum, nec in ipso neque cibum, neque potum capiat, nec somno succumbat: *Potus* sit ex aquâ acidulatâ sulphuris oleo, spiritu vitrioli, vel salis, vel utatur æger *tincturâ rosarum, vel violarum, ribium, limonum vel succo citri*. Vinum prorsùs exulet, donec febrilis coquatur materia, at ubi concoqui incæperit, dandum est paucum, tenue, & aquosum. *Quies* magis confert, quàm motus. *Vigilia* maximoperè nocet, ideòque somnus conciliari debet medicamentis opiatibus suo febrifugo maritatis, vel emulsione nostrâ somniferâ, vel amygd.

amygdalatis, vel seminum melonum, papaverum, & lactucae emulsionibus. *Alvus* stictica elysteribus, vel glandibus proriretur. *Animi* passiones & præsertim iræ, excandescentiæ, & mœror fugiantur, & animus hilaritate fruatur.

Pro febris tertianæ curatione ea usurpamus medicamenta, quæ fellei liquoris acre sal volatile oleosum temperant, invertunt, leniunt, & ita sanè disponunt, ut faciliùs, priusquam ad specifica deveniatur, deturbetur. Felleus humor austeris, ut *omphacij, berberum, limonum, & granatorum succo* mirificè temperatur. Acida, ut *spiritus vitrioli, sulphuris, salis dulcificati, spiritus vitrioli Philosophicus, vel salis ammoniaci n. d. in Pyrotechniâ*, fellei liquoris acrimoniam potenter infringunt, verùm diluuntur in aquis appropriatis, vel sero lactis ad gratissimam aciditatem, vel fiunt ex his tincturæ, ut *absynthij n. d. rosarum rubrarum, violarum, boraginis &c.* vel syrupis admisceri possunt, ut

℞. Syr. de succ. Viol. ℞℞.
aque card. sancti ℥iv.
spiritus vitrioli, vel sulph. q. s.
ad gratiss. aciditatem m.

Ejusdem fellis turgentiam liniunt, & corrigunt emulsionem ex oleosis seminibus paratæ, &

℞. Sem. melon. ℥j.
f. emulsio in aqua card. ben. ℥iv.
syr. de nymphaâ ℥j℞. m.

Salia vegetabilium fixa per incinerationem parata non solum humoris fellei effervescentiam compescunt, sed tertianam tollunt, ita sunt *sal absynthii, cardui benedicti, centaurij minoris &c.* imò his si adjungantur

antimonium diaphoreticum, vel oculi cancerorum preparati, raro fallunt, ut

℞. Salis absynth. fixi,
ocul. cancr. præp. ana ℥℞.
stibij diaphoretici ℞℞. m.

Et in aqua cardui benedicti s. q. exhibe.

Succus deindè felleus ita temperatus promptiùs volatilitate suâ per superiora eliminatur, si præsertim æger sit nauseabundus cum oris amaritie, & ad vomitum facilis, tunc bilem dictam ad stomachum repere, ibique turgere, sursùm affectare viam, & exitum querere manifestum est argumentum: sic ventriculus ab acris salis volatilis oleosi scorijis expiatur, prima coctio faciliùs peragitur, & febrilis paroxysmus imminuitur, & quandoque tollitur. Undè relictis dejectivis, ad vomitum cuncta in tertianæ curatione confangiendum est.

Pro specifico emetico in tertianis commendant vulgares medici *Vitriolum album*, ut

℞. Vitrioli alb. à ℞j. ad ℥℞.
fiat pulvis,

quem in jusculo propinant, vel in alicujus conservæ, ut *boraginis, violarum, vel rosarum cochleare* exhibent cum jusculi superpotatione. Sed nos tale vomitivum repudiamus, quia strangulanti indole, & exulcerante potitur, & aliquid subindè, quod in totum ventriculum destruit, remanet. Ea itaque conducunt emetica, quæ blandiori prædita sunt energiâ, ita est *decoctum ex foliis asari in aqua cardui benedicti factum*, vel *decocti nicotianæ uncia dimidia*. Itè *tartarus emeticus Mynsicht à gr. iv. ad vj.* Sed omnibus emeticis palmam præripit in blanditie nostrum *Hippo-*

cras emeticum ad coheate unum, ut nobiscum plures pluries experti sunt. Unum tantum notamus vomitoria ex antimonio parata, ut *aquam benedictam Rulandi, crocum metallorum, vitrum antimonij hyacinthinum, infusionem reguli antimonij, flores antimonij, mercurium vita*, & alia ex antimonio petita, stabulantem in primis vijs materiam feliciter exturbare: Verum hæc sicut solertem spagyricum, ita peritum, qui ea exhibeat, medicum requirunt, aliter sunt velut culter acutus in manu infantis, aut gladius in manu furiosi, ut multa passim funesta observantur exempla, ideoque in naturis debilioribus observatis omnibus legibus, quas in propinandis vomitorijs recensuimus, exhibenda censemus. Blandiora itaque emetica (estò in paroxysmo non facile aliquid præbendum) ita necessitate urgente, in ipso paroxysmo exhibemus, quia tunc bilis dicta ventriculum repit, undè & in accessionis initio angustia, & dolores circa præcordia sentiuntur, & ægri quandoque lipothymiâ corripuntur, ac proindè tunc vomitoria exhibere licet: eapropter non solum anxietates illæ tolluntur, verum etiam paroxysmus imminuitur, & interdum febris aufertur.

Si verò bilis dicta ad inferiora vergat, quò vergit, eò ducere oportet, eodem modo per intestinorum excretionem deturbetur necesse est, & tùm præcipuè quatenus bilem è duodeno, meatu cholidocho, & ipso fellis folliculo turgescentem exprimendo evacuat medicamentum purgans, & hæc quidem evacuatio sponte quandoque contingere solet in tertianis exquisitis, & exquisitè judicantur: ex tor-

minibus autem, & anxietatibus inum sollicitantibus ventrem cognoscitur medicamentum catharticum requiri, & hæc est via commodior; natura enim ipsa viam hanc per intestina ad excrementorum excretionem sibi stravit, imò à corpore universo ad intestina commodior, & magis usitata est. Medicamentum purgans intermissionis die exhiberi debet, idque matutinis horis, ut vulgò fieri solet, dummodò intermissio in eas incidat horas, & non die paroxysmi, quia tunc est afflicta natura, & afflicta non est addenda afflictio. Insuper medicamentum purgans à circumferentiâ ad centrum trahere dicunt, & natura in paroxysmo à centro ad circumferentiam exturbat, & ita duo instituerentur motus, unus alteri contrarius, quos non sine damno tolerare posset. Prætereà si natura die paroxysmi per sudorem evacuationem moliri velit, sudor per medicamentum purgans magno cum detrimento inhiberetur. Vel si natura purgationem per alvum institueret, & medicus eodem die purgans exhiberet medicamentum, metuendum, nè ex utroque motu immoderata succederet evacuatio magno cum ægri detrimento. Intermissionis itaque die exhibendum est medicamentum purgans: Cæterum hæc medicamenta blandiora esse oportet, & à diagydiatis, antimoniatis, cæterisque pharmacis, quæ vehementer solvunt ventrem, omninò cavendum, nam hæc exhibere est sulphur igni addere, & febrè in duplicem, vel continuam, vel alterius moris reddere, ac proindè levioribus acquiescere licet, & quæ bilem dictam evacuare apta sunt, ita est

Manna potabilis n. d. extractum rhabbarbari, vel ejus infusio cum decocto senne, vel cassia in bolum redacta, ut

℞. Cass. recens extract. per setam ℥. ij. rhabbarbari opt. ℥. j. m. & cum sacch. f. bolus.

Vel syr. rosar. solut. de Cichor. Nicolai, diaprunum lenitivum, & ex his potio in hunc modum parari potest :

℞. Fol. sen. or. tart. vin. alb. ana ℥. j. rhabbarbari opt. ℥. j. pulpatamarind. ℥. ℞. f. decoct in aqua fumar. & in suff. q. diss. syr. de cichor. Nic. ros. solut. ana ℥. iij. diapr. lenit. ℥. ℞. m. f. p.

Vel conf. ros. pers. vel flor. pers. vel earum expressionis exhiberi possunt.

Alij non intermissionis die medicamentum purgans, sed instante paroxysmo propinandum esse censent, his suasi rationibus : Natura utiliter paroxysmi die evacuationes molitur, ac eodem ferè die semper crisin instituit : itaque cum medicus sit naturæ minister, eam æmulari debet, & quidem jure, nam tunc humores moventur, & agitantur, ac natura tum humorum motu, tum onere irritata facilius evacuationem adjuvabit : & reverà tali curandi methodo plures longissimis febribus laborantes multò citius quàm aliàs ereptos observavimus.

Cæterum quæ suprà adduximus, facilè hanc dirimunt litem ; si enim materia, instante paroxysmo, ad ventriculum repat, in ipsâ accessione vomitorium præbendum, sed lene, ut diximus ; si verò ad inferiora incli-

net loca, die paroxysmi lenem purgationem instituere oportet, præsertim si multa humorum congeries in primis stagnet vijs, ità ut ante initium purgationis motus sit absolutus.

In debilibus, & delicatulis remedia podicis, scilicèt clysteres conducere iniquunt vulgares in principio, & sine paroxysmi, & felici eum eventu in praxi experiuntur, quia non dubium est, quin materia quædam separata, & ad intestina detrusa per clysteres educatur, & hinc paroxysmus imminuitur.

Evacuata alvo, inter se rixantur Galeni discipuli, an venæ sectio in tertianâ simplici conducat ? Et rixandi ansam è magistro Galeno. 1. ad Glauc. cap. 9. desumunt, ubi in tertianæ exquisitæ curatione nullam de venæ sectione mentionem facit, cum tamen in curatione tertianæ nothæ postea ejus meminerit. Eapropter in maximâ animi afflictione versantes, in Galeni mentem interpretando insudant, & varias adducunt causas. Undè aliqui Galeni autoritate innixi, venæ sectionem in tertianâ intermittente omittendam arbitrantur, quia ipse non dixit. Alij verò, qui eam admittunt, varias afferunt conjecturas, cur Galenus de venæ sectione mentionem non fecerit. Nonnulli putant eum venæ sectionem omisisse, quòd eam, tanquàm quiddam clarum, & extra omne dubium præsupposuerit, vel brevitatis studio omiserit ; quod tamen vix locum habet, cum adeò clarum non sit, à quo indicetur venæ sectio in hac febre tertianâ exquisitâ, & postea in tertianâ nothâ ejus mentionem fecerit, neque necessaria præ-

lidia brevitatis gratiâ omittenda sunt. Alij censent, idè eum omisisse, quòd in febre id, quòd maximè ad venæ sectionem desideratur, non adfit, virium scilicèt robur. In tertianâ enim exquisitâ omnia, ætas, anni tempus, regio, temperamentum, ad calidum, & siccum vergunt, & proindè tale corpus viribus valentibus esse non potest.

Isti medici vulgares, capita cucurbitina, Galeni doctrinam tanquàm ex tripode, imò ex quadrupede dictam venerantur, de umbrâ asini, & lanâ caprinâ rixantur. Cæterùm nos juxta nostra principia in tertianâ exquisitâ nullo modo venæ sectionem esse necessariam dicimus, & præcipuè cum aliquot mille absque venæ sectione esse sanatos constet, præsertim his in nostris regionibus, & cum experienciâ quotidianâ pateat illos, qui frequentius educi sibi sanguinem patiuntur, satis proclives ad febres fieri, & porrò nos doceat, quòd febris tertiana simplex per venæ sectionem in duplicem mutatur, vel saltem producitur, nec venæ sectio quòd ad primas vias aliquid auxiliij afferre potest, imò sanguis ex vulgarij opinamento cum sit frænum bilis, isto destituta fræno effrænate defertur.

His ritè peractis, ad febrifuga, ut febris omninò exstinguatur, recurrendum est medicamenta, quæ non præsentente febre, sed dum instat ante paroxysmum exhibeantur, imò unâ, vel duabus horis ante, & repetantur, & sæpiùs in duobus, tribus vel quatuor paroxysmis, licet non redierint suo tempore, ut sic junctis viribus cum naturâ operentur, & aliqua femini febrilis particulæ sopitæ perfecte exstinguuntur.

Helmontius ad febres intermittentes *salia volatilia ex plantis cephalicis, ut sampsuco, salviâ, betonicâ, rore marino &c.* commendat. *Anti febrile Crollij* nos felici cum successu usurpamus, cujus descriptio est:

℞ *Spiritus Vitrioli* ℥. j.

Salis absynth. ℥. β.

aquæ cichor. ℥. ij. m.

Propinatur instante paroxysmo, & ad febris extinctionem reiterari debet. *Antimonium diaphoreticum* est insigne anti-febrile, non nisi quartâ febris transactâ die, & præsertim si in declinatione sudor effluat, tunc diaphoretica præcipitantibus, vel sudorifera sociata felicissimè febris seminio supremam imponunt manum; hæc enim, alkalia cum sint, febrile fermentum præcipitant, effervescentiam exstinguunt, & febrem tollunt.

Omnia amara fellei liquoris acris sal volatile oleosum invertunt, obtundunt, corrigunt, ejusque fermentationem inhibent, & ad naturalem reducunt temperiem: amara itaque in hac febre sunt veluti anti-febrilia, ac proindè nos plures à febris intermittibus solo *electuarij hieræ picræ* usu eripuimus. Hac etiam ratione *absynthium*, quia amarum est, ejus succus condensatus ad ℥. j. assumitur in vino horâ unâ ante paroxysmum, vel ejus extractum in formâ pilulari, & idem dicimus de *cardus sancto*. Sed *Centaurium minus* in febris intermittibus insigne est febrifugum; est enim amaritie amarior, undè fel terræ vocatur, & inter vegetabilia totum anti-febrile nominare meruit: eapropter herbæ, & florum in formâ pulveris ℥. j. in haustu vini propinatur, vel ejus extractum

in pilulari formâ. Hæc vegetabilia superat *Gentiana radix* in fugandis febribus intermittentibus; pulverisata enim à ℥β. ad ℥j. in vehiculo appropriato, ante febris invasionem, repetito usu, elicitō sudore, febres fugat. Rustici ejus succum inspissatum contra febres intermittentes assumunt felici cum successu. Recentiores ex gentianâ extractum febrifugum cum spiritu vini conficiunt, quod aliis commiscent, & pilulas formant antifebriles, ut

℥ *Extract. gentiane, centaur. min. absynthij ana* ℥β. *m. f. pilul. ix. & deaurantur.*

Dosis pilul. iij. horâ unâ ante febris accessionem assumendâ.

Egregium febrifugum, & magis modernum est, *Cortex Peruvianus*, vulgò dictus *China China* saporis amarissimi, quem Hispani *Palos de calentura* appellant, qui primùm expertus est contra febres intermittentes quascumque, etiam chronicas. Adhibetur in tertianâ unâ, vel duabus horis ante paroxysmum, & infunditur in vino albo generoso ad ℥j. vel ij. vel formari possunt pilulæ: sed de hoc cortice, alijsque febrifugis fusiùs in quartanæ curatione egimus. Verumenimverò hic cortex ob mercatorum fraudem facilè adulteratur, & vix legitimus reperitur, ideoque *gentiana radix*, quia insigne febrifugum est, *corticis Peruviani* loco adhibeatur hortamur.

Hæc febrifuga operantur præcipitando fermenta febrilia, & effervescentias mitigando febriles. Vulgares medici primò purgant, deindè febrifuga propinant, & post rursùs purgant: sed perperam faciunt, nam frustra sunt per plura, quæ possunt fieri

per pauciora. Aliqui primò purgant, & postmodùm febrifuga exhibent: ceterùm malè operantur, nam in his febribus relinquuntur aliquæ particulae fermentabiles sopitæ, & non totaliter præcipitatae, quæ postmodùm vires ex levi aliquâ occasione assumunt, & recidivam faciunt. Nos verò évacuâtâ fellei liquoris saburrâ per vomitum ad specifica devenimus, sed ubi vomitui non est locus, ad quæ succum felleum invertunt, & obtundunt medicamenta, & deindè febrifuga confugimus. His specificis anti-febrilibus extinctâ febre, purgamus, nam materiam præcipitâtam purgante exterminamus, & sic recidivam vitamus, quod utique non eveniret, si primò purgaremus, & deindè febrifugis febrem extingueremus; posset enim ex his, quæ relinquuntur, febris exfuscitari, nisi reiteratò purgaremus, quod utique supervacaneum existimamus.

Allatis specificis non solùm tertiana, & quartana citò, tutò, & jucundè curantur; sed febres omnes, quæ ab extremorum refrigeratione accessionum initium habent, licèt ad perfectam infebrecitationem non devenierint, profligantur. Discite nunc Tyrones, & vos patres barbati, *Galen* procuratores, quàm falsa sit humorum quaternarij doctrina, cum unum, idemque remedium quotidianam, tertianam, & quartanam infallibiliter curet, quas ab humoribus inter se contrarijs pendere mendaciter sectariorum medicorum armenta fatentur: Huiusmodi remedia si cognovisset *Galenus*, quia Vir erat ingenuus, certè libros suos Vulcano consecrasset.

CAPUT ULTIMUM.

De Curatione februm, quæ ab aquâ Pericardii ortum habent.

Aqua in pericardio sicut quotidiè cordis calore absimitur, ità perenniter reproducitur, necessaria erat hæc, ut cordis æstum temperaret, extrinsecus humectaret, nimiam siccitatem inhiheret, ejus motum lubricaret, & ut cor innatando minùs grave fieret, & in nullam impingeret partem: ità hæc aqua cordi est necessaria, sicut quælibet alia pisci, & sicut piscis extra aquam vivere nequit, ità aquâ pericardii diminutum tabem, & tali liquore privatum, mali moris febrem inducit, de qua nunc agimus. Putârunt nonnulli *Galenii* discipuli majorem istius liquoris copiam cordis palpitationem facere: Cæterùm autopsiâ comprobatum est omnes, quorum post mortem pericardium majori hujus liquoris copiâ confertum fuit inventum (estò morbo si viverent) in nullam cordis palpitationem incurrisse, sed tantùm, dum vivebant, pulsus languidum, & rariorem habuisse. Neque ab istius liquoris copiâ tanta pericardij angustia fieri potest, ut cor in eo se movere nequeat, & hinc palpitet, sed contrà magis dilatatur, & laxatur, undè faciliùs in eo multò movetur.

Signa.

In hac febre vires languent, pulsus sunt inæquales, & intermittentes, æger frequentibus animi defectibus, & lipothymis corripitur, faciliter in delirium incidit, & spirandi difficultate laborat.

Causa.

Aqua Pericardij à vehementissimis animi perturbationibus, & quandoque à tali veneno, quod tacemus, in

suo statu naturali immutatur, & suos immittendo halitus, cor versus absimitur, & ipsum vehementer lædunt, illius motum depravant, & febrem in eo accendunt continuam, pusillam, uniformem, mali moris, & frequentibus animi deliquijs comitatum.

Prognosis.

Talis febris curatio difficillima est, & rarò ab hac eripiuntur egroti, quippe remedijs in pericardium undequaque præclusus est aditus, tantum hoc receptum ab *Agrippâ de Vanitate scientiarum descriptum multum prodesse potest:*

℞. Tabellionem unum, testes numero vij. adde Sacerdotem cum aquâ, & oleo benedicto, & dispone &c.

Curatio.

Hujusmodi febres nequè sanguinis missione, neque medicamento purgante remitti possunt, remotis itaque his duobus magnis medicamentis à vulgaribus tam decantatis, est nè derelinquendus æger in faucibus orci: minimè quidè, si quæ tamen suppetiæ suppeditari possunt, à cardiacis tantùm petendæ sunt, hujusmodi erunt *Aqua perlarum, balsamus sanguinis humani, elixir sanitatis à nobis in Mantissâ descriptum. Vel Aqua cordialis, elixir cordiale, magisterium cordiale, tinctura corallorum à Battimelli descripta*, attamen hæc cum liquoribus appropriatis cochleatim per brevia intervalla usurpanda sunt. Sed utinàm hæc optimæ notæ medicamenta, sicut alijs cordis passionibus auxiliarentur, ità pericardium, cui undequaque præclusus est aditus, irreperent, ejusque absumptam repararent aquam! Arcem, cui interdicta est aqua, diù hosti obsistere, & manus non dare impossibile judicamus.

F I N I S.

INDEX

RERUM, ET MATERIARUM.

Quæ in TRACTATU DE FEBRIBUS
Continentur.

A			
A Bsynth. intermittentes febres curat	64	Cinnabaris antimonij sudorificum est	117
Amuleta contra quartanam	66	Citrus alexipharmacus est	112
Angelica Venenis resistit	104	Conserua prunorum	73
Antidotum Matthioli proscribitur	110	Consummatum confortans Hartmanni	127
Anti-febrifugum Crollij	211	Contrajerua alexipharmaca est	104
Antifebrifugum Riverij	65	Cordis marasmi signa	150
Antimonij diaphoretici compositio	115	Corpus animale ex diversis componitur organis, & omnia in unum diriguntur	11
Aqua foetida ad Stabias cephalalgiam curat.	157	Corporis viventis divisio in continentia, contenta, & impetum facientia ab Hippocr. tradita	2
Aqua Pericardij est febrium occasio	30	Cortex ramorum visci quercini in febribus	63
Aqua Æsculapij	42	Curatio febrium à cibis, & potu quantitate, vel qualitate peccantibus	40
Alexipharmaca Authoris	107	Signa	41
Angelica, seu manna potabilis	96	Causa occasionales	ibid.
Bezoartica Authoris	107	Prognosis	ibid.
Capocephali	162	Curatio	ibid.
Confortativa usitata	128	Curatio febrium ex degeneratione serositatum provenientes, & qua à ventriculo per vasa brevia à Liene alliciuntur	43
Prophylactica contra pestem	113	Signa	ibid.
Theriacalis Bauderonij	109	Causa occasionales	44
Destillata	110	Prognosis	45
Petri Salij	109	Curatio	46
Cum spiritu vini	ibid.	Curatio Febrium, qua ab excrementis generari solent	67
Tuphania febrem inducit	96	Signa	ibid.
Asarum febrifugum est	54	Causa occasionales	68
Asrophia signa.	148	Prognosis	70
		Curatio	71
		Curatio febrium, qua à degenerato partium nutrimento soventur	75
B		Signa	76
Bezoarticum minerale.	115	Causa occasionales	78
		Prognosis	79
C		Curatio	87
Cachexia signa	148	Curatio febrium ex aëris mutatione	130
Camphora alexipharmaca est	112	Signa	140
Cancris fluviatiles in febre hectica	158	Causa occasionales	ibid.
Carduus benedictus alexipharmacus est	104	Prognosis	141
Causa omnium motionum in vivente corpore Vitam, Animam, & Naturam plerique appellant, & Hippocrates impetum facientem dixit	5	Curatio	ibid.
Cerebri marasmi signa	150	Curatio febrium, qua ex prohibita transpiratione	
Centaur. minus in febribus intermitt.	64		
Cerussa antimonij diaphoretica est	118		
Cervus alexipharmacus est	122		
China china descriptio	57. & seq.		
Chylostagma diaphoreticum Minderi	105		
Cinis cancerorum fluviatilium	169		

I N D E X

<i>ratiōe originem ducunt.</i>	141	<i>Signa</i>	140
<i>Signa</i>	142	<i>Causa occasionales</i>	ibid.
<i>Causa occasionales</i>	ibid.	<i>Prognosis</i>	141
<i>Prognosis</i>	ibid.	<i>Curatio</i>	ibid.
<i>Curatio</i>	ibid.	<i>Febrium curatio, qua ex humido radicali de-</i>	
<i>Curatio febrium, qua à sanguine depravato</i>		<i>generato originem ducunt</i>	144
<i>producuntur</i>	173	<i>Febrium acutarum curatio, qua ex humido</i>	
<i>Signa</i>	174	<i>radicali depravato originem ducunt</i>	145
<i>Causa occasionales</i>	ibid.	<i>Febris hectica quid</i>	145
<i>Prognosis</i>	178	<i>Pars affecta</i>	146
<i>Curatio</i>	180	<i>Signa</i>	148
<i>Curatio febrium, qua à sanguinis motu inter-</i>		<i>Causa occasionales</i>	150
<i>cepto producuntur</i>	195	<i>Prognosis</i>	155
<i>Signa</i>	ibid.	<i>Curatio.</i>	ibid.
<i>Causa</i>	196	G	
<i>Prognosis</i>	197	<i>Galega contra viperam morsum</i>	104
<i>Curatio</i>	ibid.	<i>Galenus Platonem, & Aristotelem irridet</i>	5
<i>Curatio febrium, qua ex sero urinario in massa</i>		<i>Gelatina C. C. in febribus malignis</i>	122
<i>sanguinis stagnante originem ducunt</i>	201	<i>Gentiana radix in febribus intermittenti-</i>	
<i>Signa</i>	202	<i>bus.</i>	64
<i>Causa occasionales</i>	ibid.	H	
<i>Prognosis</i>	ibid.	<i>Hepatici marasmi signa.</i>	149
<i>Curatio</i>	ibid.	<i>Hippocras emeticum.</i>	99
<i>Curatio febrium, qua ex liquore felleo fer-</i>		I	
<i>mentesciente produntur</i>	203	<i>Id, quod vita, anima, sive natura in viven-</i>	
<i>Signa</i>	204	<i>tibus corporibus functiones exercet, est sub-</i>	
<i>Causa occasionales</i>	205	<i>stantia simplex per cuncta corporis organa</i>	
<i>Prognosis</i>	206	<i>aqualiter diffusa.</i>	11
<i>Curatio</i>	207	<i>Imperatoria venenis resistit</i>	104
<i>Curatio febrium, qua ab aqua pericardij or-</i>		<i>Contra febres intermittentes</i>	64
<i>tum habent.</i>	213	<i>In chylo homogeneo sunt commista quatuor</i>	
<i>Signa</i>	ibid.	<i>elementa</i>	9
<i>Causa</i>	ibid.	<i>Intestinorum marasmi signa</i>	149
<i>Prognosis</i>	ibid.	<i>Iura consumpta viperarum</i>	171
<i>Curatio.</i>	ibid.	L	
D		<i>Lac Asininum confutatur</i>	164
<i>Decoctum Authoris in hectica febre</i>	169	<i>Caprinum</i>	ibid.
<i>De iis, qua Medicus animadvertere debet in</i>		<i>Humanum in hectica febre</i>	163. 172
<i>febrium curatione suscipienda</i>	39	<i>Perlarum in hectica febre</i>	169
<i>Diatartarus in formam pulveris.</i>	71	<i>Lapis Bezoar alexipharmacus est</i>	123
E		<i>Lienis marasmi signa</i>	149
<i>Ebur alexipharmacum est</i>	112	<i>Limaces montanae in hectica febre</i>	158
<i>Electuarii: Diascordij Eracastorij compositio.</i>	103	<i>Liquor absynthij</i>	168
<i>Emplastrum in quartana Helmontij</i>	61	<i>Felleus est causa occasionalis febrium</i>	30
<i>Emulsiones in hectica febre</i>	161. 162	<i>Nutritivus febres producere valet</i>	27
<i>Emulsio Somnifera Authoris</i>	186	M	
<i>Extractum febrifugum Authoris.</i>	63	<i>Marasmus in tres species dividitur</i>	147
F		<i>Mel vitetur in hectica febre</i>	160
<i>Febris definitio juxta Authorem</i>	18	<i>Monachus festivus pro arcenda quartana</i>	
<i>Febres ex aeris mutatione</i>	138	<i>schedulam vetula consignat</i>	67
		<i>Morsus Diaboli malignis febribus resistit</i>	105
		<i>Morus</i>	

I N D E X

<i>Motus definitio ab Aristotele.</i>	14	<i>Quomodo nutrimentum possit esse febrium occasio.</i>	23
N			
<i>Natura definitur ab Aristotele</i>	11	<i>Quomodo sanguis in venis, & arteriis contentus possit esse febrium occasio</i>	28
<i>Nicotiana decoctum</i>	54	<i>Quomodo serum possit esse febrium occasio.</i>	19
<i>Nitrum fixum diaphoreticum est</i>	121	R	
<i>Nux juglans à veneno praeservat.</i>	112	<i>Rhabarbari essentia</i>	168
O		<i>Ros quomodo febres producat.</i>	27
<i>Oleum verbena obstructiones delet</i>	56	S	
<i>Ostrea laudantur à Lindano in hecticâ febre.</i>	160	<i>Saccharum vitetur in hecticâ febre</i>	160
<i>Ova sorbilia album movent.</i>	72	<i>Salia Chymica</i>	42
P		<i>Scordium alexipharmacum est</i>	103
<i>Partes corporis, qua continentur ab Hippocrate appellata suere, quomodo possunt esse occasiones motus depravati</i>	16	<i>Species, siue differentia contentorum in viventium corpore esse possunt febrium occasiones.</i>	19
<i>Passula sunt egregia in phthisi</i>	159	<i>Spiritus impetum faciens spermaticis partibus inexistens, movendo eos pro organi dispositione, ad quod constitutum est, exercitium functionis organi causat</i>	13
<i>Pasta Regalis</i>	ibid.	<i>Spiritus alexipharmacus</i>	103
<i>Periodorum in febribus investigatur causa</i>	35	<i>Succinum à malignitate praeservat</i>	119
<i>Phthisis succedit cachexia</i>	147	<i>Succisa. Vide Morsus Diaboli.</i>	
Signa	149	<i>Sulphur antimonij fixum</i>	116
<i>Ptisana hordeacea hecticis commendatur</i>	159	<i>Auratum diaphoreticum</i>	117
<i>Pulmonis marasmi signa</i>	149	<i>Syrupus authoris ad sanguinis fervorem compescendum.</i>	186
<i>Pulvis cachecticus simpl. x</i>	55	T	
Q		<i>Tamarindi febris incendium restringunt</i>	194
<i>Quomodo aqua pericardij possit esse febrium occasio.</i>	30	<i>Terra sigillata adulterina</i>	119
<i>Quomodo causa occasionales febres producant.</i>	31	<i>Testudo terrestris in hecticâ febre</i>	159
<i>Quomodo excrementa possint esse febrium occasiones.</i>	22	<i>Tinctura Alkermes, & Hyacinthi Authoris.</i>	128
<i>Quomodo humida superfluitates possint esse febrium occasiones</i>	ibid.	<i>Chin. China</i>	62
<i>Quomodo ingesta in ventriculum possint esse morbi occasiones</i>	21	<i>Diaphoretica Battimelli, vel melius Musitani.</i>	126
<i>Quomodo intelligi debeat spiritum impetum facientem, siue vitam libere moveri debere, ut inculpatam sanitatem producat in vivente corpore</i>	15	<i>Rosarum</i>	185
<i>Quomodo liquor fellens possit esse causa occasionalis febrium</i>	30	<i>Violarum</i>	ibid.
<i>Quomodo nutrimenti pars possit esse febrium occasio</i>	26	<i>Tormentilla sudorem movet.</i>	72
		V	
		<i>Ventriculi marasmi signa</i>	149
		<i>Vinum passulatum album movet</i>	72
		<i>Vnicornu alexipharmacum est.</i>	123

F I N I S.

